

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

קונטרס
שערי יוסף

הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

יו"ל בחסד ה' עלי

כ"ה מנחם אב תשפ"א

מאתי הצב"י יוסף (בלאאמו"ר חיים בנימין שליט"א) אביטבול

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

או לת"ד 5161749 בני ברק

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

פתח דבר

בעזה"ת זיכני השי"ת לעסוק בתורתו הקדושה, ולעמול בה, והיות ונתבקשתי ונשאלתי בזמן האחרון בהלכות אלו, אמרתי לעלות הדברים עלי דפוס, לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה, ואף ראיתי שיש שטעו בהלכות בישולי עכו"ם, כגון שהכלי שהגוי בישל בו אינו טרף, ושמותר לגוי לבשל ביצה ליהודי, וכל מיני הלכות ע"פ השמועות, אמרתי לסדר את ההלכות עלי דפוס, ונעזרתי בכמה ספרים שכבר דברו בהלכות אלו ספר עזרה כהלכה, עזרת אבות, ידי כהן יעבדוך עמים, ארחות אברהם ועוד ספרים, וכולי תפילה שלא יצא תקלה על ידי, וכידוע שאין לסמוך על דברי הלכה למעשה, וכל דברי בזה רק לעורר, ויש לעיין בכל זה עוד במקורות. ויהי רצון שנזכה במהרה בימינו לראות בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

תוכן הענינים:

7.....	הלכות השכמת הבוקר.....
16.....	הלכות תפילין, ציצית, בית הכנסת.....
40.....	הלכות סעודה.....
43.....	הלכות שבת.....
45.....	הלכות אמירה לגוי.....
51.....	הלכות טיפול בזקן בשבת.....
52.....	הלכות יום טוב.....
53.....	הלכות המועדים.....
80.....	הלכות בשר שנתעלם מן העין.....
83.....	שליחה נכרים לקנות או להביא דברי מאכל.....
84.....	להשאיר כלי סעודה של ישראל שיש את הגוי.....
84.....	הלכות בשר בחלב.....
84.....	האם מותר לאכול עם הגוי על שולחן אחד אם אוכל מאכל שאינו כשר..... (א)
85.....	האם צריך היכר שהגוי אוכל גבינה והיהודי אוכל בשר.....
85.....	האם מותר לעלות לחם של איסור על השולחן.....
87.....	הלכות בישולי גוים.....
94.....	מה נקרא בישולי עכו"ם.....
105.....	הלכות פת עכו"ם.....
110.....	הלכות יין נסך.....
115.....	האם מותר לתת לגוי מפירות שביעית.....
115.....	האם גוי יכול לבדוק אורז.....
116.....	הלכות לא תחונם.....

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

127.....	הלכות לימוד תורה לעכו"ם.....
130.....	ענינים שונים.....
130.....	אמירת שלום לגוי.....
131.....	אם החדר של הגוי חייב במזוזה בבית ישראל.....
132.....	הנחת פיתיון לעובד זר לנסותו אם יגנוב.....
133.....	האם מותר לדבר לשון הרע על גוי.....
136.....	האם יש חרם דרבינו גרשום על קריאת מכתב של גוי.....
142.....	מצות ואהבת לערך בגוי.....
143.....	לא תחמוד.....
145.....	למעט בדיבור עם הגוים.....
145.....	לקבל מתנות מגוי.....

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות השכמת הבוקר

א. לכתחילה אין ליטול ידים מהנכרי, ויש מחמירים ממידת חסידות שהגוי לא יביא לו אפילו את המים.¹

ב. גוי אינו חייב בנט"י כי אינו בר טומאה, וממילא לא אוסר את המאכלים שנגע בידיו קודם נטילת הידים²

¹ . הנה בעניין נטילת ידים מנכרי, כתב מרן החיד"א במורה באצבע (סימן ב' אות סא) שלכתחילה אין ליטול ידים מנכרי כמו שאין ליטול ידים ע"י ישראל שלא נטל ידיו שחרית כמבואר בשו"ע סימן ד' ס"א, וכן כתב בשו"ת לב חיים (ח"א סימן סח) ואע"פ שאינו בכלל נטילת ידים מ"מ אינו בגדר טהור, ומ"מ אם נוטל בעצמו יש להתיר כמבואר במשנ"ב סימן ד' סקכ"ג, ואולם בא"ש מבוטשאטש סימן ד' כתב שיש להחמיר ממידת חסידות שהגוי לא יביא לו את המים.

ואמנם גם בפרי מגדים (משב"ז סימן ד' סק"ז) כתב שיש להקל בזה שאין בו רוח רעה, וכן בשו"ע הרב (שם ס"ב) וז"ל: לנגיעת הנכרים אין לחוש כי רוח טומאה זו אינה מתאוה לשרות אלא בכלי של קדש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים בלבד. עכ"ד, ולכן מעיקר הדין אין לחוש לנגיעת הנכרי, וכ"ש הכא דאיכא צורך ובלא זה לא יסתדר ליטול ידים בבוקר כהלכתן.

² . הנה בעיקרא דהאי מילתא באיסור לגעת בשום דבר קודם נטילת ידים איתא בגמ' בשבת דף קמח ע"ב הוא היה אומר: יד לעין תיקצץ, יד לחוטם תיקצץ, יד לפה תיקצץ, יד לאוזן תיקצץ, יד לחסודה תיקצץ, יד לאמה תיקצץ, יד לפי טבעת תיקצץ, יד לגיגית תיקצץ. יד מסמא, יד מחרשת, יד מעלה פולפוס. תניא, רבי נתן אומר: בת חורין היא זו, ומקפדת עד שירחוץ ידיו שלש פעמים. וברש"י שם מבואר דענין כל זה הוא משום רוח רעה. ואולם יש הרבה דברים כל אחד לפי דבריו, וכן באיסור לגעת בגיגית, שהוא משום רוח רעה, ובפוסקים כתבו לדון בלחם שאפשר שהעובדים לא נטלו את ידיהם, ואולם כתבו כבר להקל בזה משום שבדרך העולם ע"פ החוק וכו' חייבים ליטול ידים, ומ"מ לגבי גוי שלא חייב בנטילה אינו אוסר.

וכן נראה ממש"כ הפרי מגדים והבאנו דבריו לעיל בהערה הקודמת שגוי שאינו חייב בנטילת ידים וממילא אינו אוסר, וכן כתב מרן החב"י בשו"ת לב חיים ח"א סי' ס"ח כתב בד"ה "ומכל מקום" דבגוי אין חשש משום רוח רעה השורה על ידיו, "דהרי האי טעמא דרוח רעה שורה על הידים הוא בישראל דאית בהו נשמה קדושה ועל ידי

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

השינה עולה נשמתו ומיד שורה עליו הרוח רעה, וזהו עצמו טעם טומאת מת כדאיתא בזוהר הקדוש באידרת נשא דף קמ"ג ע"ב ובשאר דוכתי, ובפרשת בראשית דף נ"ג ע"ב מדמה עניין טומאת מת לטומאת רוח רעה דשחרית, וכיון דבגויים לית בהו נשמה קדושה לית להו הך רוח רעה, וכמו כן הרוח רעה דבית הכסא כדאיתא בזוהר (סדר בראשית) בהקדמה דף י' ע"ב דמיד שרי על אצבעאן, דזהו בישראל דאית בהו קדושה באים החיצונים ורוח רעה להדבק בהם, וכמו שאמרו בזוה"ק פרשת אמור דף פ"ח ע"ב לא כן הרשעים של אומות העולם דלית בהו קדושה כלל ואינהו טמאים לא שרי עליהו הני רוח רעה דשחרית ודבית הכסא, ובזה אתי שפיר דלא חששו רז"ל שלא ליקח שום דבר מיד גוי משום טומאת אוכלים דמטמאן ברוח רעה דשחרית וכו' וגם דראינו בכמה בתים דהיה להם משרתים גויים ולא חששו לכל זה שמע מינה דהיינו טעמא כמו שביארנו, יעו"ש עוד בכ"ד.

וכן כתב בשו"ע הרב (סימן ד' ס"ב) וז"ל: לנגיעת העכו"ם אין לחוש כי רוח טומאה זו אינה מתאוה לשרות אלא בכלי של קודש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם, וכשהנשמה חוזרת גוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים בלבד. עכ"ד. וכן כתב במשנ"ב סימן ד' סק"י ובכה"ח שם אות כג ושכן כתב בספר עמודי השולחן וכ"כ בספר מנחת אהרן כלל א' ס"ט,

וכן כתב לדינא במאסף לכל המחנות סקל"ד יעו"ש וכן הו"ד האג"מ בקובץ קול התורה חלק נד עמ' נז בד"ה כמו, וכן כתב בשו"ת אבן ישראל ח"ז סימן א, וכן הובא בקובץ מבית הלוי (עניני יו"ד עמ' צט) דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל וכן כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סוף סי' א') וז"ל: וכל זה במגע ישראל, אבל בנגיעת גוי באוכלין ומשקין אין לחוש כלל. וכמ"ש הפמ"ג (סי' ד מש"ז סק"ז) שכשם שאין עכו"ם מטמא במותו באהל (וי"א אפי' במגע ובמשא), כן בחייו אין רו"ר שורה עליו. ורק בישראל שייך בהם ענין טומאה ורו"ר שלפי חבתן טומאתן. כיעו"ש. וע"ע בש"ע הגר"ז (סי' ד) שכ"כ. וכ"פ בשו"ת לב חיים ח"א (ס"ס ס"ח). וע"ע בשו"ת פרי השדה ח"א (סי' ד) שהעלה כן. ע"ש. עכ"ד, וכן כתב בילקו"י ס"ד סל"ז ובהלכה ברורה סימן ד' יעו"ש. וכן ענה הגר"ח קניבסקי שליט"א והו"ד בספר דעת נוטה. וע"ע בדברי הגרשז"א בהליכות שלמה.

והנה במש"כ הפוסקים לדון לענין נגיעה שלש מומר אם אוסר ומצינו שכתב בזה בשו"ת תשובות והנהגות או"ח ח"א סי' א' כתב דהגאון רבי מרדכי פרוגומנסקי זצ"ל הקפיד מאוד לא לאכול לחם שמכרו אצל חופשיים דנוגעים הם בלחם בלי נט"י בסירוגין כדין, והעדיף לאכול פת עכו"ם שהוכשר תוך כ"ד שעות שההיתר רפיא דלדעתו לחם שנגע בו חופשי עלול לטמא הנפש ולהביאו לידי חטא, ומ"מ סיים דהעולם לא נהגו ליזהר בזה כ"כ. יע"ש עוד, ויש עוד להאריך בזה, ולגבי מומר שאינו שומר תורה ומצוות, ראה בספר שאלת רב (ח"ב פ"א תשובה טו) שענה הגר"ח ק

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שליט"א שדינם כגוים שאינן מטמאים, וכה"ג כתב לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ד או"ח סימן א וז"ל: המורם מכל האמור שמותר לקנות לחם ממאפיה של יהודים שהפועלים שלה אינם בחזקת שנוטלים ידיהם שחרית כהלכה. וכן מותר לקנות לחם ושאר צרכי מאכל מחנות מכולת וצרכניה שבעליה חפשיים בדעות, ואין לחוש למגעם באוכלין בלי נט"י שחרית. (וכיום רבו בעוה"ר קלי הדעת המזלזלים בנט"י שחרית, ויש לחוש ג"כ שמתוך הקונים איכא אינשי דלא מעלו שמשמשו בידים מסואבות בלחמים ושאר צרכי אכילה, ובכל זאת אין לאסור לקנות צרכי מאכל מחשש מגען, ע"פ כל המבואר). וכשידוע בבירור שנגעו באוכלין קודם נט"י, כגון שנעשה כן באקראי בביתו, אם הם דברים יבשים כגון פירות וכדומה שאפשר לרחצן ג"פ, יש להדיחם ג"פ ולהתירם בזה. וכמ"ש ... אבל אוכלים רכים שא"א לרחצם מבלי שיחדרו המים אל תוך האוכלים, וכן משקים שנגעו בהם קודם נט"י שחרית, מעיקר הדין יש להתירם בדיעבד (וכ"ש בנגיעת קטנים שיש להקל יותר בדיעבד מיהא). ומ"מ המחמיר במקום שאין הפסד מרובה שלא לאכול מאוכלין ומשקין כאלה תע"ב". יעו"ש וע"ע בפסק"ת סימן ד' אות י וראה עוד בספר דור המלקטים סימן ד' מש"כ להביא כל דעות הפוסקים בזה, ובמה שהאריך בזה ידידי הגאון רבי אהרן כהנא שליט"א מח"ס יעננו ביום קראנו בספר מתחרדים שבעזה"י י"ל בקרוב.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ג). כתבו הפוסקים שמאכל שהיה תחת מיטת גוי אינו נאסר³ כי לגוים אין טומאה, ומשו"ה צפרנים של גוי אינם מזיקים⁴

³. בשו"ת תשורת שי (מהדו"ת סימן קטז) כתב שאינו נאסר יעו"ש, וכן כתב בשו"ת פרי השדה (ח"ג סימן קנט), והובא בספר שמירת הגוף והנפש (סימן יד ס"ט), והנה ביסוד האיסור של מאכלין ומשקין מתחת המטה, איתא בגמ' (ק"ב). תנא אוכלין ומשקין תחת המיטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן, והטעם לכך בפשטות משמע משום רוח רעה, וכ"כ הר"ן כאן (ובע"ז דף י:). אבל התורת חיים מפרש במס' שבועות (טו:) ובמס' בבא בתרא (נח.). (ועי' עוד ברע"א בגליון הש"ס) מבאר דהרי בגמ' בברכות (נז:) מבואר דשינה היא אחת משישים שבמיטה משום שבשעה שהאדם יושן יוצאת ממנו נשמתו הטהורה ושורה על האדם רוח טומאה וכן בשחרית צריך נט"י (לפי דעת הרשב"א משום שאנו נעשין כבריה חדשה ולא כדעת הרא"ש שנוטלין ידיים משום שידיים עסקניות הן) ולכן כשהוא יושן על אוכלים שורה עליהן רוח רעה כאילו היה באוהל המת, ועי' בפתחי תשובה (סימן קט"ז לה) ששורה רוח רעה דוקא מתי שהוא ישן דאם לא אין פה כטומאת מת ופשוט.

והנה ברבינו גרשום בב"ב שם כתב שגם המניח כלים תחת המיטה רוח רעה שורה עליהן ובע"כ דדבריו לפי התורת חיים דתלוי בטומאה, והוי כטומאת אוהל המת, ולפי התורת חיים יש לדון מה הדין בכה"ג שיושן פחות מס' נשימין שאין שורה רוח רעה וכמ"ש במשנ"ב (סימן ג' ס"ק ל"ג) א"כ יש להתיר, ועי' בספר דבר שמואל להרב שמואל ברוך אליעזרוב זצ"ל, והנה יש לדון מה הדין נט"י בליל פסח שאין מזיקין, דהרי הוי לילה דבא ומשומר מן המזיקין, וא"כ ה"ה לענין אוכלין ומשקין שמתחת המיטה עי' בזה בספר שמועות חיים (ערבי פסחים).

והנה מדברי הרמב"ם בהל' רומצח (פ"ב ה"ה) כתב לא יתן אוכל תחת המיטה אע"פ שהוא עסוק בסעודה שמא יפול בו דבר שיכול להזיק והוא אינו רואהו ומבואר טעם אחר שמא יפול דבר אחר שיכול להזיק ולכן אפילו שם אוכלין בשעה שלא ישן שם יש להחמיר, והנה בפרי חדש (יו"ד סימן קט"ז סק"א) הקשה הרי בגמרא מבואר משום רוח רעה, ובברכ"י (שם אות ט') משום שדרך הרמב"ם להשמיט כל דיני רוח רעה אולם לפי הבינת אדם לקמן אפשר לומר שגם לרמב"ם היה גירסא אחרת בגמ'.

והראב"ד שם על הרמב"ם כתב להשיג עליו שהרי בירושלמי מפרשים משום רוח רעה, והקשה הבינת אדם (כלל סח אות ס"ג) למה הראב"ד הביא את גירסת הירושלמי ולא מה שכתוב בגמ' הכא, ועי"ש שתירץ שלראב"ד היה גירסא אחרת בגמ'.

והנה חידוש מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל באילת השחר (עמ"ס פסחים נדפס בקובץ ישורון חלק ל"ט) שלא דוקא, אם ישן אלא הקפידא שמונח אוכלין ומשקין תחת המטה. וכלשון הגמ' "תחת המיטה" ולא אמרו "תחת הישן". וזהו כדברי הרמב"ם,

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ד). כתבו הפוסקים שהנוגע בגוי צריך ליטול את ידיו, ונכון לחוש לזה.⁵

אולם זה תלוי בטעמים שהבאנו למעלה, ולכן כל דבריו רק לפי שיטת הרמב"ם. וא"כ לכאורה הוא תלוי בטעמים, וכן לפי דברי מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, ויש להוסיף בכ"ז שכמו שמצינו שגוי לא צריך נט"י כי אינו בר טומאה, וא"כ ה"ה לגבי זה.

⁴. כן כתב בספר מלכים אומניך (פרק יד הערה יח) בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין צריך להקפיד עליהן לשורפן כמו שרוח רעה לא שורה עליו שקם מהבוקר, יעו"ש, וכן ראה עוד במקור חיים (סימן רס) שמותר ליהודי לזרוק הצפרנים למקום שהגויים נמצאים שם יעו"ש, ולכאורה הוא מהאי טעמא, אלא א"כ נימא דלא אכפת לן על הזקה בדרך סגולית את הגוי ויש עוד לדון בזה.

⁵. בכה"ח (סימן ד' סקפ"א) כתב שמיש נוגע במת או בעכו"ם או בישראל מומר שהם בחייהם כמתים שצריך נטילת ידים שכן כתב ביפה ללב ח"א אות כד ובלב חיים ח"ב סימן ו' וכן ברוח חיים שאות ב' יעו"ש עוד.

בהלכה ברורה (ח"א עמ' קב) כתב הנוגע בגופו של גוי או בידיו נכון להחמיר שיטול ידיו לאחר מכן, ונכון להחמיר בזה גם בנוגע בישראל מומר, וכן הנוגע באשה נדה והנוגע בעבודה זרה נכון להחמיר שיטול ידיו ויעו"ש מה שכתב לענין בעלי חיים טמאים שטוב ליטול ידיו, ושם בהערה הביא מש"כ בשו"ת לב חיים ח"ב סימן ו' וכן בספר רוח חיים (ס"ד סק"ב) והביא ראיה לענין גוי מפרקי רבי אליעזר שהנוגע בגוי כנוגע במת ולכן אפילו הנוגע בידיו של גוי צריך נטילה, ואולם כתב שבילקו"י כתב שצריך לגעת דוקא במקומות המכוסים, וכתב מש"כ כן לגבי ישראל מומר כן הביא ראיה בספר מעיל צדקה אות אלף תכ"ז, דף קט סוף ע"ג) והו"ד ביפה ללב, וצ"ע עוד לעיין בשו"ת שערי הלכה ח"א סימן שמט.

ואולם בשו"ת ויכתוב מרדכי לידידי הגר"מ אלמקייס שליט"א הביא מה שהשיב לו מרן הגר"ח ק שליט"א (עמ' שס"ו אות רצ"ט) ששאלו אם לוחץ יד של גוי, האם צריך נטילת ידיים. תשובה: לא, וא"כ לישראל מומר, וכן מבואר בספר אשיחה (סוף עמ' שלה) שנשאל הגר"ח ק בזה"ל: האם אחד שנוגע במחלל שבת בפרהסיא צריך ליטול ידיו, יש מהאחרונים שרצו להביא ראיה מהא דאמרו חז"ל סנהדרין ק"ד ע"א אמר ר' אבא תופשו הקב"ה בכגדו לירבעם בן נבט, דווקא בכגדו ולא בידו כמו לבן דוד. תשובה: לא. עכ"ד, ונראה שמה שהכה"ח כתב שיש ליטול ידים בנוגע במומר היינו ממידת חסידות אבל לא חיובא כיון דלא מוזכר כן בדברי הראשונים.

ויש לציין מש"כ בספה"ק דגל מחנה אפרים בפרשתן (פרשת בלק עה"פ כי מראש צורים) בתו"ד כתב לפרש וז"ל: ששמעתי בשם א"ז (הבעל שם טוב) זללה"ה שפעם אחת הלך למקוה בין ישמעאלים, ובחזרתו מן המקוה ירא שלא יגע בו ישמעאל, ושמע שני ישמעאלים מדברים זה עם זה אחד לחבירו שמור עצמך שלא תגע ביהודי

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ה). וכ"ש מזה שאסור לנגוע בגוי, אסור לנשק אותו, מלבד מה שיש בזה איסור בל תחונם⁶

ו). ולענין אם הגוי יכול לרחוץ את גוף היהודי כתבו הפוסקים לכתחילה אין לגוי לרחוץ את הישראל, אבל במקום הצורך כגון בזמן יהודי כתבו הפוסקים להתייר⁷

ז). להסתכל בפני גוי, כתבו בפוסקים לדון האם יש איסור הסתכלות על גוי, כדין אדם רשע, ורוב הפוסקים העלו שאין איסור להסתכל בפני גוי⁸

הטמא הזה חלילה, [ובזה מפרש הדגמ"א] והוא שאמר הן עם לבדד ישכון ואינם מתערבים בגוים הטמאים והוא מחמת ובגוים לא יתחשב שאינם חשובים בין הגוים וזה טובתם כנ"ל וקל להבין עכ"ל.

⁶ . הנה להאמור שיש ליטול ידיים כ"ש שאין לנשק אותו, וע"ע בספר דרך שיחה (ח"א סוף פרשת עקב) כתב שאין לנשק את הגוי כיון שנותן לו חן.

⁷ . בכה"ח (סימן רס סק"ג) כתב בשם ספר משנת חסידים (פ"ה אות ב) שלא ירחץ ע"י עכו"ם אלא ירחץ ע"י ישראל שלא להתערבא צולמא בצולמא דעכו"ם יעו"ש, וכן כתב ביפה ללב (ח"ג יו"ד סימן קנו) שנוהגים רבים מיראי ה' שלא לרחוץ גופן במרחץ ע"י רוחץ גוי שלא תהיה יד גוי עליהם, ומ"מ כתב בספר מלכים אומניך (עמ' שמא) שהיכא שיש יהודי זקן וא"א באופ"א מותר יעו"ש ויש לדון מה עדיף ע"י בן של הזקן או ע"י גוי. וע"ע.

⁸ . איתא בגמ' במגילה דף כח ע"א, שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה במה הארכת ימים, אמר לו מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע, דאמר רבי יוחנן אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, רבי אלעזר אמר עיניו כהות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל בעשו הרשע, וכתב בראשית חכמה (בשער התשובה פ"ג) שהמסתכל בצלם דמות אדם רשע הוא מקנה בלבו רוח טומאה של ההוא שרואה פניו וימשך לו מזה בלבול המחשבה וביטול הדבור, וכן ראה בכה"ח סימן קנו סק"ד שמשו"ה יש חסידים שנוזהרים שלא להסתכל בשום אדם מפני חששא זו וגם משום הבושה, [ובספה"ק אגרא דכלה (עה"פ ויבוא אליהם יוסף בבקר וירא אותם והנם זועפים) כתב וז"ל: יש לדקדק כאשר שאל אותם אמר להם מדוע פניכם רעים, ואם כן גם בכאן היה לו לומר וירא והנה פניהם רעים, אך הוא דמשמיענו דיוסף בודאי נזהר שלא להסתכל בפני אדם רשע (מגילה כח) אך וירא אותם היינו את כל תנועתם והנה זועפים, שהבין כן מתנועתם כידוע איך שמכירין בתנועת האדם איך

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הוא סר וזעף, אבל כששאל אותם אמר מדוע פניכם רעים, כי הבין שבודאי פניהם גם כן רעים והם יסברו שראה בפניהם.].

ברבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות קצג) כתב שהאיסור הוא שע"י כך מתחבר לרשע, וז"ל: המתחבר לרשע ולא דיו אשר לא יוכיחו בשבט פיו והרחק ירחיקוהו אבל כמו חבר יקריבוהו ונאמר בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך והצדיקים מאוס ימאסוהו את הרשע כמו שנאמר (תהלים טו ד) נבזה בעיניו נמאס, ואמרו שם כל המסתכל בדמות אדם רשע וכו' עכ"ד.

ובמהרש"א במגילה כתב בזה ב' טעמים א' שהוא כענין שכתוב בדברים (כב כג) כי קללת אלוקים תלוי עליו, וביאר הפרי מגדים בראש יוסף שכיון שהאדם נברא בצלם דמות אלוקים הרי כשמתנהג ברשעות יש בזה זלזול בחותם המלך יעו"ש, וא"כ טעם זה לא שייך בגוי

עוד כתב המהרש"א ע"פ מש"כ חכמי הקבלה כי הכרת פניהם ענתה בם, שיש בצלם דמות מראה האדם צורה רוחנית לטוב או לרע כפי מעשיו לצד הטהרה או לצד הטומאה יעו"ש, וכה"ג כתב מרן החיד"א בספר נחל קדומים פרשת וישלח שאסור להסתכל בפני רשע משום הסט"א וראה עוד מש"כ לבאר בזה דברי המהרש"א בלב אליהו (פרשת נח עמ לו) וע"ע במש"כ לבאר בספר ראש הגבעה לרבי פנחס תלמיד הגר"א שכתב הטעם שאסור להסתכל בפני רשע כי בהסתכלו בדמותו מוליד פגם בנפשו וכן אמרה תורה אל תפנו אל האלילים ואסור להסתכל בע"ז ומזה תדע מהפכו כמה קדושה קונה אדם לנפשו בהסתכלו בדבר קדושה כמו בשם הוי"ה או בפנים של צדיק יעו"ש בזה, וע"ע בספר טעמי המנהגים עמ' תקז מש"כ בענין הסתכלות בפני צדיק, וע"ע בחת"ס (פרשת וישלח) מש"כ עוד כטעם הזה מדוע אסור להסתכל בפני רשע. וא"כ טעם זה לכאורה כן שייך בגוי.

וכתב בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים עמ' לא בהערה מס' 7 שיש להוכיח מדברי המג"א סימן רכה סק"כ שאין לחלק בין גוי לרשע, ואולם לכאורה אכתי נראה לענ"ד דדוקא רשע, אבל גוי אינו שייך ברשעות כיון שאינו מצוה על מצוות התורה, אף שמצוה על שבעה מצוות בני נח. מ"מ אינו רשע אלא א"כ עובד ע"ז, ואולם מצאתי בשו"ת מציון תצא תורה ח"א עמ' עט שנשאל הגר"א נבנצל שליט"א האם יש חילוק בין סתם גוי או דוקא רשע, והשיב שאין חילוק, ולכן מותר, להסתכל בסתם גוי, אבל יעו"ש בהערות אהל שציין ידידינו הרה"ג יעקב אהרן סקוציל'ס שליט"א שבשו"ת משנה הלכות חלק יא סימן קפו כתב להחמיר בזה בכל גוי כיון שהם רשעים, ויעו"ש עוד שנשאל הגר"א נבנצל שליט"א מה הדין במי שיש לו גוי פועל בביתו ומתקן דברים האם כדאי לומר לילדים הקטנים שאין להסתכל עליו כשהוא עובד שם, והשיב אם אפשר בלי שיעליבו אותו, ולכאורה צ"ב דהרי לפני זה פסק שאין איסור, ואולי מ"מ ס"ל שאין איסור, ומ"מ ראה שם בהערה שכתב, שבכ"ז כתב לו בעל השבט

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הקהתי שליט"א שאפילו גוי לבד או רשע לבד אסור רק בהתבוננות ולא ראייה בעלמא וא"צ להזהיר את הילדים.

וע"ע בשו"ת שלמת חיים (ענינים שונים סימן שי) שנשאל הגר"ח זונפלד בזה"ל: בגמ' ב"מ (ס' ע"ב) בההוא עובדא סבא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה זיבנן, א"ל יהו עניים בני ביתך, ופירש"י דב"ה ויהיו עניים, טוב לי לפרנס עניי ישראל וישמשוני ויש לעורר תיפוק ליה שאסור להסתכל בגוי, ואולי גם מזה ראייה למש"כ דאפילו איכא דרכא אחרינא ליכא חשש וגם ליכא חסידות לעצום, כיון דהוי הנאה הבא בעל כרחו, והשיב, אינו מובן כנעני שרוצה להיות עבד לישראל פשיטא שמוותר להסתכל בו עכ"ד, ויעו"ש בהערות והוספות ומשמע שלדינא אסור להסתכל לדינא בפני הרשע,

ואמנם בספר דרך שיחה (ח"א עמ' תקעו) נשאל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שמעתי שהגאון רבי מיכל יהודה ליפוקביץ (שליט"א) סיפר ששמע מהגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל בשם אביו של החזו"א שאמר שצריך לילך לראות גוי שהאריך ימים מברכתו של הגר"א, הגר"א בירכו על שהצילו, האם אסור להתסכל על בגוי, והשיב מרן הגר"ח"ק, האיסור על אדם רשע ואין איסור מיוחד על גוי, וגם ברשע רק הסתכלות אסורה ולא הבטה, וצייין שם עוד למש"כ בטורי אבן במגילה דף כח ע"א בד"ה מימי.

ובענין להסתכל בפני תמונה, הנה בספר דף על הדף מגילה דף כח ע"א הובא שדייק הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ממילת בצלם שלכאורה היא מיותרת, שזה בא לרמוז אפילו על תמונה ובצלם מלשון צילום יעו"ש, ולפ"ז אין להסתכל בעיתון שיש שם כל מיני תמונות של רשעים מכנסת המינים, וכן מבואר בחוט שני (שבת ח"ג קובץ ענינים עמ' רס) שמאן וכחה לעיתונים המדפיסים תמונות של גויים או של רשעים והרי כוונתם כדי שיתבוננו בדמותו להכיר ולדעת מיהו, ולא לסתם ראייה בעלמא דלמה להם להדפיס תמונתם אלא ודאי כדי שיתבוננו ויכירו מי הם וזה בכלל להתבונן בדמותו שאסור ואף שזה הדפסה בתמונה ולא התבוננות בהם גופא מ"מ גם בזה יש איסור, וע"ע בשו"ת להורות נתן ח"י סימן כד שנשאל האם ראוי להדפיס בעתון של יראי ה' תמונות של נכרים או פושעי ישראל משום שאסור להסתכל בצורת רשע ולפעמים יש בזה צורך כדי למנוע מלהסתכל בעיתונים של עבריינים יעו"ש מה שהשיב בזה, וע"ע בספר הקשת בהלכה (עמ' כד), וראה עוד בקונטרס הבוחר בתורה ובמשה עבדו שהביא בזה מח' הגר"ח"ק והגר"א נבנצל שליט"א האם יש איסור הסתכלות בפני רשע בתמונה, שהגר"ח"ק שליט"א ס"ל להחמיר בזה.

ואמנם בשו"ת שיח חיים סימן עב נשאל בזה ע"י ידידי הגר"ח מלין שליט"א בזה"ל: בהא דאמרו חז"ל (מגילה כח ע"א) שאין להסתכל בדמות אדם רשע האם זה גם בתמונות או רק כשרואה את הרשע במציאות, והשיבו מרן הגר"ח"ק, רק במציאות עכ"ד, וצייין שם בהערה שכתב שנראה שדברי מרן הגר"ח"ק שליט"א שהאיסור אינו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ח. גוי שקושר נעלים לישראל יש לו לקשור רגל שמאל תחילה, ואולם כ"ז היכא שאפשר אבל בדיעבד אין להקפיד ע"ז במקום הצורך, ואם הגוי אינו מבין⁹

אלא ברשע במציאות ממש, אבל לענין הנהגה טובה ונכונה גם בתמונות אין להסתכל וכמו שכתב לו הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א, בזה"ל: שמעתי פעם מרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שגם בתמונות אין להסתכל, עכ"ד, ושע"ז כתב לו הגר"א נבנצל שליט"א רק במציאות, אבל מסתבר שגם בתמונה אינו מוסיף קדוש עכ"ד, והביא שכן כתב מרן הגר"ח ק שליט"א בתשובה להגר"מ חליוה שליט"א ונדפס בגם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה שליט"א (ח"ב סימן כד) וז"ל הגר"ח ק: אני חושב שבתמונה אין את האיסור, רק הצורה (עצמה) גורם רוח טומאה עכ"ד, [ויעו"ש שהוסיף לדון מה הדין בראיית הרשע דרך מראה מי חשיב כתמונה למקילין או לא, וכתב שבספר הזכרונות כתב מרן הגר"ח ק שליט"א בשם מרן החזו"א זצ"ל שאין לקרוא קר"ש כנגד שיער אשה הנגלה דרך מראה דהוי כמו השיער בעצמו אבל כנגד תמונה מותר, ומבואר שמראה הוי ממשות טפי שנקרא הדבר בעצמו, וא"כ יתכן דהוא הדין לגבי ראיית אדם רשע אף אם נקל בתמונה].

ומ"מ לענין ראית גוי רשע בתמונה, נשאל בזה הגר"א נבנצל שליט"א בשו"ת מציון תצא תורה (עמ' עח) והשיב שמותר, ושם ציין שהגר"י שוב שליט"א כתב ששמע מהגר"ש דבילצקי זיע"א שראוי להחמיר בזה, ואולם כתב שם שהגר"ע אויעבראך שליט"א פסק שעל תמונה של גוי אין איסור התסכלות ואינו דומה לתמונה של אשה שאסור להסתכל ששייך בזה הרהור, וע"ע בגם אני אודך תשובות הגר"ח חליוה שליט"א ח"ב סימן כד, ובמש"כ עוד בזה ידידי הגאון רבי אהרן כהנא שליט"א בספר בהלכות מתחרדים שיו"ל בקרוב. ובמש"כ בזה ידידי הגר"ח מלין שליט"א בשו"ת שיח חיים עמ' קעד. שהאריך לדון בזה.

⁹ . הנה דין קשירת נעלים הובא בהליכות שלמה (תפילה עמ' כב) שגם גוי שקושר נעלים יש לו לקשור רגל שמאל תחילה ואח"כ רגל ימין, שהולכים בזה אחרי מי שנעשית אצלו הקשירה ולא אחרי הקושר, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה ח"א סימן א' ענף ג' וכן העלה לדינא בשו"ת שבט הקהתי ח"ד סימן א יעו"ש, וכן כתב בספר עזרת אבות סימן א' סעיף ד' שזקנים הנועלים וחולצים את נעליהם ע"י גוי יש להקדים לנעול ימין תחילה ולקשור שמאל תחילה וכשחולצים נעלים לחלוץ שלש שמאל תחילה יעו"ש, ואולם בספר אשרי האיש ח"א עמ' ג' כתב שאין להחמיר בזה, ובגא"א תשובות הגרמב"כ דדון שליט"א ח"א סימן ו', כתב, שכ"ז דוקא במקום שאפשר, אבל אם יש סיבה רפואית מדוע להקדים למטופל נעל שמאל תחילה וכגון שצריך לשים לו משחה או לחבוש רגלו וכל כיו"ב פשוט שמותר להקדים את רגל שמאל וכן אם הגוי עקשן שלא רוצה לקבל את הדין זה אין חיוב להכריחו יעו"ש.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות תפילין, ציצית, בית הכנסת

(א). מותר לברך ברכת שלא עשני גוי בפני גוי¹⁰ אלא א"כ יש חשש איבה.

(ב). עיטוף בטלית על ידי גוי, גוי יכול לעזור ליהודי להתעטף בטלית¹¹

(ג). הנחת תפילין על ידי גוי, דנו הפוסקים האם גוי שאינו מחויב בהנחת תפילין יכול לקשור ולהניח התפילין ליהודי, מעיקר הדין גוי יכול להניח תפילין לישראל, אבל כ"ז במקום שא"א ע"י אחר. וברור שאם יש אפשרות שהגוי יניח תפילין ליהודי ויתפלל בזמן תפילה ויקרא קר"ש

¹⁰. הנה עתה בסמוך להדפסה חשבתי לדון כן ע"פ מה שראיתי בקונטרס חמדת חיים לידידי הגר"ח מלין שליט"א עמ' כג ששאל למרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בעמח"ס חשוקי חמד וש"א"ס, בזה"ל: בברכות השחר בברכות שלא עשני גוי אשה עבד האם יש ענין שלא לומר ברכות אלו בפני מי שמברך עליהם (גוי אשה עבד) כדי שלא תחלש דעתם או דאין לחשוש לזה (באשה יתכן דא"צ למיחש דזו תפקידה בעולמה אבל בגוי ועבד אולי יש לחשוש לאיבה) מה דעת רבינו שליט"א בזה, והשיב בזה"ל: אין בזה פגיעה באשה, וצריך להסביר לה שאשה מגיעה למעלות הרוחניות של הבעל בלי תורה ומצוות ומכל מקום מברכים על כך, שאנו זוכים לעמול קשה, ע"כ תשובתו, ואמנם הגר"י שליט"א לא השיב מה הדין לגבי גוי ועבד שלכאורה נראה שיש להחמיר בזה, ויעו"ש בהערה ח' שציין למש"כ בקובץ ווי העמודים גליון 86 מעשה חושב סימן י' עמ' לה שהאריך בתשובה למה אין בזיון בזה לנשים ויעו"ש אבל לא כתב לדון לגבי עבד וגוי, ולענ"ד מילתא דפשיטא כביעא בכותחא שיש להחמיר בזה אם יש חשש איבה שהגוי מבין מה שהיהודי אומר. וכן הגאון רבי פנחס אברהם מייארס שליט"א אב"ד האג ובעמח"ס שו"ת דברי פנחס כתב לי ששאלתיו לגבי גוי מה הדין לומר בפניו שלא עשני גוי השיב לי בזה"ל: אינני חושב שזוהי שאלה של איסור או היתר אלא של דרך ארץ דעת ותבונה. עכ"ד. וע"ע בספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ר שעיו ח"ב או"ח סימן מו, ובגא"א תשובות הגר"ב דדון שליט"א לגבי אשה שאין בזה שום איסור יעו"ש מה שהביא פוסקים שכתבו לדון בזה, ולדינא הסיקו שם שאין בזה משום לועג לרש, ונראה שכ"ש שהוא הדין לגבי גוי, אלא א"כ יש חשש איבה.

¹¹. גוי יכול לעזור להתעטף בטלית, והטעם כתב בשו"ת אבני ישפה ח"ה סימן נא ענף ה' שכתוב ואשר תכסה בה ואינו נפק"מ כיצד מתכסה אם ע"י עצמו ע"י אחרים, ומ"מ העיטוף כעטיפת הישמעלאים אינו עיכובא וכמו שהגר"א נהג כמובא בספר מעשה רב אות טו וכן הו"ד החזו"א בספר אורחות רבינו ח"א עמ' טז.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

עם התפילין או שיניח תפילין יותר מאוחר שהגוי יניח תפילין ליהודי כי
כאמור אינו מעכב.¹²

ד). אם הגוי חולץ התפילין ליהודי אין עדיפות שהגוי יחלוץ התפילין ביד
שמאל ואמנם מצינו למי שהחמיר בזה¹³

¹² . הנה בהגהות מיימוניות פ"א מהלכות ציצית אות ט כתב להביא ב' דעות בזה, אם
להתיר או לאסור, ואולם בשו"ת מהר"י אסאד (סימן יט) כתב דלדינא אין איסור
שהגוי יניח תפילין שהרי עיקר מצוה שיהיו מונחים התפילין עליו ולא עצם הקשירה,
וכן הביא ראייה מהגמ' בבכורות דף ל' ע"ב מעשה באשה אחת שנשאת לחברותיה
קושרת לו תפילין על ידו יעו"ש, וכן נקט לדינא בשו"ת מהר"ם שיק סימן טו ובשו"ת
מחנה חיים ח"ג סימן ו' ובכה"ח סימן כז סק"ח בשם המסגרת השלחן וכן כתב
בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן קכ, וכן כתב בשו"ת מהרש"ג ח"א סימן ט' שאפשר להקל
אפילו בנכרי כי הרי אין הקפידא דוקא על הנחתם במעשה אלא שיהיו מונחים על
ראשו ועל ידו, ובשו"ת מנח"ש ח"ב סימן ד' ובשו"ת באר משה ח"ד סימן ו' ובשו"ת
צי"א ח"ג סימן ז' ובשו"ת אבני ישפה ח"ה סימן נא ענף ג' ובשו"ת יביע אומר ח"ט
חאו"ח סימן ז' וכן הו"ד הגריש"א באשרי האיש ח"א לז' שמעיקר הדין לא בעינן בר
חיובא, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן ח' שכתב שיקשור דווקא מי שהוא מחוייב
במצוה אבל אם אין איש שאשה תקשור יעו"ש וכה"ג כתב בשו"ת תשובות והנהגות
ח"ב סימן כה, וכה"ג בשו"ת צי"א חלק יג סימן ז' שאם אין משהו אחר אפשר ע"י
אשה וקטן בדיעבד ואולם בשו"ת קנין תורה ח"ב סימן קכ כתב שבעינן שהקושר
יהיה בר חיובא, שהרי אשה רשאית לקיים מצות תפילין משא"כ אשה, וכן ראה
בשו"ת תשורת שי ח"א סימן תריח ובשו"ת זכרון יהודה ח"א סימן יז שאשה אפילו
בדיעבד לא תקשור, וע"ע בשו"ת אבני דרך ח"א סימן ז, ומש"כ שעדיף שהגוי יניח
היכא שיעבור זמן תפילה וכו' כן נראה פשוט מסברא, כיון שמעיקר הדין מותר להניח
תפילין

¹³ . ובגם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ב' גוי שחולץ תפילין האם צריך לחלוץ ביד
שמאל, כתבתי כך, להגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך. הנה
בספר גם אני אודך תשובות מהגר"מ סבאג שליט"א כתב בסימן ס"א אות א' בדין גוי
שחולץ תפילין ליהודי סעודי אם יש ענין לומר לו לחוץ ביד שמאל, הנה לענ"ד נראה
ברור שכל הענין הוא באשר זה יהודי או יש לחלוץ ביד שמאל, משא"כ גוי דמעשה
קוף קעביד ליכא בהא שום ענינא.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ה). ולענין קיפול הטלית על ידי גוי, לכתחילה יש ענין שהאדם יקפל את הטו"ת בעצמו וכן הוא דרך חסידים ואנשי מעשה,¹⁴ ומ"מ זקן או חולה

¹⁴. ונחלק בכאן הענין לשתיים א) לגבי קיפול התפילין, ב) לגבי קיפול הטלית, והנה לענין קיפול טלית במוצ"ש הפוסקים הביאו מש"כ שהמהרי"ל היה מקפל את הטלית שלו בכל מוצאי שבת כדי להתחיל להתעסק במצוה מיד בתחילת השבוע, והביאו במשנ"ב סימן רצ"ט סק"מ, ובספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב פרק סג הערה ל) כתב שמשום כך יקפיד שדוקא הוא בעצמו יקפל את הטלית ולא יתן לאחרים לעשות את זה במקומו, והנה י"א שישר יש ללמוד במוצש"ק משום סימנא מילתא לכל השבוע, ומ"מ חזינן מדברי המהרי"ל דקודם כל יש לדאוג לביזוי המצות שהרי לא מקפלים את הטלית בשבת, [ואף שיש מקילים מ"מ כתבו באול"צ ובחזו"ע דאין גוערין בידם, והיינו כסדר קיפולם אבל שלא כסדר קיפולם יש להקל וגם בזה יש מחמירים ולכן המשנ"ב שמחמיר בזה הביא דברי המהרי"ל והבין], ומ"מ מוכח מדברי השמירת שבת כהלכתה דהוא רק מטעם זה, ואין איסור שאחר יקפל את הטלית שלו, וכן משמע מהנהגת מרן החזו"א שהו"ד באגרות דרך אמונה הלכות חול המועד שהחזו"א היה אומר לאחרים שיקפלו את טליתו, וכבר במק"א כתב להעיר מדברי הבא"ח (פרשת נח הלכה טז) שהוא קשה למזל. וכן כתב בנימוקי או"ח סימן כד כתב שיש ענין לקפל את הטלית בעצמו כי זה מורה על חיבוב מצוה

ולגבי תפילין כתב הבא"ח (ש"א פרשת חיי שרה הלכה יט) וז"ל: כשחולץ תפיליו טוב שהוא בעצמו יקפלו וניחים בכיס לחיבוב מצוה ולא כאותם שנותנים התפילין לשמש שלהם לפלן ודוגמא לזה מצינו דאמרו רבותינו ז"ל (מגילה לב.) גבי ספר תורה הגולל נוטל שכר כול וכו' עכ"ד. וכן כתב בספר דברי תורה (ח"ה אות פז) בשם אבותיו ורבותיו שדרך החסידים וישרים להשתדל לכרוך התפילין בעצמם ולא היו נותנים לאחרים לכרכן כדי שלא יהא נראה כאילו המצוה היקרה הוא כעול עליו ומבקש ליפטר ממנה, וכן כתב בכה"ח (סימן כח סק"י"ט) ובפסק"ת (סימן כח הערה מס' 34) כתב בשם הנימוקי או"ח בשם דהברי חיים מצאנו זצ"ל שכתב בשם הירושלמי (ולא נודע מקומו) שהעושה כן מצננים לו גיהנום יעו"ש.

וע"ע בשו"ת שיח חיים תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיו"ל ע"י הגר"ח מלין שליט"א סימן כ שאל למרן הגר"ח שליט"א בהאי לישנא, האם יש ענין לגלגל בעצמו את התפילין משום חיבוב מצוה, והשיב בזה"ל: יתכן, ובהערה כ, כתב שמצא עוד בקובץ שו"ת ממרן הגר"ח שליט"א (עניני תפילה תשובה יא) שנשאל האם צריך לקפל טליתו או לכרוך תפילין דוקא ע"י עצמו, והשיב מצוה (אם יכול) עכ"ד. ולפי"ז כל יש לעורר שהאבות לא יתנו לילדים לקפל התפילין והטלית שלהם, ואולי אם זה משום חינוך שאני, ויל"ע עוד בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שקשה להם לקפל את הטו"ת בעצמם יכולים לקפל את הטו"ת ע"י הגוי

ו). האם גוי יכול להשחיר רצועות של התפילין, גוי יכול להשחיר את רצועות התפילין בדיעבד אם אין ישראל שיעשה את זה ¹⁵

ז). ולענין לכבס את הציצית ע"י העובד זר, כתבו הפוסקים שמותר לתת לעובד זר לכבס את הט"ק, ויש שהתירו גם לעובדת זרה. ¹⁶

¹⁵ . בשו"ת אבני דרך חלק ז' סימן ז' נשאל האם יהודי שיש לו עובד זר האם יכול לבקש ממנו שיצבע לו את הרצועות של התפילין כי הצבע קצת נמחק, והביא בזה מש"כ בספר התרומה (סימן קצא) להסתפק בזה האם צריך לשמה, ובשו"ע סימן לג ס"ד כתב שטוב שישראל ישחירם ישראל לשמן ולא אינו יהודי בורמ"א כתב שבדיעבד פסול, ואולם במג"א סימן לג סק"ז כתב שכשר, ובמשנ"ב סק"ג התיר בגדול עומד על גביו, וכן ראה בשו"ת מהר"ם לובלין סימן סח שכתב שהשחרת הרצועות אינה בכלל תיקון עשייה, וממילא שרי

¹⁶ . ברמ"א חאו"ח סימן כא ס"ג כתב, ויש שכתבו שנהגו שלא לשכב בטלית שיש בו ציצית, גם שלא יתנו לכבס והכל שלא יהיו מצות בזויות עליו, וכן כתב בשיירי כנסת הגדולה (סימן קנד), ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן ט) נשאל בזה וכתב שיש להקל, כי יש לחלק בין נתינה למכבסה של גויים שבכך מראה האדם שהמצוות בזויות עליו לבין מציאות כי בה יש עובדת זרה בביתו היא אשר תחת ישראל ובזה אין ביזיון, ומ"מ כתב שטוב שיהודים יכבסו את הטלית, יעו"ש, ולענ"ד יש להוסיף כי לפעמים להזהר גם בציצית לשים החוטם בתוך איזה גרב וכדומה וממילא עדיף שיעשה ע"י ישראל, ובשו"ת אבני דרך ח"ח סימן כא כתב שכל טעם האיסור הוא שמא יתלוה עם ישראל בדרך ויהרגנו, אבל בזה לא שייך כי הרי העובד זר נמצא בבית הישראל.

ואולם בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סימן ריד אות ג) כתב, שהאיסור שמא יתלוה היינו דווקא בכובס ולא כובסת וז"ל: די"ל שרק לעכו"ם איש אסור משא"כ לאשה לא שייך חשש להריגה ואע"ג דלא מצאתי חילוק זה בשו"ע מ"מ הסברא נותנת כך וא"כ י"ל דקמ"ל שלא יתן לכובסת עכו"ם דאין חשש הריגה מ"מ משום ביזוי מצוה יש, אבל למעשה אין להקל בזה כי לא מצא בזה חילוק בפוסקים עתכ"ד, ולדינא נראה שיש להקל בזה, וכמ"ש באבני דרך, וכ"ש היכא שיש מצלמות.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ח). אסור לומר דברים שבקדושה כנגד ערוה של גוי¹⁷

(ט). אין ענין שהגוי ילבש כיפה או חולצה לבנה כדי שיהיה ניכר מהיהודים¹⁸ וגם שנכנס לבית הכנסת אין בזה חיוב מצד קדושת בית

¹⁷ . בשו"ע סימן עה ס"ד כתב שאסור לומר דברים שבקדושה כנגד ערוה של גוי כדין ישראל, וביאר במשנ"ב סק"כ שהחידוש הוא בזה שאע"פ שנאמר בהם בשר חמורים בשרם אימא כבהמה בעלמא דמי קמ"ל דלא אמרינן הכי יעו"ש.

¹⁸ . הנה בס' דברי הרב (עמ' קמב) מסופר שפעם לקחו מורה גוי ללמד אחר הצהריים לימודי חול בשיבה קטנה, ונסתפק המנהל האם נכון לבקש ממנו שיחבוש כיפה בזמן שהוא בכתה עם תלמידיו. כששאל את הגר"ד סולוביצ'יק, השיבו שאין צריכים לבקש ממנו שיחבוש כיפה. כששאל את הג"ר משה פיינשטיין, השיב שעל הנכרי להתנהג כמו שאר האנשים במוסד, כלומר, שיש לבקש ממנו שיחבוש כיפה. אח"כ שאל את הג"ר אהרן קוטלר, והוא השיב שאין לבקש ממנו שיחבוש כיפה, משום שיש בזה ענין של הבדלה, לעשות היכר שרק היהודים חובשים כיפות ולא הגוים. יעו"ש, ולפי"ז אין ענין אפילו שהגוי ילבש כובע, או חולצה לבנה, ואדרבא כמה דמינכר בבית הישראל שהוא גוי עדיף טפי.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הכנסת שיהיה חייב בכיסוי הראש¹⁹ ומכל מקום שנכנס לבית הכנסת יש להקפיד שיכנס בלבוש הולם²⁰

י. לכתחילה גוי לא יכנס לבית הכנסת, ויש בזה כמה בעיות וספיקות (בהלכה א). אם יש לו שתי וערב גורם שמשתחוים אליו, ²¹ (ב). מפסיק

¹⁹. הנה לעיל כתבנו שאין עניין שהגוי ילבש כיפה וכו' שהרי אדרבא ע"י כן הוא ניכר יותר מהיהודים, ואמנם ראיתי בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים עמ' מח בהערה 61 שכתב לדון ע"פ מש"כ בשו"ע סימן צא ס"ג יש אומרים שיש למחות שלא להכנס בבית הכנסת בגילוי ראש, ומקור דבריו מהכל בו בשם הרי"ף, וכתב להסתפק מה הדין לגבי גוי שנכנס לבית הכנסת האם אפשר לדרוש ממנו שיכסה את הראש, וכתב שלכאורה אפשר להביא ראיה ממש"כ בשו"ע הלכה זו בהלכות תפילה ולא בהלכות קדושת בית הכנסת משמע שהוא דין מיוחד שמי שבא להתפלל יש למחות בידו שיכסה את ראשו אבל על עצם הכניסה לבית הכנסת אין חיוב לכסות את ראשו, וכתב שכן נראה מלשון הכל בו (סימן יא) שכל דבריו קאי על עצם התפילה כיצד יתקן את עצמו לתפילה ושם הביא בסוף דבריו מדברי הרי"ף שיש למחות שלא ליכנס לבית הכנסת בגילוי הראש, ומשמע מדבריו שהוא הלכה בהלכות תפילה, וכתב שכן כתב לדייק בספר לחם יהודה (פ"ה מהל' תפילה ה"ה) בדעת הרמב"ם יעו"ש והו"ד בשו"ת יביע אומר חלק ט' או"ח סימן א', יעו"ש.

²⁰. כן כתב לדינא בשו"ת משנת יוסף ח"ד סימן טז שכתב כן יעו"ש בכ"ד. וכן כתב לי הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א בעמח"ס שו"ת ויצב אברהם וש"ס, שאסור להכנס לבית הכנסת רק בבגדים שניכר שהם של גוים.

²¹. הנה הרי כתב בשו"ת הרב צבי (ח"א סימן פה) שבכניסת גוי ועליו דברים טמאים הרי המכניס עובר משום לא תביא תועבה אל ביתך, ויעו"ש שכתב לדון מה הדין עם הגוי נכנס מעצמו, לגבי כניסה של גוי לבית הכנסת עם שתי וערב שאלתי בזה למרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בזה"ל: האם עכו"ם שיש עליו צלם שתי וערב האם יכול ליכנס לבית הכנסת ללוות זקן? והשיב לי בהאי לישנא, שתי וערב אינו עבודה זרה אלא תכשיט. אבל צריך להזהר שלא להשתחות כלפיה.

ואח"כ נתפרסם התשובה בארוכה בקובץ ווי העמודים מס' 95 חודש אב תשפ"א סימן ח' בארוכה וז"ל: כתב הרמ"א (יו"ד סימן קמא ס"א) אדם שתולין בצוואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר כשידוע שלא השתחוו לה וכתב בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"ג סימן עא) וז"ל: ואזכיר מה שאירע בשנת מעשה שבשנת תרי"ב בחג הסוכות זכינו לראות פני מלכינו בעברו בארץ לתור כל ארצות שלו עבר פה לבוב והנה בנסעו מפה שלח מאדלעי"ן [מאדליא] ויהודי אחד היה ג"כ מהמקבלים מאדע"ל [מדליה] והנ בהאמדעל יש שתי וערב ונשאלתי אם מותר ללכת בו והנה ברמ"א מבואר צורת ש"ו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שמשתשחויים לו דינו כדין צלם ואסור בלא ביטול אבל ש"ו שתולין בצואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר וכו' וע"כ כאן שהמלך שולח רק לכבו ואינו מתכוין רק למזכרת אהבה שנשאו חן בעיניו י"ל דאין לחוש בזה ובפרט שהוא מכבוד המלך ירום הודו וצ"ע, וכן כתב בשו"ת לב חיים (ח"ג סימן ק) שאין איסור ע"ז בשתי וערב שעושים לכבוד ומותר לענודו כשיש לחוש לאיבה וגם לא יבטלו שמא יוודע הדבר ויבוא לידי חשש סכנה. ולפי"ז כיון שגוי זה אינו משתחוה לזה אין איסור להכנס עם זה לבית הכנסת, אמנם צריך להזהר שלא להתפלל כנגדו, כמו שכתב השו"ע סימן קי"ג ס"ח המתפלל ובא כנגדו נכרי ויש לו שתי וערב בידו והגיע למקום ששוחין בו לא ישחה אע"פ שלבו לשמים וכתב המג"א סק"ו אם הוא שר שרי וצ"ע.

אולם כבר כתב המשנ"ב (סקי"ז) שחלילה להקל בזה, ובפרט בעת התפלה, וכתב הפמ"ג שאם הוא לא לפניו ממש, אלא מצדדים או מאחוריו מותר, וראיה שאברהם אבינו השתחוה לשללת המלאכים אע"פ שחשב שהם ערביים ויש ברגליהם אבק שהוא עבודה זרה.

ועוד בענין זה אצרף תשובת הגאון העצום רבי שמואל יצחק שכטר שליט"א בעמח"ס שו"ת ישיב יצחק מ"ח חלקים, וחבר הבר"ץ דקרית צאנז נתניה, בתשובה להגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א וז"ל: בפתחי ספרי דברי רב שנים ושלושה דלתות ראיתי שדן מע"כ בספר אהל יעקב על הל' ע"ז סי' קנ"א בדין עובד זר ופיליפיני עכו"ם המלוה יהודי לביהכ"נ אי מותר להיכנס שם עם שו"ע וכמ"כ בדין העסקת עכו"ם בבית ישראל שי"ל על זרועותיו שתי וערב והבאתם שם מה שדנו בזה הפוסקים הקדמונים ובשו"ע.

ובעיקר דין זה אם צלם שתי וערב אי זה ע"ז או רק תכשיט לע"ז מבואר בשו"ע יור"ד והאריך בזה מו"ר מרן זי"ע בשו"ת דברי יציב ובספרי שו"ת ישיב יצחק בנידונים שונים אמרתי אעבור פרשתא דא שנית וזאת החלי בעזהשי"ת.

בניד"ד יש לדון בכוכ"ד: א. האם צלם שתי וערב דינו כע"ז ממש. ב. האם עיקר האיסור דלא תביא וכו' הוא ההכנסה או רק אם נהנה ממנו. ג. אי יש חילוק בין מכניסו דרך קבע או ארעי. ד. או יש חילוק בין א"י לחו"ל או בין ישראל מכניסו או עכו"ם מכניסו ובפרט בע"כ של ישראל. ה. דבר שכיח ביותר בין בחו"ל ובין בא"י שלוקחים משרתים נכרים ובפרט לזקנים וחולים שלוקחים פיליפינים שדרים בקביעות בבית ישראל מה"ד בזה.

ועוד שאר דברים שיתבהרו בהמשך התשובה בעזרתו יתברך. בספרי שו"ת ישיב יצחק חלק מ"ד (סי' ל"ג) דנתי בשאלה כזאת אם מותר להכניס פועל שיש עליו צלם שתי וערב או יש חילוק בין אם מחזיקו בגלוי או בכיסו.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

אי צורת שתי וערב דינו כצלם ע"ז, מקור הדבר בשו"ת תרומת הדשן (סי' קצ"ו) מהמרדכי (פ"ג דע"ז) בשם ראבי"ה שהצלב שתולין הכומרים על בגדיהם אינו אלא לזכרון ולכן אין לדון אותו כעבודה זרה לאוסרו בהנאה.

תמונת שו"ע שתולין אותו בצואר לזכרון בידוע או לא שהשתחוה לו, הרמ"א יור"ד סי' קמ"א (ס"א) כ' דאותן שתולין בצואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר ובש"ך שם (סק"ו) כתב על דברי הרמ"א היינו בידוע שלא השתחוה לו (ואתא לאשמועינן דל"ת כיון שתולין אותו בצואר מיד נאסר) הא לאו הכי לא גרע מאם מצא כלים שעליהם צורת עבודה כוכבים הכלים אסורים אם הם מכובדים דכיון שדרך לעבוד אותה הצורה חיישינן שמא נעבדו הכלים כדלקמן (סעי' ג') והכי נמי איכא למיחש להכי.

צורות שו"ע עם פנינים ומרגליות או לא, יש פוסקים דמחלקים בין צורות שו"ע די ש בהן פנינים או לא העיקרי הד"ט סי"ט (סק"י) ציין להרב זרע אמת ח"ב (סי' מ"ה) וסיים הזרע אמת דאנו נוהגים לאסור כהש"ך חוץ משו"ע של מרגליות דהם ודאי לנוי, אבל במקום שיש מנהג להתיר אין בידינו לאסור די"ל ע"מ לסמוך. ובעיקר דברי הרמ"א הנ"ל האריך מו"ר רבינו זי"ע בשו"ת דברי יציב יור"ד (סי' מ"ה) בנידון השאלה בחנות למכירת תכשיטים אם מותר למכור צורת שו"ע וציין לשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג (סי' ע"א) דמה שהתיר הרמ"א היינו בידוע שלא השתחוה לו הא לאו הכי לא גרע מאם מצא כלים שעליהם צורת עכו"ם דכיון שדרך לעבוד אותה הצורה חיישינן שמא נעבדו הכלים כלדקמן שם (ס"ג) וה"נ איכא למיחש וכו'. ע"ש בשו"ת דברי יציב כוונת גדר לזכרון שכ' הרמ"א להתיר

חילוק אי י"ב רק צורת ש"ו או גם משובץ בו אבנים טובות, ורבינו זי"ע בדברי יציב (שם) כ' יסוד גדול לחלק בזה במהות צורת התכשיט דאם אין בה אלא ש"ו בלבד הרי חזינן שמתכוין דייקא לזה ורוצה ללבוש למזכרת עון לזכור הע"ז דמי שאינו מבני אמונתם לא היה לובשה כתכשיט משא"כ כשעושה כצורת שאר תכשיט שמשובצים בו אבנים טובות וצורת ש"ו דמוכחא מילתא שלתכשיט קא מכוין וגם הש"ו עושה שם הוי לתכשיט ודו"ק וכ"ה לעיל מש"כ בזה בעיקרי הד"ט ושו"ת שו"מ.

המנהג בזה למנוע לעסוק בע"ז ומשמשיהם – והמכניסו בביתו עובר על לאו דלא תביא תועבה וכו', וכ' שם בדברי יציב (סוסק"ב) אמנם במקומותינו נהגו איסור בזה ומאז ומתמיד ישראל קדושים משכו ידיהם מלעסוק בע"ז ומשמשיהם וטמא טמא יקרא ובפרט שבזה"ז אין חשש איבה ויש לו חנויות אחרות שיכול לקנות בהם צורות ש"ו ולכן המכניס אצלו צורת ש"ו הוי בגדר מה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו ותעב תעבנו כי חרם הוא ועי' ספר חסידים (סי' ת"ל) וע"ש בשו"ת דברי יציב יור"ד ח"א (סי' מ"ב) לענין להשכיר דירה לעכו"ם שתולים צלם שו"ע ע"ש בארוכה בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

עכו"ם בזמנינו ג"כ עבודתם ע"ז, ובעיקר דין זה אי שתי וערב הוי ע"ז מבואר בשו"ת מהר"ם שיק יור"ד (סי' קנ"ב) דצורת שו"ע הוא ע"ז עיי"ש שהביא מהרמב"ם בפ"א מהל' מאכלות אסורות (ה"ז בדפוס ונציא) דעכו"ם בזמנינו נהי דאינם אדוקין אבל עבודתם ע"ז וכ"ה משו"ת חת"ס יור"ד (סי' קל"א) עיי"ש.

ובעיקר שיטת הש"ך הנ"ל דשו"ע שתולין בצואר לכו"ע אסור בהנאה שהדרך שמשתחווין לו כן האריך בזה בשו"ת מהר"י אסאד חלק יור"ד (סי' קע"ז) וכ"ה המהרש"ם בדע"ת יור"ד סי' קמ"א (סוף ס"א) וציין שם שכן משמעות שו"ת בית שלמה יור"ד (סי' קצ"ד – קצ"ו).

אם יש חילוק בין ישראל מכניסו לביתו או העכו"ם מכניסו שלא ברצון ישראל, רק יש לדון האם יש בזה חילוק בין ישראל המכניסו לביתו או עכו"ם מכניסו לבית ישראל שלא ברצון הישראל, ובפרט בפועל שלא בדרך קביעות כדלהלן.

בי"ח לקישוטי דת ההבל, שו"ר בשו"ת קובץ תשובות להגרי"ש אלישיב זצ"ל ח"ג (סי' ק"כ) שנשאל באיש חילוני שהי"ל בית חרושת של עשיית צלמים שתי וערב והיה מוכרם לנוצרים בבית לחם ואח"כ חזר בתשובה והפסיק לייצר את הצלמים אך עקב זה נשאר ללא פרנסה והגיע עד ככר לחם האם יש מקום להתיר. והביא הרמ"א הנ"ל. וכ' שם דיש חשש דהנוצרים הקונים מגפפים ומנשקים את השתי וערב ואולי גם משתחוה לו הרי לכאורה יש איסור בעשיית השתי וערב משום לאו דלא תעשה לך פסל ועיין ג"כ בשו"ת אבנ"ז יור"ד (סקכ"ב). גם יש לאסורם בהנאה, וסיים שם הגאון הרב אלישיב זצ"ל והנה בצלם של שתי וערב אם משתחווים להצלם הרי"ז אסור בהנאה כמבואר ברמ"א שתי וערב, ואם לפי דברי הש"ך כל עוד ואין הדבר ברור שלא השתחוה להם הרי זה אסור בהנאה. וכן סיים שם מרן זי"ע בשו"ת דברי יציב הנ"ל ביור"ד ח"א (סי' מ"ה) בסופו, וזאת תורת העולה מן האמור שמכמה טעמים אין ראוי לסחור בצורת שו"ע כנ"ל.

קיבל מדליה והוא בצורת שו"ע אי מותר להשהותו, בשו"ת מהרש"ם ח"ד (סי' מ"ב) נשאל בזה וציין שם לשו"ת שו"מ מ"ק ח"ג (סי' ע"א) באמצע התשובה שצייד קצת להקל מט"א והניח בצ"ע. ע"ש במהרש"ם דס"ל למסקנא דהשו"מ נסתפק בזה להלכה וגם במדליה שקיבל מהמלך לא היקל המהרש"ם ורק אם הישראל יבטל קצת הצורה. ע"ש הטעם דמהני ביטול ע"י ישראל והבאתי באורך בספרי הנ"ל שו"ת ישיב יצחק חלק מ"ד (סי' ל"ד).

יסוד האיסור להכניס ע"ז לביתו ע"י עכו"ם, מקור דין זה במס' ע"ז (כא ע"א) במשנה שם אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

אי יש בזה חילוק בין דרך קביעות או לא – או עשויין לדירה או לא, בתוס' שם (ד"ה אף במקום) דנו בזה אי יש חילוק בין מכניס העכו"ם בביתו בקביעות או לא או יב"ז חילוק בין א"י דחמור יותר מחו"ל והבאתיו בארוכה בספרי שם חלק מ"ד (סי' ל"ד) א. דבחוץ לארץ לא מיקרי ביתך אלא בארץ. ב. ותוס' הק' עליו טובא, חדא כי אין נראה לר"י שיגרע ישראל בחוץ לארץ מעובד כוכבים דאפילו למ"ד אין קנין לעכו"ם וכו' עיי"ש בתוס', ובחילוק זה דן הרא"ש בע"ז שם פ"ק (סי' י"ד) ע"ש עוד חילוקים בזה בין דרך קביעות או לא. הנפק"מ בין שיטת התוס' לשיטת הרא"ש, בטל תורה על התוס' א. כ' שלדעת התוס' עיקר החילוק הוא בין אם מכניס לבית שלו בקביעות, לנמצא שם בשכירות ואין מכניס עבודה זרה בקביעות, ב. ולדעת הרא"ש האיסור נאמר רק כשהישראל מכניס לרשותו ולא כשמשכיר את הבית לנכרי והוא מכניס ולפי"ד יש להקל בפועל באופן הנ"ל אם אין הולך בע"ז בגלוי.

הכניס עכו"ם ע"ז שלא ברצון הישראל, בתוס' רבינו אלחנן שם (ד"ה אף) הסתפק בדבר זה האם יש איסור מן התורה אם הכניס עבודה זרה שלא ברצון ישראל ושלא מדעתו.

יסוד איסור לא תביא תועבה בתוך ביתך האם על העצם ההכנסה או רק עם הנאה, מה שיש לדון בניד"ד להתיר כיון דעכו"ם מכניסו שם ולא הישראל ואין הישראל נהנה מזה אם זה בכלל האיסור. שוב ראיתי שבעיקר דין זה כבר דנו הקדמונים וכן האריך בזה החינוך מצוה תכ"ט שכתב שם שלא נדביק שום דבר מעבודה זרה עם ממונינו וברשותינו ליהנות בו, ועל זה נאמר (דברים ז, כ"ו) לא תביא תועבה אל ביתך וגו'.

אם העכו"ם מכניסו אי עובר מה"ת ומה"ד ע"י ישראל ולא נהנה בו, ובעיקר דבריו דן שם המנחת חינוך בזה וכ' דמבואר בע"ז (כ"א ע"א), דאף המשכיר בית לגוי שמכניס עבודה זרה לתוכו עובר בלאו הזה דלא תביא וגו', וכן כתב הר"מ בפ"י כאן (ה"ד) והרב המחבר בסוף פרשת משפטים (מצוה צ"ד). ועיי' בתוס' בע"ז (ד"ה אף במקום), דאם הישראל מכניס ברשותו בודאי עובר, ובשכירות לגוי הוא רק מדרבנן, עיי"ש. ודעת הר"מ נראה שהוא מן התורה, דכתב דעובר מהפסוק הזה. ובודאי אין לוקין על הכנסת העבודה זרה ע"י הגוי, דאיהו לאו מידי עביד, אבל במכניס לביתו בידיים אף שאינו רוצה ליהנות בו נראה דעוברים בלאו הזה דולא תביא וגו', והוא ראוי ללקות ג"כ מלאו זה, וצ"ע קצת. ולפ"ד עכו"ם המכניס אין לוקין וצ"ע אם עכ"פ יש בזה איסור דרבנן או מדברי קבלה ועכ"פ שלא בקביעות ובפרט בחו"ל י"ל דקיל טפי.

והארכתי בזה בספרי הנ"ל חלק מ"ד (סי' ל"ה) בשיטת הראשונים והפוסקים אי הכנסה בלא הנאה נמי אסרו וכ"ה בזה בבית הלוי ח"א סי' מ"ז (אות ד') עיי' בסה"מ להר"מ בשורש התשיעי ובהשגות הרמב"ן שם ובמגילת אסתר שם ובס' לב שמח, נהדר אנפין דאם הישראל מכניסו בלא הנאה במחלוקת שנויה אם עובר מה"ת וכ"ש

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

כשעכו"ם מכניסו בע"כ דישראל יש לדון טובא אם עובר הישראל עליו מה"ת או מדרבנן.

נטילת לולב של אשירה אי עובר על לא תביא תועבה א"ב, שוב ראיתי בשפת אמת סוכה ל"א ע"א (ד"ה באשרה) ג"כ דן בזה אי יש איסור בהכנסה בלא הנאה. ולהשפת אמת נראה דאין חשש איסור אם העכו"ם מכניסו לבית ישראל בלא נהנה ממנו הישראל ומ"מ השפת אמת מסיים שם בצ"ע וכמ"כ דן בזה הדרכ"ת ביור"ד שם סי' קנ"א ע"ש.

אי העכו"ם מכניס ואין הישראל נהנה אי אסור, מהרי"פ פערלא על הסמ"ג ח"ב מל"ת ה' (ע' ז' ט') הביא שם מחלוקת הראשונים אם האיסור על הכניסה לביתו או רק על הנאה. ומבואר מכל הנ"ל כשהעכו"ם פועל מכניס ע"ז לביתו וביותר אם אינו בקביעות וכ"ש בחו"ל שלא מדעת הישראל ואין הישראל נהנה להרבה ראשונים ופוסקים אין עובר הישראל על איסור זה מה"ת. רק יש לדון אי יש איסור מדרבנן או מדברי קבלה מהפסוק דצא תאמר לו בשבת (פ"ב) שהביא שם מהרי"פ וכמש"כ הכנה"ג וכמו שנסתפק תוס' רבינו אלחנן הנ"ל ועכ"פ באינו בקביעות ומכניסו בכיסו יש לדון להתיר כנ"ל.

השכרת דירה לעכו"ם שמכניס שם ע"ז, ובעיקר הדין בהשכיר דירה לעכו"ם שמכניס שם ע"ז עיין שו"ע יור"ד סי' קנ"א סעי' י' וברמ"א שם שנהגו היתר ובטעם ההיתר שאין מכניסים ע"ז ובש"ך שם (סק"ז) העיר דכן מכניסים ועמש"כ הש"ך ליישב טעם ההיתר שיד העכו"ם תקיפה, ע"ש. ולפי דברי הש"ך לא תעלה ארוכה להשכיר בזה"ז בית לעכו"ם כיון שיש שויון זכויות בין ישראל לעכו"ם וביותר בפועל עכו"ם. ועי' בתשו' מהר"ם ריקאנטי (סי' רכ"ג) ועי' מזה בס' מזבח אדמה שם, א. ובכנה"ג ביור"ד שם בהגהות ב"י (אות י"ט) כ' מהב"ח דאפי' בארץ רוסיא ובארץ יון שעושים העכו"ם ע"ז על שעריהם ועל פתחי בתיהם ובכותלי בתיהם והם אדוקים אפ"ה נוהגין היתר ובע"כ דהעיקר כטעם הראשון דהאיסור של לא תביא תועבה לא שייך אלא בא"י ובסוריא משא"כ בשאר ארצות. ובעיקר הך דינא באיסור השכרת בית לעכו"ם בזה"ז בא"י דן באריכות מו"ר זי"ע בשו"ת דברי יציב יור"ד ח"א (סי' מ"ב) וכ"ה בזה בספרי שו"ת ישיב יצחק חלק כ"ה (סי' י"ח) ע"ש מהמהרש"ם בדע"ת יור"ד שם סי' קנ"א לענין אי שכירות כמכר והבאתי שם משו"ת בית שלמה יור"ד (סי' קצ"ה) שג"כ דן אי בהכנסה בלחוד בלי הנאה חייב וכ"ה שם (סי' כ') משו"ת חלקת יעקב יור"ד (סי' נ"ה) שגם בזה"ז צורת שו"ע הוי כע"ז אצלם.

כמרים הנכנסים מעצמם לביהכ"נ עם שו"ע, בשו"ת הר צבי או"ח (סי' פ"ה) ג"כ דן בנידון כמרים הנכנסים לביהכ"נ מעצמם ועליהם שו"ע, אם מחוייבים לעכב עליהם שלא יכנסו משום הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך, ודן שם אי ההבאה גרידא או רק בהנאה עוברין בלאו זה דלא תביא תועבה אל ביתך ובפרט דהעכו"ם מכניסו מעצמו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ע"ד עצמו א) והביא שם משו"ת הרשב"א (ח"א סי' קע"ז) דכ' בתו"ד ואפילו בעבודה זרה בכי הא מנין שהוא אסור שלא אסרו ואפילו בארץ אלא להשכיר לו ביתו, אבל אם נכנס גוי לביתו של ישראל ועבודה זרה שלו בידו לא שמענו שיהא חייב ישראל בעל הבית להוציאו, דלא תביא אמרה תורה, ע"כ.

ב) ולעומת זאת, בספר המצוות לרס"ג (ל"ת ה) הביא שם הגר"י פערלא ירושלמי רפ"א דשבת ופ"ג דע"ז (ה"ו) דיש איסור לאו דלא תביא תועבה אל ביתך דודאי אע"פ שהוא לא הביא אלא אדם שהוא נעבד כהמן כההיא דסנהדרין (פ"א) שנכנס מעצמו לביתו הרי"ז עובר עליו אם לא הוציא מביתו וכדאמרין סוף מס' מכות לענין שעטנז דכתיב לא תלבש, מ"מ אם שהה כדי לפשוט וללבוש נמי חייב, עכת"ד. אולם פירושו של הגר"י פ"פ בירושלמי הוא פירוש חדש לא כהפ"מ והקרוב עדה, עיי"ש.

אי יש איסור לא תביא אל ביתך בביהכ"נ, וכ' שם עוד יש לדון אם בביהכ"נ שהוא נמסר לרבים אם יש עבירה על הלאו דלא תביא תועבה אל ביתך ואם זה נקרא ביתך.

אולם לעומת זאת י"ל דביהכ"נ מפני שהיא דירת השכינה והוי כלשכות ועזרות כל המכניס שם צלם עושה הרע בעיני ד' וחטאתו כחטאת מנשה שהעמיד ע"ז בהיכל וכדאיתא בסנהדרין (ק"ג ע"ב) כי קצר המצע מהשתרע וכו'. שו"כ שם אולם כ"ז בע"ז ודאי ובמכניסו ממש לתוך ביהכ"נ אבל בנ"ד בשתי ועבר שאין זה ודאי ע"ז ולא הכניסו ממש אלא הכומר נכנס בעצמו לביהכ"נ, ואם יוציאו אותו יכול ח"ו לבוא לידי עלילה על קהל ישראל, וגם בביתך כה"ג אין הלאו דלא תביא, ואם הגוי נכנס לביתו של ישראל אין הישראל בעה"ב חייב להוציא כמבואר בשו"ת הרשב"א וכדמשמע כן בהרמב"ן והר"ן, אפשר דשב ואל תעשה עדיף, אבל להזמין את הכמרים הנושאים שתי וערב לבוא לביהכ"נ, בודאי שאין לעשות כן דהוי כגורם ואולי עוד יותר מגורם בהבאת התועבה לתוך ביהכ"נ ויש חשש משום הלאו דלא תביא תועבה וכגורם ח"ו להעמיד צלם בהיכל כמעשה מנשה ע"כ ע"ש. אבל כ"ה די"א דשו"ע הוא ע"ז רק יש חילוק בין אם השו"ע עם פנינים ומרגליות בזה לחוד י"ל דלא נעשה לע"ז רק לנוי משא"כ בלי פנינים הוי ע"ז וגם בנ"ד לא שייך טעם ההיתר שיבוא לידי עלילה וכ"ש בעובד זר המלוה זקן דיש למנוע ממנו ליכנס לביהמ"ד. וכמ"כ להכניס פועל גם שלא בקביעות יש למנוע וכ"ש עובד זר פיליפני קבוע בבית ישראל יש למנוע להכניסו אם עונד על צוארו כמש"כ גדוה"פ הנ"ל וכמש"כ ג"כ מו"ר זי"ע בשו"ת דברי יציב כנ"ל.

כתות עע"ז גם בזה"ז, והבאתי שם דהגאון הצדיק רבי אלחנן הלפרין זצ"ל אב"ד גודריס גרין בלונדון אמר לי שיש גם עכשיו כתות מסוימות אצלם שעובדי ע"ז ממש, וכן לפי דברי השו"ת חלקת יעקב דס"ל דגם בזמנינו יש עכו"ם שעובדין לצורת שתי וערב אסור ומ"מ הם רק מיעוט.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

המורם מכל הנ"ל: בעיקר הדין שיטת הרבה פוסקים דצורת שתי וערב הוי ע"ז וגם היש מתירין רק בידוע שלא השתחוה לו כמש"כ הש"ך רק חילקו דכ"ז בצורת שו"ע בלי פנינים ומרגליות אבל שו"ע עם מרגליות ופנינים יש לתלות דנעשה לנוי וכ"כ מו"ר מרן זי"ע בשו"ת דברי יציב ומ"מ כ' שם דהמנהג לא להתעסק כלל בצורת שו"ע וכדאיתא בספר חסידים גודל המכשול בזה וגם בזה"ז כ' דהעונדים בצורת שו"ע הוא ע"ז כמ"ש בשו"ת מהר"ם שיק וכ"ה מהחת"ס וכ"פ הגרי"ש אלישיב זצ"ל בתשובותיו רק דנו די"א דאינו איסור תורה אם העכו"ם מכניסו בע"כ ואין הישראל נהנה ממנו.

וכן דנו אי יש לחלק בין מכניסו דרך קבע או רק דרך ארעי ובחול"כ להקל יותר כמ"ש בתוס' לחלק בין א"י דחמור יותר מחול"ל, דחול"ל לא מיקרי ביתך כ"כ, ורבינו אלחנן הסתפק בהכניס העכו"ם שלא ברצון ישראל אם עובר עליו מה"ת ועכ"פ מדרבנן אסור כמש"כ המנ"ח וכן הסתפק בזה השפ"א, ומהר"י פערלא הביא ב' דיעות כשהעכו"ם מכניסו אי הישראל עובר מה"ת או מדברי קבלה ודנו הפוסקים אי יש היתר בזה"ז להשכיר דירה כשמכניס שם ע"ז ועכ"פ בא"י דחמור יותר אסור וכ"פ בשו"ת דברי יציב לאסור להשכיר בית לעכו"ם בא"י כשמכניס שם העכו"ם צורת שו"ע. והגם דלהרשב"א במכניס עכו"ם לבית ישראל אין מחויב להוציאו מ"מ כשהישראל מזמין פועל אפי' דרך ארעי וכ"ש בעובד זר בקבלנות וביותר בקביעות ונכנס עם צורת שו"ע יש למנוע דיש בזה לכ"פ איסור מדברי קבלה או מדרבנן.

זאת תורת העולה: לענין עכו"ם להיכנס ללוות זקן לביהכ"נ עם שתי וערב יש למנוע כמש"כ בשו"ת הר צבי דביהכ"נ חמור יותר מביתך וכמ"כ להכניס משרת עכו"ם עם צורת שו"ע לא מיבעי בקביעות כגון פיליפיני בבית ישראל אין להרשות לו להיכנס בקביעות עם צורת שו"ע דלכ"פ יב"ז איסור תורה ועכ"פ מדברי קבלה ומדרבנן וכמ"כ רק אפי' דרך ארעי להזמין פועל זר אם עונד על גופו צורת שו"ע יש למנוע להיכנס בזה בפרט בגלוי כיון דנכנס בהזמנת הישראל חמור יותר וכמ"ש ג"כ בספר חסידים גודל המכשול בזה. ע"כ תשובת הגאון רבי יצחק שמואל שכטר שליט"א.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

בינו לבין המתפללים וגורם לסילוק השכינה, ²² ג). מפסיק בין המברך לעונה, ²³ ד). בברכת כהנים שחוצץ בין הכהנים לעם, ²⁴ ה). מסיח דעת

²² . הנה בשו"ע סימן נה סעיף כ' כתב וי"א שצריך שלא יהא מפסיק דבר שאינו נקי או עבדות כוכבים, ובמג"א שם ביאר שמירי שיש עבודה זרה גופא והיא מפסיקה ביניהם אבל גוי שעובד ע"ז שנמצא שם אין זה מפסיק יעו"ש וכן כתב בשו"ע הרב יעו"ש, אבל באליה רבה כתב להשיג על המג"א וכתב שה"ה שהגוי עובד ע"ז הוא מפסיק וכן נראה בלבוש וכן פסק במשנ"ב יעו"ש, ומ"מ אם הגוי אינו עובד ע"ז נראה לדינא דאינו מפסיק,

אבל בשו"ת בית דוד (סימן לב) כתב להביא דברי המג"א והשיג עליה שהרי כתב בב"י שלא יהא אינו יהודי מפסיק ביניהם ומשמע שכל גוי הוא מפסיק אפילו אינו עובד עבודה זרה וה"ה נמי בגויה יעו"ש, והביא דבריו מרן החיד"א במחזיק ברכה סימן נה, שמה שכתוב עכו"ם פירושו שאינו בן ברית ולא עכו"ם ואין חילוק בין איש לאשה וכל שהם אינם ישראלים מפסיקים יעו"ש, וכן כתב בספר ארץ חיים שבשו"ע צריך לגרוס שלא יהיה מפסיק טינוף או כותי יעו"ש,

ואולם בבן איש חי ש"א פרשת ויחי אות ז' יעו"ש. ובכף החיים (שם סקצ"ד) כתב שאי"ז הפסק כיון שהם באותו מקום, וכן כתב בתורת חיים (סופר סקכ"ב) וכן הו"ד מרן הגר"ע יוסף זיע"א בילקוט יוסף (סימן קכח סעיף פו) יעו"ש.

²³ . כמבואר בשו"ע או"ח סימן נה סעיף כ' ובמשנ"ב שם ס"ק סה. יעו"ש.

²⁴ . בשו"ת זרע אמת (ח"ג סימן יב) שאין לומר את ברכת כהנים כאשר יש גוי בתוך בית הכנסת, וכתב להביא ראיה מדברי הזוה"ק בפרשת משפטים דף קכד ע"א שכתב יראה כל זכורך דבשמחתו לא יתערב זר, וכן משמע מדברי הזוה"ק בפרשת נשא שע"י כך נמנע השפע מישראל ועוד שיש בזה חילול השם שישחקו עלינו הגוים וישיחו בנו חוכא ואיטלולא, וכן כתב במטה משה (סימן קצט) ובשו"ת מהרי"ל החדשות סימן כא כתב שלא אומרים ברכת כהנים בכל ימות השנה בחו"ל כיון שהגויים נמצאים שם, ובשו"ת יוסף אומץ (סימן ע) כתב, שמעתי שיש מי שמנע לכהנים לומר ברכת כהנים אם יש גוי בבית הכנסת, ולא ידעתי טעמו, ואפשר דעבד הכי משום דבסימן נ דין ק' יש סברא דלענות אמן צריך שלא יהיה מפסיק טינוף או גוי, והשתא שיש גוי מפסיק בין הכהנים לקל או לאיזה יחידים אינם יכולים לענות אמן, ומ"מ כתב שם, ואין לבטל ברכת כהנים מאחר דמשום איבה אין יכולים להוציא הגוי מבית הכנסת, ואם טעמו של המורה הזה אשר מנע אמירת ברכת כהנים הוא כדי שלא ילעיג הא בורכא היא דאין לבטל ברת כהנים משום לעג השאננים ח"ו ואין צורך להאריך בזה באופן דע"פ הדין נראה דצריך לברך ברכת כהנים כי הוא צורך גדול בתפלה ואין לבטל מצוות ולמנוע ברכתן של ישראל ולא די בערים האל אין אומרים ברכת כהנים כל יום אלא אפילו בשבת או ברגל רוצים למונעם, ומי יודע אם לא ירגילו עצמם לבא

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

המתפללים מהתפילה שמתעסק בפלאפון שלו²⁵ ו). בית הכנסת הוא מקום קדוש, ואין להכניס גוי למקום קדוש²⁶ ז). לבוש גם בבגדי פריצות,

הגויים ונמצאת ברכת כהנים בלטה ח"ו עכ"ד, וכן מבואר בכה"ח סימן קכח סקנ"ה, ומ"מ כתב בחשוקי חמד עמ"ס בכורות עמ' שיז שטוב שהיהודים יבואו ויעמדו לפני הכהנים וכן כתב בילקו"י (סימן קכח סעיף פו) בשם אביו מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל וכתב שאין ראיה גמורה מדברי הזוה"ק בפרשת משפטים לנ"ד כי שם מבואר שהקפידא מצאה מקום לנוח מפני שהגויים עשו עצמם כיהודים שנתערבו עם קהל ישראל בשמחתם בשלוש רגלים, והכשילום באוכלם מזבחי שלמיהם, אבל כאן הרי אין הכהנים מכוונים בברכתם אלא לקהל ישראל, ואילו הגויים כמאן דליתנהו דמי, וסיים ובהיותי משרת בקודש מצרים ראיתי שאין מקפידין כלל על כך, וע"ע בספר ואני אברכם פרק סז, ובספר וישא אהרן (פרק יח סעיף ל) וע"ע בשו"ת אבנ"ד ח"ח סימן צז שפסק כן לדינא.

²⁵ . כן נראה, ובפרט שלא מבין קדושת בית הכנסת ויכול לעשות צחוק וכו', ועובדא ידענא שהייתי ילד בחיידר היה בכיתת ילד שהיה זקוק לעובד זר צמוד, והגוי הנ"ל עשה ליצנות וכו'. ושוב מצאתי שכע"ז כתב בשו"ת יגל יעקב או"ח סימן כ' יעו"ש, וכן בספר משכן דוד (עמ' פד) שעדיף לדינא שהגוי לא יכנס לבית הכנסת מכיון שלגוי אין הכנעה.

²⁶ . בשו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן נט אות ג' כתב, ובענין התפלל יהודים אצל הגויים בבית הנכסת, הנה לשום השו"ע או"ח סימן נה ס"כ וי"א שצריך שלא יפסיק דבר שאינו נקי או עבודת אוכבים ועיין במ"א דרצונו לומר ע"ז לא גוי ודעת הלבוש הא"ר ופמ"ג דגם גוי מפסיק וכן פסק במ"ב וז"ל הלבוש שטינוף או גוי מפסיקין בין השכינה וגורם שאינה שורה כאן ע"כ הרי דלדעת גאונים אלה גוי הוא סיבה למנוע השארת השכינה וי"ל דגם דעת ראשונה אינה חולקת רק לענין הפסקה אם יש כבר עשרה במקום אחד אבל לא בתוך בית הכנסת דבזה כו"ע מודים ועיין מה שכתב בעניי בזה בספרי שבט הלוי או"ח סי' כ"ז, ואולי דאם אין אדם עומד בשעת התפילה בתוך ד' אמותיו אין מקור לאיסור, עיין מג"א סי' ע"ט סק"ג, ומבין דקשה מאוד לגדור בזה.

וכתב, אמנם בנ"ד דגחלים דאדיקי בע"ז נכנסים לענ"ד בלא"ה אסור דבזה איכא גדר חיוב הרחקה ומכ"ש לא להכניס ע"ז בבית ה' ועיין בע"ז י"ז ע"ב ובתוס' שם ניזל ואעפ"י שהתם איירי בבית ע"ז מכל מקום הכא דגחלים עצמם נכנסים בש"ו שלהם גרע טובא, ועיין בשו"ע יו"ד ריש סי' ק"נ ובפוסקים שם, וע"ע שבת קכז ע"ב לבל יכנסו דברי קדושה למקום טומאה.

עוד כתב בשבט הלוי ועיין מג"א סימן קנ"א שבעוון קלות ראש בבית הכנסת נהפך ח"ו לבית עכו"ם ומכ"ש אם מכניסים עכו"ם גופא ועי"ש בהגהות הגאון מהרש"ם דדן אם מותר להשיב שומר גוי בבית הכנסת והביא מגמרא ב"ה כד ע"א דמשמע דמותר והיינו שומר בעלמא לא להשיב כומרים בבית המקדש מעט.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ח. לימוד תורה לגוי שיש שיעור בין מנחה לערבית, ²⁷ (ט). איסור ראיית ספר תורה לגוי ²⁸.

ועוד כתב, וכל התקרבות הזה בין ע"ז לבין בני ישראל אינו אלא עצת יצר הרע ומי שמתעסק ומסרסר בזה אוי לו ולאחריתו וכמובן שצריך לעשות בחכמה שלא להמשיך שנאת עכו"ם על אחינו בית ישראל, יעו"ש עוד, ואינו עניין להכא. ובשו"ת משנת יוסף חלק ז' סימן קמח אות א נשאל בדין להכניס גוי לבית הכנסת לזקן שצריך עזרה ונשאל כמו שלגבי סוכה אין להכניס את הגוי א"כ כ"ש לגבי בבית הכנסת, וכתב שם באות ד', שלמעשה נראה להתיר בנ"ד להכניס הגוי כיון שהוא לצורך הישראל המתפלל, ובאופן שצריך שימוש תמידי ושה בלעדו, וכתב להביא ראיה ממש"כ לדון בפסקי תשובות (סימן קנט ו' בהערה לא) אם מותר לסומא להכניס לבית הכנסת הכלב מחמד להובילו אם אין אפשרות להשאירו בחוץ שהאג"מ (ח"א סימן מה) מתיר אם יפסיד תפילה וציבור וברכו וקדושה ויש מסכימים עמו אבל יש חולקים ע"ז, וא"כ בנ"ד לגבי גוי כיון שאינו ביזיון כ"כ אם הגוי לבוש בצורה הולמת, וכתב שם בסו"ד, לכן מהמובחר להשתדל שישראל יבאנו וישמשנו בבית הכנסת, ואם אי אפשר טוב שישב בפניה.

²⁷ . ואמנם בזה הארכנו לקמן בדין איסור מסירת דברי תורה לגוי שמעיקר הדין אין איסור בזה, יעויין לקמן בדין מסירת תורה לגוי.

²⁸ . וכמו שנראה מדברי הספר חסידים (סימן תת שסג) שכתב וז"ל: גוי אחד שר ביקש מהיהודים לפתוח הארון אשר היה בו ס"ת אמר הם זקן אחד אל תפתחו ואל תראו לו, כי חזקיה חטא בזה שהראה את הארון לשרי מלך בבל ומי שמראה ס"ת שבארון לגוים ראוי לחפש אחריו לאחר מותו עכ"ד, וכן כתב בשיירי כנסת הגדולה (יו"ד סימן רפב הגה"ט אות כג) ובספר בית לחם יהודה (סימן רפב) לאסור בזה, וואמנם כתב ע"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ג יו"ד סימן טו) שכ"ז שהראה להם הס"ת מבלי שיבקושהו ע"כ, אבל כשמבקשים לראות הס"ת ויש חשש איבה אם לא יענו למבוקשו מותר לעשות כן מפני דרכי שלום יעו"ש, וע"ע בחשוקי חמד ע"ז דף כ' ע"א.

ואמנם בחשוקי חמד (עמ"ס יומא דף ד' ע"א) נשאל בזה"ל: שאלה. מעשה בבית אבות שנוהגים שם להוציא שבעה ספרי תורה בכל נדרי, כמבואר כף החיים (סימן תריט אות טז) שיש קהילות שנהגו להוציא שלושה ספרי תורה בכל נדרי, ויש שנהגו להוציא שבעה ספרי תורה, ויש שנהגו להוציא את כל ספרי התורה שבארון, אך היו שם רק ששה אנשים אשר היו יכולים להחזיק ספר תורה למשך כל אמירת כל נדרי, והזקנים בבית אבות לא רצו לוותר על הוצאת הספר תורה הנוסף, והציע אחד המתפללים שאחד הזקנים יחזיק את הספר תורה, והגוי המטפל בו יעזור לו בזה,

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ונתעוררו בשתי שאלות, א. האם מותר לגוי להחזיק ספר תורה, ב. האם גוי שלא נטל ידים בבוקר מותר לו להחזיק ספר תורה?

תשובה. נראה שיוציאו את כל שבעת הספרים כמו שנהגו, כיון שברמב"ם (פ"י מהלכות ס"ת ה"ח) כתב שמותר לגוי להחזיק ספר תורה, ואף על פי שהשו"ע לא הביא דין זה, ויש אומרים שאין לנהוג כן, [וכמו שיבואר להלן], מכל מקום בנידוננו שהגוי רק מסייע ליהודי, יש להקל ולסמוך על מה שכתב הרמב"ם. והנה בשו"ע (או"ח סימן קמ"א) כתב שאסור להחזיק ספר תורה ערום בלי מטפחת, וכתב שם המשנ"ב סק"ב שיש אומרים שאף בעמודים של הספר תורה אסור לגעת בלי מטפחת, [ודעת רוב האחרונים שמותר לגעת בעמודים בלי מטפחת], ואם כן לכתחילה מי שלא נטל ידיו אין לו ליגע אפילו בעמודים. ועוד כתב המשנ"ב (שם סק"ג) שמי שנגע במקום הטינופת יש להחמיר שלא ליגע אפילו בשאר ספרי הקודש. אך בגוי נראה שאין שום ענין שיטול את ידיו, וכמו שכתב המשנ"ב (ס"ד סק"י) שאין ענין שגוי לא יגע במאכלים בלי שנטל את ידיו שחרית, כיון שגוי אינו מקבל טומאה. אך כמובן צריך שיהיו ידיו נקיות וכמו שכתב הרמב"ם: 'שלא יהיו ידיו מטונפות או מלוכלכות בטיט, אלא ירחצו ידיהם ואח"כ יגעו בו', אך נטילת ידיו עם כלי לא שייך בגוי.

וכשהצעת את הדברים לפני גיסי הגר"ח קנייבסקי שליט"א, הסכים לדינא שמותר לנכרים לסייע בהחזקת הספרי תורה, אך הוסיף עצה שאם אפשר יביאו ז' שולחנות קטנים וכל זקן יניח את הס"ת על השולחן שלפניו ויחזיק בידו את הספר תורה ויחשב כאילו מחזיקו בידו.

ונראה שכוונתו הוא כעין המבואר ברמ"א (סימן קפ"ב ס"ב) שיש מדקדקין כשמברכין ברכת המזון ביחיד, על היין, שלא לאחוז הכוס ביד אלא מניחין את הכוס על השולחן לפניו, וביאר המשנ"ב (ס"ק טו) דהמדקדקים שמברכין על הכוס הוא לצאת ידי האומרים דגם ביחיד טעון כוס, אלא דמהזוהר משמע דיחיד לא יברך על הכוס, ולכן מברכין ואין אוחזין בידם ובזה יוצאים ידי הכל, דאפילו האומרים טעונה כוס הרי הכוס לפניו על השולחן ואחיזתו אינה אלא למצוה מן המובחר לדברי הכל, עכ"ד. וכן בספר תורה גם אם מונח על השולחן לפניו, יש לו מעלה אף שאינו אוחזו בידו.

וע"ע בספר חמדת חיים סימן תלו שכתב ידידי הגר"ח מלין שליט"א שנשאל מרן הגרי"ז באנשים העורכים הכנסת ספר תורה ובאים גויים ורוצים להחזיק ולרקוד עם הס"ת אם יש חשש בזה, והשיב רבנו דברמב"ם פ"י מהל' ס"ת ה"ח דנשים וטמאים וכותי מותרים לדעת בס"ת אכן בשו"ע יו"ד סי' רפ"ב ס"ט העתיקו הנ"ל והשמיטו תיבת כותי, ונחלקו האחרונים האם פליג ע"ז או רק דס"ל דכותי בכלל טמאים, ואמר רבינו דבמקום חשש איבה (או אפילו בלי איבה כגון רופא גוי שמטפל רבות ביהודים) מותר ליתן לו להחזיק הס"ת עכ"ד, ובהערה רפח ציין שכבר נדפסו הדברים בקובץ ווי העמודים גליון 69 סיון תשע"ט עמ' סה יעו"ש

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

והביא שם מש"כ הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בגם אני אודך חלק ב' ומה שהביא תשובת הגר"ק והבין שכוונת הגר"ק שליט"א להתיר, ודלא כמ"ש לעיל, ומ"מ כתב שם להעיר הגר"ח מלין שליט"א שהרי בטור שו"ע העתיקו דברי הרמב"ם והשמיטו תיבת כותי ולכאורה משמע דס"ל שכותי אסור לו לגעת ורק טמא מותר, וצייין למש"כ להסתפק בזה כבר בשו"ת מים רבים ח"ב סימן נג, וכתב שמדברי הט"ז (או"ח סימן שמט סק"א) יש משמעות שאסור לטלטל ס"ת ע"י גוי שדן שם בדין טלטול חפץ בכרמלית פחות פחות מד' אמות וכתב בתו"ד בזה"ל: וע"כ קראתי תגר על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת שנותנין ס"ת לבית הכנסת והולכין דרך הרחוב שהיא עכ"פ כרמלית נושאים אותה ע"י השוטה מאחד לחבירו בפחות מד"א ועושים איסור במה שמוציאים אותה מן הבית לרחוב דלזה לא מהני הושטה וע"י עכו"ם ודאי אסור להוציאה מן הבית והו"ל מצוה הבאה בעבירה עכ"ד, ובפשטות לא מבואר מה כוונתו שהוי מצוה הבאה בעבירה, אם מוציאים על ידי גוי, וכתב שבשו"ת כתב סופר (או"ח סימן לז) נראה מדבריו שהביאור בט"ז הוא משום זלזול לספר תורה לטלטל ע"י עכו"ם יעו"ש, וכתב הגר"מ שליט"א שאולי יש לחלק בין נגיעה לזמן קצר שבזה התיר מרן הגר"ק שליט"א ע"פ דברי הרמב"ם לבין טלטול זמן רב שבזה כתב הט"ז דהוי מצוה הבאה בעבירה.

ועוד כתב שמהשו"ע או"ח סימן שלד סי"ח שהתירו להציל ס"ת משריפה ע"י גוי, אלא דהתם זה ע"י שריפה, וכן כתב להוכיח ממש"כ בשו"ע יו"ד סימן רפא ס"א שס"ת ביד גוי חייבין לקנותו כדי שהגוי לא יזלזל בספר ומשמע שבעצם ההמצאות ביד גוי אם אינו מזלזל בס"ת אין בזה חסרון גנאי יעו"ש, והביא שם ששאל למרן הגר"י ליברמן שליט"א ואמר לו שלכתחילה אין להקל בזה לתת לגוי להחזיק ס"ת ורק במקום חשש איבה.

ויעוין גם בבית יוסף (או"ח סוף סימן קלט) שהביא בשם המנהיג (עמוד קנה) שהקורא בתורה ומברך בה נוטלה בידו, וכן כתב המרדכי פרק לולב הגזול (סי' תשס) אהא דתניא (סוכה דף מא ע"ב) כך היה מנהגם של אנשי ירושלים אדם יוצא בבוקר ולולבו בידו וכו' קורא בתורה ונושא כפיו מניחו לארץ, שמעינן מהכא דהקורא בתורה אוחז בעמודי התורה בשעת ברכה וקורא מדמניחו לארץ. וכן כתב בארחות חיים וזה לשונו צריך הקורא בתורה לאחוז כאילו קיבלה עכשיו מהר סיני. בירושלמי א"ר יוסי בר בון כד סלקי לדוכנא לברוכי האי מאן דברין נקיט עמודא דתורה בידיה שנאמר (דברים לא כו) לקוח את ספר התורה הזה, בבראשית רבה (סוף פרשה ו) לא ימוש ספר התורה הזה מפין (יהושע א ח) מלמד שהיה ס"ת בידו של יהושע, שאין לומר הזה אלא למי שתופס החפץ, עכ"ל. הרי שיש ענין גדול באחיזה בספר תורה, אפילו אם מחזיקו כולו בידו. עכ"ד החשוקי חמד. ואמנם לכאורה נראה אכתי שיש מקום להחמיר בזה ומה לגוי בהיכל, ובפרט שיש מחמירים שגוי גם יחזיק את הספר תורה וכמו שכתב במור וקציעה בדעת הט"ז (סימן שמ"ט סק"א) שאסור לגוי לתפוס ס"ת, יעו"ש, וכן כתב

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ומ"מ כתבו הפוסקים לדינא שאין איסור להתפלל שיש גוי בבית הכנסת²⁹

(יא). אם הגוי מברך ברכה כתקנה לבני ספרד אין עונים אחריו אמן אבל היוצאים ביד רמ"א רשאים לענות אחריו אמן³⁰

(יב). גוי שמתפלל אין איסור לעבור לפניו, אבל יש שכתבו שגוי בדרך כלל שמתפלל מתפלל בשיתוף וממילא יש איסור לעבור לפניו,³¹

בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן לז) וע"ע בזה בספר תורתך לישראל פרק יד במש"כ בזה.

²⁹ . כן כתב בבא"ח ש"א פרשת ויחי ה"ז נקט שאין איסור, ובשו"ת בית אבי ח"ד סימן מב, ובשו"ת משנה הלכות מהדר"ת ח"ה סימן כד, ובספר התפילה והלכותיה ח"א פרק ז' מו יעו"ש.

³⁰ . הנה ברמ"א סימן רט"ו סעיף ב' כתב עונים אמן אחר נכרי אם שמע את כל הברכה מפיו, וכתב במשנ"ב שם סקי"ב בט"ז דמ"מ אין עליו חיוב לענות אמן רק רשות, וכתב במטה יהודה שם דמהשמיט השו"ע דין נכרי מוכח שפסק כדעת הרמב"ם שדינו ככותי שאין עונים אחריו אמן והרמ"א חולק והו"ל לכתוב ויש אומרים אלא שכן דרכו בכמה מקומות לכתוב כמה דינים כסתם אע"פ שלדינא הוא חולק על השו"ע, וכן כתב להביאו בכה"ח שם סקי"ד וכן כתב בהלכה ברורה שם סעיף ו' לדינא, שלבני ספרד אין לענות אמן.

ומ"מ אף לבני אשכנז כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סימן לט) ע"פ מש"כ בספר חסידים (סימן תכז) שדוקא שהגוי מברך כנוסח חז"ל אבל שאם אומר איזה ברכה עם שם שמים בברכתו אין לענות אחריו אמן כי שמא כוונתו לשם העבודה זרה שלו, ואם חושש לאיבה יכול לומר תודה וכו' ומ"מ אם אומר ליהדי אלוקיך בעזריך וכו' יכול לענות אמן.

³¹ . הנה לענין החקירה האם גוי שמתפלל מותר לעבור לפניו, ובשו"ת מעשה אפוד ח"א סימן ט כתב בזה שר התורה הגר"י שניאר שליט"א מה הדין בגוי שאינו מאמין בשיתוף, וכתב לדייק מדברי הגר"ר בשאלת רב ח"ב עמ' רא דדוקא היכא שמאמין בשיתוף מותר אבל היכא שאינו מאמין אסור, ושכן כתב בספר שיח תפילה (עמ' קעד או יח) שאסור לעבור לפני נכרי שהולך להתגיייר יעו"ש והביא שכן שמע מהר"מ שפירא שכן מטו לדינא בשם המהרי"ל דיסיקין וכתב שם שכבר כתב לדון בשו"ת שכרם שלמה ח"ב סימן נו ולכן יש להחמיר בזה אם הגוי מכוון לה' לבדו עכת"ד.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ועוד ראיתי שציינו שבקובץ "תורה ודעת" (שע"י קהל עדת ירושלים - המתמידים, גליון 125) שכתב רבי בן ציון גוטפארב שליט"א ששמע מאביו זצ"ל [כמדומה רבי דוד] שמרן המהרי"ל דיסקין זצ"ל נהג שלא לעבור בפני ערבי [שמאמין בא-ל אחד] בעת שמתחווה בתפילתו, ומבואר שהחמיר בזה אף שהוא מסולמי יעו"ש, ואמנם הפוסקים כתבו לדון אף לגבי קטן ואשה, ואכמ"ל.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ג). יש להמנע שהגוי גם יגע בספרי קודש ואין זה מכבוד הספרים,³² ואמנם נראה שיש לזהר גם שהגוי לא ינקה במקומות שיכול לזרוק דפים של שמות או עלונים וכדומה לפח במקום לגניזה.³³

³² . הנה בגם אני אורך ח"ב עמ' קמג ענינים שונים כתב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א להסתפק בזה, וכתב לו הגאון האדיר רבי אביגודר נבנצל שליט"א שאוי להימנע מלתת לגוי לגעת בספרי הקודש כי אין זה מכבוד הספרים, והביא שם עוד בסימן סג שהגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לו בזה"ל: ועיין רמב"ם (הל' ס"ת פ"י ה"ח) עכ"ל, ושם כתב הרמב"ם בזה"ל: כל הטמאין ואפילו נידות ואפילו כותי מותר לאחוז ספר תורה ולקרות בו, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, והוא שלא יהיו מטונפות או מלוכלות בטיט אלא ירחצו ידיהם ואח"כ יגעו בו עכ"ד, ואמנם נראה לכאורה שגוי מותר, אבל נראה לדייק איפכא מדברי הרמב"ם שהרמב"ם כתב דוקא כותי וזה תלוי במחלוקת מהו דין כותי וכו' אבל גוי שאני, וע"ע בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים עמ' נא בהערה 67 מש"כ בזה, שכתב בשם הגאון רבי אברהם אמסלם שליט"א מח"ס בין ישראל לעמים שאין לחוש לתת לגוי שהרי גוי לא צריך נטילה, וא"כ ה"ה בני"ד, יעו"ש, ואולם לענ"ד נראה אכתי שיש לחלק כי סו"ס אף שאין לו טומאה, מ"מ אכתי זה ביזיון וכמו שהביא שם שענה לו הגאון רבי חיים בנימין גולדברג שליט"א מח"ס בין ישראל לנכרי שהאיסור הוא משום ביזיון יעו"ש,

וע"ע בספר אהל יעקב כבוד הספרים פרק ז' הלכה כד שלכתחילה אין לתת גוי לסדר ספרים בבית המדרש ולהניחם במקומם אלא ליהודי שומר תורה ומצוות ובדיעבד ניתן לתת תפקיד זה לגוי וצריך לוודא שידיו נקיות ושיזהר שלא לבזות את הספרים בהפיכתם וכו', ובהערה שם ציין למש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ה סימן יח אות ג' שנשאל בזה והביא את הברכי יוסף או"ח סימן קנ שהביאו בביה"ל שם שיש מי שאומר שאין לבנות בית הכנסת על ידי הגוי ובפרט לא את הכיפה לפני ההיכל (ר"ל הארון הקודש) אבל את הגג אין לחו, ואינו יודע אם מזמן שגלינו מארצנו נזהרו בזה לא להעסיק פועלים גויים בבנין בית הכנסת, והוסיף שבבית הכנסת סדיגורא בירושלים הנחנו בעצמו האבנים הראשונות של קיר בנין ארון הקודש ואולי מועיל אם האומן הקבלן הוא יהודי כי פועליו הנכרים טפלים לו ולא ברור, ונאמנם יש להוסיף מה שעתה לפני כמה שנים בנו בית המדרש הגדול בוויזניץ ובנו אותו כולו ע"י פועלים יהודים].

עוד כתב שם במשנת יוסף שעכ"פ בפרי מגדים (סימן ד' משב"ז סק"ז) כתב שאין לחוש לנגיעת גוי במאכלים בלי נטילת ידיים דלא מקבלי טומאה אבל בנגיעת קטנים יש להזהר, וא"כ הגוי הרי עובדים בבית הכנסת בנקיון וסידור השולחנות וכו' ולסדר הספרים ע"י ישראל הנוטל ידיו הוא מעלה בקודש שיהיה על ידי יהודי אבל אין איסור ע"י גוי, ויעו"ש מה שציין למש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ד סימן טז לגבי לא להרשות

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ד). אין לתת בידיים לגוי לאבד דברים שטעוניהם גניזה ואין זה דומה לאיסור אמירה לעכו"ם³⁴.

(טו). ולכן אין לתת לגוי להתעסק באריזת הגניזה או לשלוח גוי למתקן גניזה משום שיש חשש שלא ינהג כבוד כראוי בגנזי הקודש³⁵.

(טז). אסור לגוי לישון בחדר שיש בו ספר תורה³⁶.

לגוי לנקות בבית הכנסת כשהוא ערום בחלק העליון בגופו יעו"ש, וכתב באהל יעקב שנראה מדבריו שמעיקר הדין מותר לתת לגוי לסדר את הספרים בבית מדרש.

וכן בשו"ת בית ההוראה אהבת שלום (או"ח עמ' 961) כתבו תשובה בענין זה ושעדיף שיהיה יהודי שומר שבת שהרי כתוב וחי אחיך עמך וכו' וע"כ אם אין יהודי יש להזהיר את הגוי שלא יגע בספרים בידיים מטונפות ושלא יהפוך את צורת הספרים ושיעמדו על גביו בפעם הראשונה שאינו מזלזל בספרים.

ואולם כתב שם בשם הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א שמותר לגוי לטפל בספרים אם יודע האיך לספרים, והוסיף, ואם מותר לגוי לטפל בס"ת חי בגדולים וצדיקים שזקוקים לעזרת הגוי בודאי שיכול לטפל בספרים. וכתב שם עוד בשם הגר"י שוב שליט"א שכתב לו שאם אין חשש שיתנהג שלא בדרך כבוד עם הספרים מותר לו לתת לסדר את הספרים וכן שמע מהגר"ש דבילצקי זיע"א ומהגר"ע אויערבאך שליט"א, ועוד ציין שם למש"כ בשו"ת אבני דרך ח"ז סימן כו לגבי מנקה יהודי בבית הכנסת.

ויעו"ש עוד בספר מראות יחזקאל חלק א סימן נב נשאל בזה הגאון בעל עמק התשובה הגר"י רוטה שליט"א והשיב בודאי שלכתחילה היה עדיף שיסדר ישראל אבל אם המלאכה גדולה ואין מי שישענה הוי זה בדיעבד ומותר לתת את זה לפועלים גוים שיסדרו את הספרים בבית מדרש. [ויש לציין עוד בזה מה שנראה לענ"ד

שבדרך כלל בבתי מדרש גדולים עיקר הספרים שם לסדר זה חושמים וסידורים וממילא לא הוה מלאכה כ"כ גדולה ואין חשש ביזיון כיון שאין זה הרבה ספרים שצריך להסתבך בזה ויכולים לעשות המלאכה בלי ביזוי הספרים].

³³. כן נראה פשוט שיש ליזהר בזה.

³⁴. כן כתב בחזו"א ידים סימן ח' סק"ד וע"ע בחיו"ד סימן קסד סק"ג.

³⁵. כן כתב בספר גנזי הקודש פרק טו סעיף יז בשם מרן הגר"י ש אלישיב זצוק"ל.

³⁶. הנה בעניין ספר תורה בחדר שנמצא בו גוי, ראיתי בספר אהל יעקב כבוד הספרים עמ' קי בדין ספר תורה בחדר שדר בו גוי, וכתב שאין ראוי להשאיר ספר תורה בחדר

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שדר בו גוי ואפילו אם הס"ת נמצא בתוך ארון קודש שוא רשות בפני עצמו, וצריך להזהר בזה ביותר כשמביאים עובדים ועובדות זרים לסייע לזקנים שלא להניחם לישון בחדר שבו הס"ת, וצייץ בהערה טו למש"כ בשו"ת משנת יוסף חלק י' סימן קנב שנשאל בענין עבדות זרה אשר רצו לשכנה בחדר עם ס"ת וצדדי השאלה מחמת שהס"ת מונח בארון קודש בפני עצמו והוי כרשות אחרת והשיב שלמעשה כיון דקימ"ל שאין לעשות תשמיש בזוי בפני הס"ת ובבית שיש בו ספר תורה לא עושים תשמיש המטה ולא מהני כלי בתוך כלי ווילון דלא הוי מחיצה ואף אם יש מקום להקל מ"מ מי יכול לדעת מה הגויה תעשה בחדרה וכיצד תתלבש שם ואולי שאר טינות וגילוי עריות או צלם שמתשחית אליו ולכן כבוד הראוי של הספר תורה הוא לתת לבית הכנסת ולא להשאיר את זה עם הגויה יעו"ש,

ויש לציין בכלל האיסור לישון בחדר ביחד עם ספר תורה, והנה כתבתי בזה לפני כחודש (ז' תמוז תשפ"א) להרה"ג שלום פולק שליט"א, ששאלני האם מותר לבחורים לישון בחדר שיש בו ספר תורה, בבית פרטי, מחמת שאין מקום אחר לישון בו, שמתארחים בבית זקן כת"ר שליט"א,

ובשו"ע סימן רמ סעיף ה, וז"ל: בית שיש בו ספר תורה או חמשים העשויים בגלילה אסור לשמש בו עד שיהיה בפניו מחיצה ואם יש לו ביתא חר אסור עד שיוצאנה ואפ"י שבו תפילין או ספרים אפילו של גמרא אסור עד שיתנם כלי בתוך כלי והוא וכו' יעו"ש, ומוכח דכל האיסור הוא דוקא התם, וכמו שנראה בביה"ל (סימן רמ ס"ו בד"ה אסור) כתב, שאסור אפילו בחדר אחר ליד שיש להחמיר לכסותו יעו"ש, ומוכח דכ"ז דוקא באיש ואשה, אבל בבחורים אין שום איסור.

וכן כתב לי הגאון רבי משה רחמים שעיו שליט"א בעמח"ס שו"ת מחקרי ארץ, וז"ל: בעה"ת ז' תמוז ה'תשפ"א לידידי הנעלה עוטה אור כשלמה ממנו יתד ממנו פינה הוא הודה והדרה העוסק בתורה ברוב התשוקה הרה"ג מוה"ר יוסף אביטבול שליט"א מחבר ספר שערי יוסף ועד ספרים נכבדים.

בדבר חקירתך האם מותר לבחורים לישון בחדר שיש ס"ת בארון בבית. שאין מקום אחר. לא מצינו איסור לבחורים לישון בחדר שיש בו ספר תורה, עיין בספר יד דוד לרבי יוסף דוד זינצהיים זצ"ל בחידושיו למסכת סוכה דף כ"ו.

ובספר תשובות ישראל לרבי ישראל טובי חלק א' סימן קכ"ד כתב, נשאלתי אם הביאו ס"ת לבית אבל אם מותר לישן בחדר שנמצא בו הארון עם הס"ת והשבתי דמותר ולא צריך מחיצה ולא צריך ב' כיסויים וכן מוכח מהדין דבית שיש בו ס"ת אסור לשמש בו שו"ע ר"מ סעיף ה' ומבואר דרק תשמיש אסור וצריך מחיצה, אבל סתם שינה משמע דשרי, וכן מוכח מהא דמבואר בסימן קנ"א ס"ג דאין ישנים בביהכנ"ס ומשמע שזה רק משום קדושת ביהכנ"ס אבל מצד הס"ת לית לן בה, ומי ששומר בביהכנ"ס מותר לו לישן שם, ואפי' להכניס מטתו יש מתירים כמבואר במ"ב ס"ק י"ח ופשוט

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

דאין כאן בית מיחוש מצד הס"ת, וכן אורחים עניים מותרים לישון בביהכ"נ בחו"ל, הרי דהכל מצד קדושת ביהכנ"ס, אבל מצד הס"ת שרי ופשוט. ונראה פשוט דגם בס"ת בלא ארון מותר לישון שם לכתחלה, עכ"ל.

ומה שסיים דגם בספר תורה בלא ארון מותר לישון שם לכתחילה, אין זה פשוט, דצריך עכ"פ שהספר תורה יהיה במקום מכובד, שלא יראה אחוריו לספר תורה, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך יו"ד סימן רפ"ב סעיף א' חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת. ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום ההוא ולהדרו ביותר. ולא ירוק כנגד ספר תורה. ולא יגלה ערותו כנגדו. ולא יפשוט רגלו כנגדו. ולא יניחנו על ראשו כמשוי. ולא יחזור אחוריו, אלא אם כן גבוה ממנו עשרה טפחים, אלא ישב לפניו בכובד ראש וביראה ופחד, שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר, והיה שם בך לעד (דברים לא, כו), ויכבדנו כפי כחו עכ"ל. וראה עוד בספר תשובות ישראל חלק ב' סימן ל"ח שביאר דבריו דמיירי שעכ"פ הספר תורה נמצא במקום מכובד מכוסה בטלית. באופן שכאשר הספר תורה מונח בארון יש להתיר. וה' יזכנו לנהוג כבוד בספר תורה לפארו ולכבדו כי הוא חיינו ואורך ימינו, ושם הדר"ת ישגא לעד בכריאות ובשמחה בעושר וכבוד וכט"ס. עכ"ד. וכן כתב לי הגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א בזה"ל: בחורים יכולים אך שהמיטה לא תהיה ממש מול הארון אלא מהצדדים עכ"ל.

וכן כתב לי הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א בזה"ל: לא שמענו בדברי חז"ל שיש בזה איסור. ובברכות כו ובתוס' שם מבואר דאפי' תשמיש התירו באופנים מסויימים, ובודאי שאח"כ ישנים שם [איש ואשתו]. וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' רמ ס"ו. וכ"ש כשכולם בחורים ולא נוהגים שום קלות ראש. וע' סוכה כו ע"ב, ובס' יד דוד זצנהיים שם. ודו"ק. עכ"ד.

ואולם אח"כ ראיתי שציין הגאון רבי נתן גוטליב שליט"א מש"כ בסימן תר"ו לגבי שינה בבית הכנסת יו"כ שיש לישון בריחוק ד' אמות מהס"ת, וא"כ ה"ה בנ"ד לגבי בחורים, וכ"ש לגבי שינה של עובד זר בחדר שיש בו ס"ת.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות סעודה

א. יש לזוהר לכתחילה שלא ליטול ידים לסעודה על ידי נכרי³⁷ ואולם יש שהתירו לכתחילה³⁸ ליטול ידים מנכרי, ואולם בזקן שהגוי זר מסייע ובנטילת ידים של היום שהוא ע"י הברזים לכו"ע יש להקל בזה.

³⁷. במהרש"ל בהגות לטו סימן קנט כתב אשרי מי שיכול להיזהר שלא יטול מן המים אפילו ששאבן גוי וכ"ש שלא יטל מהם וכן כתב במשנ"ב סימן קנט סקנ"ט. ובבא"ח (ש"א פרשת תזריע הלכה טו) ובכה"ח (שם סקע"ג).

³⁸. הנה בשו"ע סימן קנט סי"א כתב שאפילו לכתחילה רשאי ליטול ידיו מגוי, וע"ע בערוך השולחן (סעיף כו) שכתב להקל בגוי ושהחמיר בזה אינו אלא מידת חסידות, ובחזו"א או"ח סימן כג סק"ח כתב שהוא מותר מעיקר הדין, ובספר ארחץ בנקיון כפי סימן מ' כתב הגאון רבי שמואל פרץ מקסיקו שליט"א ממקסיקו, שהלכה למעשה גוי ונדה כשרים ליתן לידיים וכן טמא מת בכלים המקבלים טומאה מותר ליתן לידיים אע"פ שהמים נטמאין במשא ובמגע, וכך הלכה, ויכול לברך על הנטילה, אמנם בודאי טוב להחמיר שלא יצוק הגוי וכן הנדה על ידי האדם כמו שכתבו הרבה אחרונים. ועוד הוסיפו הרבה אחרונים דאשרי הנזהר שלא יטול ממים ששאבו גוי ונדה.

והוסיף עוד, והנה בזמנינו שאין שום קושי להחמיר בזה שהרי אין המים אצלנו נשאבים ע"י אדם אלא הכל יוצא מהברז מבלי נגיעת יד אדם יש מקום לומר דצריך להחמיר בכל זה טפי דגם המג"א ודעימיה שהקילו במים ששאב הגוי י"ל דבזמנינו שאפשר לזוהר מזה בקלות גם הם יודו דראוי להחמיר ואפשר אפי" שהראשונים שהקילו בזה היו מחמירים בזמנינו ולכן נראה דראוי להחמיר בזה יותר כשאפשר. [שהרי טעמם של הרבה פוסקים בקולא זו היא משום שא"א בענין אחר אבל עכשיו שאפשר ואפשר אולי ראוי שפיר להחמיר בזה טפי].

בדרך כלל בחתונות יש רגילות כשאין ברז באולם הגוי מביא מים בקערה גדולה ואז מן הראוי ללכת לברז וליטול משם. וכן בליל הסדר ראוי להזהר שלא תביא המים נדה וכן גוי.

אמנם כמובן שאין בידנו כח לעקור דברי הראשונים כמלאכים ועדיין הדין במקומו עומד ומן הדין מותרת הנטילה ע"י גוי ונדה ואפשר גם לברך ע"ז, ובפרט שלא ראיתי באחרונים מי שהעיר שבזמנינו צריך להחמיר טפי. ויעו"ש בספרו שהאריך בכל המקורות בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ב). כתבו הפוסקים להזהיר שלא לתת לגוי מפרוסת לחם שברכו עליו ברכת המוציא³⁹

(ג). גוי יכול ליטול מים אחרונים ליהודי⁴⁰

³⁹. בשו"ת אבני דרך חלק יג סימן לד' נשאל שמאוד מצוי שיש לאנשים מבוגרים עובד זר המסייע להם ונמצא בארוחות יום וכן בשבת, האם מותר לתת לעובד זר הגוי, וכתב להביא בזה מש"כ בספר חסידים (סימן תתפח) וז"ל: והיה זהיר לאחר שבירך שישתהו כולו ולא היה נותן לנכרי לשתות מכלי שהיה רגיל לברך עליו ולחם שבירך עליו המוציא לא היה נותן ממנו לעבד, עכ"ד, ובפירוש מקור חסד (אות ז) כתב דשיריים של מצוה אית בהו קדושה, ובשל"ה הקדוש (שער האותיות דף פא ע"ב) וז"ל: הרי כמה קדושות יש בבציעת המוציא ובכל הפת כולו שבצע ממנה עכ"ד, ובאורחות חיים (הלכות סעודה אות יג) כתב הרב אשר ונהגו כל ישראל שלא להאכיל בהמה חיה ועוף ולא עכו"ם מחתיעה הנוגעת בחתיכת המוציא, וכתב הרד"א כתב בעל המנהגות נהגו שלא להאכיל חתול ושאר בהמה חיה ועוף מן החתיכה שנגעה בחתיכת המוציא, ושם לא הזכיר שה בנכרי, אבל בכלבו (כד) כתב שזה גם בנכרי, והו"ד בב"י סו"ס קסז וכתב ולא ראינו ולא שמענו מי שנזהר בזה ואין לדבר סמך כלל, ואולם בט"ז (סימן קסח סק"ח) כתב שכן כתוב בספר טעמי המצוות ושכן ראה נזהרים בזה יעו"ש, וכן כתב במג"א סימן סק"ז סקמ"ב, ושכן כתב בעולת תמיד סקכ"ה וכן בכה"ח סימן קסז סקל"ח, וכן כתב בשו"ע הרב (סימן קסז סכ"ב) יעו"ש, וכן הזכיר דין זה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן סא) יעו"ש. ומ"מ בבן איש חי (פרשת אמור) כתב שכאשר יש חשש איבה יכול לתת לגוי מלהחם יעו"ש, וע"ע באבנ"ד מה שציין בזה.

⁴⁰. בשו"ת אבני דרך חלק י"ד סימן מב נשאל האם עובד זר יכול ליטול מים אחרונים שמטפל זו, וכתב שם שלדינא יכול ליטול לו שהרי בגמ' בעירובין דף יז ע"ב ובחולין דף קה ע"ב מבואר שהטעם של מים אחרונים הוא משום מלח סדומית וא"כ גם גוי יכול להצילו מנזק זה, ומ"מ הקשה שם מדברי הגמ' בברכות דף נג ע"ב והייתם קדושים אלו מים אחרונים, ומפני הקדושה שבהם כתב בספר היראים (סימן תלד) שיש לברך עליהם, וכתב שם שהרי מ"מ לדינא בשו"ע סימן קפא סעיף ז' כתב שאין לברך עליהם ממילא הגוי יוכל ליטול ליהודי. ומ"מ כתב שם שאף דבעינן כוח גברא כמו שכתב בכה"ח (סימן קפא סקכ"ה) מ"מ כמו שבמים ראשונים גוי לכתחילה יכול ידים ה"ה כאן וציין שם למש"כ בזה בשו"ת דברי שלום מזרחי ח"ב סימן יח, ובספר עזרה כהלכה פ"א ה"י ובספר עזרת אבות ד' ד' ובספר יעבדוך עמים עמ' יט.

ואמנם הביא שם מש"כ בשו"ת מנחת פרי (ח"ב סימן יד אות ו) שלכתחילה יש להיזהר שלא יטול ידים מגוים, וכ"כ עוד כמה פוסקים, ומ"מ ציין שם שבקובץ המאור

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ד). בברכת המזון שמברכים את כל בני הבית בברכת אבותינו אברהם יצחק ויעקב, וכתבו הפוסקים שאין לומר ברכה זו על הנכרי משום לא תחנם ולכן כשיש נכרי בבית כשמגיע לומר כן יברך אותנו כולנו יחד יוסיף את המילים בני ברית⁴¹ ואולם יש שכתבו לומר כן יברך אותנו בני ברית כולנו יחד⁴² ואמנם אם אינו נמצא עם המברך באותו החדר אע"פ שהוא נמצא בבית אין צריך לשנות⁴³

(אדר תשע"ח עמוד יא) כתב הגר"מ גבאי שליט"א שהגר"א נבנצל שליט"א כתב לו שאפשר לתת לגוי שיטול ליהודי מים אחרונים, וע"ע בגם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי שליט"א ח"ג סימן ג', ומ"מ כתב שם שאף שיש טעם שהוא לסלק את הסט"א מ"מ לדינא לפי הפשט יש לסמוך ע"ז שיכול ליטול את ידיו. ויש להוסיף שהרי לא יהיה מים אחרונים קלים ממים ראשונים.

⁴¹. כן כתב במג"א סימן קפט סק"א בשם הכל בו, וכן כתב בליקוטי מהרי"ח בשם הא"ר.

⁴². כן כתב בט"ז יו"ד סימן רלב סק"ד, וכתב שאם יאמר קודם כולנו יחד א"כ כבר כלל את הנכרי בברכתו, וכן כתב בשו"ע הרב סימן קפט ס"ד.

⁴³. כן כתב בלקוטי תשובות מנחת יצחק סימן קכט, והוכיח כן מלשון הכל בו (סימן כה) שכתב אם יש שם נכרי, ולא כתב בבית,

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות שבת

(א). אין להעובד זר להדליק נרות שבת קודש⁴⁴

(ב). עדיף להמנע מלהסתכל אף על חילול שבת של גוי⁴⁵

⁴⁴. בספר עזרה כהלכה (פ"ד הט"ו) כתב שאין לעובד זר להדליק נרות שבת ואם אין בכח האשה להדליק ידליק בעלה ויברך ואם לא יבקשו מהשכן יעו"ש, וע"ע בספר עזרת אבות (עניני עובד זר פ"ה א) שאשה זקנה תשתדל להדליק בעצמה ואם אין מסוגלת תהרהר הברכה והגויה תדליק וע"ע בספר יעבדוך עמים עניני עובד זר עמ' לה, ולענ"ד יש להקל בזה כיון שיש היום את נרות החשמל, אבל י"ל כיון דסו"ס מברכים ע"ז זהו עיקר המצוה, ואין לגוי לעשות את זה.

⁴⁵. הנה בהאי דינא האם מותר להסתכל על חילול שבת של גוי, הנה בספר ירושלים במועדיה להגר"א נבנצל שליט"א (עמ' רפב) נשאל האם יש ענין שלא לראות חילול שבת, והאם יש הבדל בין מעשה של גוי למעשה של ישראל מומר ומה דין חילול שבת הנעשה ע"י יהודי שעושה בהיתר, והשיב, כשגוי עושה מלאכה או יהודי לצורך פיקוח נפש מותר, כשיהודי מחלל שבת ח"ו צריך להימנע מלראות, החפץ חיים דרש פעם אודות מקרה של חילול שבת ובכה, ואמר שהוא מרגיש שהדמעות כבר עינן אותן דמעות עכ"ד, וע"ע בשו"ת שיח חיים עמ' סד במה שהאריך בזה ידידי הגר"ח מלין שליט"א לענין לראות חילול שבת של יהודי, ולגבי חילול שבת של פיקוח נפש שהגר"ק שליט"א השיב כיון שזה של היתר אין קפידא בזה, והביא עוד שבספר אשיחה עמ' שעב נשאל מרן הגר"ק שחיט"א האם מותר לראות חילול שבת של נכרי, והשיב שאי"ז קפידא כיון שזה בהיתר, ואמנם הביא שבספר דרך שיחה (ח"א פרשת יתרו עמ' עדר) נשאל בזה הגר"ק שליט"א בזה"ל: בלאס אנג'לעס בשב"ק נוסעים מכוניות רבות ויש ב' דרכים ללכת או ברחוב שאין נוסעים הרבה או ברחוב שנוסעים בו הרבה ואלו גויים הם אם יש ענין לא לראות הרחוב שיש בו יותר הרבה מכוניות (מצד התוספתא פ"ג דשבועות ה"ג אלמלא נתחייב לא ראה) והשיב מרן הגר"ק בזה"ל: במסכת ברכות (דף נג ע"א) מבואר שנר של חיה ושל חולה הוי נר ששבת ואילו נר של גוי אינו נר ששבת רואים מכאן שגם ע"י גוי הרי זה חילול שבת אף שגוי אינו מצווה ואדרבה גוי ששבת חייב מיתה והגברא אסור לו לשבות מ"מ המעשה הוא חילול שבת עכ"ד, ויעו"ש עוד מה שכתב לבאר מהגאון רבי יהושע איינשטיין שליט"א יעו"ש.

וזקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בעמח"ס אלופינו מסובלים אמר לי שעדיף שלא להסתכל אף על חילול שבת של גוי, כי סוף זה לא מכבוד השבת קודש.

והבה"ח רבי יצחק פרץ שליט"א מקסיקו, כתב לי ע"ד הנ"ל, בהאי לישנא, חשבתי עוד צד להקל אם היהדי עושה בהתיר שצריך לראות כדי ללמוד שבפקוח נפש צריך

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ג). אסור לגוי לכבס בגדיו בשבת קודש בבית הישראל⁴⁶ ויש מתירים⁴⁷

ד). לא צריך לשכור מהגוים בשביל העירוב⁴⁸

ומצוה לחלל שבת ולפעמים אם לא ראו את זה קודם הם מפחדים לעשות וקרה כך כשמו"ז שליט"א היה נכנס לבית החולי שמו"א שליט"א אמר לכל האחים המטפלים שיחשיבו את השבת כאילו שנמצאים בחול כי הכניסו אותו בערב שבת עם חשיכה קודם הוא לא היה רוצה כי לא היה מחזיק בקורונה (גם אכשיו לא) אז לא רצה שיכניסו אותו לבית חולים עד שההצלה אמרה שח"ו בכל שנייה בר מינן אז הוא היסכים עכ"ד.

⁴⁶ . והנה לענין האם גוי יכול לכבס בשבת דברים שלו בבית הישראל, ושאלה זו גם בישיבות, וכך כתבתי להסתפק, שאלה למעשה ממש בישיבה אצלינו שיש עובדים גוים והיות שהם ישנים בישיבה, הם מכבסים את הכביסה בישיבה, וכיון שיש מאות בחורים בישיבה בלי עין הרע המכוננת כביסה תפוסה במשך כל השבוע, והזמן היחיד שהמכוננת לא תפוסת בשבת ואז העובדים זרים עושים את הכביסה שלהם, ולכאורה יש לדון האם יש מקום להחמיר בזה שלא יעבדו המכוננת בשבת, כי הרי זה עושה קול רעש גדול כי זה מכוננת גדולות, וכן שאלה זו שייכת בעובד זר שעוזר לזקן בבית הישראל. ולענ"ד יש לאסור כיון שזה יש לחשוש למראית העין, אלא דברבנן קימ"ל דלא חוששים, אבל תלוי במח' הפוסקים לגבי חשמל, ומ"מ נראה שיש לאסור, ובענין זה כתב לי הגאון רבי יעקב אהרן סקוציל'ס שליט"א בזה"ל: למעשה לגבי המכוננת כביסה בשבת, יש לי כמה מראה מקומות מגדולי הפוסקים שהחמירו בזה משום זילותא דשבת ביחד עם השמעת קול, וכיון שישיבה הוי כמו בית ישראל בודאי צריכים להחמיר. עכ"ד.

⁴⁷ . כן נראה לפי מש"כ לעיל, וכן כתב לי הגאון רבי בן ציון יעקב וואזנר שליט"א אב"ד שבט הלוי בית שמש ששאלתיו בזה"ל: האם מותר לגוי עובד זר לכבס בגדיו בשבת קודש בבית הישראל? כתב לי בזה"ל: הלכה זו גדולה ומסובכת בסי' רע"ו - וסי' שכ"ה סי"א ועוד, עכ"פ כל שהגוי מכבס בגדי עצמו בלבד, ואין כאן חשש שעושה בשביל הישראל, ווכן אין חשש מראית עין לשכנים מותר אף לכתחילה, וכדמוכח בשו"ע שם ושם לכל הדעות, הנללענ"ד כתבתי, בברכת שלו' וברכה עכ"ד.

⁴⁸ . וכמו כן יש לדון מהא דלא צריך לשכור היכא שיש לו עוזרת גוים שגרים בבית שלא חשיב דירה שלהם. וכמו שכתבנו שאין בזה שכירות, וכן ראיתי בזה בספק תיקוני עירובין עמ' 286 שבעובד זר אין צריך לשכור אלא א"כ שיסעו לשבת עם הזקן ישאירו אותו בבית לבד, שאז צריך לעשות שכירות. והטעם ע"פ מש"כ בביה"ל סימן שע בד"ה אינם אוסרים דאם בעל הבית יכול לסלקו מדירתו אינו אוסר, וא"כ ה"ה כאן שאפשר להעביר את הגוי חדר, וע"ע בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים פרק יג שהאריך בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות אמירה לגוי

(א). נאמרו כמה טעמים בראשונים באיסור אמירה לגוי בשבת, האם מצד ודבר ודבר, או משום שליחות, יעויין בהערה.⁴⁹

⁴⁹. בב"י (או"ח סימן רמד) כתב להביא מש"כ בסמ"ג במצוות לא תעשה סימן עה, וז"ל: תניא במכילתא (בא פרשה ט) כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה הגוי מלאכתך, מכאן משמע שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביו"ט בין בשבת דאורייתא וכו', אמנם י"ל שהיא אסמכתא בעלמא שאם היתה מן התורה לא היו חכמים מתירין לעשותה אף בביתו של גוי ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה עכ"ד. וברש"י (שמות פרק יב פסוק טז) כתב להביא דרשה זו, וכתב להקשות עליה בדעת זקנים לבעלי התוס' שבגמ' בשבת דף קנ ע"א מבואר שאמירה לעכו"ם שבות מדרבנן, ותירץ שזה אסמכתא, וכן מבואר הרמב"ן שזה אסמכתא, אולם בשו"ת חת"ס (ח"ו סימן כד) נקט שאמירה לנכרי לפי דעת הסמ"ג איסורו מן התורה, ומהר"י ענגיל בגליוני הש"ס שבת דף קנו כתב לחלק בין בית ישראל הוי מן התורה ובבית נכרי עבור ישראל זה מדרבנן, ובפרי מגדים (סימן רמג משב"ז סק"ג) נקט שבחפצי ישראל הוי מן התורה וחפצי עצמו לצורך ישראל זה מדרבנן, ואולם מדברי השו"ע נראה דהוא דרבנן כן נראה ממש"כ בסימן שז ס"ה יעו"ש, והכי נראה גם מדברי הב"י, וגם לא משמע דס"ל כמו חילוק הפרי המגדים או המהר"י ענגיל.

וברמב"ם בהלכות שבת פ"ו ה"א כתב טעם אחר וז"ל: אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אע"פ שאינו מצווה על השבת, ואע"פ שאמר לו מקודם השבת, ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהו ויבואו לעשות בעצמן עכ"ד. וברש"י בע"ז דף טו כתב שהאיסור נלמד ודבר דבר, וברש"י במסכת שבת דף קנג כתב שהוא משום שליחות שעושה בשליחות ישראל, ורבנן גזרו שיהיה שליחות לנכרי אף שאינו בר שליחות מן התורה.

ונפק"מ בין כל הטעמים, כתב הנצי"ב בספר "עמק שאלה" (שאלתא י' אות ו) שהביא שבעל העיטור הובא ברמ"א סימן רע"ו סעיף ג' מתיר לצורך מצוה לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא סבר שהמלאכה לא מדאורייתא אלא מודבר דבר, ולכן במקום מצוה לא נאסר, אבל הרי"ף והרמב"ם שפסק בשו"ע סימן ש"ז ס"ה ס"ל שהאיסור אמירה לנכרי הוא מהמכילתא יעו"ש, וכע"ז כתב בספר באר יצחק (סימן יג ענף ט' סוף ד"ה ועכ"ז) יעו"ש, אולם צ"ב דהרי הרמב"ם לא כתב טעם המכילתא לדינא ובע"כ דלא ס"ל הכי. וע"ע בשו"ת אבני נזר חאו"ח סימן מג סק"ו בנפק"מ שהביא, וע"ע בקובץ שיעורים (ח"א אות מט) שבכל איסור אמירה לנכרי יש ב' איסורים איסור האמירה ואיסור השליחות יעו"ש.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ב). איסור אמירה לגוי הוא אפילו שאומר לגוי לעשות מלאכה לפני שבת,⁵⁰.

ג). איסור אמירה לגוי הוא אפילו שאומר לו לעשות מלאכה אחר השבת, ואפילו שיעשה אחר השבת מלאכה דרבנן אסור לומר לו בשבת⁵¹

ד). מותר לומר לגוי לעשות מלאכה שמותר מעיקר הדין, ואינו אלא חומרא או מנהג שלא לעשותו.⁵²

ה). אסור לומר לגוי לעשות מלאכה שחכמים אסרו אותו משום עובדין דחול,⁵³

ו). אסור לומר לגוי לעשות מלאכת הכנה משבת לחול⁵⁴

ז). אבל מלאכות שהגוי יכול לעשות במוצאי שבת אבל נוח יותר לעשותם בשבת כמו לשטוף כלים מותר לו, אבל אם שוטף כלים בכדי שהם יהיו יותר נקיים מאשר אח"כ אסור לו לעשות כן ויש למחות בו.⁵⁵

⁵⁰ . שו"ע סימן שז ס"ב.

⁵¹ . שו"ע שם, משנ"ב שם סק"ט.

⁵² . כנסת הגדולה הגהות טור סימן שז, מג"א שם סק"ב, משנ"ב סק"ח, כף החיים סקי"ג, וע"ע בשו"ת שרגא המאיר ח"ו סימן קסו.

⁵³ . כן כתב במשנ"ב סימן שיג סקנ"ו, אמנם בא"ר סימן רנב סקי"ב התיר, וכן כתב בשו"ת ערוגם הבושם או"ח סימן נה, שלא אסרו מלאכה אלא רק מלאכה שיש בה שבות יעו"ש.

⁵⁴ . בפרי מגדים ריש סימן תק"ג בא"א הסתפק בזה, ובמהרש"ם בדעת תורה סימן תמד סק"א הסיק להקל בזה, ואמנם בהלכה ברורה סימן שז ס"כ הביא כמה פוסקים שכתבו להחמיר בזה ושכן נראה מהשו"ע סימן שז ס"ז שכתב שלא יאמר לחבירו היה נכון עמי לערב, דנראה שיש לאסור בזה.

⁵⁵ . שש"כ פרק לא ס"ט הערה לא בשם הגרשז"א וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רפד, וכן כתב בהלכה ברורה סימן שז ס"כ), וע"ע בפסק"ת סימן שב בהערה 121.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ח. כל דבר שהוא מחלוקת הפוסקים האם מותר ליהודי לעשותו בשבת, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, ואפילו בדבר שנחלקו בו האם הוא אסור מן התורה או לא, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת,⁵⁶

ט. מותר אמירה לגוי אם קבל עליו שבת קודם שקיעת החמה, אלא א"כ הוא כמה דקות ממש לפני השקיעה שאז מסתמא רוב עירו קבלו עליהם את השבת, שאין היתר אז לומר לגוי אלא א"כ הוא במקום מצוה.⁵⁷

י. איסור אמירה לגוי הוא אפילו לרמוז לגוי שיעשה מלאכה בשבילו, אבל מותר לרמוז לגוי שיעשה מלאכה בשבילו במוצאי שבת.⁵⁸

יא. מותר לומר לגוי להדליק בחורף תנור חימום, ובקיץ להדליק את המזגן.⁵⁹

⁵⁶ . כן מבואר במרן החיד"א בשו"ת ברכה סימן שיח סק"א, וכן מבואר גם לדינא בשו"ת זרע אמת או"ח ריש סימן מ', וכן מבואר בחזו"ע שבת ח"ג עמ' תפה, אבל מדברי הרמ"א סימן רנג ס"ה נראה שלא ס"ל הכי לדינא, ובחזו"ע שם עמ' תפו כתב שאף הרמ"א ס"ל כן לדינא והתם שאני לגבי בישול לח שנצטנן ס"ל לרמ"א שיש בהא איסור מה"ת יעו"ש.

⁵⁷ . רמ"א סימן רסא ס"א ובמג"א ובמשנ"ב שם סקי"ח.

⁵⁸ . רמ"א שימן שז סעיף כב.

⁵⁹ . הנה קימ"ל דהכל חולין אצל צינה, ולכן כתב בשו"ע סו"ס רע"ו ס"ה וז"ל: בארצות קרות מותר לאינו יהודי לעשות מדורה בשביל הקטנים ומתריץ הגדלים להתחמם בו, ואפילו בשביל הגדולים מתר אם הקר גדול, שהכל חולים אצל הקר, ודלא כאותם שנוהגים התר אע"פ שאין הקר גדול ביום ההוא עכ"ל, ומבואר דשרי היכא שיש חשש חולי, כיון שהקור גדול.

אבל נחלקו הפוסקים האם אמרינן הכל חולים אצל החום, בשו"ת לב חיים להגר"ח פלאג"י (ח"ב סימן סח) כתב שיכול לומר לנכרי לעשות אוהל כשמצטער הרבה מן החום, ומשמע שס"ל לדינא שהכל חולים אצל החום, וא"כ לכאורה אפשר לרמוז לנכרי שידליק מזגן, כן נראה לדינא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן כג וכד) שיש להתיר לדינא לומר לגוי להדליק את המזגן ויעו"ש שכתב להביא להא ראייה מדברי התוס' בב"ב דף קמד ע"ב בד"ה חוץ, שהביאו שיותר יש להתפלל להנצל מן החום מאשר מן הקור, והביאו הרמ"א בסימן רע"ו ס"ה, וא"כ הכא נמי לגבי מזגן, וסיים

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ב). אם הגוי הגביר את המזגן מותר ליהודי להשתמש מהמזגן⁶⁰

(ג). מותר לגוי לכבות את המזגן שדולק על קור⁶¹.

(ד). אם שכחו לכבות את המנורה שבמקרר, מותר לומר לגוי לפתוח את המקרר⁶².

שם שכיון שהולדת זרם הוא רק איסור דרבנן הרי הוא שבות דשבות ושבות דשבות כתב בשו"ע סימן שז ס"ה שמותר במקום צער, וכן כתב לדינא בחזו"ע (שבת ח"ו עמ' קיט) שמותר לומר לנכרי להפעיל מאוורר או מזגן בימי הקיץ שהשרב כבד יעו"ש בהערה מש"כ להרחיב בזה ושכן כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק יג סעיף לט) יעו"ש, ודלא כמ"ש בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כה בהערה עמוד ריא, ויעו"ש באול"צ שכתב שדוקא קור שאדם יכול להיות חולה ולא דמיא לחום שזה רק קושי, ואמנם לכאורה לדינא דבריו קשים להבנה דהרי חזינן הרבה אנשים שמחמת החום הכבד חטפו אירועים מוחיים, וכיון שכן סו"ס יכול לבוא לידי סכנה בחום הכבד, וכ"ש לאנשים מלאים, ואמנם כדברי האול"צ כן הוא דעת מרן הגרי"ש"א והו"ד בקובץ תשובות ח"א סימן לב, וכן בשש"כ שם, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סימן מז אות ב) וכן כתב בספר שש"כ בשם הגרשז"א לאסור בזה כיון שחום ושרב כבר הוא צער בעלמא, ואמנם לכאורה אכתי אפשר שכל זה בזמנם ובירושלים, אבל היום שהעולם מתחמם כידוע, אפשר שיודו בהא.

⁶⁰. ומ"מ כתב בספר מלכים אומנייך (פרק ב' סט"ו) שאם הגוי הגביר את דרגת הקור במזגן מותר להשתמש ממנו כיון שסו"ס ההנאה קיימת, והוכיח כן מדברי השו"ע בסימן רע"ו ס"ד שאם נר דולק והוסיף הגוי נר שמותר ליהנות ממנו והכא נמי בנ"ד.

⁶¹. הנה לכאורה בזה י"ל דכו"ע מודו כיון דכולם חולים הם אצל צינה, וכ"כ לדינא בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ג סימן מב) שאם נשתנה מזג האויר ונהיה קר באופן שכבר לא יכול לסבול קור המזגן מותר לומר לנכרי לכבותו, אבל לא בבית הכנסת כיון שאפשר שילכו לבית אחר אלא א"כ יש בגלל זה חלק מהמתפללים שלא יתפללו בציבור. [ומכאן חזינן למש"כ לדון בגם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ה' בדין אמירה לגוי לצורך תפילה בציבור, ויש לפלפל עוד].

⁶². בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ב סימן סח) כתב שבמקרר שיש נורה מותר לומר לנכרי לפתוח את המקרר כיון שאין כוונתו בהדלקת הנורה אלא לפתיחת דלת המקרר ומותר להנות מפעולתו, ואמנם הו"ד הגרשז"א בספר שש"כ (פרק לא הערה א) שס"ל שיש לפקפק אם י"ל היתר זה כיון שנחשב מעשה בידים שבאופן קבוע ומתוכנן נעשית ההדלקה ע"י פתיחת הדלת אלא שיש להתיר משום צד אחר יעו"ש, וע"ע בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן צא אות ט' במש"כ בזה. ובספר שבות יצחק (אמירה לנכרי

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

10. מותר לשאול את העובד זר בשבת מה השעה אף אם יבדוק בפלאפון שלו מה השעה, וכ"ז אם יכול להסתכל ולראות מה השעה גם בלא חילול שבת⁶³

פרק י אות ב) כתב, לענין מקררי זמנינו שגם שאומר לנכרי לפתוח את המקרר הוא מבקש פעולת היתר ושאר הפעולות הם פסיק רישיא דלא ניה"ל לכאורה יעו"ש.

63. הנה נשאלתי ע"י הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בזה"ל: האם מותר לשאול לעובד זר בשבת, מה השעה, וזה גורם שהעובד זר ילחוץ בשבת על הטלפון שלו לראות מה השעה, שרשום לו בטלפון מה השעה ואין לו שעון על יד. וכתבתי לו בזה"ל: הנה כבר כתבתי בזה לעבר לכת"ר שליט"א להתיר, ועתה אמרתי לעלות בזה את הדברים באריכות, עם מקורות, נראה להתיר בכה"ג כי פסק בשו"ע סימן רע"ו ס"ג וז"ל: אם אמר אדם לעבדו או לשפחתו לילך עמו והדליקו הנר אע"פ שגם הם צריכים לו אין זה לצורך האיני יהודי כיון שעקר ההליכה בשביל ישראל, וברמ"א כתב, ומתיר לומר לאינו יהודי לילך עמו לטל נר דלוק כבר, הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא עכ"ד, וכיון שכן שהכא שיכול לעשותו בדרך היתר אין חילול שבת, וכן כתב בנ"ד מרן הגר"י זילברשטין שליט"א בספר מלכים אומניך פ"י ס"א יעו"ש,

וכה"ג כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן קצא וכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן כה) שמותר לגוי לשטוף כלים בשבת אף שיעשה באיסור יעו"ש, ואולם בשו"ת באר משה ח"ז סימן קז כתב להחמיר בזה מפני חששא ומראית העין יעו"ש, אבל נראה דכ"ז לשטוף כלים כיון שזה בדברים של הישראל אבל לשאול מה השעה שלא רואים שזה לצורך הישראל גם הבאר משה יודה בכה"ג.

וכן כתב לדינא להקל בגם אני אודך תשובות הגרמב"כ דדון שליט"א ח"א סימן קפד יעו"ש שמותר אפילו שאין לו שעון מ"מ כיון שיכול לדעת בדרך היתר ואיסורו אינו אלא מדרבנן, מותר, אבל אם ודאי שהגוי יבדוק בפלאפון אסור עתכ"ד. וכן הסיק בגא"א תשובות הגרמ"ש דיין שליט"א ח"ה סימן יא, יעו"ש בכ"ד שהביא כן מההלכה ברורה והאורחות שבת יעו"ש. וכן בשו"ת אבני דרך חלק ט"ו סימן ס' נשאל בזה ע"י כת"ר שליט"א, וכתב לדינא שמותר לשאול את העובד בשבת מה השעה אף שבמקום להסתכל על השעון יסתכל על הפלאפון לראות מה השעה בזה. יעו"ש כל המ"מ בזה.

וכתב לי בזה הגר"ג רבינוביץ שליט"א מש"כ לו בזה הגאון רבי יואל פרץ שליט"א, ואולי אפשר לומר כדלהלן רק אני מעורר את הספיקות דלכאורה בכל דין בזה כבר נחלקו גדולי הפוסקים ומה לי להכנס בין ההרים הגבוהים, ורק אני רוצה לדעת האם אלו הנידונים שצריך לדון כשרואים שאלה כזאת או טעיתי בהם:

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

יש ב' איסורים באמירה לגוי [וכאן אולי חמיר טפי, אם הוא עובד זר בבית, דהרי הוא פועל שלו והמחנה אפרים כתב שזה דאורייתא, אולם הפוסקים לא הסכימו איתו להלכה], א' אסור לומר לעשות מלאכה. ב' אסור להינות ממלאכה שעושה הגוי.

האם נחשב אמירה, והנה בפשטות אין כאן שום איסור אמירה, דהרי אמירת "מה שעה", אין בה שום איסור דהרי יש אופן ברור שמותר על ידי שעון רגיל. אולם יש לדון בימינו, שהרבה אנשים אין להם שעון ורק מסתכלים בטלפון, וכך האנשים עם שעון מעדיפים להסתכל בטלפון. לכן אולי אמירת "מה השעה" כוללת כבר את הענין של הדלקת הטלפון ונחשב כמו אמירה אסורה. האם נחשב הנאה ישירה, והנה לכאורה מצד איסור הנאה מאיסור שעשה הגוי לצורך ישראל, צריך להיות אסור שהרי נהנה מהמלאכה. אולם יש לדון בזה, דהרי הוא לא נהנה מהמלאכה דהרי המלאכה זה הדלקת הטלפון, אלא נהנה מהידעה שאופשרה על ידי הדלקת הטלפון, ולכאורה זה לא הנאה ישירה. אבל כל נושא זה של "הנאה ישירה" מעורפל, והפוסקים חולקים בדבר ובגדר הדבר, והוא לא כל כך ברור.

והנה אפילו במה שכתב הביאור הלכה (סימן רעו, סעיף א) שאסור ללמוד לאור נר שהדליק גוי לצורך ישראל, לכאורה אפשר לומר שאין זה הנאה ישירה שהרי אני נהנה ממה שכתוב בספר, ולא מהאור, אולם את זה אפשר לדחות שאני נהנה שאני יכול לקרות.

והמקרה של הביאור הלכה שאסור לאכול לאור הנר של הגוי, הרי הוא נהנה מהאוכל ולא מהאור, וגם שם אפשר לומר שהאפשרות שיכול לאכול ולראות את האוכל זה בא ישיר מהדלקת האור. והנה במפתח שהביא הגוי דרך רשות הרבים, האם מותר להכנס לבית, חולקים הפוסקים. ועיין במה שהאריך מרן האאמו"ר שליט"א בספרו אהלי שם על שבת (סימן ג) בענין "הנאה ישירה".

אופן המותר והנה עוד היתר יש ונקרא "אופן המותר" וגם בזה יש אריכות דברים, מתי מותר ועוד. ולכאורה כאן הרי יש אפשרות לגוי ללכת לרחוב למצוא אדם עם שעון ולשאול אותו. אולם זה טירחה יתירה, ועוד זה לא האופן הפשוט שהוא יעשה את הדברים, וכאן עוד פעם באנו למחלוקות ולגדרים בענין זה.

עושה לצרכו, ואולי אפשר לומר עוד נידון בענין, דלכאורה יש מחלוקת הפוסקים מה הדין כשהגוי עושה לצרכו וגם לצורך היהודי. האם מותר או אסור. ולכאורה כאן בדרך כלל כששואלים לאדם מה השעה, נהיה צורך לאדם ששואלים אותו, גם הוא לדעת מה השעה, ונראה שזה בא מיצר הסקרנות, ואם כן כאן הוא עושה גם לצרכו.

האם יש איסור והנה לכאורה פשוט שיש איסור בהדלקת הטלפון. אלא שרוב הטלפונים בימינו עשויים עם מנורת 'לד', ובזה התחבטו פוסקי זמנינו למצוא לזה את האיסור, דלכאורה לפי החזון איש שכל החשמל אסור משום 'בונה' יש לאסור גם מדאורייתא את ה'לד', אבל לפי החולקים על דבריו שרק באש אסור, הרי ב'לד' אין

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות טיפול בזקן בשבת

א. מותר לגוי לרחוץ את הזקן בשבת אם יש צורך בזה,⁶⁴ ואף אם הגוי עושה מלאכות שבת לצורך זה אין למחות בידו.⁶⁵

ב. ואם הזקן בגדר חולה שאין בו סכנה מותר אף לכתחילה לומר לגוי שיחמם עבורו מים ולעשות עבורו שאר מלאכות.⁶⁶

ג. מותר לגוי למרוח ליהודי משחה בשבת על פצעים הוא חולה שאין בו סכנה⁶⁷

שום הבערת אש, ואם כן למה אסור, ויש שאמרו [שו"ת מנחת אשר] שזה משום 'מכה בפטיש', אבל זה בכל חשמל גם, והרבה פוסקים לא הזכירו זאת, ויש אוסרים [לא ראיתי כתוב אבל כך שמעתי] מצד עובדין דחול. ויש אוסרים משום דצריך להחמיר בדבר כזה תמוה [לא ראיתי כתוב אבל כך אני חושב ששמעתי].

והנה בענין עובדין דחול, יש מחלוקת בפוסקים האם מותר איסור עובדין דחול על ידי גוי, והמשנה ברורה אסר בדבר, אבל בענין שצריך להחמיר בדבר תמוה, לכאורה אפשר להקל על ידי גוי. והנה כל דבר שיש מחלוקת הפוסקים האם מותר על ידי גוי, זה סוגיא נכבדת בפוסקים ויש לכאורה סתירה במשנה ברורה והתהלה לדוד כתב שההבדל הוא בין מלאכה דאורייתא לדרכבן, אבל מצאו עוד משנה ברורה בענין וכבר התירוץ יותר דחוק ומסובך. עכ"ד.

64. כן כתב בספר עזרה כהלכה (פ"ד ס"א) כתב שזקן שתש כוחו והוא זקוק שירחצו את גופו במקומות המלוכלכים מותר לגוי לרוחצו כן כתב בספר עזרה כהלכה פרק ד' ס"א הביא בשם הרופאים שיש חולים שאם לא ירחצו אותם מיד עלולים להיווצר אצלם פצעי לחץ ויכולים להגיע לידי סכנת נפשות, ואולם אם אין בזה חשש סכנה, ורק בשביל לנקותו נראה שיש להתיר במים קרים במקום הלכלוך, וכ"ש שהגוי עושה את זה מעצמו.

65. כן כתב בקונטרס ידיד כהן יעבדו עמים עמ' צב שמותר ע"פ הגמ' בשבת דף עב כשאומר גוי לעשות מלאכה המותרת אף שהגוי עושה בדרך איסור מותר יעו"ש, ויש להוסיף בפרט בדוד שמים שמרן הגרע"י זיע"א כתב להתיר, וכמו שכתב גם להתיר בשו"ת אור לציון חלק א.

66. כמבואר בשו"ע סימן שכח סעיף יז יעו"ש.

67. כן נראה ע"פ המבואר בשו"ע שם.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות יום טוב

(א). אסור לישראל לבשל ביום טוב לצורך גוי בלבד⁶⁸

(ב). ואם מותר להרבות עבודו כתבו בפוסקים שמותר⁶⁹

(ג). אסרו חכמים להזמין גוי לסעודת יו"ט שמא יבשל עבודו, אבל זקן שזקוק לעזרת עובד זר מותר להזמין את הזקן אע"פ שיבוא העובד זר עמו⁷⁰

⁶⁸ . כן מבואר בגמ' בביצה דף כ' ע"ב שכתוב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכ לכם ולא לגוים, וכן נפסק ברמב"ם בהלכות יו"ט הלכה יג ובשו"ע סימן תקיב ס"א בוחיי אדם כלל צח אות א ובמשנ"ב שם סק"א, ובספר מלכים אומניך עמ' שמו הערה לא שהסתפק אם מותר לבשל במיוחד עבור משרתת נכרית כדי שתתחזק ותוכל לשרת את ישראל יעו"ש. ובמשנ"ב שם כתב שלא רק בישול אסור גם שאר מלאכות.

⁶⁹ . כן כתב לדינא בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סו"ס רפא, ובשו"ת באר משה ח"ה סימן צב, ובחזו"ע יו"ט עמ' לט שהרי מותר לבשל קדירה מלאכה בשר אע"פ שאינו צריך אלא לחתכיה אחת יעו"ש, ובמש"ב סק"ו התיר רק במקום הפסד יעו"ש,

ובספר אורה של השבת (עמ' 157) שכתב זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א שהדין הוא שאין מבשלים לצורך כותים ביו"ט, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו וכו' אבל עבדו ושפחתו וכו' מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו, אבל לא יבשל להם בקדירה נפרדת וגם לא יאמר בפירוש מבשל אני גם בעבורם, ואמנם אם הקדירה כבר על האש יש לדעת שאין לנו רשות להרבות עוד בעבור שפחתו ועבדו, וע"ע בספר עזרה כהלכה מש"כ בזה.

⁷⁰ . הנה לענין הזמנת חולה ליו"ט כשיש לו מלוה פיליפיני בספר דעת זקנים (עמ' נב) הו"ד תשובת מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שנשאל שבשו"ע סימן תקיב ס"א כתב אין מבשלים לצורך כותים ביו"ט לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו, וא"כ יש לשאול האם מותר להזמין ליו"ט אב זקן שיש לו גוי לסעדו, וכתב להתיר מב' טעמים, (א). שכל האיסור נאמר כשמזמין אדם נכרי חשוב שאז יש לחוש שמא יבשל בשבילו, אבל משרת נכרי אין לו חשיבות ואין לחוש שמא ירבה בשבילו וע"פ זה התיר מרן הגריש"א זצ"ל והו"ד בקובץ נתיבות ההלכה להזמין אדם שיש לו עובד זר, (ב). שכתב בשו"ע סימן תקיב ס"א כותי שבא מאליו מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו, וכאן אינו נקרא שמזמין את העובד זר אלא שהזמין את אביו והעובד זר בא ביחד עמו, אבל מ"מ סיים שם שיש להזהר שלא לבשל בשביל הנכרי במיוחד ואפילו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות המועדים

- (א). נכון וראוי לבקש סליחה מהגוי בערב יו"כ⁷¹
- (ב). בער"ה שעולים לבית קברות, מותר לגוי להכנס לבית הקברות ולסייע לזקן⁷²

לא לשים שקית תה בתוך מים רותחים. יעו"ש, וכן האי היתרא לדינא כן כתב בספר עזרה כהלכה פרק ו' ס"ד ע"פ מש"כ בחוט שני יו"ט עמ' סד והוא ע"פ המבואר בשו"ע סימן תקיב ס"א שעבדו ושפחתו מותר להאכילם עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילם, וביאר במשנ"ב סק"ט שדוקא כשמזמן העכו"ם אצלון דחפץ ביקרו חיישינן שמא ירבה בשבילו לבשבל בקדירה לבדה משא"כ בעבדו ושפחתו וכן כל אלו שבאו מאליהם לא חיישינו לזה, ולכן בנ"ד שאין חשש שירבה בשבילו אין זה הזמנה.

⁷¹ . הנה בענין זה כתב בספר עזרת אבות (עמ' נג) זקנים המטופלים במשך השנה על ידי עובדים זרים ומן הסתם נפגעים על ידם מילולית ראוי ונכון לבקש מהם מידי פעם סליחה ובזה יתקדש שם ישקראל בעולם, ויש בכך משום דרכי שלום והרחקת סכנה, וכתב שם בהערה ג' שאף שאין חובה בזה מעיקר הדין שהרי אינם בכלל רעך מ"מ יש בכך משום קידוש ה' ומשום דרכי שלום.

⁷² . בספר עזרת אבות (עמ' נג) כתב הרה"ג אליהו ביטון שליט"א רב מושב ביריה שזקנים המטופלים ע"י עובדים זרים והם מלויים אותם למקומות שונים רשאים ללוותם גם לבית הקברות כדי להשתטח על קברות אבות וקברות צדיקים, ושם בהערה א' כתב, פשוט שהרי לא מצינו איסור כניסת גוים לבית הקברות ובפרט בנ"ד כאשר זה נעשה לצורך היהודי ומתנהגים שם בכבוד ראש, עכ"ד, וכה"ג ראיתי יש שכתבו שמותר לגוי להכנס לבית קברות יהודי אם חברו היהודי נפטר וכל כה"ג, ואמנם נראה שמעיקר הדין אין מקום לאסור בזה שהרי סו"ס בית הקברות הוא הסט"א.

ואמנם יש להוכיח ממש"כ בספר גשר החיים (ח"א פרק טז ס"א ו) שיש להשתדל שגוי לא יסתכל בפני המת הנמצא בקבר אע"פ שאין פני המת מגולים, והוסיף שם וראיתי חברי החברא קדישא שבירושלים בעת שמשתמשים במשרתים נכרים להביא אבנים לכיסוי מצוויים להם להניח האבנים בקרבת הקבר ולא סמוך ממש ושלא יתסכלו לתוך הקבר בטרם נתכסה המת בעפר יעו"ש ומכ"ז מוכח שאין איסור שהגוי יכנס לבית הקברות. [וע"ע בענין הגשר החיים ח"א פרק טז א' ו', וע"ע בראשית רבה פ"ק אות ב', וכנה"ג יו"ד סי' שסב בהגהות הטור ס"א].

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ג). מעיקר הדין גוי יכול להעמיד את דפנות הסוכה ⁷³ ואמנם יש מחמירים שטוב שגוי לא יעסוק כלל בבניית הסוכה ⁷⁴

⁷³. כן מבואר בביכורי יעקב סימן תרל"ה סק"ב וכן כתב בכה"ח שם אות ח', ואמנם בספר שערי יוסף הל' סוכה עמ' 44 כתבתי לדון בהא האם יש מצוה לבנות סוכה והבאנו שם יותר מ22 נפק"מ יעו"ש, ושם כתבתי שבזה יהיה נפק"מ לגבי בניית סוכה ע"י גוי שאם הוי מצוה א"כ לא מהני לבנות ע"י גוי שהרי לא מהני בו דין שליחות לכאורה, דהרי בב"מ דך עא ע"ב דרשה הגמ' כן תרימו אתם ולמה כתיב גם אתם אלא לרבות שלוחכם ומה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, וא"כ מבואר דאין שליחות לגוי, וכ"כ הרמב"ם בהל' שלוחין פ"ב ה"א אין הגוי נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם וכן כתב בשו"ע חו"מ סימן קפח ס"א ע"ש, וא"כ לכאורה ה"ה לענין עשיית הסוכה, אלא דאפש"ל ע"פ מש"כ בשערי יוסף (שער ז' אות ז') שיש חילוק בין דין עשיה למצוה בחלות, וא"כ הכא דאינו חלות אלא רק עשיה גרידא א"כ לכאורה גוי אינו יכול להיות שליח, ומש"כ הרמב"ם והשו"ע היינו דוקא היכא דאיכא חלות, אבל עשיית מצוה גרידא כמעשה קוף מדוע לא יהיה מהני הא סו"ס איכא כאן סוכה, וע"ע במש"כ להביא בשיעורי רבי יצחק ע"פ האיש מקדש, ובקונטרס שיח יוסף ח"א עמ' נב.

אלא דראיתי שכתב מרן החבי"ץ בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן רט) שאם הגוי עושה סוכה ואין ישראל עומד ע"ג ובלתי שום כונה ובודאי שהיא פסולה אבל אם יתבטל ממצות עשה יש להקל בגוי פועל בסשכר וישראל עומד על גביו, והשיג עליו בשדי חמד (ח"ט אסיפת דינים מערכת סוכה סימן ב' אות ג' ד"צ ע"ד) שהדברים תמוהים שהרי בשו"ע סימן תרל"ה פסק שסוכת עכו"ם כשרה אף שלא נעשית בכוונה ואין ישראל עומד ע"ג ולכן פסק שסוכת גוי כשרה.

וראה עוד בפרי מגדים (סימן יד א"א סק"א) כתב בעשיית הסוכה הדין דמצוה בו יותר מבשלוחו אבל בערב שבת אחר חצות מקיים המצוה ע"י העכו"ם, ומוכח שאין העשיה מן המצוה. ומוכח דליכא איסורא בשעת הדחק.

ומ"מ יש ליישב דעת החבי"ץ דהרי כתבנו דלפי הירושלמי שיש ברכת שהחיינו בע"כ דאיכא מצוה בעשיית הסוכה, והנה בהגהות פני אריה על הירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג) כתב שהירושלמי ס"ל דאיכא איסור לעשות סוכה ע"י גוי, וראיה לזה מהא דהירושלמי לא הזכיר סוכת גנב"ך כשרה כמו הבבלי, וא"כ בע"כ דהירושלמי לשיטתו, וא"כ סו"ס א"ש דעת החבי"ץ דסוכת גוי פסולה, אלא דסו"ס קשה מדוע החבי"ץ פסק כירושלמי ולא כבבלי וכדקימ"ל לדינא, אלא די"ל למעליותא קאמר לקדושת הסוכה שתעשה ע"י יהודי ולא ע"י גוי, כמו שאין גוי נכנס לסוכה, וכמו שהארכנו בזה בקונטרס שיח יוסף ח"ד סימן ט"ז ע"ש.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ד). לכתחילה אין לסכך את הסוכה ע"י גוי ⁷⁵.

ושוב מצאתי שמה שאין לעשות את הסוכה ע"י גוי כן כתב מרן החיד"א בכף אחת (כד אזהרות לסוכות) ושם כתב בזה"ל: 'ישתדל בסוכה בעצמו ועל כל פנים מוטב שיזהר שלא תהיה עשויה על ידי גוי ובפרט הסכך וישתדל לקנות ד' מינין ואתרוג משובח ולפרוע קודם החג לצאת ידי חובתו אליבא דכולי עלמא שיקנה ד' מינין בקנין דאורייתא עכ"ד, ומוכח דאין לעשות ע"י גוי, וי"ל דהוא משום הקדושה, והוא ע"פ הסוד, וכן ראה ללמדת ימים (חג הסוכות פ"א) שכתב, רבים מאנשי מעשה נזהרו לעשותה כולה תכף ומיד במוצאי יום הכפורים והטעם מפני כי במוצאי יום הכפורים אין לך אדם מישראל שאינו טהור ומזורז ומלובן מיום הקדוש והטהור באופן שיוסיפו תת כוחה לעשותה בגוף טהור ונקי כדי להשרות שכינה במעשה ידיהם יפרוש עליהם סוכת רחמים ושלוש וע"י סגולת עשיית הסוכה בקדושה ובטהרה זוכה לעשות לו סוכה רוחנית בגן עדן ולעתידי לבא ועל כל פנים יהא זהיר לבל יעשנה על ידי גוי אלא על ידי בר ישראל יען כי קדושתה רבה היא מאד וכשם שהזהירו שלא לסכך בדברים המקבלים טומאה מטעם כי כל ענין הסוכה היא להעביר גלולים והטומאה כאשר ביארנו לעיל על כן לא יבא בה ערל וטמא עכ"ד, ומוכח דהוא משום הקדושה של הסוכה, ומ"מ לדינא ברור דמהני ע"י גוי, כי הלכה כתלמוד.

וראה עוד בבכורי יעקב שכתב שלא יעשה ע"י גוי ואשה וקטן פחות מ"ג וזה הוא לכתחילה וגם דוקא בסכך אבל בדפנות אין קפידא ע"ש, ומבוא מהגר"ח מבריסק שהיה מקפיד שקטן לא יסכך וחשש לזה גם בדיעבד ואפילו שסתמא כשר מ"מ קטן הוי כמתעסק וגרע טפי וכמבואר בתוס' בזבחים דף ב ע"ב בד"ה זבחים בסתם לשמן, והחמיר בזה שאפילו קטן בן י"ג שנים לא סמך לומר שיש לו שערות ואין לו עדין חתימת זקן.

⁷⁴. כן כתב מרן החיד"א בספר עבודת הקודש כף אחת סימן כד אות ב', וכן כתב בספר סוכת ציון (עמ' עד) הגרב"צ מוצפי שליט"א שע"פ הקבלה אין לתת לגוי לבנות את הסוכה, ואם אין מי שיבנה את הדפנות מותר ע"י גוי.

⁷⁵. הנה בספר ביכורי יעקב סימן תרל"ה סק"ב שלא יסכך סוכתו לכתחילה ע"י הגוי והביאו בכה"ח שם סק"ח, ובחזו"ע סוכות עמ' נז כתב שאין דבריהם אלא ממידת חסידות ולדינא גוי יכול לסכך גם את הסוכה, וכמ"ש בשו"ת לב חיים ח"ב סימן רט בד"ה ולענין ובשדי חמד מערכת סוכה סימן ב' ג בשם החמדת ימים בהל' סוכה שלא לסכך את הסוכה ע"י גוי יען כי קדושתה רבה מאוד וכו' יעו"ש, ואמנם בשו"ת לב חיים ח"ב סימן רט כתב שמיש בנה את סוכתו ע"י הגוי סוכתו פסולה, והביא ראייה מהטור סימן תס בשם השאלות דרב אחאי שאין ללוש ולאפות מצה ע"י גוי רק א"א בענין אחר, כתבו האחרונים שמותר שילוש בפני ישראל יעו"ש, ובשדי חמד שם תמה ע"ז שהרי הלכה רווחת בגמ' בסוכה דף ח' ע"ב שסוכת גנב"ך כשרה [וכן יש

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ה). אבל הגוי יכול לשים את נוי הסוכה.⁷⁶

להקשות ממנחות דף מב ע"א] ובשו"ע שסוכת גנב"ך כשרה יעו"ש וכן האריך לדינא בשו"ת יחיה דעת ח"ו סימן מא יעו"ש. וכן כתב בשו"ת עשה לך רב (ח"ז סימן קפה) שכתב שבדיעבד יבנה הגוי את סוכתו של היהודי, וביחוד שם כתב שבדיעבד אם לא חידש כשרה, וע"ע בשו"ת אבני דרך ח"א סימן צד מש"כ בזה. ובספר הלכות חג בזה סוכה עמ' כג כתב ע"פ דברי המחנה אפרים שלוחים סימן יא ובאמרי בינה פסח סימן טו בד"ה ובאמת שבפועל גוי יש שליחות דידו כבעל הבית.

⁷⁶. כן כתב בחשו"ק חמד עמ"ס סוכה דף כט ע"ב, חשו"ק חמד סוכה דף כט עמוד ב, שאלה. זקן שיש לו משרת נכרי בבית ועושה לו את כל צרכיו, האם ראוי שהוא יתלה את הנוי סוכה, או שמא עדיף שישכור יהודי בכסף כדי שיתלה לו את הנוי סוכה? עוד יש להסתפק האם ראוי שהאשה תתלה את הנוי סוכה, או שמא עדיף שהאיש יתלה את הנוי?

תשובה. כתב הרמ"א (סימן תרמט ס"א) לולב שאגדו כותי ועשאו כשר. והקשה המג"א (סק"ח) דמשמע דלכתחילה לא יאגדנו עכו"ם, וצ"ע דהא קיי"ל לולב אין צריך אגד, וא"כ האגד אינו מן המצוה? וצ"ל כיון שהוא נוי למצוה חשוב כמצוה עצמו. והוסיף המשנ"ב (סק"ק יד) ומטעם זה גם אשה לא תאגוד הלולב לכתחילה. ובשער הציון (סק"ט טו) הוסיף דגם קטן פחות מ"ג שנים לא יאגדנו לכתחילה. ולכאורה לפי זה לכתחילה עדיף לייפות את הסוכה ע"י יהודי שהוא גדול משום שנוי סוכה הוא נוי למצוה, והוי חלק מהמצוה.

ונראה דשאני נוי סוכה מאיגוד הלולב, דהנה התוס' בסוכה דף כט ע"ב (ד"ה לולב) תמהו על רש"י שפוסל לולב יבש מחמת 'זה א - לי ואנוהו', דהא לרבנן אמרינן שלולב צריך לאגדו משום 'זה א - לי ואנוהו' ואם לא אגדו כשר, וכתב הכפות תמרים שיש לחלק בין ההידור של איגוד ליבש. ובחידושי חת"ס ביאר דבריו, שקיים הידור שהוא במצוה עצמה כגון שהד' מינים יהיו מהודרים, וההידור הזה מעכב, אבל מי שכבר קנה ד' מינים כולם מהודרים בעצמותן, אין עיכוב שיהדרהו מבחוץ לאגדו בגימוניות של זהב או לאגדו כלל, כמו שהמביא קרבן בהמה מצוה להביא מובחר שבבהמותיו, ואפילו שחט כחושה מצוה אפילו בשבת להביא אחרת שמינה, משום הידור מצוה, ומכל מקום אינו מעכב לחפות קרני השור בזהב, כמו שעשו מביאי בכורים להידור מצוה והכא נמי דכוותיה.

אולם התוס' שהקשו על רש"י מאי שנא יבש שפסול, ומאי שנא איגוד הלולב שאינו מעכב בדיעבד, על כרחך דסבירא ליה דהאיגוד הוא גם חלק בגוף המצוה ולא יפוי מהחוץ, וכנראה שההידור הוא בזה שמקרב את המינים, שיש בזה ענין פנימי במצוה להיות אחד ואינו גדר יפוי כמו נוי סוכה, ולפי זה מיושב שפיר שנוי סוכה מותר באמת

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

לעשותו ע"י נכרי משום שהוא נוי חיצוני ויפוי מן הצד, משא"כ אגוד שהוא ענין פנימי בעצם המצוה, שהתוס' הבינו שצריך נוי זה לעכב גם בדיעבד לפי רש"י, נוי כזה אסור לנכרי לעשות לכתחילה ורק בדיעבד כשר. עוד נראה דאפילו לפי מה שכתב החת"ס בדעת רש"י שיש חילוק בין איגוד שאינו גוף המצוה, ליבש שהוא גוף המצוה, על כרחך צריך לומר שיש עוד דרגה נחותה מזה והוא נוי סוכה, והראיה שכתב השו"ע (סימן תרנא ס"ו) לא יברך שהחיינו בשעת עשיית לולב, אלא בשעת נטילתו. וכתב המשנ"ב (ס"ק כט) אף על גב דמן הדין היה ראוי לברך שהחיינו תיכף בשעת עשיית הלולב דהיינו בשעה שאוגדו. ואילו בנוי סוכה פשוט שאי אפשר לברך שהחיינו בשעת עשיית הנוי.

ועוד ראיה שכתב הטור (סימן תרנא) בשם רש"י דאף על גב דאין צריך אגד, מ"מ לכתחילה חובה לאגדו, משום 'זה א - לי ואנוהו' התנאה לפניו במצות, ולא אמרינן כן בסוכה. עכ"ד. ובחזו"ע סוכות עמ' סה הזכיר סברא זו יעו"ש.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ו). כתבו בספרים ליזהר שהגוי לא יכנס לסוכה,⁷⁷ ויש שכתבו עוד שזה פוסל את הסוכה,⁷⁸ ואולם כתבו הפוסקים שיש צורך ליהודי ליכנס לסוכה שיכול ליכנס ואינו פסול את הסוכה.⁷⁹

⁷⁷ . בקונטרס שיח יוסף ח"ד סימן ט"ז ושם כתבנו כך: איתא בש"ך עה"ת בפרשת אמור סוד"ה ובזוהר, כתב שאסור לכהניס עכו"ם לסוכה משום שהיא צילותא דמיהמנותא ועכו"ם לית ליה מיהמנותא, וגורם לסילוק הקדושה שיש בסוכה עי"ש. והביאו בשו"ת דברי יציב חאו"ח סימן רע"ד, וכ"ה בשו"ת בית דוד סימן תמ"ד דכתבו דאסור להכניס גוי לסוכה, וכן כתב בזה בספ' מעשה אורג על היוצר ליום ב' דסוכות ד"ה כי אקח.

והאדמו"ר רבי יצחק אייזיק מספינקא כותב שהוא דיבר עם אביו בעל אמרי יוסף מספינקא האם נכון להכניס עכו"ם לסוכה והסכים שלא להכניסו אלא שצריך לצאת אליו לחוץ הדבר היה בעת שבא דוור נכרי למסור איגרת חשובה עבור אביו והדוור עמד על כך שהוא צריך למסור את האיגרת דווקא לידי אביו ולא לשום אדם אחר ואביו שהיה אז בסוכה. והוא שאל את אביו ע"כ שהשיב לו על פי דברי המשנה במסכת כלים פרק א' שהחיל מקודש שאין עכו"ם נכנסין לשם ואמר לו שסוכה ודאי קדושתה כחיל ולכן אין להכניס גוי לסוכה.

וראיתי מקשים לפי"ז דהנה איתא ביוצרות בפיוט יום ב' לסוכות מתפללים אלים כהשעין אב תחת עץ סוכה, וביאר בספר מטה לוי כשהשעין אברהם את המלאכים תחת עץ הסוכה, והרי המלאכים באו אל אברהם זה היה בחג הסוכות, ועין בגמ' ר"ה דף יא ע"א ושם מבואר בתוס' שהמלאכים באו אל אברהם בחג הסוכות. [ומשום זה זכו בני"י למצות סוכה וכמו שאיתא במדרש רבה במדבר פרשה יד באברהם כתיב והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה והקב"ה עשה סוכות לבניו ביציאתם ממצרים, ויקרא כג' מג' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו', ובמדרש תנחומא וירא פרק ד אתה אמרת והשענו תחת העץ אני נותן להם מצות סוכה ובדומה בילקוט שמעוני בראשית רמז פב].

וא"כ צ"ב הרי לא"א נדמו לו כערבים, וא"כ איך הכניס גוים לסוכה והרי איתא בגמ' ביומא דף כח ע"ב שא"א קיים את כל המצוות ואפילו ע"ת, ובפרט לפי מה שכתב בזוהר הקדוש (ח"ג עמ' קא) וז"ל: על כן כתוב כל אזרח בישראל ישבו בסוכות כי כל מי שהוא משורש וגזע קדוש מישראל ישבו בסוכות תחת צל האמונה ומי שאינו מגזע שורש הקודש של ישראל לא ישב בהם.

ולפי"ז יסד רבי אליעזר הקליר בתפילה של יום שני של סוכות אזהרה לנכרי מהכנס לסוכה כדלקמן וזר לא יהיה במוצאותיה ונכר לא יעבור בתוצאותיה וערל לא ישותף במחיצותיה ועובד אלילים לא ירמוס בחצרותיה ולאום לא יערב בחוצותיה כי אם

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

עמוסיו נוצרי עדותיה, עכ"ל, וא"כ אם בפייט עצמו מוזכר שזר לא יכנס לסוכה בע"כ א"א לומר שא"א הכניס זרים לסוכה. אומנם אי נימא כיון שא"א היה בתוך המצוה והתוך הסוכה א"כ י"ל שא"צ להפסיק מן המצוה אלא שהם יכנסו אליו, וכך ראיתי שכתב בספר גינת אגוז עמ' נד, אבל ממה שהיה מעשה אצל האמרי יוסף מספקינא מבואר שגם בכה"ג אסור להכניס גוי וא"כ אכתי קשה.

ובזה י"ל לדא דמה שהכניסם תחת הסוכה מיירי לאחר שאמרו שהם מלאכים, ועוד י"ל לפי מש"כ בקונטרס שיח יוסף ח"א בכמה מקומות בשם מרן החיד"א ובשו"ת הרדב"ז, שמילי דרבנן האבות לא קימו וכל מה שקימו קימו מילי דאוריתא, א"כ לפי"ז א"ש שהוה דין דרבנן, ולכן אברהם הכניסם תחת הסוכה.

ועוד י"ל שאין הכוונה שהכניסם ממש לתוך הסוכה, ואז גרם אברהם אבינו לסילוק השכינה, אלא השעינם תחת העץ של הסוכה מבחוץ, וח"ו שהכניסם לתוך הסוכה ממש, אלא נשנענו ודו"ק. ושאמרתי קושיה זו לזקני מרן הגרא"פ טהרני שליט"א אמר לי דמה שעשה כן שהרי כתוב שא"א מגייר את הבנים וא"כ מה שעשה כדי להכניסם תחת כנפי שכינה, תחת הסוכה ולכן שרי.

ועוד י"ל לפי דברי הנפש החיים שהאבות קיימו אתהמצוות לפי שורש נשמתם וא"כ בזה א"ש, ועוד י"ל כיון שאין הקב"ה מביא תקלה לידי צדיק מ"מ כיון שהכניסם ולבסוף נתברר שהם מלאכים, אז למעשה לא היה תקלה ודחוק.

ועוד י"ל דמה דכתיב שם בפיוט אלים כהשעין אב תחת עץ הסוכה אין הכוונה אלים אל אברהם דהנה מצינו כמה פירושים במילה אילים דהנה במדרש שוחר טוב תהילים כט א' ביארו מאי דכתיב הבו לה' בני אלים מהו בני אלים בניהם של אותם כשנשחטים כאילים אברהם אמר אני שוחט ויצחק אמר אני נשחט, דהינו שהוה ישראל, וי"א שנקראו אילים בני"י משום דכתיב ישעיה א' כט' וקרא להם אילי הצדק מטע ה' להתפאר, ולפי"ז ביארו מאי דכתיב בהושענות כהושעת אלים בלוד עמך בצאתך לישע עמך.

וא"כ לפי"ז י"ל שמה שהתכיון רבי אלעזר הקליר אלים כהשעין וכו' הכוונה היא למלאכים, וכמו שכתבו בעלי התוס' עה"ת בראשית פי"ב פ"ו, וכמו שביאר המטה לוי אבל אי נימא שהכוונה לבני"י שנקראו אלים, א"כ י"ל שהכוונה היא על בני"י ואז הכוונה שהקב"ה הכניס את בניו תחת הסוכה ודו"ק.

אמנם ראיתי ביאור נפלא שביאר הרה"ק רבי יצחק אייזיק מספינקא בספרו חקל יצחק (פרשת וירא ד"ה והשענו) כותב ע"כ דבר נפלא בדרך דרוש אברהם אבינו הכניס את המלאכים תחת עץ סוכה וזה לדעות שהיה זה בחג הסוכות אמנם הלכה פסוקה היא

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שאינן עושיין סוכה תחת האילן ומדוע אפוא אברהם אבינו לא הכניסם בסוכה ממש כי בוודאי הייתה לו סוכה כשירה.

ומתרץ על פי דברי רש"י על התורה שהמלאכים היו נדמין לו לאברהם כערביים ולכן נתן להם מים לרחוץ רגליהם ע"פ הגמ' בבא מציעא דף פה ומבאר שאברהם אבינו הסתפק האם הם עובדי אלילים ולא ידע האם להכניסם לסוכה ולכן נתחכם ועשה סוכה תחת האילן.

אמנם הוא הרבה סכך כשר יותר מהמחובר הפסול באופן שהסוכה תהיה כשרה וכך סבר אברהם אבינו ממה נפשך אם האורחים הם עובדי ה' הרי הענפים המחוברים התבטלו ברוב והסוכה כשירה ואילו אם הם ערביים הרי בבני נח אין דין שלביטול ברוב והסוכה פסולה כסוכה תחת האילן. וכבר כתבו הרבה מן האחרונים שהחידוש של אחרי רבים להטות נוהג רק בישראל פרי מגדים יו"ד סב משב"ז א נוב"י תנינא אע"ה מ"ב שו"ת חת"ס יו"ד יט מנחת חינוך מצוה ב ומצוה עח ועוד ואם כן ממה נפשך אם האורחים הם כשרים הרי הסוכה כשירה כי הסכך הפסול התבטל ברוב והוא הכניסם לסוכה כשירה ואם הם עובדי ע"ז הרי הסכך הפסול לא התבטל ולכן הסוכה פסולה וניתן להכניס גויים לתוכה. וע"ע בספר שמן ראש עמ' קפא' מה שמפלפל ודן בדבריו עי"ש, ומ"מ כדברי החקל יצחק בדין ביטול ברוב כ"כ הכסף נבחר עי"ש.

וכתב לי הגאון ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, שכתב לתרץ תירוץ חדש ע"פ מה שכתב בזוהר הקדוש פרשת וירא דף ק' ע"ב שלאברהם אבינו היה אילן שבדק האורחים, שאם היה האורח הגון, היה נפתח ענפיו של האילן ומאהיל על האורח אם לא היה האורח הגון, אז לא נפתחו ונפרסו הענפים. ע"ש. ולפי זה י"ל שאם האורחים של אברהם היו גויים, ולא מלאכים, לא היה נפתח האילן, כדי לא להכשיל אברהם אבינו להכניס גוי לסוכה, באמצע חג הסוכות, וכיון שהיו מלאכים נפתח ונפרס האילן עליהם.

⁷⁸ . הנה הגאון רבי ברוך שרגא שליט"א בספר ברוך שאמר (סוכה עמ' קלט) כתב שאם מוכרח להכניס גוי לסוכה מפני דרכי שלום יכסה את הסכך בניילון ובזה אין מבזה את הסוכה, וכן כתב בפסקי תשובות (סימן תרלט אות ג) שיסגור את הגגון שמעל הסוכה ואז אין הסוכה כשרה ואין חשש להכניס גוי.

⁷⁹ . ואולם בחזו"ע סוכות עמ' קכט כתב נכון להימנע מלהכניס נכרי לסוכה, ובע"כ דאינו פוסל את הסוכה, וכן בעיקר דברי הגר"ב שרגא והפסק"ת, כתב להעיר הגר"ב חותה שליט"א בספר כי בא מועד (סוכות עמ' צג) שהעיר על זה שאם הגוי מטפל בזקן או חולה אין זה פיטרון מעשי שהרי הגוי צריך לצאת ולבוא ואי אפשר לפסול את מקומו בלבד, ועוד שע"פ הפשט ישנם כמה ראיות שאין חשש כלל שהגוי נכנס לסוכה ומנן שהרי הגוי יכול לשמש כדופן לסוכה לכן נראה שאף קללה ע"פ הסוד לא

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ז). יהודי שיושב בכסא גלגלים שהוכנס לסוכתו על ידי אחר או על ידי גוי הרי זה חשוב שמקיים מצות סוכה לכתחילה וכשאוכל מברך לישב בסוכה⁸⁰

הלכות חנוכה

ח). לא מועיל הדלקת נרות חנוכה ע"י נכרי⁸¹ ואם א"א בענין אחר אפשר לסמוך על שיטות הפוסקים שמועיל הדלקת נרות חנוכה ע"י נכרי⁸²

תהיה לו כאיון שאינו מתכוין לבזות את האושפיזין, והביא שם ששלח לשאול את מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל והורה להתיר ולא הצריך לפסול את מקום ישיבת הגוי יעו"ש, וראה עוד בספר סוכת ציון להגר"מ מ' מוצפי שליט"א (עמ' קט) שכתב שבאיש ציבור או רב מפורסם שבאים עליו אורחים שונים ובכללם גוים הנוהגים להקל יש לו על מי שיסמוכו, יעו"ש, וע"ע בספר מלכים אומני"ך (עמ' שמ"ה) שכתב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שיש להתיר להכניס גוי לסוכה במקום חשש איבה. וע"ע בשו"ת רבבות אפרים (ח"ז סימן קעט) שנשאל ביהודי שיש לו חנות עם שותף עכו"ם ובא העכו"ם למסור ליהודי דבר בביתו בחול המועד סוכות האם יכול להזמין, וכתב שאין להכניסו כי העכו"ם לא ידע על הסוכה ולא היה חשש איבה יעו"ש.

⁸⁰. כן כתב בשו"ת אבני ישפה ח"ה סימן נא אות ד' ששפיר נקרא שמקיים מצות סוכה וגם מברך על כך מפני שהעיקר מה שגופו נמצא בסוכה ועוד שנוסח הברכה היא לישב בסוכה והרי עושה זאת. יעו"ש.

⁸¹. בשו"ע סימן תרעה ס"ג כתב לגבי חש"ו שלא עשה ולא כלום ואם הגיע לחינוך יש מתירים, ומ"מ לגבי נכרי דלא מהני כן מבואר מדברי הכל בו סימן מד סוד"ה ונהגו וכן לדינא בשו"ת הר צבי או"ח ח"ב עמ' רנח בד"ה ולפי"ז, ואמנם בספר אורחות חיים החדש הביא מהמהרש"ם סימן תרע"ג אות יא שכתב שיצא בזה יצא ידי חובו, וראה עוד לגבי שבת בשו"ת אבני ישפה או"ח ח"ה סימן נא אות ב' כתב שאשה ששכחה להדליק נרות ונזכרה בבין השמשות תדליק על ידי גוי בלא ברכה.

⁸². דהנה כדברי האורחות חיים כן כתב לדינא בספר בחד לאברהם לרבי אברהם תאומים תנינא סימן פ שכתב שכשם שבנר שבת התיר המג"א להדליק ע"י נכרי ךף שהוא עצמו פסק שהדלקה עושה מצוה כך אפשר לקיים מצות הדלקת נר חנוכה ע"י נכרי וביאר הטעם ע"פ מש"כ בנתיבות המפשט סימן קפב סק"א שמה שאמרו שאין שליחות לקטן הוא רק במקום שצריך את השליחות כדי ליצור את עצם המעשה אבל במקום שהמעשה כבר נעשה ורק צריך את השליחות כדי לייחס את המעשה לשליח לענין העונש וכדו' גם הקטן נעשה שליח והכי נמי לענין הדלקת נר חנוכה מכיון שהנר

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ט). אם הזקן הגיע מאוחר לביתו ומדליק נרות בשעה מאוחרת שכלתה רגל מן השוק, הדלקה בפני העובד זר נחשבת לפרסום הנס⁸³

דולק כדין מועיל המעשה של הנכרי לייחס את ההדלקה לישראל המשלח והא דקי"ל סימן תרע"ה ס"ג נר חנוכה שהדליקו חש"ו לא עשה ולא כלום וברמב"ם בהלכות חנוכה פ"ד ה"ט מבואר שה"ה בהדליקו גוי היינו כשהדליקו מעצמם בלא ציווי בעל הבית אבל אם ציוה עליהם בעל הבית להדליק יוצא ידי חובה בהדלקתם וכע"ז כתב בהליכות שלמה חנוכה עמ' ש בדעת הפמ"ג. וכן כתב בדעת תורה סימן תערג סק"ב הוכיח מדברי הפרי המגדים סימן תרע"ט א"א סק"א שאין דין שליחות כלל בהדלקת נר חנוכה וכל אחד יכול להדליק עבור חבירו ובלד שיהיה הנר מממונו של בעל הבית וא"כ אפשר להדליק אף ע"י נכרי, ואמנם בב"ח סימן תרעה נראה שלא יצא יד"ח, ובמשנ"ב שם סק"א, וע"ע במקראי קודש חנוכה סימן יב שדחה את הראיה מדברי הפרי המגדים,

⁸³. הנה בעיקר דין זה אם צריך שיהיה אחד מבני ביתו ערים כתבנו במק"א והנני מצרף הדברים, הנה מצינו להרבה ראשונים שבזמן הזה שמדליקים מעיקרא דדינא בתוך הבית יכול להדליק כל הלילה, שהרי אין ההכיר אלא לבני הבית וכן הוא דעת התוס' בשבת דף כא ע"ב וראה עוד בילקו"י (חנוכה עמ' רנא) שהביא בזה עוד לקהת ראשונים וצרפו לכאן.

בשו"ע סי' תרע"ב סעיף ב' כתב, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה ואם עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין, ובמשנ"ב סק"א, כתב, עד עמוד השחר, ובברכה, והינו דוקא אם בני הבית נעורים, אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הכי נמי לדידן, ואם בא לביתו קדם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה עכ"ד. והנה בעיקר דין זה כתב בשער הציון אות י"ז, דמקור דבריו הוא מהמג"א ובדרך החיים והח"א, וכתב שבספר חמד משה והאריך בזה ודעתו שאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כלם יקיץ ב' או ג' מהם וידליק ואם א"א להקיצם מ"מ ידליק ויברך דלפי דעת המגן אברהם אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית שם ידליק בלא ברכה ולא ראינו זה בפוסקים, וכתב שאדרבה השלטי גיבורים כתב בשם הרי"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מדכתב כן בפשיטות שידליק בברכה, אלא דודאי דאם יכול לפרסם את ההדלקה בפני רבים עדיף יותר אבל אי ליכא אנשים בשביל זה לא יבטל המצוה, וכן נוהגין העולם עכ"ל, וכתב ע"ז בשער הציון וספק ברכות להקל, וכתב דמ"מ מי שרוצה לנהוג כמותו רשאי ואין מוחין בידו.

ובביאור כ"ז בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן קה אות ז) שפרסום הנס לרבים בחנוכה הוא אינו דין בעצם המצוה אלא דין נוסף שצריך לעשות את המצוה בפרסום,

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

וכמו לענין קריאת המגילה בזמנה שכתב בשו"ע לקמן סימן תר"צ סעיך יח שאם אי אפשר לחזור אחר עשרה, קוראים אותה ביחיד, וא"כ לדעת השו"ע שבידעבד מצות נר חנוכה זמנה כל הלילה אפשר להדליק כל הלילה אפילו יחיד ובברכה, יעו"ש.

ובלא"ה יש להוסיף בזה דהיום בערים החרדיות אם מדליק על חלון ביתו יש בזה פחות חשש דהרי סו"ס יש אנשים שעוברים ברחוב כל הלילה, ושפיר יש להקל בזה, ושוב מצאתי שבקובץ מבית הלוי (ח"י עמ' ב' אות ו) הביאו דעת מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל שגם מי שמדליק לאחר הזמן מנהג העולם לברך ואף אם אין לו בני בית או שבני ביתו ישנים יעו"ש, ולמסקנא דינא נראה דיכול לברך, ושוב מצאתי שכן יש אומרים בשם הגרי"ז מבריסק שמכיון ששיעור השמן שבנר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק בזמן הזה שאנשים רבים עוברים ושבים עד השעות המאוחרות בלילה צריך ליתן שמן בנר של חנוכה עד זמן שתכלה רגל מן העוברים ושבים וא"כ כ"ש שנתאחר מדליק שיכול להדליק בברכה גם לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים.

וגם אם מחמיר בזה לעצמו אם יש לו אפ' בן קטן שמבין את ענין פרסום הנס שפיר דמי, וכמו שכתב בערוך השולחן (שם ס"ו) שמוכח שם שבעינן דיהיו בני דעת, אלא דמשיטתו חזינן דסגי באדם אחד, אלא דבכה"ח (שם סקכ"ו) הביא מהבא"ח (פ' וישב הל' חנוכה ה"ז) מוכח דבעינן שיהיו שנים נעורים, אבל מ"מ לדינא יש להקל בכ"ז וכ"ש היכא דיש אדם אחד ואפ' קטן בר דעת, ואני לענ"ד כתבתי.

ושוב מצאתי שבברכת יוסף ידיד (ח"ג עמוד מא) כתב שעכ"פ אם נהגו להדליק ולברך פשיטא שצריך לברך עד עלות השחר, שבמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל וכמ"ש המהרא"י בתרומת הדשן (סימן לד) וכ"כ בשו"ת שיח יצחק (סו"ס שמג), ויש שהוכיחו כן מדברי המאירי שנהגו כן שכתב שבני הישיבה נוהגים להדליק אחר שעומדים מבית המדרש, אלא די"ל דהכוונה לאחר סדר ב' אבל לא בשעה מאוחרת.

אבל מ"מ לענין שעה מאוחרת ראה בילקו"י שכתב בזה תשעה צירופים שיש להקל לברך אפ' בברכה, דהרי הוא גם ספק במצוה. יעו"ש כ"ד וצרף לכאן.

ומ"מ אם מהני פרסומא ניסא לנכרים, מצורף מש"כ בזה להג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בהאי לישנא, לכבוד הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס, במה שכתבת לדון בענין פרסומא ניסא לגוים ולחילונים. הנה בגמ' בשבת דף כא ע"ב איתא עד שתכלה רגל מן השוק, עד אז זמן ההדלקה ואיתא שם בגמ' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עד דכליא רגל דתרמודאי, ופירש"י רגלא דתרמודאי. שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן עכ"ל, וכע"ז מבואר בדברי הנימוקי יוסף בשבת שם.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

והוכיח הגריש"א והו"ד בספר פניני חנוכה, וכן הובא משמו בס' שבות יצחק (סוף פ"ג) ששייך פרסומא ניסא לגוים. והגרח"ק והו"ד בגם אני אודך (חנוכה תשובה מה) וכה"ג מבואר בטעמא דקרא (סו"ס פר' וישב ד"ה נשאלתי הדר) אך העיר ע"ז מדברי השער הציון סו"סי תער"ב שהביא דברי החמד משה שאין פרסומא ניסא בגוים, כך משמע בדבריו, [אך אכתי ראה שם בשער הציון דלא כ"כ הסתמך על דבריו וא"כ ליכא ראייה חזקה] וכן במועדי הגר"ח (ס' תרי"ג) שמוכח דאיכא פרסומא ניסא אף לגוים.

וכן כתב הגר"מ מאזוז שליט"א והו"ד בהערות איש מצליח (ח"ו סימן תער"ב) שגם בזה יש קידוש שם שמים וכדפירש"י, וכן הובא בספר יומי דחנוכה (ח"א פ"ה הערה 31) שמלשון רש"י איכא ראייה דא"כ הגמ' היתה צריכה לומר "עד דהדרי תרמודאי וכלתה רגל מן השוק" ועוד שמסתבר שהתרמודאים חוזרים לביתם מאורח, ועי"ש שהסכים עמו הרב הנאמ"ן עי"ש, וכדעתם דיש פרסומא ניסא אף לגוים, כן דעת הגר"ש דבילצקי זצ"ל והו"ד בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (ח"ו עמ' כא) ועי"ש שכתב שכ"ז דוקא בחלון ולא על פתח הבית.

והנה י"ל דאף דהגמ' נקטה כן מ"מ הענין הוא עד שתכלה רגל מן השוק וכמו שפסק מרן בס' תער"ב ס"א, עד שתכלה רגל מן השוק, ועוד דהרי רש"י כתב ליהודים שצריכים עצים דקים מהגוים וא"כ בע"כ דפרסום הנס הוא ליהודים, וכן ראה בחידושי מהרצ"א על המג"א סי' תער"ב סק"ו שכתב דלשיטת רש"י אין הפרסום לגוים אלא רק משום הישראל שקונים מהם.

וכן ראה בגם אני אודך תשובות הגר"א כהן שלליט"א (סימן י"ז אות א') שכתב להוכיח מאוצר הגאונים (שבת שם) שהביא משע"ת (סי' רל"ג) ובאוצר הגאונים (מתוך הגאניקה צד 343) ומספר הערוך (ערך תרמ"ד) דהיינו שם עצים ואין הכוונה לגוים. א"כ בע"כ דאין הכוונה לשם של אומה וא"כ בע"כ דמיירי בפרסום הנס שיש ליהודים וא"כ ליכא הוכחה לשיטת הני גאונים דיש פרסומא ניסא לגוים.

מ"מ ראה בשו"ת התעוררות בתשובה (ח"ג סי' תנ"ז אות א') שכתב שאף דאין כ"כ ראייה מהתרמודאי דאיכא למימר דאיכא פרסום הנס לקונים ועוד שהרי"ף פירש דזה עצים ולא שם אומה, כתב שם דמ"מ נראה דאיכא פרסום הנס גם בין הגוים שישאלו מהו, ועי" כן ידעו את מעשה הנס, ואיכא פרסומא ניסא כדכתיב ביחזקאל (לח כ"ג) "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים" וכן מובא מהפתחא זוטא בספר בית פנחס והובאו דבריו במועדים וזמנים (ח"ב סי' קמ"א הערה א') עי"ש.

וכן יש להוכיח ממש"כ בספר הנייר (הל' חנוכה עמ' לה) וז"ל: ואינו מדליק מבעוד יום דלא הוי בהכי פרסום נס וכו' אבל בבית הכנסת שאין שם כי אם ישראל ודאי בהכי איכא פרסום הנס וכו' עכ"ל, ומשמע ששייך פרסום הנס גם לגוים.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

אולם בס' נוהג כצאן יוסף (עמ' קפג) נראה מדבריו דלא שייך פרסומא ניסא בין הגוים וז"ל: וכתב אאמ"ז ז"ל במי שיש לו חלון שהולך לרחוב ידליק בחלון ולי המנהיג נראה דוקא במקום שהיהודים יש להם רח' בפני עצמו עכ"ל, ומשמש להדיא מדבריו דעיקר הפרסום הנס הוא דוקא ליהודים, ולכן ידליק רק אם יש רחוב של יהודים, אולם אכתי י"ל דכוונתו כמ"ש בלקט יושר (עמ' קנב) שהטעם בכה"ג שלא להדליק ליד הוגים שמא תבוא מזה סכנה ואז הוי גנאי למצוה עי"ש. וא"כ אפשר דלזה נתכיון בנהג כצאן יוסף, אך מ"מ אינו מוכרח.

וכן מבואר בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סי' ר') שהביא מה שתמה בנימוקי או"ח (ס' תרע"א) מדוע לא מלדיקים נרות בפתח אלא בפנים דהרי עתה אין שום סכנה וכתב שם במשנה שכיר דבע"כ שהדבר פשוט ואין צריך אריכות דברים דבודאי לא תקנו חז"ל לפרסם את הנס רק ביננו שמה לנו לפרסם את הנס לבין העמים ומה לנו ולהם ומה שהשו"ע כתב להדליק בפתח משום דאיכא נפק"מ בעיר שכולה או רובה ישראל עי"ש.

אלא דאי"ז מוכרח לומר כדבריו דהנה מצינו עוד כמה טעמים למה עדין מדליקין בפנים (וכך הוא מנהג החסידים היום), משום שאף דהיום ליכא סכנה מ"מ לא פלוג רבנן ותקנו לכולם להדליק בפנים אף במקום דאין סכנה כן כתב בשו"ת ישא יוסף (סימן קמ"א אות ג') עי"ש, ועי"ש שהביא שכע"ז כתב במהרי"ל דיסקין (קו"א אות לד) לענין שביעית עי"ש.

אך מ"מ עי"ש שכתב שדעת הגריש"א שהיום יש להדליק בחוץ, ובאורחות רבינו (ח"ג עמ' יב) הביא מהקה"י זל"ה שכיון שפעם היה סכנה ופסק הרמ"א דבזמן הזה כלם מדליקים בפנים הדין כן לכל הדורות, ואף אם אין סכנה יצא בדעיבד ע"ש, מ"מ חזינן דאין דברי המשנה שכיר מוכרחים.

אולם ראה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן ק"ה אות ד') שמתסבר שפרסום הנס לנכרים אינו כלום עי"ש מה שהוכיח כן מהחמד משה שמשמע שאפילו אם דר בין הנכרים לבדו מלדיק בברכה ומשמע מדבריו שידליק בבית אפילו אם הוא לבדו, ואם נימא שיש פרסום הנס לנכרים, שילדיק בחוץ, ובע"כ דאין פרסום הנס לנכרים, ועי"ש שביאר את דברי הגמ' בשבת כמו שכבר כתב בחידושי מהרצ"א דאין הכוונה שיהיה פרסומא ניסא לגוים אלא הכוונה ליהודים שבאים לקנות מהם.

וכן מבואר בשו"ת אור לציון (ח"ד עמ' רמא ד"ה ונראה) שכתב שאין מצוה של פרסומא ניסא אלא לישראל, ובמקום שאין שם אלא נכרים א"צ להדליק בחוץ אלא ידליק בתוך ביתו וביאר הגמ' בשבת כמו שכתב בחידושי מהרצ"א וכמו שכתב באג"מ, וכן פסק הגר"פ שיינברג זצ"ל שפרסומא ניסא הוא רק לישראל, והו"ד בספר סוכת חיים חנוכה. וכן דעת הגאב"ד ר' אשר וייס שליט"א, וכמו שנתבאר במאמרו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

בקובץ דרכי הוראה (סי' ז' אות ז'). וכן מבואר מדברי ר' יעקב קמינצקי זצל בס' אמת ליעקב עמ"ב שבת (שם) שכתב להקשות למה רש"י האריך כ"כ, בענין התרמודים, וכתב שרש"י הוצרך לבאר כל האריכות דהיה ק"ל לומר דהפרסום הוא שיתפרסם אצל התרמודאים דהא עכו"ם נינהו, וכי תעלה על הדעת דאנן נצריך לפרסם הנס ביניהם ולפיכך הוצרך לפרש דהפרסום הוא להקונים מהתרמודאים ואינו ישראל ניהו עכ"ד, ועי"ש שכתב שא"ש מש"כ הרי"ף דתרמודאי היינו שם עצים, ולדבריו מבואר דליכא מח' בין רש"י להרי"ף, וזה ק"ק דהרי ברש"י לא מבואר כרי"ף וא"כ אכתי צ"ב בהא.

וכן האריך בשו"ת להורות נתן (ח"ד סימן ס"ג אות ג') שעיקר חובת פרסומא ניסא אינו אלא שיתפרסם הנס בין ישראל ולא בין הגוים ועי"ש שביאר דברי הרש"י במס' שבת שהכוונה לישראל עי"ש, וע"ע בפרדס יוסף החדש חנוכה אות תש"צ.

והנה יש לדון מה הדין להדליק לרח' שמתגוררים בו חילונים שאינם שומרי תורה ומצוות והנה בשפתי איל תשובות ממרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל כפי שענה להרה"ג משה חלויה שליט"א (סי' מו) שמדליק להם כמדליק לגוים דאטו יש בזה פרסומא ניסא.

ובחשוקי חמד חנוכה (סי' לט) נשאל מה הדין באדם שיכול להדליק נ"ח בערב שבת קודש כלפי רחוב שרק מעטים ולכים בו או להדליק בחלון כלפי כביש שרק מכוניות של מחללי שבת עוברים בו ואין שם מדרכה כי אם רק כביש למוכניות היכן ידליק והגר"י זילברשטיין שליט"א ענה בזה, העדיף להדליק כלפי הרחוב שמעטים הם ההולכים בו אך אם שומרי שבת דינם כמחללי שבת בפרהסיא דינם כעכו"ם, וכתב דמרש"י ליכא ראי' כמהרצ"א ואף לדע' דלעכו"ם איכא פרסום הנס מחללי שבת גריעי.

והנה דבריו ישר נסתמו שמחללי שבת גם היום הם כגוים גמורים אולם זה תלוי במח' גדולה דהנה דעת מרן החזו"א (או"ח סימן פ"ז אות יד) ובמעשה איש ח"ה עמ' לב) והגרנ"ק (חוט שני שבת ח"ב פ"מ) שחילונים הם כתינוקות שנשבו מחמת שאבותיהם פרשו מדרך התורה והם גדלו על דעתם, וכ"כ בשו"ת מנחת אשר (ח"א ס"ע אות ה') והוסיף בזה טעם אחר שמחמת כלי התקשורת שנותנים להם תמונה שלילית על החרדים וע"ע בגליון מעשה נסים מס' 2 מה שביאר בזה ידיד הגרנ"י בן שמעון שליט"א, אולם דעת הגר"ע יוסף שאין הכרעה בדבר כמבואר בגליון בית מרן (מס' 96) מה שהביא שם בנו הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א, אולם י"א דכיון דהם יודעים את מציאות התורה ולכן הם כגוים וכ"כ בשו"ת אגרות משה (ח"ב אהע"ז סי' ז' ענף ד') והגרשז"א (שלחן שלמה יו"ט סימן תקי"ד הערה י"ד) הגרי"א (פניני תפילה

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

עמ' קכט) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קעב) אז נדברו (ח"ט סימן נה) מנחת יצחק (ח"ט סימן רו) וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סימן צ').

ומה שיש עוד להעיר בדבריו דסו"ס בכה"ג שעוברים שם מכוניות אפילו היום חול שכולם ורובם חרדים לדבר ה', מ"מ אי"ז נקרא פרסומא ניסא כי א"א כ"כ להתבונן בנרות, ולכן תמיד עדיף להדליק איפה שבנ"א הולכים ברגליהם בנחת ע"י כן יהיה פרסומא ניסא אף אם יהיו שם מעט אנשים. וגם נראה דסו"ס איכא פרסומא ניסא לחילונים שכולם יודעים שהיה נס, ויש חג חנוכה והיהודים נצחו את היוונים, ואצלם זה נקרא קצת בלשון אחר, אבל ס"ס איכא להם פסומא ניסא. וראה בגם אני אודך שם שכתב הגר"א כהן וז"ל: ועכ"פ ביהודים שעדיין אינם שומרים תורה ומצוות אדרבא בהם צריך יותר לעוררם ולהאיר את הניצוץ היהודי השרוי בתוכם ובפרט אם בצד ההוא עוברים יותר שלכאורה עדיף שם ע"כ. והנה בדברי הגראי"ל מוכח דס"ל כפוסקים דליכא פרסומא ניסא לגוים, אולם זה תלוי במח' הפוסקים גדולה איך להגדיר את החילונים וכדהבאנו לעיל.

ומה שי"ל בכל סוגיא זו לענ"ד דהפוסקים שכתבו לומר שיש פרסומא ניסא אף לגוים תלו טעם זה משום קידוש שם שמים, אולם י"ל דהכא אין הענין והמטרה בקידוש שם שמים, אלא הענין הוא בפרסומא ניסא וא"כ פרסומא ניסא הוא למי שמכיר בנס, ולא אחד שיבוא ויאמר שהיהודים מקיימים את מצות בוראם, דענין פרסומא ניסא הוא רק למי שמכיר בנס. ושו"ר שכע"ז כתב במועדים וזמנים (שם) שהשיעור זמן של עד שתכלה רגל מן השוק היינו רק שתכלה רגל היהודים מן השוק, ולא בעינן להדליק עד הזמן שתכלה רגל העכו"ם מן השוק, כי אין דין פרסומא ניסא לנכרים, משום דפרסומא ניסא עיקרו להשריש בלב כל אחד ואחד אמונה בהשגחה פרטית, והחיוב להאמין בהשגחה פרטית היא לישראל ולא לגוים.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז סימן פ"ד אות ז') הוסיף ע"ז, שאף שמצינו שמשובח לקדש שמו יתברך אצל הנכרים וכדאיתא ברמב"ם בפ"א מהל' גזילה ואבידה וז"ל: אבידת הגוי מותרת וכו' ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו ישראל וידעו שהם בעלי אמונה הרי זה משובח ע"כ, ומשמע דקידוש ה' שייך לעכו"ם, ודוקא שאנו מקיימין מצות שהם בין אדם לחבירו כהשבת אבידה וכו' שאז מתפארים שעם היהודי נוהגים בישרות, ויש להם רחמנות, אבל במצוות שבין אדם למקום אין מתקדש אצל בזה שם שמים, ואדרבה ע"פ רוב הם לועגים עלינו, ולכן כתב שם שאין שום ענין להלדיק נ"ח כדי שיראוהו הנכרים עכ"ד.

והנה לטעם שכתבנו א"ש, וא"צ לחידושו של מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א, אולם יש קצת להעיר בדבריו שאצל הגוים ליכא קידוש שם שמים, דהא סו"ס ע"י זה מתקדש שם שמים אצלם, גם אם אנו עושים מצות שבין אדם למקום, וכמו שידוע הספור על נשיא ארצות הברית שראה את היהודים וקדים בהקפות שניות עם הס"ת

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

י. לכתחילה אין להדליק נר חנוכה ע"י עובד זר⁸⁴ אבל יש שכתבו שאפשר לצאת יד"ח בהדלקת הנכרי⁸⁵

הלכות פורים

יא. נחלקו הפוסקים האם מותר לשלוח משלוח מנות על ידי נכרי⁸⁶ ואם שלח ע"י נכרי עלה לו לשם מצות משלוח מנות.

בחוק, וראה כמה היהודים שמחים עם ספר החוקים שלהם, לא כמו שום עם, וע"י כן יתקדש שמו של הקב"ה, ויש עוד לרדן בזה. וע"ע במכתב שכתבנו לר"ן כצבי חנוכה פורים, ונדפס בקובץ באר התורה חנוכה תשפ"א ובמה שנתפרסם בשנת תשפ"א מאמרו של הרב צבי רייזמן שליט"א בדין פרסומא ניסא לנכרים.

⁸⁴ . כן כתב לדינא כתב בספר עזרה כהלכה (פרק ו סעיף נג) שגוי לא יכול להדליק נרות חנוכה. ועיין עוד בזה בשו"ת משנת יוסף חלק יא סימן קטו.

⁸⁵ . הנה בחסד לאברהם (תנינא סימן פ) כתב שכשם שבנר שבת התיר המג"א להדליק ע"י נכרי אף שהוא עצמו פסק שהדלקה עושה מצוה כך אפשר לקיים מצות הדלקת נר חנוכה ע"י נכרי וכתב לבאר ע"פ מש"כ בנתיבות המשפט סימן קפב סק"א יעו"ש וכע"ז כתב בהליכות שלמה חנוכה עמ' ש בדעת הפרי מגדים, וכן כתב בדעת תורה (סימן תערג אות ב) מדברי הפרי מגדים (סימן תרעט א"א סק"א) שאין דין שליחות כלל בהדלקת נר חנוכה וכל אחד יכול להדליק עבור חבורו ובלבד שיהיה הנר מממונו של בעל הבית וא"כ אפשר להדליק ע"י נכרי.

⁸⁶ . הנה בגם אני אודך מתשובתי חלק א' סימן כח, כתבנו לגבי משלוח מנות ע"י רחפן, ונביא בזה כמה שנוגע לכאן, שדנו הפוסקים האם צריך לשלוח משלוח מנות ע"י שליח כיון שכתוב משלוח, ובשו"ת בנין ציון סימן מ"ד שנסתפק אם הביא ע"י שליח אם יצא, כיון שכתוב "משלוח" א"כ בעיני נמי רק ע"י שליחות, ולמעשה כתב שמסתימת הפוסקים משמע שאין להקפיד לשלוח משלוח מנות ע"י שליח, ומ"מ כתב שטוב לשלוח ע"י אחר, (וע"ע במשנ"ב סימן תרצ"ה ס"ק י"ח שהביאו), אמנם השדי חמד הגאון רבי חיים מדיני (ח"ה בסופו שו"ת דברי חכמים סימן מ"ד עמ' 348, ח"ט מערכת הפורים סימן ו' ד"ה ואם), כתב שבספר יפה ללב, ומשמעות דברי הפוסקים שזה יהא ע"י שליח, [ונפק"מ אם ישלח בעצמו ואז יהיה מצוה בו יותר מבשלוחו, וע"ע בקונטרס שער יוסף בדין מצוה בו יותר מבשלוחו ואכמ"ל], ויש שכתבו (מקור חיים סימן תרצ"ד ס"ג ד"ה משלוח, ובד"ה ונראה לי), שאם שולח את המשלוח מנות יש ע"י כן פירסום הנס, א"כ נראה לענ"ד דלהאי טעמא, ברור דאיכא פרסום הנס, כיון שהרחפן לא מצוי, אלא א"כ בכה"ג שהוא כבר מצוי ואינו דבר שגרת, ע"כ עדיף ע"י שליח, דאז גם אצל השליח נתפרסם הנס, [אלא דבעיקר דבריו, צ"ב וכי נתפרסם

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הנס ע"י זה, השליח המשלח מקיים מצות משלוח מנות ע"י השליח, ועוד דהרי עיקר הטעם הוא משום דבעינן משלוח ואכמ"ל].

ועוד דאף אי נימא הטעם הפשוט דבעינן משלוח, לכאורה הטעם הוא דיש כאן דין שע"י שיעשה ע"י שליחות, והשליחות הזאת לכא' הוי כמעשה קוף, א"כ מה לי שולח ע"י האדם, ומה לי שולח ע"י הרחפן, ואוסיף סברא שעלתה בלבי, דהרי לו יצוייר ששולח לשכיניו הקרוב אליו שהוא ידידו ורעו [דהלא לענין שונא הבאת בספרך הגדול פרדס יוסף על פורים אריכות גדולה בענין זה], ע"י הרבוט שיש לו בביתו, גם מיקרי שליחות, [אע"פ שהוא גר בקרבת מקום קרובה ממש], וא"כ ה"ה הכא שלכאורה יצא יד"ח.

והנה המקור חיים (שם), שלכאורה מצוה בו יותר מבשלוחו, מ"מ כתב שאפשר לשלוח משלוח מנות ע"י קטן וע"י קוף אפילו שהוא אינו בתורת שליחות, וזה לכאורה כמו הסברא כמ"ש הכא, ובביאור הדברים יש לבאר ע"פ מש"כ הגרש"ש זצוק"ל בשערי יושר שער ז' פ"ז (עין מש"כ בקונטרס שיעורי ר"י פרק האיש מקדש דף מא ע"א, וברישי קונטרס שיח יוסף ח"א), שיש ב' דיני שליחות יש שליחות של חלות כגון קידושין וגירושין ולזה נאמר שגוי פסול וכן קטן דאין להם כח להחיל חלות, ע"י כוונת מעשיהם, אבל שליחות מעשה זה הלכה אחרת, וא"כ ה"ה הכא נאמר את אותו יסוד שסגי להא אפילו מעשה קוף. וכדברי המקור חיים כ"כ בחתם סופר (ליקוטי חבר בין חיים ח"א עמ' לו ד"ה שם ש"ה עוד העלה, ובחידושי חת"ס גיטין כב ע"ב ד"ה והא לאו בני דעה), שכיון שהמצוה היא דוקא ע"י שליח ולא ע"י עצמו, א"כ שפיר יכול לשלוח גם ע"י נכרי וגם ע"י קוף, וכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד (ח"א תשובה רז ד"ה וזה ימים).

אמנם הא"א (בוטשאטש, ס"ג ד"ה כמדומה) ביאר השיטה שצריך להביא את המשלוח מנות ע"י עצמו, וקשה הרי כתוב ומשלוח, וא"כ לכאורה משמע דבעינן ע"י שליח, וכתב שהחידוש שבמצוה זו אין ענין של מצוה בו יותר מבשלוחו. ודבריו תמוהים דהרי כיון שלפי דעת הגאון רבי שלמה אלקבץ בספרו מנות הלוי על מגילת אסתר, שכתב שהטעם הוא משום להרבות אחוה ורעות א"כ י"ל דעדיף שהוא יביא את המשלוח מנות בעצמו אל המקבל, אלא בע"כ שהכוונה דמצד דין מצוה בו וכו' אינו שייך ורק מדין להרבות רעות, אלא דזה אינו משמע ודחוק.

ובמהר"י אסאד (שם) כתב שכיון שהמשלוח הוא לקרב את הלבבות א"כ עדיף לשלוח ע"י שליח שהוא דרך כבוד, אך זה קצת יותר מובן, דכאשר מגיע משלוחן לדוגמ' נראה שהמשלח השקיע וטרח וישלם כסף לשליח, אלא דזה לכא' רק בדרך כבוד ולא ע"י קוף או קטן, [ובהם א"א לומר כמ"ש בשו"ת האלף לך שלמה שע"א נאמן

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ב). אין יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בנתינת לגוי אביון אבל במקום לגויים יתנו מפני דרכי שלום⁸⁷

(ג). אין לעשות בדיקת חמץ ע"י נכרי,⁸⁸

באיסורין, וע"כ יצטרך להודיע], וא"כ הכא ששולח ע"י רחפן לכאורה איכא בהא כבוד, ואינו בדרך זלזול משא"כ ששולח ע"י גוי, עם הדומה לחמור, או ע"י ינוקא.

ובכף החיים (ס"ק מ"א) כתב ביאור אחר למה מה שנאמר משלוח במגילה אינו בדוקא ע"י שליח. וכתב שהרי מצינו כמה פעמים בתורה שמשלוח מנות זה לא ע"י שליח, ולכא' דבריו מוכרחים כיון דמגילת אסתר דינה כחמשה חומשים דאינה עתידה להתבטל, א"כ הוי דינה כמו דכתיב בקרא, ועוד אפשר לבאר לענ"ד שהכוונה משלוח מנות, דהינו שצורת ההבאה תהיה בצורה מכוונת, בסלסלה נאה, או בכלי מכוונת, ואז הוי בדרך כבוד ודו"ק. והנה בכף החיים שם מסיק שאם אפשר צריך לקיים את המצוה ע"י שליח מפני הכבוד אבל אם א"א ע"י שליח יקיים את המצוה בעצמו.

וכן דעת החזו"א (דינים והנהגות פכ"א אות ח'), וכן דעת הגרי"ז מבריסק זל"ה (עובדות והנהגות ח"ב עמ' קב'), שאין לתת משלוח מנות ע"י שליח. וכן דעת הגרש"ז (הליכות שלמה פורים פי"ט ארחות הלכה הערה 44), והגרי"ש אלישיב זצוק"ל (הליכות והנהגות פורים), שאין צריך שליח, ועי"ש שהוסיף הרי לפי הטעם להרבות אחוה ורעות וזה דוקא ע"י עצמו, א"כ נראה דבכה"ג דאם ישלח לאדם השולחו אין זה נראה כמילתא דתמיהה שע"י כן ירבה אצלו אחוה ורעות וירא לו שאוהבו, א"כ שפיר דמי, וכיון שכן נראה שעדיף שלא לשלוח ע"י גוי ואולם בדיעבד מהני.

⁸⁷. כן כתב בשו"ע סימן תרצ"ד סעיף ג', וכן מבואר במג"א סק"ו ובכה"ח סקל"ח, ובשו"ת אור לציון ח"ד עמ' שלח.

⁸⁸. הנה בגמ' בפסחים דף ד' ע"א מבואר שהכל נאמנין אפילו נשים קטנים ועבדים, אבל לגבי שפחה נראה להחמיר בזה, וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן רפט) שנשאל אם השפחות נאמנות בזמן הזה על בדיקת חמץ, והעלה לדינא שדוקא בעבדים ושפחות שקבלו מצוות, וכן איתא לדינא במקור חיים סימן תלב סק"ז ובכה"ח סימן תלב סק"ח ובכנסת הגדולה סימן תלו ובפר"ח סו"ס תלו, וכן בילקו"י פסח ח"א עמוד תקנז יעו"ש, ובפסק"ת סימן תלו אות ה' כתב שאין למנות לבדיקת חמץ אף מחלל שבת יעו"ש. וכ"כ בשו"ת אבני דרך חלק יג סימן צב שנשאל בנ"ד והעלה להחמיר.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ד). מותר לנכרי להיות בליל הסדר, ולשמוע סיפור יציאת מצרים, ואין בזה גם משום מסירת דברי תורה לגוי⁸⁹

(טו). כתבו הפוסקים שאין לומר לגוי מה נשתנה⁹⁰

⁸⁹. הנה לענין הזמנת נכרי ליל הסדר, בשו"ת אבני דרך חלק יג סימן צג נשאל בדין הזמנת אשה סיעודית עם עוזרת ליל הסדר, האם יש איסור שהגוי יבוא ליל הסדר, וכתב לציין בזה לדברי המרדכי בביצה (סימן תרעט) שכתב שמותר להרבות בשיעורים עבור משרתים גויים יעו"ש, ומוכח דלדינא אין איסור שגוי ישתתף בליל הסדר, ועוד ציין להביא בזה מש"כ בשלחן שלמה (יו"ט סימן תקיב א) בשם הגרשז"א: בשנים קדמוניות היה נהוג שהיו מזמינים גויים נכבדים לליל הסדר כגון קנוסלים וכנראה שהיה ענין חשוב שלא ישנאו את היהודים וגם הדבר ידוע שליל פסח הוא זמן מיוחד שמזמינים אותם ואפשר שמשום הא לא חיישינן שמא ירבה בשבילו עכ"ד, ויש להוסיף ולבאר שהרי ידוע שבכל השנים היו עלילות דם כנגד היהודים שהיהודים משתמשים בדם של הנוצרים למצות, ומשו"ה היה המנהג שמזמינים את הנכרים.

וע"ש עוד באבני דרך שכתב לדון בדין לימוד תורה לנכרי, שיש באמירת ההגדה בליל הסדר, וכתב להביא ההיתר שכתבו הפוסקים וכמ"ש באגרות שמה שאם הגוי שומע ממילא את הדברי תורה אין איסור בזה.

ועוד כתב שם שיש עוד היתר שיש חילוק בין לימוד תורה שאסור לגוי לסיפור יציאת מצרים בליל הסדר, שהרי מצינו שגם משה רבינו ע"ה סיפר ליתרו את סיפור יציאת מצרים אף שהוא היה גוי כמבואר בתורה (שמות יח ח) ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצאים על אודות ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילים ה' ופירש"י שסיפר ליתרו את כל הנסים שעה הקב"ה להם במצרים כדי למשוך את לבו לקרבו לתורה ומכאן אנו למדים שסיפור יציאת מצרים שייך גם לגוים וכמו שנאמר (שמות ו' ה) וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים והצאתי את בני ישראל מתוכם, ולכן הסיק שם לדינא שיכולים לארח ולהזמין את העבודת זרה שתבוא בליל הסדר.

⁹⁰. והנה ביסוד דין אמירת מה נשתנה, אקדים מש"כ בזה בהגדה של פסח יד יוסף, הנה בגמרא בפסחים דף קטז ע"א איתא מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו, ואם אין דעת בבן אביו מלמדו וכו' ומבואר דעיקר שאלת מה נשתנה שהבן שואל מעצמו אבל אם לבן אין דעת אביו מלמדו שישאל, ועי' ברשב"ם שפירש כאן במזיגת כוס שני קודם אכילה (והא שלא קשה כן על הכוס הראשונה דבכל ליל שבת קודם כל עושים קידוש א"כ ליכא שינוי בזה) ורבינו קבל מרבו ר' יעקב בן יקר וכן הבן שואל

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

כמו כן בנות צלופחד כלומר דין שיהא שואל במזיגת כוס שני מה נשתנה, דהיינו שהשאלה תבוא מעצמה, ויהא מוקשה מאליו דאם לאו הכי לאו שם שאילה הוא.

והנה בגמ' איתא חכם בנו שואלו ואם לאו אשתו שואלתו, וקשה הרי אם אינו חכם כתוב במשנה שאביו מלמדו ואפש"ל בב' אופנים, א' אם הוא לא חכם להסבירו כדי שישאל, ב' אפילו אם יכול להסביר לבנו כדי שידקלם דקלום בעלמא, וכיון שזה רק דקלום בעלמא, א"כ בעינן שיהיה שאלה עם דעת.

ברמב"ם פ"ח מהל' חו"מ ה"ב כתב ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו', והעירו המפרשים בלשון ואומר הקורא, הרי הקורא אינו צריך לומר עוד פעם מה נשתנה, ורק משיב מיד עבדים היינו, וכו'.

והנה לעיל (קטו:) כתבנו לדייק שאפשר שאכתי שנוהגין לחזור ע"ז עוד פעם ולכן שפיר אמרינן ואמר הקורא, אולם כ"ז אי נימא למנהג דנוהגים לחזור, אבל לפי מש"כ הרמ"א בסימן תע"ג ס"ז שכתב שאם הבן או האשה שואלים אי"צ לחזור מה נשתנה, א"כ אין דברי הרמב"ם מיושבים, (וע"ע במש"כ במועדים וזמנים (ח"ג סימן רנו) שכתב לבאר, שגם הרמב"ם מודה שאין הקורא חוזר ואומר רק שבכל ההגדה נהגו שאחד לבד קורא, וכאן הבן שואל וא"כ אומר הוקרא דהיינו הבן עי"ש. אמנם המעיין יראה שם שהבין שזה דחוק בדברי הרמב"ם).

והנה איתא בגמ' בפסחים דף קטו ע"ב, אביי הוה יתיב קמיה דרבה מנא דקא מדלי תכא מקמיה אמר להו עדיין לא קאכלינן אתו קא מעקרי תכא מיקמן אמר ליה רבה פטרתן מלומר מה נשתנה, ופירש ברשב"ם דתניא לקמן חכם בנו שואלו ואם לאו שואל הוא לעצמו מה נשתנה וכיון ששאל לנו מה נשתנה וכו'.

ומבואר דענין שאילת מה נשתנה הוא שישאל ויבוא לידי שאילה, (ועי' מה שכתבנו לקמן דף קטז. במשנה), וע"י כן מתקיים סיפור ההגדה כדרך שאלה ותשובה שזה אחד מהתנאים בדין סיפור יציאת מצרים, (ולקמן אי"ה נביא דברי הגר"ח מבריסק), וא"כ לפי"ז י"ל דאין דין לומר מה נשתנה בדיוק ובנוסח כפי מה שמופיע בהגדה דהענין הוא שתעשה כאן שלא וע"י כן יהיה תשובה, ונפק"מ בזה שיוצאים יד"ח במה שהילדים אומרים אפילו שלא אומרים בדיוק את הנוסח כמו שצריך, וכן כופלין את הדברים ודו"ק. דהרי כתב הרמ"א בסימן תע"ג ס"ז שאין צריך לחזור ולומר מה נשתנה, ואולי כן יש דין לחזור ופחמע"ה שחוזרים.

והנה מה שהילדים שואלים ואפשר שהם אינם מבינים, אולם כ"ז רק מחמת מה שמלמדים אותם לדקלם, אולם ראה בלשון הרמב"ם פ"ז מהל' חמץ ומצה ה"ג שכתב: וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד ששיב להם וכו', וכיצד משנה מחלק להם קליות ואוגוזים וכו', וכיוצא בדברים הללו: ומבואר שזה דין שינוי על בעל הבית אולם אם אין לו שואל עצמו, אבל עיקר הדין לעשות שינוי כדי שישאלו לעצמם.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

והנה כתב בשמועות חיים (ערבי פסחים – עמ' תקנז) ויש לעי' האם הך דינא דבעינן שיהא הסיפור דרך שאלה ותשובה הוא דווקא אם השואל שומע הסיפור אבל אם הבן שואל ואח"כ אומר האב את ההגדה אבל גם הבן קורא ההגדה לעצמו ונמצא דאינו מאזין לתשובת האב ואפשר שבכה"ג לא חשיב דרך שאלה ותשובה וא"כ בכה"ג בעי האב לשאול בעצמו עכ"ד.

ולפי"ז א"ש שכיון שנוהגים שחוזרים ואומרים וגם האב חוזר ואומר מחמת הבן שאומר התשובה, אולם בעיקר דבריו יש להעיר מדברי הגר"ח ובהגדה הבן שואל מה נשתנה והאב משיב עבדים היינו וההלכה היא שאפילו אם אחד לבדו צריך לשאול בעצמו לומר עבדים היינו בדרך הסיפור סיפור לאחר, דהיינו כדרך שאלה ותשובה וא"כ אם יאמר לעצמו הבן אין כאן חירות דסו"ס זה הדרך ודו"ק.

ויש לעי' בעיקר הדין אם מהני ע"י שאשתו ובניו שואלים אותו והרי אינם חייבים בסיפור יציאת מצרים, והרי מהגמ' הכא מוכח דאפילו ע"י בנו הקטן וזה גם לכתחילה, ובמנחת חינוך (מצוה כא' אות י') מבואר שאף שאשה אינה חייבת בסיפור יצי"מ מ"מ סגי שאשתו שואלתו, וסו"ס צ"ב איך מהני הרי יש דין שאלה ותשובה נאמר על המספר. ובע"כ צ"ל שיש דין שהמספר יענה מתוך מתוך השאלה ואפילו של עבד כדמוכח לקמן כדאמר רב נחמן לדרו עבדיה וכו', והרי הוא עבד ובע"כ דבענין הוא התשובה, ע"כ ממש"כ שם, ואם הענין בתשובה, א"כ לכאורה אפשר אולי לעשות השאלה ע"י גוי.

ואמנם כתבתי בזה לפני כמה חודשים (ערב פסח תשפ"א) להגר"ח מלין שליט"א בזה"ל: ראיתי מה שחקר כת"ר בזה"ל: הנה שמעתי לפני כמה שנים ממו"ר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, שנשאל בחייל יהודי שומר תומו"צ שהוצרך לשהות בליל הסדר במוצב רחוק ללא שום יהודי, מלבד חייל דרוזי גוי אחד ששמר עמו יחדיו. ונסתפק אם יכול חברו הדרוזי לשאול ממנו את ארבעת הקושיות דמה נשתנה, והוא ישיב לו. והשיב לו הגר"י ז' בלשון מליצה' - כל בן ניכר לא יאכל בו', ואין להכניס גוי בענייני ליל הסדר. ואשר על כן ישאל הוא את עצמו. ויל"ע באמת האם יש חשש כל שהוא בזה, לשאול 'מה נשתנה' לגוי, דאולי אדרבה, עי"כ יהיה פרסומי ניסא על הצלת עם ישראל מידי המצרים. ע"כ לשון חקירתו לדינא. הנה לענ"ד נראה שדין פרסומא ניסא לגוים תלוי בפלגותא דרבותא, האם שייך דין פרסומא ניסא לגוי, לענין נרות חנוכה ראה באריכות במש"כ בקונ' אור יוסף חנוכה, וכן הוספנו בזה עדו בקובץ באר התורה מס' 81. יעו"ש, וא"כ יתכן דהמח' שייך גם להכא. ע"כ ממש"כ לו אז. ושוב כתבתי לו על פרסומי ניסא דחנוכה וכתב לי כך: הנה זה נכון שדנו בזה האחרונים, אם ישראל דר בעיר שכולו עכו"ם, האם יש לו להדליק בחלון ביתו או בפתח ביתו, או דלמא ידליק על שלחנו ודיו, דעיקר תקנ"ח היה להדליק באופן שיכול לתת פרסומי ניסא, ורק בשעת הסכנה מדליק על שלחנו. ולזה הספק האם משנה לא זזה ממקומה,

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

וגם כשיש אנשים גוים, עדיין מקיים תקנ"ח כצורתה שיתפרסם עכ"פ לגויים. או דלמא הרי"ז כדר במדבר שאין נפש חיה.

אך כ"ז כאמור מצד חובתו לקיים תקנ"ח. משא"כ במנהגי חב"ד, הם כבר הדליקו בביתם כדו"ד [וגם מנהג כו"ע בחו"ל ובפרט חסידים להדליק על שלחנם או בפתח חדר פנימי], אלא שרוצים לעשות 'טכס הדלקת נר חנוכה' לעיני הגוים, אך ורק משום פרסומי ניסא, ולא עלתה על דעתם לקיים חובתם בזה. כי גג בנין העיריה של הגוים אי"ז ביתו, ואינו מקיים כלום מתקנ"ח. וע"ז כתבתי לך שלא ראינו ולא שמענו.

ושוב הודפסו הדברים ממרן הגרי"ז שליט"א בקונטרס חמדת חיים (אב תשפ"א) שכתב ידידי הגר"ח מליץ שליט"א בעמ' קסא להביא דברי זקיננו הגאון רבי רפאל איסר יהודה מליץ שליט"א וז"ל: ענין פרסומי ניסא לא שייך למצוה דוהגדת לבנך. ובחנוכה דעיקרו פרס"מ, ידוע שחב"ד נוהגים להדליק נרות חנוכה על ככר העיריה בארה"ב וברוסיה וגם מכבדים שם לנשיא טראמפ ופוטין!, לעשות ההדלקה. אולי יש בזה פרס"נ ואולי לא. עכ"פ במסורת שלנו ד"שאל אביך ויגדך", לא ראינו כזה. ולא שמענו כזה וז"פ.

ומצד מצוה דוהגדת, שמזה אמרו פסחים קטז א' דבעינן דרך שאלה – הנה חז"ל חידשו דדרך 'סיפור' הוא דרך שאלה ותשובה, ומזה מחויב גם א' לבדו להגיד מה נשתנה כמדויק ברמב"ם פ"ח חו"מ ה"ב "ואומר הקורא מה נשתנה וכו' ע"ש. ואעתיק לך משו"ת עשה לך רב ח"ו סי' לד. "ויצויין ששאלות "מה נשתנה" תקנום רבותינו במיוחד למי שאין לו מי שישאלנו, כך פירש ר' ישעיה (הביאו בעל שבלי - הלקט) שאילו היה לו בן לא היה צריך לאמרו, כי הא דאביי דהוה יתיב קמיה דרבה, חזה דקא הגביה פתורא, אמר אטו מי אכלינן, א"ל פטרותן מלומר מה נשתנה ע"כ. אבל המהר"ל פירש ש"מה נשתנה" היא שאלת החכם, וראייתו מברייתא הנ"ל, חכם בנו שואלו. וכונתו היא דקאי אמתניתין וכאן הבן שואל ודוק.

ופשוט לענ"ד, דמצות והגדת וסיפור יצי"מ הוא לחיזוק האמונה, וכ"ז שייך רק בישראל המצווה במצוה זו דסיפור יצי"מ בליל פסח. והתעוררות השאלה היא חלק ממצות הלילה ול"ש לגוי. וכי תימא שזה רק היכ"ת לגירוי הסיפור מפי ישראל, א"כ מלהד"ד לשים הקלטה [כמובן על שעון שבת!] שישמיע שאלות מוקלטות, ופשוט שזה דבר בטל ואיב"ז סרך של קיום המצוה 'של סיפור בדרך שו"ת'. וה"ה גוי לא עדיף מקוף ונגן לענין זה. דכוונת התורה על ישראל לבד שיהיה שו"ת ביניהם. וכמו והגדת לבנך דייקא. כן עכ"פ נלענ"ד.

ואעתיק לך מה דידוע מהגר"ח [חי' הגר"ח פסחים קטז א'] "הנה בכל לילה יש מצוה של זכירת יציאת מצרים, וא"כ מה נתוסף בליל פסח במצות סיפור יציאת מצרים שאין בזכירה של כל השנה. ונראה לומר, שיש ג' חילוקים בין המצוה של זכירת יציאת

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

מצרים להמצוה של סיפור יציאת מצרים: א) לקיים מצות זכירה אין צריך אלא להזכיר לעצמו יצי"מ, אבל בסיפור יציאת מצרים המצוה היא לספר לאחר דרך שאלה ותשובה כדכתיב "והיה כי ישאלך בנך וגו' ואמרת אליו" וכדכתיב "והגדת לבנך וגו'". ובהגדה הבן שואל מה נשתנה והאב משיב עבדים היינו, וההלכה היא שאפילו אם אחד לבדו צריך לשאול לעצמו ולומר עבדים היינו כדרך סיפור לאחר וכו' ע"ש.

ויעו"ש שהביא מש"כ לו הגאון רבי יהודה קנר שליט"א ראב"ד מודיעין עילית, מבואר ברמב"ם שהמצוה היא והגדת לבנך והגדה היא דבר שנעשה בדרך של שאלה ותשובה כמבואר שם ברמב"ם נמצא שאין דין שאלה נאמר לפי שמצווים לספר לו ולא לאדם שאין מצויים לספר לו ע"כ אין שום ענין בזה ואדרבה יש בזה חסרון שאין לנו לשתף גוי בדברים שבקדושה. יעו"ש.

ואח"כ ראיתי שהביאו מש"כ הג"ר יוסף ליברמן, ראש ישיבת "כולל שומרי החומות", רב דקהל חסידי סדיגורא ירושלים ומח"ס שו"ת משנת יוסף, מחדש שליל הסדר סיפור יציאת מצרים ועשר מכות שונה מאשר לימוד תורה רגיל, שהרי מפורש בתורה על משה רבנו (שמות יח, ח) "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ד' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל, את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילם ד'". ופירש רש"י שסיפר ליתרו את כל הנסים שעשה הקב"ה להם במצרים, כדי למשוך את לבו לקרבו לתורה. סיפור יציאת מצרים שייך גם לגוים, שהרי גם להם הראה הקב"ה נפלאותיו, וכדכתיב (שמות ו, ה) "וידעו מצרים כי אני ד' בנטותי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם". ובספורנו (ז, ד): "ששניהם [מכת בכורות וטביעת מצרים בים סוף] בלבד היו על צד עונש להם מדה כנגד מדה. אבל שאר המכות היו אותות ומופתים להשיבם בתשובה, כאמרו בזאת תדע כי אני ד', בעבור תדע כי אני ד' בקרב הארץ, למען תדע כי לד' הארץ, למען שיתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספור וידעתם. אתה ישראל והמצרים. וגם כשהטביעם בים לעשות באופן שהנשארים במצרים יכירו וידעו כאמרו וידעו מצרים כי אני ד'". וכן כתיב (שמות טו, יד) "שמעו עמים ירגזון". שיתגדל שמו יתברך על כל באי עולם, אפילו על הגוים. וכפי הנראה נאסר ללמדו רק דיני וחוקי התורה וטעמיהם, וכמשמעות הקרא "ומשפטים בל ידעום" (וכ"כ בחידושי אגדות מהרש"א שם). אבל סיפור יציאת מצרים, או סדר בריאת העולם וכדו', שאינם דינים ומצוות או טעמים, אלא עובדות ומאורעות שהתורה כתבתן כפי איך שהיו, את זה אין איסור ללמדו (מובא בספר מרגניתא טבא עמ' תעה-תעז). וע"ע בילקו"י פסח ח"ג במש"כ עוד בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(טז). אסור לתת מהמצה לגוי⁹¹

(ז). אפשר לסמוך על נאמנות הגוי כמסיח לפי תומו שספר ספירת העומר⁹²

⁹¹. בספר חסידים סימן תתפח כתב והיה זהיר לאחר שבירך שישתוהו כולו ולא היה נותן לנכרי לשתות מכלי שהיה רגיל לברך עליו דלחם שבירך עליו המוציא לא היה נותן ממנו לעבד, ובפירוש מקור חסד אות ז' כתב ששיריים של מצוה יש בהם קדושה, וכן ראה מש"כ בשל"ה הקדוש שער האותיות דף פא ע"ב שכתב הרי כמה קדושות יש בבציעת המוציא ובכל הפת כולו שבצע, יעו"ש וראה עוד מש"כ בזה לעיל גבי נתינת לחם מפרוסת המוציא לגוי, ובנתינת מצה לגוי יש להחמיר ביותר וכמ"ש בט"ז (סימן קסז סקי"ח) וז"ל: ואני ראיתי בס' טעמי מצות לריקאנטי במצה דמצוה שמזהיר בה שלא להאכילה למי שאינו בן ברית ונותן טעם הגון לזה וכן ראיתי רבים נזהרים מזה בפסח, ממילא יש ליזהר גם בחתיכות המוציא בזה דחד טעמא הוא, עוד הבאתי ראיה בחבורי על רש"י פרשת בא בפסוק משארותם צרורות בשמלותם וכו' שיש חבוב מצות במה שנשתייר מן מצה ומרור עכ"ד ועיינן עוד בט"ז עה"ת שם, וכן מבואר לדינא בתוספת יו"ט (בכורות פ"ה מ"ו) שישראל קדושים הם ומחבבין דבר שהיה עליו קדושה שלא להאכילו לגוי ולכלב, וכן כתב לדינא במגן אברהם (סימן קמז סקמ"ב) לגבי פת המוציא וכן כתב במשנ"ב (שם סקצ"ז) יעו"ש, ואמנם לגבי מצה כתב בפרי מגדים (סימן תמד א"א סק"א) שכל האיסור הוא דוקא במצת מצווה. ואמנם לדינא נראה מכל הפוסקים.

⁹². הנה התעורר נידון בהל' ספירת העומר מחמת שהיה מעשה בזקן אחד שקצת שוכח ואחרי שהתפלל מעריב בביתו ביחידות מחמת מצב הקורונה כשהגיע לספור ספירת העומר בלילה אחרי תפילת ערבית נזכר שאתמול בלילה שכח לספור ספירת העומר, וא"כ ממילא לא יכול לספור בברכה, והתקשר לבנו לשאול אותו מה הדין, ותוך כדי הגוי הפילפני שלו אמר שזוכר אתמול שספר ספירת העומר וגם אמר לשם יחוד וכו', האם אפשר לסמוך על נאמנות הגוי או לא. [כע"ז נשאלתי ע"י הרה"ג מרדכי ציון שליט"א מח"ס שו"ת השואל וש"ס, בשם הגר"א פרינץ שליט"א מח"ס שו"ת אבני דרך ט"ו חלקים].

אבל לכאורה יש לומר שיש לסמוך על נאמנות הגוי משום דהוי כמסיח לפי תומו, דהנה כתב הרמב"ם בהל' גירושין פרק י"ג הלכה כ"ט שאע"פ שקימ"ל ע"פ שני עדים יקום דבר מ"מ מצינו שחז"ל התירו אשת איש בעדות אשה עבד או שפחה או גוי המסיח לפי תומו והטעם משום שדבר רחוק הוא שיעיד העד עדות שקר, [וז"ל הרמב"ם: אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה או עבד או שפחה או גוי המסיח לפי תומו ועד מפי עד ומפי הכתב ובלא דרישה וחקירה כמו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שבארנו. שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בוריו אלא מפי העדים ובעדותן כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוח את זה. אבל דבר שאפשר לעמוד על בוריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת. כגון זה שהעיד שמת פלוני לא הקפידה תורה עליו. שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר. לפיכך הקילו חכמים בדבר זה והאמינו בו עד אחד מפי שפחה ומן הכתב ובלא דרישה וחקירה כדי שלא תשארנה בנות ישראל עגונות עכ"ל, מה דגם דיש לפלפל דהתם הוא תקנה על בנות ישראל שלא יהיו עגונות וכו']. [אמנם ביבמות דף צג: מצינו סברא דמילתא דעבידי לגלויי לא מגלי אינשי, וא"כ אינו ענין להכא, דהכא לא עביד לגילוי ועי' עוד לקמן].

ועוד יש להביא מש"כ בשו"ת חלקת יעקב (יור"ד סימן לא) שמביא מש"כ המג"א (או"ח סימן כ' סק"א) שרק בדבר שא"א לברר כמו תכלת שאין לה בדיקה או בחתיכת בשר אין גוי מומחה נאמן, אבל דבר ששייך בירור בקל יש נאמנות, וא"כ ה"ה הכא שאין זה בירור חזק שאנו לא בטוחים שהגוי יבדוק שזה כשר וכו', אלא זה רק בירור האם הוא ספר או לא, ולכן נימא שיהיה לגוי נאמנות. וכן יהיה נפק"מ לענין נאמנות לומר כמה היום שיהיה לגוי נאמנות.

אולם את הראיה שהבאנו מדברי הרמב"ם ראיתי שכתב הג"ר יו"ט זינגר שליט"א לדחות בג' אופנים, א' שהרי הש"ך ביו"ד (סימן צח סק"ב) כותב שאם הגוי מסיח לפי תומו אינו נאמן בדין דאורייתא, וכאן זה דין דאורייתא כי הרי שיטת הרבה ראשונים וכן נראה שיטת השו"ע שברכה לבטלה זה איסור של לא תשא את שם אלקיך לשוא וכו' וא"כ לא נסמוך בזה במקום ספק דאורייתא, [אבל מה גם די"ל שהרי רוב שיטות הראשונים שמצות ספירת העומר הוא מדרבנן והכי נראה שיטת השו"ע וא"כ מוכח שאפילו שזה דרבנן מברכים על ספירת העומר וא"כ גם הכא על ספק ודחוק].

אבל למעשה כבר כתב הט"ז לדחות (שם) שכל מה שבמילי דאורייתא אין נאמנות כ"ז דוקא במילי דבעי עדות, אבל באיסור והיתר דלא הוה עדות אפילו דהוה דאורייתא, איכא נאמנות, וא"כ ה"ה הכא יהיה נאמנות לגוי, לומר שספר שספירת העומר.

ב' אי"ז מסיח לפי תומו כי סו"ס הרי הגוי חושב שרוצה שימצא חן בעיניו וגם מה דאין שמחה כהתרת הספיקות, וא"כ אין בזה דין של מסיח לפי תומו, וכן מבואר בדברי מרן החזו"א (יו"ד סימן קפ"ט סק"ז) בזה"ל: נראה דווקא בניכרין הדברים שבא כשיחת בני אדם להראה לו דבר בלתי שכיח שאדם אוהב לראות דבר בלתי רגיל והיינו מסיח לפי תומו אבל אם השומע מרגיש שי לו להמספר כוונה בזה, אין זה מסיח לפי תומו עכ"ל, וא"כ י"ל דהכא לא מהני, אבל סו"ס י"ל דלא היה בזה כוונה מיוחדת

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

אלא רק הוי מספר לפי תומו שאתמול ראה שהוא אומר לשם יחוד וספר ספירת העומר, הוי מסיח לפי תומו ויש לו נאמנות.

ג' כי תלוי במח' הראשונים מה סיבת ההיתר של מסיח לפי תומו, כי בשו"ת הריב"ש (סימן תלג) מבואר שנאמנות של מסיח לפי תומו הוא נאמנות על מילתא דעבידי לגלויי שאינו רוצה להמצא שקרן, אבל הריטב"א (יבמות דף קכא ע"א ד"ה מתני') כתב שנאמנות של מסיח לפי תומו היא נאמנות חלשה ובנויה על סברות שאדם שמסיח לפי תומו אינו משקר, וא"כ לפי הריב"ש הכא הרי לא עבידא לגלויי וא"כ אין לסמוך עליו, אבל למעשה נראה מהרמב"ם דאין הסברא כמ"ש בשו"ת הריב"ש. ולכן יש לכאורה לסמוך על נאמנות של הגוי. כי סו"ס הסברא הוא שהגוי לא משקר בזה ולכן יש נאמנות של מסיח לפי תומו. [וגם מה דהכא אין זה עדות אלא רק מסיח לפי תומו, ואף שבספר תולדות יצחק (ח"ד עמ' ז') מביא מהגרמ"ש שפירא זצ"ל שתקנת הברכה של חכמים על ספירת העומר הוא כמו שבקידושין יש עדות ויש מעשה של נתינת הטבעת כך בספירת העומר יש ברכה כי אי"ז רק אמירה בעלמא, ולכן חכמים תקנו ברכה, אולם י"ל שאף שזה מתחייך כעדות, מ"מ אי"ז ממש כעדות ופשוט].

עוד מקום שיש לומר שיכול לספור, דיש לנו את שיטת התוס', וכפי שהבאנו שהשואל ומשיב והבאר שרים נסתמכו ע"ז, וא"כ גם כאן יש להסתמך ע"ז בשעת הדחק. [ובענין זה ראיתי שכתב הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א בשם הדברות אליהו שסומכים בספירת העומר על ספק ספיקא, וא"כ הכא הוי ספק ספיקא ושפיר יש להקל בזה].

עוד י"ל להתיר בזה כל היכא שיודע שהגוי לא רוצה להכשילו באיסור, כמו שכתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן נד) שנשאל מאנשים ברוסיה שסמוכים על שולחן בניהם ובנותיהן האוכלים נבלות וכל דבר איסור ורובם הם כופרים בה' ובתורתו רח"ל, ושבקי היתרא ואכלי איסורא, ואינם נאמנים על איסורים ואין להאבות החלושים והזקנים עצה איך לאכול בשר כשצריכים לו לבריאותם וגם לא כל דבר מבושל וחידיש שם שאם האב יודע וקים ליה בגוה דבתו וכלתו שלא יכשילוהו באיסור משום שמכיר טבעה בידיעה ברורה ע"י שניסה אותה הרבה פעמים, וראה שאינה מכשילתו משום שאינה רוצה לצערו, יכול לסמוך עליה ולאכול מה שמבשלת בעדו, מבשר ועד כל דבר, כשאורמת לו שהוא מבשר כשר ובכלים שיחדה עבורו, משום שאי"ז בגדר נאמנות אלא בידיעה עצמית שהוא כראיה ממש, כיון שיודע בבירור שאינה משקרת לו, אבל מ"מ הוסיף שם שאין להקל אלא לאדם חלוש ובשעת הדחק, והוסיף שם שכל זה בבן או בבת משא"כ באדם אחר, אבל גם הכא י"ל שאם היהודי סומך על הגוי שעוזר לו כי רואה שהוא לא משקר לו וכו' יכול לסמוך על הגוי שלו. לענין ספירת העומר לומר לו שאתמול ספר.

עוד יש נידון מה הדין האם הגוי מסתפק איזה יום היום האם הגוי יכול לומר כמה ספר ביום הקודם, או שיבדוק לו עתה כמה ים היום, הנה אם בודק לו כמה יום היום, נראה

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

יח). אסור לגוי לכבס בשבוע שחל בו לספרדים או בתשעת הימים לאשכנזים, ואם מכבס בצענא או שניכר שזה בגדים שלו מותר⁹³

שאפשר להסתמך בזה על הגוי, כי פשיטא דהוי מילתא לגלויי שיכול לשאול את בנו, וע"כ נסתמך בזה, וכן כמה היה אתמול אפשר להסתמך בזה על הגוי כנ"ל. ויש עוד לעי' בזה.

ועתה בענין זה מצאתי בילקו"י ספירת העומר (תשע"ט עמ' רנז) שכתב, מי שנמצא בבית חולים של נכרים, ואינו יודע את מספר היום, וביקש מאח נכרי שיברר לו את המפסר, כגון שיטלפן לרב וישאלנו, ובירר לו יכול לסמוך ע"ד, ובהערה פח, שם כתב שלכאורה י"ל שהגוי נאמן ויכול לסמוך ע"ד, ודומה לאשתמודעי שביבמות דף לט ע"ב, אולם כתב שם שהרי מבואר בבית שמואל (אהע"ז סימן קנז ב) דעכו"ם אינו נאמן לדעת הרא"ש, וא"כ יתכן דה"ה בנ"ד, אולם כתב שם שבשו"ת רע"א (סימן צב) כתב בכיו"ב שנאמן, ובנ"ד יש לומר דאח או הרופא לא מרע לאומנתיה ואינו חשוב שישקר, וציין למה דאיתא ביו"ד סימן צח ס"א ובש"ך שם סק"ב, אולם כתב שם שאכתי י"ל שכ"ז שייך במילי דשייכי גביה, כגון בעניני רפואה כמו לומר על החולה שאפילו יצום ביום הכיפורים יבוא לידי סכנה, וכן לענין חילול שבת בפיקוח נפש, אבל אין קשר בין ספירת העומר לנאמנות הרופא מצד לא מרע אמונתיה, ומאידך י"ל שהרופא חושש שאם יצא לו שם שהוא משקר בעניני אחרים אז לא יסמוכו עליו בעניני רפואה, ומתוך רצונו לשמור על שמו לא ישקר גם בענינים אחרים.

⁹³. הנה בשו"ע סימן תקנא ס"ה כתב, אסור לעבריות לכבס בגדי העכו"ם בשבוע זה, וכן מבואר במשנ"ב שם, ובערוך השולחן שם סעיף יז, ומ"מ כתבו בט"ז והביאו בפוסקים שאם ניכר שזה בגדי הגוי מותר, ובמש"כ שבצינעא מותר, כן כתב בשער הציון סקמ"ד, שבצנעא מותר אף שכל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין אף בחדרי חדרים אסור זהו דוקא למה שיחשדוהו לאיסור דאורייתא, וכן מבואר בבן איש חי ש"א פרשת דברים ה"ו יעו"ש, ואמנם לגבי גוי שרוצה לכבס, כתב בספר עזרה כהלכה (עמ' ט) שאין למחות בידו מכיון שההסכם עם העובד זר בימינו שהוא מתגורר בבית ישראל ומכבס בגדיו אצלו דינו כנכרי ששכר דירה מן הישראל שרשאי לעשות בה כל צורכו, יעו"ש, וע"ע בשו"ת אבני דרך ח"ד סימן סח במש"כ בדין זה לגבי עובד זר בבית ישראל.

הלכות בשר שנתעלם מן העין

בשו"ע יו"ד סימן קיח מבואר דיני בשר שנתעלם מן העין, והגוי לא נאמן בזה אפילו שמטפל בו במסירות⁹⁴. ומ"מ מצינו כמה היתרים בדיני בשר שנתעלם מן העין.

(א). נכנס ויוצא, וכמ"ש בשו"ע שם ס"י וז"ל: הַמְנִיחַ עוֹבֵד כּוֹכְבִים בְּבֵיתוֹ, וְבוֹ דְבָרִים שְׂאֵם הֶחֱלְפוּ יֵשׁ בָּהֶם אֶפְלוֹ אֲסוּר תּוֹרָה, אִם הוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס אוֹ אֶפְלוֹ שְׂהָה זָמַן רַב וְלֹא הוֹדִיעוּ שְׂדַעְתּוֹ לְשָׁהוֹת, מִתָּר, וְלֹא חִשְׁבֵּן שְׂמָא הֶחֱלִיף, אֶפְלוֹ אִם הוּא נִהְנֶה בְּחִלְפִין, וְהוּא שְׂלֵא סָגַר הַבַּיִת עָלָיו (טור וְהַמְחַבֵּר ר"ס קכ"ט), לְפִי שְׂהוּא מְתִירָא בְּכָל שְׂעָה לְאִמּוֹר: עֲתָה יָבוֹא וְיִרְאֵנִי. אֲבָל אִם הוֹדִיעוּ שְׂדַעְתּוֹ לְשָׁהוֹת, אֲסוּר. וְאִם אֵינּוּ נִהְנֶה בְּחִלְפִין, מִתָּר בְּכָל עֲנָן, דְּלֹא חִשְׁבֵּן שְׂמָא הֶחֱלִיף לְהַכְשִׁילוֹ, כִּיּוֹן שְׂאִין לוֹ הַנְּאָה בְּדָבָר.

ואפילו שאין עתה בביתו מאכלי איסור כגון שהגוי לא מבשל שם מאכלי איסור מ"מ כתב בערוך השולחן (סימן קיח סכ"ט) יש לחוש שהגוי יחליף את הבשר מבחוץ, ואולם בכה"ח (שם ס"ק קי) כתב להעיר בדברי, וכן הורה לדינא הגר"נ קרליץ שליט"א והו"ד בספר עזרה כהלכה עמ' קלא.

⁹⁴. כן הו"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל בספר עזרה כהלכה (עמ' קכט) והביא שם בשם הגר"צ ובר שליט"א שאע"פ שאנו רואים שהגוי מטפל בו במסירות ונותן לו התרופות במועדן כראוי וכו' אין זה מוכיח שהוא נאמן בכל, דבמה שפרנסתו תלויה בזה עושה בנאמנות אבל החלפת המאכל אינו חושש לאיבוד פרנסתו כי לא ירגישו בזה עכ"ד, ויש להוסיף עוד ע"פ מה ששמעתי שבדרך כלל העובדים זרים כל מה שיש להם נאמנות ועובדים כדבעי עד שמגיעים לכסף, אבל אם יש זה משהו לא בסדר עם תשלום הכסף שמגיע להם או שחושבים שמגיע להם, אז כבר אבדו את הכל, וכיון שכן סופו הוכיח על תחילתו דאין להם שום נאמנות בשום דבר.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ב. אם יש מצלמות בבית וכן על המטבח, כתבו הפוסקים שאפשר לסמוך על המצלמות.⁹⁵

ג. ומ"מ בשבת שאין מצלמות,⁹⁶ אם בליל שבת נשארים בבית עם הגוי, הרי שלא שייך בזה בשר שנתעלם מן העין, אבל לגבי החמין לכאורה

⁹⁵ . הנה בדין סמיכה על מצלמות לגבי כל התורה כולה האריכו בפוסקים, ובעזה"י נאריך בזה בפנ"ע במק"א, ומ"מ לגבי נ"ד שמהני כן מצינו בנ"ד שכן הורה לדינא הגר"נ קרליץ זצוק"ל והו"ד בספר עזרה כהלכה עמ' קלב.

וכן כתב בספר חלקת בנימין סימן קיח ס"ק ק' שכתב שכמבואר כיוצא בזה ברמ"א סימן קכט ס"ה שאפילו אם נעל הנכרי את הבית אך יש סדק צר שדרכו ניתן לראות את המאכלים בבית שהם לא נאסרו, ולכן נראה דה"ה יש מצלמה, אבל מדבריהם לא מוכח דבעינן שהגוי ידע שישי מצלמת, ואמנם בשו"ת משיב נבונים ח"ז סימן לט נשאל בענין זה וכתב לדינא שיראל המחזיקים בביתם גויה לנקות הבית ושאר דברים צריך שיזהרו שלא להשאיר ויחד הגויה עם הכלים שבבית שעות הרבה באופן שהיא יודעת שאין לה לירא שיבא בעל הבית בכל רגע טע"כ היוצאים מן הבית הוא ואשתו לעבודה וכדומה שיוודעת הגויה שעכשיו כמה שעות לא יבואו אין להשאיר בבית, אבל באופן שמתקינים מצלמות ויודעת הגויה שבעל הבית מקפיד מאוד שלא תשתמש בכלים וגם יודעת שיש מצלמות ובעל הבית מסתכל בהם מידי פעם אפשר להקל יעו"ש.

⁹⁶ . והנה בדין מצלמות בשבת קודש, מצלמות בשבת בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן סה) כתב שאף אם נאמר שכתובת מחשב נחשבת כתיבה כאן שאין התמונה קיימת בפני עצמה אלא בהמצאת האדם אינה כתיבה כלל, יעו"ש עוד, וכן כתב לדינא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן קפט) ואמנם הו"ד מרן הגריש"א בספר מאור השבת (ח"ד עמ' ר) שנחשבת כתיבה דאורייתא ומ"מ בכה"ג שמוכרח ללכת שם כמו בכניסות לבתים בחו"ל מותר כי אינו מתכוון וכן כתב בחוט שני (שבת ח"ד פרק פז עמ' קסז) יעו"ש, וא"כ הכא נמי הרי צריכים את הסרטת המצלמות בשבת, ומ"מ אם יש חשש לחי החולה, יש לסמוך על הפוסקים להקל, וכן ראה עוד בשו"ת שבט הלוי חלק י' סימן ס' שיש להתיר לצורך חולה או לצורך ביקור חולים כשאין דרך אחרת יעו"ש, והכא נמי בדין, ומ"מ אין שום חשש, וכגון שיש עוד ישראלים בבית לכתחילה עדיף לנתק את המצלמות בכניסת שבת. אבל מעיקר הדין אין מקום להחמיר ובפרט שכתב בשו"ת יביע אומר חלק ט סימן לה לגבי מצלמות באיזור הכותל שמצלמות כל הזמן ואין כאן כותב, והכא נמי גם לגבי מצלמות בבית הישראל לכאורה. ואולם כיון שיש כמה סוגי מצלמות, יש להחמיר.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

היה מקום לומר ששימו אותו בחדר או באיזה מקום סגור עם מנעול כדי שלא יהיה בשר שנתעלם. אבל לדינא יש לסמוך מצד כמה היתרים שלא שייך בזה דין בשר שנתעלם מן העין⁹⁷ כמבואר בהערה.

⁹⁷. אבל יש לסמוך על זה שיש היכר בבשר ומצאו במקום שהניחו וכמו שנראה מהשו"ע בסימן סג ס"ג בשם יש אומרים וברמ"א שם, ובכה"ח שם סקכ"ג שהדין כן לבני ספרד רק במקומות שנהגו להקל.

וכן כתב לדינא בספר הכשרות פ"ט הערה שכזו והיינו שנשלח ע"י גוי בהמה שחוטא מנוקרת מגידים וניכר בו ניקור הישראל, וע"ע בשו"ת משנה שכיר יו"ד סימן קא שהעלה לענין בשר שנתעלם מן העין שמשקל הוי סימן, יעו"ש, ומ"מ הרי גם טביעות בעין בבשר שמכירו שפיר דמי, וכמו שכתב בספר הכשרות למעשה עמ' תקלא בהערה מב שכתב לו הגר"מ מאזוז שליט"א שאם הוא מכיר את הבשר ע"י אופן טיבולו נקרא היכר.

ועוד י"ל כמו שכתב בב"י (יו"ד שם) שכשר אין דרכם של הגוים להכין כזה סוג מאכל אין בזה חשש להחלפה, ועוד י"ל לפי דעת הרמ"א יו"ד סימן סג ס"ב שאם היה יודע הישראל היכן מונחים ומונחים עכשיו באותו מקום אין חשש להחלפה וה"ה בנ"ד וכן הו"ד הגר"צ וובר שליט"א בספר עזרה כהלכה עמ' קלא.

וראה בזה בשו"ת אבני ישפה ח"ב סימן נט בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם אין לה במה להחליף שפיר דמי, ויש לומר שאם נועלים את הבית ולגוי אין בשר בבית, וממילא לא שייך את הדין של בשר שנתעלם מן העין.

ושוב מצאתי שכתב לדון בשו"ת אבני דרך ח"ט סימן קב מבית כנסת בניו יורק אשר יש לו גוי שדואג לנקיון ולגוי יש מפתח לכל חדרי הבניין ובאחת השבתות התקיים אירוע משפחתי בבית הכנסת והשאירו בטעות את המפתח היחידי של המטבחון אצל הגוי ובמטבח היה סיר חמין בשרי בשביל הקידוש בבוקר ונשאל האם מותר לאכול מן החמין, ושם כתב שאם היה הסיר סגור בסוג כיסוי שאינו נתון בקלות להרמה כמו ניילון נמצד שהוקף פעמים רבות מסביב לסיר היה אפשר להתיר כדין צרור וחתום כמבואר בשו"ע יו"ד סימן סג ס"א, וא"כ י"ל שזה יהיה בתור עיצה לכסות הסיר בניילון נצמד, אלא דא"צ לזה וכמו שכתב שם לגבי בית שיש בו עובד זר ומקפיד בעל הבית שלא יכנס שום מאכל בלא ידיעצו יש להקל אף בלא נכנס ויוצר כיון שחשיב מקום חתום ומשומר וציין בזה למש"כ בשו"ת קנה בשם ח"ג סימן מט.

[ומ"מ הכא אין את הייתר שכתב בילקו"י יו"ד סימן סג ס"ו לגבי גוי שלן בישיבה ויש לו מפתח של המטבח וכו' שמותר שאם יחליף או ויגע בסיר ירא שיפטרו אותו מעבודתו וא"כ יש לומר שה"ה לגבי עובד זר אלא שלא כל המקרים שוים לכאורה].

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ד). מי שהלך לישון בביתו אף שהגוי ער אין חשש לבשר שנתעלם מן העין⁹⁸ אבל כ"ז דוקא בשינת עראי ולא בשינת קבע. [וכ"ז כמוכח אם אין מצלמות].

ה). אין איסור בשר שנתעלם מן העין אם נמצא בבית קטן או אורח⁹⁹.

שליחה נכרים לקנות או להביא דברי מאכל

מצוי מאוד ששולחים את הנכרי בעצמו לקנות פירות וירקות, אין איסור בזה להחלפת הפירות והירקות אם אין לנכרי טובת הנאת בזה¹⁰⁰ וכ"ש אם הגוי מביא קבלה¹⁰¹ שיש להקל בזה, אבל אם קונה בלא חותם כגון

⁹⁸ . כן מבואר לדינא בשו"ת רב פעלים יו"ד ח"ג סימן י' והיינו שהגוי יודע שהבעל הבית יכול להתעורר, וכן כתב בכה"ח יו"ד סימן קיח ס"ק קו וקכב יעו"ש.

⁹⁹ . וכן הוא מסביר שהרי הגוי ירא. וכן כתב הש"ך יו"ד סימן קיח סקל"ג ובזבחי צדק שם סקפ"ב ובכה"ח שם ס"ק קג, וכתב שגיל הקטן הוא כל שהגיע לעונת הפעוטות כל חד וחד לפום חורפיה מבין שש שנים סגי בהכי, וכן הו"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל בספר עזרה כהלכה עמ' קכט.

¹⁰⁰ . כן כתב לדינא בשו"ת שבט הקהתי ח"ו סימן רפו שנשאל בכה"ג וכתב לבאר כמה פרטים לגבי משלוחים, והעולה מדבריו שהחשש שמא יחליף גוי מאכל של ישראל בדבר איסור הוא רק כשהגוי יחנה או ירוויח מהחליפין ע"י בעבודה זרה דף לד ע"ב אבל היכא שאין לשליח שום הנאה במה שמחליף את הפירות א"כ יש לחוש שיחליף לפירות יותר טובים מחמת שהפירות שהיהודי שולח את הגוי לקנות יעו"ש, ואולם נראה דהיכא שאין מצוי פירות לא כשרים כגון בעיר חרדית אין לחוש בזה. וע"ע בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תקסז מש"כ ההלכות בזה לגבי משלוחן גוי יעו"ש

¹⁰¹ . הנה בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תקעז כתב להביא בשם הגר"י בלעזקי זצ"ל שהשולח עוזרת בית גויה לעשות קניות בחנות כיון שיש לחוש שהעוזרת תרצה לנקות משהו ביותר זול ולהחזיק את העודף לעצמה ולכן יש לחוש שתקנה משהו יותר בזול ותחזיק את העודף לעצמה ולכן יש לחוש שתקנה בשר לא כשר וכדומה הרי היא חייבת לקנות רק מאכלים עם חתומות ואחרת א"א לאכול את המאכל בלא חותם, ומ"מ כתב שם בהערה כג שבמקום שאין חותמות על המאכלים די במה שהגוי מביא קבלה על מה שקנה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

פירות ויש חשש שמא יחליף אין לסמוך עליו אפילו שהוא נאמן לשרר
צרכי הזקן¹⁰²

להשאיר כלי סעודה של ישראל שיש את הגוי

מותר להשאיר סירים וכלי סעודה בלא נעילה בארון אף שיש עובד זר
בבית, ויש מי שחולק¹⁰³

הלכות בשר בחלב

(א). האם מותר לאכול עם הגוי על שולחן אחד אם אוכל מאכל שאינו
כשר

(ב). הדין הוא שמותר לאכול עם גוי על שולחן אחד אפילו שהגוי אוכל
מאכל שאינו כשר כיון שידוע שהוא אסור הוא מתרחק ממנו ולא צריך
היכר¹⁰⁴ ואולם היכא שהזקן יכול לבוא לכלל טעות כגון בחולה
אלצהיימר יש להחמיר בזה.

¹⁰² . והוא כמ"ש כבר בשם הגר"נ קרליץ זצוק"ל והו"ד בספר עזרה כהלכה עמ' קכט,
לגבי בשר שנתעלם מן העין.

¹⁰³ . בשו"ע יו"ד סימן קכב ס"ט כתב יש לזהר מלהניח בבית עכו"ם כלי סעודה
דחשישין שמא ישתמש בהם, ויעו"ש עוד ברמ"א, ומ"מ לגבי עוזרת שנמצאת בבית
הישראל כתב בשו"ת אבני ישפה ח"ב סימן נט בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר
זצוק"ל שאין בזה איסור להשאיר את העוזרת או את הגוי היות ולא מצוי לה דבר טרף
לבשל ואף אם יש לה שמא לא בישלה וסתם כלים אינן בני יומן וכמ"ש בשו"ע יו"ד
סימן קכב ס"ו. ואמנם כ"ז שידוע שיש בבית הישראל רק מאכלים כשרים, אבל אם
מבשלת לעצמה אפילו במקום אחר יש לחוש לזה.

ואמנם בשו"ת אגרות משה יו"ד חלק א סימן סא כתב שהכלים נאסרים שהגוי נמצא
לבד בבית ויש לנעול אותם בארון, ובשו"ת מנחת אשר ח"ב סימן נא האריך לדחות
דבריו יעו"ש, וראה עוד באהלי שם על השו"ע שם שכתב שהיום שנותנים כלים
לשפחות להשתמש בהם אין לחשוש, יעו"ש

¹⁰⁴ . כן כתב בש"ך יו"ד סימן פח סק"ב שלא הרחיקו חכמים אלא בבשר בחלב דהאי
לחודיה שרי והא לחודיה שרי, וכן כתב בערך השולחן יו"ד סימן פח סק"א ובכרתי

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

האם צריך היכר שהגוי אוכל גבינה והיהודי אוכל בשר

ישראל וגוי שאוכלים אחד ליד השני, היהודי אוכל בשר והגוי חלב אין צריך לעשות היכר, אבל אם מכירים זה את זה צריך לעשות היכר, ויש מקילין שלא צריכין לעשות היכר ומותר¹⁰⁵

האם מותר לעלות לחם של איסור על השולחן

בש"ך (פח סק"ב) כתב שיש איסור להעלות לחם של איסור כגון חדש או שלא הופרש ממנו חלה על השולחן שאוכל עליו היהודי שהרי שעל הלחם יחיה האדם ולא בדיל מיניה, ויש מתירים¹⁰⁶

ופלתי שם סק"ב, ובחכמת אדם כלל מ' סי"א כתב שאפילו שמכירין ואוהבין זה את זה לא גזרו, וכן כתב בזבחי צדק סימן פח אות ג' יעו"ש, וע"ע בשו"ת מעשה אברהם יו"ד סימן לג מש"כ להעיר ע"ד הש"ך,

ובספר יפה תואר (פח סק"א) כתב להחמיר בזה היכא שהוא נראה אותו דבר ואינו ניכר שהוא אסור כגון בשר טריפה, ואולם נראה שיש להחמיר בזה היכא שהוא עובד אצל זקן שיכול בטעות לאכול ממאכל הגוי, וכ"ש היכא שהזקן הוא חולה אלצהיימר שיכול לאכול מכל הבא ליד.

¹⁰⁵ . הנה בשו"ת בית יעקב סימן יב בד"ה ומה שהקשו מבואר לדינא דבכל גוונא אין צריך היכר וכן הו"ד בדרכי תשובה סימן פח סקט"ו וכתב שבעכו"ם וישראל מקפידים טפי משני ישראל המקפידים ומשמע מדבריו שדוקא בסתמא אין לחוש ותלינן שהם מקפידים אבל אם ידוע שהם אוהבים זה את זה אין לחוש בל בפלתי שם סק"א כתב שיהודי ועכו"ם יכולים לאכול על שולחן אחד אף שאוהבים זה את זה יעו"ש אמנם ביד יהודה שם סק"ב ובפרי תואר שם כתבו שיש להחמיר בזה יעו"ש.

¹⁰⁶ . הנה הש"ך בדעה יחידאה, כי מרן החיד"א בשיורי ברכה סימן פח סק"ג כתב להחמיר בזה, ואולם בספר יד יהודה (סימן פח פירוש הקצר סק"ג) כתב שכל דבר שאסור מצד עצמו אפילו לח מותר להעלותו על שולחן בשעת האכילה ולא חיישינן שמא יאכל ממנו שהרי בדיל מיניה, וכן כתב בחזו"ע ט"ו בשבט ברכות עמ' שלו, וכתב שלכן מותר להריח מאכל איסור ולא חיישינן דמלא יאכל ממנו דבדילי מיניה אינשי

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ונחלקו האחרונים האם מותרים לאכול בשר בחלב ביחד עם אוהבים זה את זה, אבל בלא אוהבים זה את זה אין איסור, ולדינא עדיף להחמיר שלא יאכלו בשר בחלב באותו שולחן.¹⁰⁷

¹⁰⁷ . הנה ביסוד דין היכר בבשר בחלב איתא בשו"ע בשו"ע סימן פ"ח ס"ב, וז"ל: אפילו בשר חיה ועוף אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבנה שלא יבא לאכלם יחד אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל מותר ליתן זה בצד זה, ועוד כתב בסעיף ב' הא דאסור להעלותו על השלחן דוקא בשני בני אדם המכירים זה את זה אפילו הם מקפידים זה על זה אבל אכסנאים שאין מכירין זה את זה מותר, ואפילו המכירים אם עשו שום היכר כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים פת להיכרא מותר, וכתב ע"ז ברמ"א, ודוקא שאין אוכלין מן הפת המונח ביניהם היכר אבל אם אוכלין ממנו לא הוי היכר דבלאו הכי הפת שאוכלין ממנו מונח על השלחן ומקור דבריו מהארוך והגהות אשר"י יעו"ש.

ומ"מ בני"ד כתבו להקל בזה בשו"ת בית יעקב (סימן יב בד"ה ומה שהקשו) והו"ד בדרכי תשובה (סימן פח שם סקט"ו) שמוכח מדבריו שאם אינם מכירים אין איסור, אבל באוהבים זה את זה יש להחמיר, אבל בפלתי שם סק"א כתב שאפשר להקל בזה, ויש עוד להאריך בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות בישולי גוים

(א). איסור בישולי גוים הוא אפילו שהבישול נעשה בבית ישראל ובכליו של היהודי גזרו חכמים והמאכל נאסר באכילה¹⁰⁸

(ב). אין חילוק בבישולי גוים בין גוי שעובד עבודה זרה ללא עובד עבודה זרה¹⁰⁹

(ג). איסור בישולי גוים הינו אף במקום שיש חשש איבה¹⁴⁰.

¹⁰⁸ . כן מבואר מדברי הטוש"ע יו"ד סימן קיג ס"א יעו"ש, ואיסור זה הוא אפילו בעזרות בית נכריות והיינו משום שאינן קנויות לנו קנין הגוף אלא רק עובדות כשכירות לכן הבישול שלהם אסור אפילו בדיעבד, ובב"י יו"ד שם הביא בזה מח' ובשו"ע ס"ד כתב בשם יש אומרים בתרא להחמיר אפילו בקונים, ומ"מ בזמנינו כתב בפרי חדש (שם סק"ט) שאף ל"א שמתירים אסור, וכן כתב בזבחי צדק (שם אות כג) לדינא.

ואמנם יש מקילים במשרתים ומשרתות שמבשלים בבית ישראל, כן נראה ברמ"א שם, מ"מ אין היתר זה שייך היום, ראה בערוך השולחן ובשו"ת רב פעלים, (ח"ד או"ח סימן ו) שהרי קימ"ל כיש אומרים בתרא, וכתב שם והנה פה עירנו בגדאד נהגו לאסור השפחות גם בדיעבד כי אנחנו קבלנו הוראת מרן ז"ל שהביא בשו"ע סברת האוסרים באחרונה וידוע כי סברא שהביא באחרונה הא עיקר ולכן נהגו פה עירנו לאסור גם בדיעבד. והביא הדברים בספר הכשרות למעשה עמ' תקכו בהערה טו שהיות וכל ההיתר הוא שמסתמא אחד מבני הבית יחתה בגחלים או ידליק ויכבה את האש אך בזמן הזה שאין רגילות לחתות וכן לא להדליק או לכבות באמצע הבישול אין היתר, וכן אין השפחות קנויות לנו כנ"ל.

¹⁰⁹ . בב"י יו"ד סימן קכד כתב בשם הרשב"א בזה"ל: כל שאסרו משום חתנות אף הוא אסור בו שהרי הוא בכלל איסור חתנות, וכן בשו"ע יו"ד סימן קיב ס"א כתב עממים ולא כתב עכו"ם, ואף שבנדפס לפנינו שונה מ"מ הרי הוא שונה משום הציזנורא, וכן האריך לדינא ביפה תואר סימן קיב סק"ג ובשו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סימן יז ובשו"ת יחו"ד ח"ה סימן נד ובהליכות עולם ח"ז עמ' צג יעו"ש.

¹¹⁰ . כן כתב בט"ז יו"ד סימן קנב סק"א ובכנסת הגדולה יו"ד סימן קיג הגהות טור אות ב.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ד). יש מתירים שגוי יבשל עבור ישראל אם זקן חולה סיעודי אף אם הוא חולה שאין בו סכנה, ואין הכלי צריך הכשרה¹¹¹.

¹¹¹. כן יש ללמוד מדברי השו"ע או"ח סימן שכח סעיף יט וז"ל: חולה שאין בו סכנה מותר בבישולי אינו יהודי, ובמשנ"ב שם סק"ג ביאר שאפילו שאשר איסורי דרבנן אסור לחולה שאין סכנה לאכול ולשתות כמבואר ביו"ד סימן קנה מ"מ שאני בישול עכו"ם שאין איסורו מחמת עצמו וגם החולה מברך עליו דבהיתרא קאכיל, וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן עב יעו"ש, ובקובץ מבית הלוי (הלכות בישולי גויים) כתב בשם מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל להתיר באופן שאין אפשרות לבשל ע"י ישראל ומקור מדברי המשנ"ב שם יעו"ש.

ואף אם הביא החולה ונשאר מהתבשיל מותר לו לאכול כן כתב בשו"ת בית יעקב סימן קה, וכן כתב להביא לדינא בחזו"ע שבת ח"ג עמ' תיז כמבואר בתשובות שבילקוטי הפרדס (דף כו ע"ד) כתב שהמבשל לחולה בשבת והבריא מותר לחולה ההוא לאכול ממנו מפני שאין רגילות שהחולה יתרפא בו ביום מחוליו ומילתא דלא שכיחא גזרו ביה רבנן ואדרבה הרגילות היא שהחולה חוזר לחוליו וכמ"ש בתוס' חולין דף טו ע"א הלכך כיון שהותר תחילתו הותר סופו.

ואולם כל מה שהותר דוקא בשבת אבל במוצאי שבת אסור, כן הו"ד הרא"ה בבדק הבית (דף פט ע"ב) שאם בישל גוי עבור חולה שאין בו סכנה הואיל והוא זמן שאסור לנו לבשל לא אסרו בו בישולי גוים גלל, דלא שייך בזה הטעם משום חתנות ולא עוד אלא שהתבשיל מותר אף לבריא במוצאי שבת, והרשב"א במשמרת הבית השיג עליו וכתב כי מה שכתב שהוא זמן שאסור לנו לבשל ולכן אין בו משום חתנות אדרבה כיון שאי אפשר לחולה אלא ע"י הגוי והגוי מטיב עמו כל שכן דאיכא משום אקרובי דעתא טפי וכו' ומש"כ שהתבשיל ג"כ מותר לבריא במוצאי שבת חלילה וחס שלא הותר אפילו לחולה עצמו אלא בשעת הצורך בלבד דהיינו בשבת אבל במוצאי שבת חזר לאיסורו, ואמנם ברמ"א יו"ד סו"ס קיג פסק כדעת הרא"ה להתיר, וכן כתב במג"א סימן שיח סק"ג, אבל ברוב האחרונים חלקו על הרמ"א, וכן כתב בעולת שבת סימן שיח סק"ז שכל האחרונים הסכימו להחמיר כדעת הרשב"א יעו"ש. ואולם במשנ"ב סימן שיח סק"ד נראה להתיר, אבל קשה ממש"כ בסימן שכח סק"ג וכמו שכתב להקשות באול"צ, ואמנם בחזו"ע (שבת ח"ג עמ' תכ) כתב שנראה שמש"כ במשנ"ב הא בנו של המשנ"ב והוא הוא, ויפה כח הבן להלכה כמ"ש במכתבי החפץ חיים עמ' מג וכיון שכן שאין להתיר את התבשיל, ואולם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן קב) כתב לדחות תירוץ זה שהרי החפץ חיים עבר בעין בוחנת ובדקדוק רב על כל הספר אלא צריך ליישב שבסימן שיח מדובר שבישלו על ידי גוי עבור חולה שיש בו סכנה ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן משום חתנות ובסימן שכח מיירי

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ה). נחלקו השו"ע והרמ"א האם כדי שיהיה בישול ישראל צריך גם להניח את הסיר על האש, או שמספיק להדליק את האש, ודעת השו"ע שלא מספיק בהדלקה של האש בלבד, ואולם כתבו הפוסקים שאם הזקן הוא חולי שאין בו סכנה אפשר לסמוך על הרמ"א ולהסתפק בהדלקת האש ע"י היהודי¹¹².

ומ"מ כתבו הפוסקים שמותר לגוי לבשל ליהודי בכיריים אינדוקציה ואינו נקרא בישולי גוים¹¹³.

שבישלו עבור חולה שאין בו סכנה, וכן כתב בשש"כ (פרק לח הערה מז) וע"ע בזה בספר שונה הלכות סימן שכח סכ"ב מש"כ בזה.

¹¹² . כן כתב לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ט חיו"ד סימן ו' שיש להקל בזה, וע"ע בשו"ת יחו"ד ח"ה סימן נד, וע"ע במש"כ בזה בשו"ת יביע אומר ח"י עמוד קעח, ואם מועיל שגוי יקח אש מנר נשמה ברמ"א יו"ד סימן קיג התיר ובערוך השולחן שם התיר בשעת הדחק, וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ט סימן קנט שכיון שישראל הדליק אש לצורך זה ובבית ישראל ולצורך חולה שאין בו סכנה אין בזה משום בישול עכום, וכן כתב הגרי"מ שטרן שליט"א בקובץ היכלא חלק ד', וכן בספר שולחן מלכים עמ' תנב, הביא מהגר"ש בן שמעון שליט"א שהוא מורה לספרדים שלא להסתמך על היתר זה אלא שהגוי יביא את האש להזקן והוא ידליק אותו ומה שהסיר כבר מונח שם משאירים את זה וסומכים על הרמ"א בשעת הדחק. וע"ע בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' קעט ובמה שדן שם לפני זה מה נקרא בישולי גוים.

¹¹³ . הנה בספר אהל יעקב פסקי הוראה סימן קמב כתב בעניין כיריים אינדוקציה אם ניתן להקל עבור זקנים, וז"ל: מצד בישול עכו"ם, בספרי אהל יעקב הל' מאכלי עכו"ם הבאנו פסק הלכה שהסכימו לו כמה רבנים ומובא בספר הכשרות למעשה (עמוד י"ז) בשם שו"ת עמא דבר חלק ב' (סימן ל') כיריים חשמליות מגנטיות מסוג "אינדוקציה" המופעל אוטומטי עם מגע הסיר בכירה וברגע שמניחים את הסיר על הכירה היא פועלת, בזה לא מועיל הדלקה של המכשיר על ידי יהודי אף לא לדעת המקילים בני אשכנז, ופעולת הנחת הסיר חייבת להיות על ידי יהודי. ולכן נשאלתי כמה פעמים כשיש עובד זר בבית ישראל ומדובר בזוג זקנים שאינו יכולים להניח שום סיר על הכיריים האלו, האם ניתן להקל באיזה צירופים במקום דחק כזה. וכעת הגיע לידי ספר חדש וחשוב הנקרא משמרת הבית (להגרמ"מ קארפ שליט"א, עמוד צ"א) פסק לדינא לגבי הכיריים הנ"ל שיש להחמיר בזה בבישול גויים, ומ"מ באופן שישראל הדליק המכשיר אע"פ שהגוי נותן הקדירה על מקום החימום יש להקל בזה בבית ישראל. ובביאור דבריו כתב שכבר נתבאר על פי הירושלמי והרשב"א והטור (סימן קי"ג סעיף י"ג) שצריך בישול באש דוקא וכל שלא בישל באש הוי כמעושן

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ו). מועיל להדליק את התנור ע"י שעון שבת ¹¹⁴ ואינו נקרא בישולי נכרים.

ז). מותר לגוי לחמם עבור היהודי תבשיל במיקרוגל ¹¹⁵ וכן כל דבר שאין בו בישול בשבת אין בו משום בישולי עכו"ם ¹¹⁶

וכבוש. והנה צורת הבישול כזו אינה באש כלל ומ"מ כבר נתפשט טובא הבישול כך ואי אפשר לידע מתי ישתנה לגמרי ולכן אי אפשר להתיר בישול כזה במשרתות אא"כ הודלק על ידי ישראל, ואע"פ שכשישראל מדליק אין אש מ"מ על ידי הדלקתו נדלק הכיריים בשעה שמניח נמצא דהישראל משתתף אף הוא במעשה הבישול, ולכן בכה"ג נראה דיש להקל להרמ"א, ולספרדים המחמירים בהנחה על האש יש להקל בזה בבית ישראל שהספרדים סומכים על זה בדיעבד, ראה שם בספר (סעיף נ"ח ובהערה שם). ושמעתי שהגר"א ווייס שליט"א היקל בזה לעת הצורך. עכ"ד, וכן עתה ראיתי תשובה של הגאון רבי יצחק לוי שליט"א רב העיר נשר שכתב להתיר בזה כיון שזה לא נאסר והאריך בזה בארוכה. ובעזה"י נאריך בזה בפנ"ע.

¹¹⁴ וע"י כן נקרא בישול ישראל כן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן רנ שבהפעלה אחת הפעולה מתייחסת לישראל אבל הפעלה ע"י השעון בשנית אינה מועילה, ואמנם בקובץ עם התורה (תשנ"ה סימן יג) הובא תשובת בעל מחזה אליהו זצ"ל שאין שעון מועיל כלל, ואולם יש לומר שיש מקילים בחשמל ויש לצרף את דעתם בזה וכן כתב בספר הכשרות למעשה עמ' תקכח.

¹¹⁵ כן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קפה והיינו שגזרו דוקא על בישול שהוא מביא לידי התקרבות, ובשו"ת שבט קההתי ח"א סימן רכז כתב שאין בישול אחר בישול ולכן החימום מותר, יעו"ש, וא"כ לדבריו ה"ה בכל מילי.

¹¹⁶ . ואולם לבשל ע"ג האש יש לאסור בלח כי לכאורה יש ללמוד מדיני שבת לפי דעת מרן בסימן שיח שיש בישול אחר בישול בלח אבל ביבש לא, אבל כיון שלדעת הרמ"א מותר, א"כ במקום חולה אפילו שאין בו סכנה יש לסמוך ע"ד הרמ"א, וכ"ש שהרי יש הרבה פוסקים שכתבו שמותר לומר לבן ספרד הסובר כמו השו"ע להניח על הפלטה וא"כ ה"ה בדין, אבל י"ל שכ"ז לגבי פלטה אבל לגבי בישול על האש שאני, ואין להתיר אלא ע"ג בלעך, אלא שי"ל דתלוי בדין בלעך, ומ"מ בשבט הקהתי כתב שיש לזה אותו דין של שבת.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ח. גוי שהוא אומר שהוא לא הדליק את האש אלא אחד מבני המשפחה שהיה בבית הדליק ואין איך לברר נאמן הגוי¹¹⁷

נכרי שבישל עבור ישראל האם הכלים נאסרים

ט. בשו"ע יו"ד סימן קיג סט"ז מבואר שכלי שבישל בו הגוי צריך הכשרה, אולם כ"ז דברים שיש בו משום בישול גוי,¹¹⁸

עברו ובישלו האם מותר בדיעבד לאכול מהמאכל

י. אם עברו ובישלו בכלים אלו שהגוי בישל בהם מותר המאכל בשימוש¹¹⁹.

יא. אם בישלו בשביל החולה שאין בו סכנה, בשבת קודש, אין הכלים צריכים הכשרה.¹²⁰

¹¹⁷ . כן כתב בספר הכשרות למשעה עמ' תקכז ובהערה כב ביאר שבכה"ג היות שהוא מילתא דעבידא לגלוייא וגם גוי נאמן ועוד שהוא ספק דרבנן לקולא. ואולם לענ"ד אכתי הרי שייך לברר הדבר לפנינו ויל"ע עוד.

¹¹⁸ . וכן בערך השולחן שם סקכ"א ובשירי ברכה סקי"ט, ואף שהכלים אינם בני יומן צריך הכשר כן כתב בכסא אליהו (סימן קיג אות ד) ובזבחי צדק (שם אות סה) וכן בבן איש חי (ש"ב פרשת חקת אות כד) ואף שאיסורי בישולי גויים דרבנן הוא מ"מ גם באיסור דרבנן כלי שאינו בן יומו אסור להשתמש בו. ומש"כ ויכול להגעיל את הכלי חרס הדין הוא שמותר אפילו מעת לעת, כמ"ש בחזו"א יו"ד סימן מד סק"ג יעו"ש

¹¹⁹ . כן כתב בערך השולחן סימן קיג אות כא, ובזבחי צדק קשם אות סג, וכן כתב להביא לדינא בספר בין ישראל לעמים פ"ה ס"כ. יעו"ש.

¹²⁰ . ומ"מ היכא שבישל בשביל חולה שאין בו סכנה, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פרק לו תשובה ה' בנכרי שבישל אוכל בשבת לצורך חולה שאין בו סכנה, האם כלים שבישל בהם צריכים הכשר כדין גיעולי נכרים, והשיב, שאין צריך להכשיר את הכלים שבישל בהם הנכרי לצורך חולה שאין בו סכנה, וביאר שם במקורות שבשו"ע סימן שכח ס"ט כתב, חולה שאין בו סכנה מותר בבישולי עכו"ם, וכתב שם במשנ"ב ס"ק סג שמ"מ הכלי צריך הכשר יעו"ש, אבל דעת מרן בב"י יו"ד סו"ס קיג להתיר אף לבריא לאוכלו במוצ"ש ובדאי שאין צריך הכשר, וכן כתב הרמ"א שם סט"ז, יעו"ש, וכן במשנ"ב סימן שיח סקי"ד כתב להתיר אפילו לבריא באכילה, והקשה באול"צ שלכאורה סותר למש"כ בסימן שיח, ומ"מ להלכה ודאי קימ"ל כדברי מרן

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

וכתבו הפוסקים שמותר לאכול את גם ליהודי ¹²¹ וכל חולה וחולה בזה לפי ענינו. ¹²²

(ב). כלי חרס ¹²³ מועיל הכשרה ע"י הגעלה שלשה פעמים ולהחליף את המים בכל פעם

שהתיר אף באכילה, ובודאי שאין צריך להכשיר את הכלי אפילו שכמה אחרונים החמירו בזה, מ"מ כיון שכן דעת מרן ואין כאן אלא חשש דרבנן יש להרות כדברי מרן.

וכן מבואר לדינא בערך השולחן (יו"ד סימן קיג סקכ"ד) שאין צריך הכשר כיון שאמרו חכמים בשבת דף קכט ע"א שבשבת אומר החולה לגוי ועושה, ויש לסמוך בזה על הרא"ה לענין הכלים שאינם צריכים הכשר כיון שבלאו הכי יש פוסקים שסוברים שהכלים של בישולי גוים אינם צריכים הכשר יעו"ש, וכן כתב בזבחי צדק (סימן קיד ס"ק סה) וכן כתב בשו"ת מעט מים (סו"ס כז) שיש להתיר בזה, וכן כתב בשו"ת פרי השדה (ח"ג סוף סימן קצה) שהכלים שבישל בהם הגוי בשבת לצורך חולה שאין בו סכנה אינם צריכים הכשר יעו"ש, וכן כתב בחזו"ע שבת ח"ג עמ' תיח, וע"ע בזה בכה"ח סימן שיח סקל"ב, ובשו"ת צי"א ח"ח סימן טו פרק יא. ואמנם בבן איש חי (שנה ב' פרשת בא אות ד) כתב שיש להחמיר ולהצריך להכשיר את הכלים.

121 . בחזו"ע שבת ח"ג עמ' תיח שמותר אף לבריא לאכול ויש בזה ספק ספיקא יעו"ש.

122 . ולענין חולה אלצהיימר האם נקרא חולה שאין בו סכנה, ולכאורה י"ל שכן, וע"ע במש"כ בקונטרס שערי יוסף בדיני חולה אלצהיימר, ושאלתי להגאון רבי יצחק מאזוז שליט"א בעמח"ס שו"ת חקרי הלכה וש"א"ס האם חולה אלצהייצר מבוגר מעל גיל שמונים, וחלש קצת נקרא חולה שאין בו סכנה, וכתב לי, אין גדר של גילאים בזה לכאורה. אבל במציאות בדרך כלל אדם שהגיע לגבורות הוא חלש ובגדר חולה שאין בו סכנה לכה"פ. עכ"ד, והגאון רבי בן ציון יעקב הלוי וואזנר שליט"א כתב לי בזה"ל: תלוי במצבו אינו דומה מקרה אחד למישנהו, מה עוד שלרוב הסוכבים אותו יודעים היטב צרכיו מהיכתי תיתי לחלל שבת עבורו עכ"ד.

123 . ואף בכלי חרס מהני הכשרה ע"י שיגעלו שלש פעמים, כן מבואר בערוך השולחן יו"ד סימן קיג סט"ז יעו"ש, ומ"מ יחליפו את המים בכל הגעלה וכמ"ש בחזו"א יו"ד סימן מד סק"ג יעו"ש.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

יג). אם גוי יכול לחמם אוכל על הגז בכלים שלו מדינא מותר, אבל יש להחמיר בזה¹²⁴

יד). ולענין האם הגוי יכול לבשל לעצמו בבית הישראל בשר וחלב ביחד, כתבו הפוסקים להחמיר בזה, אבל בעובד זר שגר בבית הישראל יש להקל בזה, ומ"מ לענ"ד יש להחמיר בזה כי לפעמים זה יכול להטריף את הכירים כיון שיש כל מיני סוגי כירים בבית הישראל¹²⁵

וכמו כן גם מכין בשר וחלב בבית הישראל יש להזהר שהישראל לא יעזור לו להגיס הקדירה כדי שלא יעבור בבישול בשר בחלב¹²⁶

124. ברמ"א יו"ד סימן פז ס"ו כתב שאסור לחתות תחת האש של הסירים של עכו"ם ובש"ך סקי"ח הוסיף שלכתחילה אסור גם לתת לגוי לבשל בסיר שלהם שמא יבוא הישראל לחתות אלא צריך שיהיה לשפחות בנפרד קשירה של בשר וקדירה של חלב וכתב שהוא חומרא ואין נזהרים בזה.

125. הנה בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סימן רצד רצה) נשאל במה שיש עכו"ם שקונים בשר נבילה מביאים אותו לביתו של הישראל בשל בביתו זה הבשר האם אסור לבשל שם, והשיב בן נח אינו נבילה ומותר לישראל להושיט לו מה שמותר לו, אבל יש להתרחק מן הכיעור והדומה לו, שהרי אמרו בע"ז דף נח ע"ב אסור למזוג יין נסך לגוי משום דאמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב והנוהג היתר בזה אין בו רוח טהרה עכ"ד.

ואמנם מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד עמ"ס עבודה זרה דף נח ע"ב כתב דנראה שעובד זר הנמצא בבית הישראל ומכין מזון לעצמו בשר נבילה כיון שהוא עוזר לאדם זקן נקרא שגר שם, יעו"ש, ואמנם לענ"ד נראה להחמיר בזה ובפרט לפי מש"כ שלא יחשיבו את מה שהגוי גר שם כשכירות משום כמה דברים.

126. כן כתב לדינא בשו"ת חיי הלוי ח"ה סימן נו אות א' יעו"ש בכ"ד.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

מה נקרא בישולי עכו"ם

א. בשו"ע יו"ד סימן קיג סעיף א כתב, דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת שבשלו עובדי כוכבים אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל אסור משום בשולי עובדי כוכבים, ומוכח שבישול גוים הוא נאמר דוקא בג' התנאים האלה, א. שהמאכל אינו כמוהו חי, ב. שיהא עולה בפני שולחן מלכים, דהיינו אנשים חשובים, והגדר בזה כשיעור סעודות חתונה, כמו במקום שהוא נמצא, [וא"כ הוא למה מבשלים והוא לא על האיכות], ג. ללפת את הפת, שאוכלים סעודה עולה על גבי השולחן.

ב. ולכן מאכל שאינו חי לבדו, אבל נאכל בתערובת עם דברים אחרים, נקרא שנאכל חי ואין בו משום בישולוי גוים, ולכן גוי שטיגן בצל מותר לאוכלו עם הסלט ביחד¹²⁷.

וכן דבר חי שנאכל חי אבל אין רגילות לאכול אותו חי, מ"מ אין איסור בישולי עכו"ם¹²⁸

ג. וגדר הדין של עולה על שולחן מלכים ושרים תלוי כל מקום במקומו¹²⁹

¹²⁷ . כן הוא דעת בעל השבט הלוי והו"ד בקובץ מבית הלוי ח"ח סימן יב.

¹²⁸ . כן כתב בחידושי הריטב"א לע"ז דף לח ע"א וז"ל: כל הנאכל כמות שהוא חי פירוש שראוי לאוכלו כמות שהוא חי ואע"פ שאין הרגילות לאוכלו אלא מבושל עכ"ד, והו"ד לדינא בספר מחזיק ברכה למרן החיד"א סימן קיג ס"א יעו"ש.

¹²⁹ . והנה חדא מדברי השו"ע נראה דהדין הוא דבעינן שיהיה עולה על שולחן מלכים בלבד, ואולם מרן החיד"א בשו"ר ברכה יו"ד סימן קיג סק"ב כתב שה"ה שעולה על שולחן שרים, והביא כן בשם האריז"ל, וכן כתב בבן איש חי לדינא שנה שניה פרשת חוקת הלכה ט, וע"ע בכה"ח סימן קיג סק"ב שהיינו אנשים חשובים שראוי לתת להם מאכל זה.

ומש"כ שהגדרה של עולה על שולחן מלכים הינו הגדרה עולמית אלא כל מקום לפי מה שהוא, כן כתב בשו"ת בית יהודה יו"ד סימן כא, ובמקור חיים יו"ד סימן קיג

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ד). שיעור בישול הוא כמאכל בן דורסאי, ובזה נקטינן לדינא שהשיעור שליש בישול¹³⁰ והשיעור הוא בין לקולא ובין לחומרא, ובבישולי גוים דעת מרן השו"ע להקל שהוא אפילו כחצי בישול.

וכתב לדייק כן מדברי הרמב"ם בפרק יז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יח שכתב במקום שעולין על שולחן מלכים, ומשמע לדינא כל מקום למקומו, וכן כתב לדינא בשו"ת חשב האפוד חלק ג' סו"ס כט. וכן כתב בפרח תואר סק"ז ובחכמת אדם כלל סו"ס"ד ובערוך השולחן שם סי"ח, יעו"ש,

ועוד כתבו הפוסקים לדון מה הדין במאכל שנתבשל במקום שעולה על שולחן מלכים והובא למדינה אחרת ששם אינו עולה על שולחן מלכים האם הולכים אחרי מקום הבישול או אחרי מקום האכילה, וכן יש לדון להיפך ובשיורי ברכה סק"ז נוטה להחמיר בזה.

¹³⁰. הנה בגדר השיעור מאכל בן דורסאי ידוע בזה מח' הראשונים האם הוא שיעור חצי בישול או שליש בישול, דעת רש"י (שבת דף כ' ע"א) והרשב"א (בתורת הבית הל' בישולי גויים) שהוא שליש בישול, אולם דעת הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת ה"ה שהוא חצי בישול, ובשו"ע (יור"ד סימן קיד ס"ח) כתב שהוא שליש בישול, ומ"מ לענין שבת שאני דהנה בשו"ע או"ח סימן רנד ס"ב לענין דין שהייה מער"ש שרק לאחר שנתבשל חצי בישול לא חיישינן שמא יחתה, ובמג"א (שם סק"ח) ובעוד אחרונים כתבו, שמשום חומרא דשבת החמיר בזה, ולכן במבשל בשבת חמור הוא משליש בישול, ובמשנ"ב סימן רנג סקל"ח כתב, כמאכל בן דורסאי, י"א חצי בישול וי"א שליש בישול, והשו"ע לקמן בסימן רנ"ד ס"ב סתם חצי בישול, ומ"מ כתב במשנ"ב שבמקום הדחק אפשר להקל בשליש בישול. ומ"מ היינו דוקא לגבי שבת קודש אבל לגבי בישול עכו"ם אפשר לומר שאפילו חצי בישול.

וכיצד משערים שיעור מאכל בן דורסאי, כתבנו בזה בקונטרס שערי יוסף שהייה חזרה והטמנה עמ' 14, שלכאורה אין לחשבן לפי זמן הבישול, דהרי סוף הבישול הוא עיקר, וא"כ יתכן שאף שיעבור חצי מהזמן, עדין זה לא יהיה אפ' חצי, ולכן בהגדרה זו מצינו בדברי הכה"ח (סימן רנג סקכ"ח) שכתב שלדידן שאין אנו בקיאיין איזה נקרא כמאכל בן דורסאי יש לשער שכל שנאכל התבשיל ע"י הדחק מחמת בישולו יש להתיירו. וכן נראה לדינא.

ושיטת החזו"א (סימן לז אות ו) כתב שמשערין שיעור זה בזמן הבישול שאם בשביל לבשל את המאכל כל צורכו צריך שעה, הרי מחצית השעה הוא שיעור הבישול ועשרים דקות הוא שליש. ועוד כתב שהשיעור הוא מתחיל רק ממתי שהמים מגיעים לשיעור יד סולדת.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ה). איסור בישולי גוים הוא בבין בישול, בין בטיגון, בין בצליה,¹³¹

ו). מותר לשתות קפה או תה שהכין העכו"ם¹³² וכן מותר בי בקפה שחור וקפה טורקי ואספרסו, וכן הוא הדין בקפה נמס, ובשוקו שהגוי מכין אם המוצרים כשרים.¹³³

ז). ביצה חיה שבושלה ע"י גוי בכל צורה שהיא בין ביצה קשה בין חביתה יש איסור בישולי גוים¹³⁴

¹³¹ . כן כתב המאירי בע"ז דף לח ע"א, ולא התירו אפיה אלא בפת אבל בבשר יש בישולי גוים.

¹³² . כן כתב לדינא בשו"ת יחווה דעה ח"ד סימן מב, מותר כיון שאין לחוש לתערובת איסור כיון שעיקר במשקאות אלו הוא המים, והתה או הקפה הם בטלים, ויעו"ש ביחוו"ד שלא חיישינן לאיסור ביטול ברוב לכתחילה כיון דהוא דרבנן, יעו"ש וכן כתב בשו"תש אלו לברוך חיו"ד סימן מז שבמשקה תה אין בו משום בישולי גוים היות והרוב הוא המים ואין בישול גוי במים יעו"ש.

¹³³ . וראה עוד בכ"ז בספר פסקים ותשובות עמ' תסב ואילך, ומכיון שאינני דן עתה על בישולי גוים במסעדות כו' ורק בבית ישראל לא ראיתי עתה צורך להרחיב בכ"ז, והורצה להרחיב יעיין שם,

¹³⁴ . הנה מדברי מרן השו"ע או"ח סימן רד ס"א שכתב שהביצה מברך עליה שהכל אפילו אם גומעה חיה, ובע"ז דף לח ע"ב מבואר מח' בביצה צלויה ע"י עכו"ם שחזקיה ובר קפרא התירו לאכילה ורבי יוחנן אסר, ופסקו שם הראשונים ברי"ף וברא"ש לאסור שהרי מה שנאכלת חיה אינו אלא ע"י הדחק ולא חשיב אכילה, וכן כתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הי"ד, וכן מבואר חבידושי הראב"ן (ע"ז סימן שג) ביצה שצלאה גוי אע"פ שיש בני אדם שגומעין ביצה חיה כיון דרובא דעלמא לא אכלי הכי אסורה יעו"ש. ובשו"ע יו"ד סימן קיג סעיף יד כתב שאסור לאוכלה בבישולי גוים אע"פ שראוי לגומעה חיה כיון שאי"ז אכילה חשובה אלא ע"י הדחק וכמ"ש בלבוש שם סי"ד ובט"ז שם סק"ד. וכן האריך בזה לדינא הגאון רבי דוד ברדא והו"ד בקובץ זכור לאברהם תשנ"ד תשנ"ה עמ' שיג שיז. וראה עוד בספר הכשרות למעשה עמ' כו שאף מי ביצים עברו פיסטור למעלה מ-40 מעלות אינו ראוי לגומעו חי, וע"ע בספר הכשרות למהדרין עמ' רל.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ח. גוי שנותן תבלינים לתוך מאכל שבישל ישראל אין בנתינתם משום איסור בישולי גוים¹³⁵

ט. גוי שמבשל תפוחי אדמה אסור משום בישולי גוים,¹³⁶ אבל ציפס נחלקו הפוסקים יש מקילים ויש אוסרים,¹³⁷

¹³⁵ . כן כתב לדינא בספר הכשרות למעשה עמ' כז. ואמנם בספר פסקים ותשובות יו"ד סימן קיג סוף אות ח' כתב שסוגי תבלינים שאינם נאכלים חיים נחלקו בזה הפוסקים אם נאסרים בבישול גהוי כיון שמיועדים רק להשבחת המאכלים, ומ"מ כתב שם בשם שו"תחלקת יעקב יו"ד סימן כז אות ב' שתבלין הראוי לאיכלה רק ע"י בישול פעם שניה לכו"ע מותר.

¹³⁶ . הנה לגבי תפוח אדמה שיש לאסור כן כתב בחכמת אדם כלל סו אות ד' וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קח אות ד' וח"ב סימן ד' שבזמנינו המציאות שמעלים את זה בכל סעודה חשובה, וע"ע בשו"ת תו"ה ח"א סימן לח ובשו"ת תבואות שמ"ש חיו"ד סימן ע' ובשו"ת יביע אומר חיו"ד סימן ז'

ואולם בערוך השולחן סימן קיג אות יח העלה לדינא שאין בתפוחי אדמה משום בישולי עכו"ם וכן כתב לדינא בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז חיו"ד סימן ו' סק"ד, ונקפ"מ לדינא שבדיעבד בשעת הדחק אין לאסור.

¹³⁷ . הנה לענין האם יש בציפס בישולי עכו"ם, נחלקו בזה הפוסקים שלכאורה יש לומר שלא חשיב שעולה על שולחן מלכים ציפס באולמי חתונות וכו', ואמנם בספר אמרי יעקב הל' ארץ ישראל עמ' קיא כתב להחמיר בזה וכן הובא מאמרו בקובץ הלוי חלק יב עמ' קז שיש לאסור דסו"ס כיון שרגלים לאכול תפוחי אדמה באופנים אחרים יש בו משום בישול עכו"ם, אבל ציפס דק כמו חטיף מותר, ועוד כתב שספרדים המקילים לאכול מתבשיל עכו"ם בבית ישראל שהדליק הישראל האש יש להם ע"מ לסמוך יעו"ש, וע"ע בזה בשו"ת שבט הלוי שם ובשו"ת נהרות איתן ח"ג סימן מא, ואמנם בספר להלכה עמ' קעד כתב שבציפס אין בישולי עכו"ם כיון שאין מעלים אותו בסעודות חשובות, ובספר אהל יעקב הלכות מאכלי עכו"ם עמ' קטו הרחיב בזה.

ובספר משמרת הבית עמ' סה כתב הגרמ"מ קראפ שליט"א שחטיפי ציפס דק שיש במינו עולה על שלחן מלכים אבל הוא נעשה באופן דק שאינו עולה על שלחן מלכים שאינם נאכלים בסעודה כגון חטיפים וכדו' ואף לא לפרפרת וקינוח ונחלקו הפוסקים האם יש בהם משום בישולי גוים ומ"מ כתב שם שהמחמיר תע"ב והמקיל יש לו על מי לסמוך להקל בזה בהדלקת האש בלבד שמספיק גם למחמירים בהנחה ע"ג האש,

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

י. בורקס תפוחי אדמה שכבר נתבשל במפעל על ידי ישראל קודם נתינתו בבצק מותר שהגוי יכניס את הבצקים לתנור אף לדעת השו"ע כדין פת ולא כדין בישול וכן ה"ה בבורקס גבינה¹³⁸

יא. אורז בדרך כלל עולה על שולחן מלכים¹³⁹

יב. בשר, כל סוגי הבשר נאסרים בבישול הגוי בין בשר בהמה ובין בשר עוף מפני שאינו נאכל חי על שולחן מלכים, ואפילו קורקבן וכדומה שאינו מאכל חשוב מ"מ הרי הוא עולה על שולחן מלכים בתחילת הסעודה או בסופה¹⁴⁰

יג. דג, רוב סוגי הדגים נאסרים בבישול הגוי מפני שאינם נאכלים חיים ועולים של שולחן מלכים, ובכלל זה הוא דג סלמון טונה קרפיון מושט

ויעו"ש בהערה בעמ' סז שראה בספר אחד שמביא בשם הגריש"א זצ"ל שחטיף ציפס חשוב שעולה על שלחן מלכים לפי שאפשר לאוכלו עם גבינה רכה ללגפת את הפת יעו"ש, וכתב ע"ד שאינו מאמין שיצא הדבר מפי הגריש"א ולא מפי כל דבר הנדפס בספר שמה בכך שאפשר ללפת בו את הפת והלא זה עצמו אינו מאכל שעולה על שלחן מלכים לאכול גבינה רכה עם חטיף ציפס בתורה ומה בכך שיש אדם שאוכל כך יעו"ש, והוסיף שהרי גם ידוע לו שמרן הגריש"א זצ"ל לא ידע מהו חטיף ציפס ובודאי לא העלה על דעתו מאכל ציפס הנאכל עם גבינה רכה גי גם טחינה לא ידע הגריש"א מה היא יעו"ש עוד.

¹³⁸ . כן הביא לדינא בספר השרות למעשה עמ' כח שהביא במש"כ הרב יעקב חביב בספר חם השמש עמ' 102 שכתב שיש להקל בזה בצירוף, והו"ד בספר הכשרות למעשה עמ' כח, ואמנם בספר אשרי האיש (חיו"ד פ"ח ס"א) הובא בשם מרן הגריש"א זצוק"ל להחמיר בזה שחל עליו איסור בישולי גוים.

ובמש"כ לגבי בורקס גבינה כן כתב בספר עזרה כהלכה עמ' קי בשם הגר"צ וובר, וכן העלה כבר לדינא בשו"ת יביע אומר ח"י חיו"ד סימן ז יעו"ש.

¹³⁹ . כן מבואר בפר"ח סק"ה ובחכמת אדם כלל סו ס"ב, אבל כתב שאורז שנקרא דחן אינו עולה על שולחן מלכים.

¹⁴⁰ . הנה עיקר האי דינא לגבי בשר כן כתב בדרכי משה סק"ג ובש"ך שם סק"ב, ומש"כ לגבי קרוקבן כן כתב בספר פסקים ותשובות יו"ד סימן קיג אות ח ויעו"ש בהערה 48.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

וכיוצא בזה, אבל הערינג לאחר מלחיתו נאכל חי ואינו נאסר, ¹⁴¹ אבל לגבי סרדינים נחלקו הפוסקים האם מותר, ¹⁴²

(ד). גבינה אינה נאסרת בבישול הגוי¹⁴³.

(טו). להכין גלי מאבקת גלי כתבו בפוסקים להסתפק מה דינו, ולכאורה יש להקל כדין כל ספק בישולי עכו"ם לקולא.¹⁴⁴

¹⁴¹ . כן כתב דינא ב ספר פסקיפ ותשובות שם וכתב שם בהערה 51 שאף שבשנים האחרונות נתפשט מאכל הסושי שיש בו טונה חי או סלמון חי מ"מ קשה להקל לומר שדגים אלו בכלל נאכל חי כיון שלרוב בני אדם אינו נאכל חי ובפרט שבהרבה מקומות מבשלים או מטגנים את הדג שבסושי עכו"פ חצי בישול, וכן כתב בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם הרבה פוסקים שכתבו כן לדינא יעו"ש.

¹⁴² . ובספר פסקים ותשובות שם בהערה 53 כתב לדון שיש לדון חדא האם סרדינים נקרא מאכל שעולה על שולחן מלכים שהוא מח' ראושנים ואחרונים בביאור הגמ' בע"ז דף לח ע"א יעו"ש, ובערוך השולחן סעיף כו כתב שבזמננו סרדינים והערינג עולים על שולחן מלכים, וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קח אות ו' ויעו"ש וכתב שיש שחלקו ע"ז, וע"ע מש"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סו"ס שפב.

¹⁴³ . כן כתב ספר פסקים ושתבוות שם בשם תוס' בתענית דף ל' ע"א בד"ה ערב ובכנסת הגדולה הגב"ה סקכ"ז, וכתב שיש שחששו להחמיר לגבי בישול מוצרי חלב במהלך הייצור משום שהיום מקפידים שלא לאוכלם בלא פיסטור וממילא יתכן שקודם הפיסטור נחשב שאינו נאכל חי.

¹⁴⁴ . הנה בספר פסקים ותשובות שם כתב להסתפק בגוי שמערה מים רותחים על אבקת גלי האם נקרא שעולה על שולחן מלכים, ולכאורה יש לאסור כיון שעולה על שולחן מלכים בקינוח הסעודה ואף שנעשה העירווי על דיי גוי מ"מ הרי זה גמר בישולו אבל עדיין יש להסתפק שלא נסתלק הבישול הראשון שנעשה במפעל ע"י ישראל, עכת"ד, ולענ"ד לדינא יש לומר לקולא כדין כל ספק בישול גוים. אבל לכתחילה נראה שיש להחמיר בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

טז). ירקות, אלו הם הירקות הנאכלים חיים, ואינם נאסרים בבישול הגוי, צנון, עגבניה, גמבה, כרוב, וכיוצא בזה, וכן בצל, שום וחזרת, שנאכלים חיים בתערובת מאכלים אחרים.¹⁴⁵

אבל ירקות שאינן נאכלים חיים ועולה על שלחן מלכים ונאסרים בבישול הגוי ובכלל זה, קישוא, תירס¹⁴⁶, [כן כתב בספר פסקים ותשובות אבל סו"ס נאכל חין] חציל, דלעת, כרובית, תפוח אדמה, סלק,¹⁴⁷ [כן כתב בספר הנ"ל, אבל היום נאכל חין] שעועית פטריות, אבל פטריות שנאכלות חי מותרת בבישול הגוי.¹⁴⁸

ירקות קפואים, כמו שעועית כרובית ברוקלי תירס אפונה רצועות תפו"א, הגם שבתהליך הייצור מתבשלים הירקות קצת קודם ההקפאה מ"מ אינם נאסרים שנעשו על ידי דוי, ובתנאי שבסוף בושלו ע"י ישראל, אבל בבישול הביתי נאסרים בבישול הגוי.¹⁴⁹

145 . פסקים ותשובות שם עמ' תנח. יעו"ש בהערות בכ"ז.

146 . ואמנם כן כתב בספר הנ"ל שם עמ' תנט וכן הביא מקובץ מבית הלוי עניני יו"ד עמ' נט בשם הגר"ש וואזנר בצ"ל ושכן כתב לדינא בשו"ת מחזה אליהו ח"ב סימן מא אות ה', יעו"ש, אבל לדינא לכאורה הרי תירס נאסל חי

147 . אמנם כן כתב בפסר פסקים ושתובות שם עמ' תנט, אבל היום יש סלק שנאכל חי, וכיון שכן שרגילים לאוכלו נראה לדינא דאי"ז בזה משום בישולי גוים.

148 . כן כתב בספר פסקים ותשובות שם.

149 . כן כתב בספר פסקים ותשובות שם ע"פ דברי הפוסקים, ויעו"ש בהערה 69 שלפי דעת השו"ע יש כמה צדדים להתיר, אבל ויש עוד לעיין בזה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ז). דנו הפוסקים לגבי גרעיני חומוס ואפונה האם נאסרים בבישול והגוי והאם עולים על שולחן מלכים¹⁵⁰ והכל תלוי לפי המקום והזמן, ומ"מ לגבי פלאפל שעשוי מחומוס טחון כתבו הפוסקים להחמיר¹⁵¹

(ח). אטריות ופתיתים יש בו משום בישולי גוים¹⁵²

(ט). קוסקוס יש בו משום בישולי גוים כיון שעולה על שולחן מלכים¹⁵³ ואולם יש שמתירים שהגוי יכין את הקוסקוס כיון שהוא כבר הגיע מבושל כל צרכו ואין טעון בישול נוסף¹⁵⁴

(כ). מותר לגוי להכין ליהודי דייסה היות ולא עולה על שולחן מלכים¹⁵⁵

150 . הנה בספר פסקים ותשובות סימן קיד בהערה 83 כתב להביא המחלוקת בזה, וכתב שבמקור חיים כתב שאין מחלוקת בזה שהכל תלוי לפי המקום והזמן האם עולים על שולחן מלכים או לא.

151 . כן כתב בספר פסקים ותשובות עמ' 81 שהיום מחמירים שהטיגון יעשה על ידי הגוי.

152 . כן כתב בספר פסקים ותשובות שם עמ' תס, וע"ע בספר הכשרות למעשה עמ' ל שכתב שפסטה המוגשת היום במסעדות ואף שמוסיפים שם גבינות וכדומה יש בבישולו משום בישולי גויים ובאופן שבישול הפסטה נעשה על ידי ישראל ואת הגבינות המותכות והחימום עושים על ידי ישראל מותר.

153 . כן כתב בספר הכשרות למעשה עמ' ל וביאר שהרי סו"ס עולה על שולחן מלכים וכדחזינן בחתונות.

154 . כן העלה הגאון רבי דוד טהרני שליט"א בשו"ת דברי דוד ח"ג חיו"ד סימן יז אות ח' ובח"ד יו"ד סימן יח אות יד וכן כתב בשו"ת רב ורפא ח"ב סימן כח שהעלה להקל במאכל קוסקוס הנעשה ע"י אידוי מים רותחים

155 . והנה בברכות דף לז ע"א תניא הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה, ובחידושי הרשב"א דייסא שהחטים שלה נאכלים כמות שהן חיים אין בה משום בישולי גויים וכן כתב הר"ח והראב"ד שהחטים נאכלים כמות שהן חיים ובירושלמי שם יעו"ש, וכן ראה בכה"ח סימן קיג סק"ט שדייסא מחיטים או שעורים כתושין אין בה משום בישולי גוים כן כתב בפרי חדש אות ה' ובלחם הפנים שם ובקהל יהודה ס"א ובערך השלחן אות ג'

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(א). בורגול, כתבו הפוסקים שיש בו משום בישולי גוים¹⁵⁶

ולענין האם יש בישולי גוים בדייסא, בפרי חדש שם סק"ה בוחכמת אדם כלל סו ס"ב כתבו שלא שייך בישולי גוים בדייסא, ופסקים ותשובות יו"ד סימן קיג הערה 57 כתב שכן הוא בזמנינו בכל הדייסות, וכן כתב לדינא בספר מקור חיים ח"ה עמ' 230 כתב שלא שייך בישול עכו"ם בדייסא וכן בבורגול, ולגבי דייסא, כן מבואר בזבחי צד' אות ו' ובחכמת אדם כלל סו אות ב. כן כתב בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' ר, וכן כתב בספר פת בג המלך עמוד פח שדייסה העשויה מחיטים או שעורים כתושים וכיו"ב אין בה משום בישולי גוים, ואמנם בשו"ת דברי דוד ח"ד סימן יח שבזמננו אין הדגנים נאכלים חיים ויש בהם בישולי גוים יעו"ש, ואולם העיר עליו בספר הכשרות למעשה עמ' ל בהערה עה שאחר המחילה העלים עינו שאין מאכל זה עולה על שולחן מלכים.

¹⁵⁶ . הנה לגבי חיטים נחלקו הראשונים האם נאכלים חיים או לא, דעת רש"ע בע"ז דף לח ע"א בד"ה דגים ובתוס' שם בד"ה איכא שאין נאכלים חיים, ואולם דעת הרשב"א בתורת הבית (ב"ג ש"ז דף צג:) שנאכלים חיים, אבל כתב בספר שולחן מלכים (שער ב' פרק ב' אות ג) שהיום שאין דרך בני אדם לכסוס חיטים ולכן לדינא צריך בבורגול בישול ישראל, והו"ד לדינא בספר פסקים ותשובות שם, ואמנם לעיל הבאנו בשם ספר מקור חיים שבבורגול לא שייך בישול עכו"ם,

והנה היום שמבשלים את הבורגול חצי כבר במפעל אם הבישול נעשה ע"י ישראל במפעל אפשר לאכול את הבורגול אף שיכין אותו ע"י מים חמים עכשיו, כיון שסו"ס יש כאלה שמכינים אותו ע"י מים קרים וע"י כן ראוי לאכילה. שהנה בספר הכשרות למעשה עמ' כט בהערה כתב לגבי בורגול שמבשלים אותו בחו"ל חצי בישול אפילו שמבשלים אותו במפעל של גוים שפיר דמי ואין בו משום בישולי גוים וכתב שאף אם כעת היהודי לא מבשלו שוב אלא מכין אותו לאכילה ע"י נתינו במים קרים בלבד מותר, ובהערה כתב שכן העלה הבא"ח (שנה שניה פרשת חקת הלכה יז) ע"פ דברי מרן הבית יוסף בשו"ת אבקת רוכל סימן ל' שבישול הגוי אינו נחשב לכלום והואיל ונתביישו ושוב לא היו ראויים לאכילה אלא ע"י הבישול של ישראל שנעשה לאחר מכן, וכן העלה לדינא מרן הגרע"י זיע"א בספר הליכות עולם ח"ז עמ' קיז יעו"ש, וכתב שמש"כ להקל אפילו ששם את הבורגול במים קרים כן נראה שהיות סו"ס עתה ראוי לאכילה רק ע"י יהודי, והביא שכן כתב בספר בישול ישראל להרב פאלק (עמ' רחצ) שהעלה לקהל במה שאפשר להוסיף עליו מים קרים או פושרים ולהמתין כמה דקות שהדבר נחשב שנאכל כמות שהוא חי, ואולם הביא שם מאחיו בשו"ת תורת מאיר סימן ח' שיש להחמיר בזה שהיות שאנו רואים שהכוי נותן את הבורגול במים קרים נעשה ראוי לאכילה וא"כ לא נעשה ראוי לאכילה, ויעו"ש העיר ע"ד, ומ"מ אף למש"כ בשו"ת תורת מאיר להחמיר בזה, היכא שכבר בושל ע"י ישראל שפיר דמי.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ב). שניצל תירס ושניצל סויה, אינו נאסר בבישולי גוים¹⁵⁷

(ג). במנה חמה אין בישולי גוים ועדיף שהגוי יכין את המנה חמה בכלי

שני¹⁵⁸

¹⁵⁷. כן כתב בספר פסקים ותשובות עמ' תסא בפשיטות כיון שאינו עולה על שולחן מלכים, ואמנם בספר הכשרות חמעשה עמ' לא כתב שכיון שבמפעל הם מבושלים ממילא אין בזה בישול גוים, ואולם לדבריו יש לחלק בין הסוגים שלא כולם מבושלים,

¹⁵⁸. וכן כתב בתשובה הרה"ג אושרי אזואלי שליט"א וז"ל: כדי לעבור על איסור בישולי גויים צריך שיהיו שני התנאים א. עולה על שלחן מלכים ב. אינו נאכל כמו שהוא חי אלא רק לאחר בישול (כמבואר כל זה בגמ' ע"ז לח. ובש"ע סי' קיג) ולכן במים אין איסור בישולי גויים מכיון שאפשר לשתותם כמו שהם. אמנם כאן הנדון על ה'מנה חמה' שידוע שיש בה כמה רכיבים שאינם מבושלים וגם אם הרכיבים שם מבושלים הם אינם נאכלים אלא ע"י הדחק, ורק לאחר שפיכת המים הופכת ה'מנה חמה' לראויה למאכל. ונראה שיש להתיר בזה מכמה סיבות. חדא דיש ראשונים שכותבים שכל דבר הראוי לאכול ע"י הדחק אין בו משום בישולי גויים (עי' ב"י סי' קיג סי"ג שהביא בזה מחלוקת ראשונים ופסק בסתם שכל דבר שנאכל ע"י הדחק יש בו משום בישולי גויים וביש אומרים הביא דעת הראשונים שאין בזה בישולי גויים), ועוד, שיש ראשונים שכתבו שהאיסור בבישולי גויים הוא ע"י האש ולא ע"י עירוי (ראה טור סי' קיג וש"ע שם סי"ג). ועוד, שעירוי אינו נקרא בישול ע"י האש (עי' ש"ע יו"ד סי' סח סי"). ועוד שיש ראשונים שסוברים שעירוי אינו מבשל כלל (ראה תוס' שבת מב: ועוד ראשונים) עוד יש להוסיף שיש ראשונים שסוברים שגוי העובד בבית ישראל אין בו איסור של בישולי גויים (תוס' ע"ז לח. ד"ה אלא, ועי' בשו"ת יחווה דעת ח"ה ס"ק נד שצירף שיטה זו להלכה). וכן יש ראשונים שכותבים שגוי שעובד שכיר אצלנו אין בבישולו משום בישולי גויים (הובא בשו"ת הרשב"א ח"א סי' סח) והיינו טעמא שאין גזרת חתנות וקירוב דעת אלא במי שעושה מרצונו לאהבת ישראל, אבל אלו עושים בין אם ירצו בין אם לא ירצו לפיכך אין לקרוב הדעת שייכות בהם ולא שייך גזרת חתנות. וכ"כ עוד כמה ראשונים. הלכך מכל האמור יש להקל בזה ולהתיר את ה'מנה חמה' באכילה. וכ"כ בשו"ת דברי בניהו (יו"ד ח"ו סי' כח. אלא ששם הוסיף שאם אפשר עדיף שגוי יערה כן מכלי שני ובזה אין חשש כלל. ואמנם אינו נדון לשאלה שלנו שבשאלה אצלנו מדובר שגוי עשה כן כבר, ואין הכי נמי אם יבוא לעשות כן הגוי לכתחילה עדיף לומר לו שיערה מכלי שני או שהיהודי יערה בעצמו). הלכך להלכה, גוי שחימם מים ושפך לתוך 'מנה חמה' אין לאסור לא את המים ולא את ה'מנה חמה' משום בישולי גויים. עכ"ד. וכן כתב בספר פסקים ותשובות עמ' תס בהערה 74 שהרי הוא מאכל פשוט וזול ואינו עולה של שולחן מלכים, וע"ע בספר הכשרות למעשה עמ' לא שכתב שבספר בישול ישראל פאלר

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ד). טושלנט הסכימו מורי ההוראה שנקרא שעולה על שולחן מלכים

159

עמ' רחצ כתב להקח בזה מאחר שהמנה חמה נחשבת נאכל כמות שהוא חי במה שאפשר להוסיף עליו מים קרים או פושרים ולהמתין כמה דקות, ועוד כתב שם בשם אביו הגר"ש פנחנסי שליט"א שיש להקל בזה מחמת שאינו עולה על שולחן מלכים וכמ"ש בפסקו"ת שם, ועוד כתב שיש להקל במה שכתבו הפוסקים שבעירו אין בישולי גוים, יעו"ש, ולענ"ד יש לתלות דין זה האם מותר להכין מנה חמה בשבת, וכיון שהרבה פוסקים מקילים בזה שפיר דמי ה"ה בנ"ד. והנפק"מ בזה לטעם שכתבתי א"כ גם אם זה עולה על שולחן מלכים בכל מקום שהוא מ"מ הרי כבר אין בו משום בישול.

¹⁵⁹. האם טושלנט נקרא עולה על שולחן מלכים, הנה הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בספר אוהל יעקב פסקי הוראה או"ח סימן נט כתב, שכח להדליק סיר איטי ולפני שבת גוי הדליק ובישל את הטשולנט, מעשה שהיה בליל שבת שזוג הבחינו שהטשולנט שהיה בתוך הסיר איטי הנקרא קרוקפוט שכחו בערב שבת להדליק אותו ובטעות בקשו מהמשרתת גויה להדליק אותו, האם ניתן להקל להם מצד בישול עכו"ם או הכול אסור. ובאותו ענין נשאלו השאלה באחד שהכניס טשולנט לתוך תנור ושכח עד בין השמשות להדליק את התנור, והיה לו הרבה אורחים בסעודת שבת בבוקר וחשש שלא יהיה לו מה להגיש האם יש לו עצה.

והנה באמת השאלה לכאורה מוסכם לכל שקשה מאוד להתיר, ובקיצור נציין שיש כאן איסור בישול עכו"ם שלא היה כאן שום השתתפות מישראל שסומכים עליו, וההנחה והכנה לתוך הסיר לא מועיל לדינא. וכן בספרי אהל יעקב הל' מאכלי עכו"ם הבאנו כבר מכמה מגדולי הפוסקים שמאכל טשולנט עולה על שלחן מלכים ובודאי שייך לאיסור בישול עכו"ם. והסכים עוד כמה מורי הוראה שליט"א שאין כאן היתר כלל וצריך להחמיר ואסור לאכול את טשולנט ולגבי הכלי הרי הוא ככל כלי שבישלו בתוכו מאכל שאסור משום בישולי עכו"ם ואכמ"ל מאחר וכבר כתבנו אריכות בספרי אהל יעקב סימן קי"ג וכן בשו"ת מציון תצא תורה חלק א' עי' שם.

ובאמת ראיתי במקום אחד שרצה לכתוב חידוש גדול כדי להקל במקום דחק כזה ולכן מצאתי לנכון להציע את דעתו, בשו"ת עמק התשובה חלק י' (סימן ס"א) נשאל אודות מעשה שהיה בשבת קודש שבלייל שבת ראו שהאש נכבה מתחת הקדירה של הטשולנט, ודן שם אם מותר לצוות לגוי להדליק את האש, ומשום כך נתעורר שאלה גם מצד הלכות בישול עכו"ם. והחלק שדן שם אודות היכן עמד המאכל לגבי אם הוא כבר נתבשל קצת או לא אינו ענין לנידון דידן מאחר ובכה"ג לא התבשל כלל ולכן יותר קשה לדון להקל בכלל. אלא מה שעלה שם כחידוש הוא מצד הדין המובא בסימן קי"ג סעיף ה' לגבי גוי שלא כיון לצורך בישול המאכל שלא נאסר משום בישול

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות פת עכו"ם

א). אסרו חכמים פת שאפה נכרי, משום איסור חתנות¹⁶⁰, ואיסור זה שייך אף שאין לגוי ילדים¹⁶¹ ואין חילוק בזה בין אם הגוי עובד ע"ז לבין שאינו עובד ע"ז¹⁶²

עכו"ם, ורצה לחדש שאם רק כיון לחמם את התבשיל באופן דאין בו בישול אחר בישול ורק לבסוף נתברר שעדיין לא נתבשל, יהא מותר, מכיון שלא כיון לזה, ובכך בנידון שם שהגוי הדליק את האש כשסבר שכבר נתבשל הכל ורק שלא יהא נצטנן העבירו אין בו משום בישול עכו"ם. ולכאורה זה חידוש גדול מאחר ולא מצאנו בגמ' ובשו"ע ונו"כ שחילק דבר כזה כשהוא מבשל ממש שהוא יכוון לא עבור בישול המאכל הרי זה רחוק מאוד במציאות. ועוד הביא שם שאפשר שמאכל יהודי אינו עולה על שלחן מלכים, ולמעשה שני הדברים האלו הם חידושים גדולים ולא נלענ"ד וכן דעת רוב פוסקי זמנינו להחמיר בזה, וכ"כ לי הגר"א נבנצל שליט"א ועוד מורי הוראה, עכ"ד, ולענ"ד יש להוסיף וברפט שמצינו בכמה פוסקים שההגדרה של שולחן מלכים מה שעולם היום בחתונות.

¹⁶⁰. כן איתא בע"ז דף לה ע"ב ובשו"ע יו"ד סימן קיב ס"א משום חתנות.

¹⁶¹. כן כתב בשו"ת הרשב"א והו"ד ביו"ד סימן קיב, וכן כתב לדינא ברמ"א שם ס"א שאין חילוק בזה משום שחכמים לא חלקו בדבר, וכן כתב בכה"ח יו"ד שם סק"ט, וע"ע בבן איש חי בהקדמה לפרשת חוקת, וז"ל: ואע"פ שיש לכל גזרות אלו טעם נסתר וסוד עמוק עם כל זה לפי הפשט הנגלה גזרו בכדי לשמור אותנו ולהבדיל אותנו מן העמים לקיים מה שכתוב הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב וכן הוא אומר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו עכ"ד, ובספר הליכות שלמה (מועדים ח"א עמ' מב) הו"ד הגרשז"א מה שאמר הסיבה להתבוללות שיש היום, ובמש"כ בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים בעמ' קמו בהערה שאמר לו הגאון רבי דוד טהרני שליט"א שמכח דברי הגרשז"א הוציא את ספרו בין ישראל לעמים.

¹⁶². ומש"כ שאין חילוק בזה, הטעם בזה שהרי סו"ס הוא משום חתנות וכמו שכתב בשו"ע סימן קיב ס"א עממים ויעו"ש, ואף שמדברי רש"י בע"ז דף לו ע"ב נראה שהוא משום ע"ז וא"כ גוי שאינו עובד אלילים אין לאסור, מ"מ כתב בפרי תואר סימן קיב סק"ג לאסור, וכן מוכח מדברי הפר"ח שם סק"ב שאסר אף מאפה של קראים, כן כתב לדינא בשו"ת רב פעלים ח"ג חיו"ד סימן י', וח"ד חיו"ד סימן יז ובכה"ח שם סק"ד והגרע"י בשו"ת יחיה דעת ח"ה סימן נד, ובהליכות עולם ח"ז עמ' צג.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ב). איסור זה קיים אף בעובד זר או בעובדת זרה,¹⁶³

(ג). איסור מאפה גוי הוא על האפייה בלבד ולא על הלישה או העריכה

164

(ד). מותר לגוי לאפות מאפה שאינו מחמש מיני דגן, כגון מקמח אורז או תירס¹⁶⁵. [ומ"מ יש ליזהר בזה שהקמח יהיה ללא תולעים, והמאפה יהיה ללא עירוב חומרים אסורים].

¹⁶³ . כן כתב מרן בבית יוסף יו"ד סימן קיג כתב לאסור אף בשפחות ועבדים הקנויים לנו למעשה ידיהם שאנו מצווים על שביתת בהמתם, וכן כתב בשו"ע שם ס"ד בשם יש אומרים בתרא, ואף שברמ"א כתב להקל שם שאין איסור בישול עכו"ם, מ"מ כתבו האחרונים שכ"ז פעם שהיו קנויים להם משא"כ היום שזה בהשכרה, וכן מבואר בזבחי צדק שם אות כג, וכיוצא בזה כבר כתבנו לגבי בישולי גוים, ואמנם בש"ך (סק"ז) להקל בשפחות ששכורות לנו, נראה שיש להקל רק בשעת הדחק, ואמנם גם על היתר הש"ך כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספר ההלכות במשפחה (עמ' רג בהערה מז) שהיינו דוקא בשכורות לשנה מנשא"כ שפחות השכורות של ימינו שיכולים לחזור בהן ולהתפטר מעבודתם אסור לכל הדעות, יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת ויברך דוד ח"א יו"ד סימן צד, וכן כב בספר דיני מאכלי נכרים פ"ד סק"ד, ובספר שושנת העמקים ח"ד עמ' שסג. וראה עוד בספר בין ישראל לעמים פ"א הערה 8 שכתב הגאון רבי דוד טהרני שליט"א שהיה מעשה שאירע לאחרונה שאחת סיעודית נכריה שסעדה חולה בימי חוליו ובישלה לו וכו' לאחר שנפטר האב לקח אותה בנו לחיי נישואין וגזרת חז"ל שגזרו על פתן משום בנותיהם לא נפלאות ולא רחוקה יעו"ש.

¹⁶⁴ . בשו"ת הרשב"א ח"א סימן רכח כתב להתיר אם הישראל אפאו או היפך בגחלים, וכן כתב ברמב"ם בפרק יז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יג, וכן כתב בב"י שם ודלא כדברי הטור יו"ד סימן קיב שיש לאסור בזה, וכן כתב בשו"ע סימן קיב ס"ט לדינא לאסור בזה.

¹⁶⁵ . כן הוא ע"פ דברי השו"ע יו"ד סימן קיב ס"א, וע"ש ברמ"א, ובספר הכשרות למעשה עמ' ב כתב לציין למש"כ בפרי מגדים יו"ד סימן קיב משב"ז אות ב' שכוסמת הנמאר בחמשת מיני דגן בימינו אינו אלא מין קטנית, אולם כוסמין הוא אחד מחמשת מיני דגן, ולענין פת שמעורב בה קמח מחמשת מיני דגן עם קמח משאר מינים הולכים בה אחר הרוב.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ה). גוי שאפה מאפה בתבנית אפיה, ואח"כ אפה יהודי לחם או עודות באותה תבנית מותר כל המאפה באכילה, וכן התבנית שאפה בה הגוי מותרת בשימוש לאחר שינקו אותו היטב, וא"צ הכשר, וכתבו הפוסקים שעדיף לחכות 24 שעות לאחר האפייה¹⁶⁶.

ו). מותר להפשיר או לחמם לחם על ידי גוי¹⁶⁷.

ז). ומ"מ אף אם הגוי הכניס לתנור, והדליק את התנור, יש אופן להתיר את הפת ע"י סגירת דלת התנור¹⁶⁸, וכמו כן בתנורים של היום שפועלים עם גופי חימום חשמלי או ע"י גז אם הגביה הישראל את האש הפת מותרת, וכן אם הדליק את התנור והדליקו מחדש הפת גם מותרת¹⁶⁹.

ח). פת שאפאה גוי וישראל עשה ממנו צנימים נחלקו הפוסקים האם יש לו דין פת גוים,¹⁷⁰ ויש לדון האם גוי שלוקח את הפת ועושה אותו

¹⁶⁶ . כן כתב בספר בין ישראל לעמים פרק א סעיף לג והטעם שכיון שפת גוים בטל ברוב אין לך כלי שלא יהא במאפה שבו רוב כנגד הכלי ובהכ"ג דמי למש"כ השו"ע יו"ד סימן צט ס"ז אם נבלע איסור מועט לתוך כלי כשר אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר מותר להשתמש בו לכתחילה כיון שהאיסור מועט ואי אפשר לבוא לידי נתינת טעם וכן כתב בפרי מגדים בהנהגת איסור והיתר סדר שלישי אות לו יעו"ש.

¹⁶⁷ . כן כתב בספר הכשרות עמ' תמג ע"פ מש"כ בשו"ע יו"ד סימן קיב ס"ט יעו"ש.

¹⁶⁸ . הנה מעיקר הדין בעינן לזרוק קיסם וכמו שכתב בשו"ע סימן קיב ס"ט ובברכי יוסף שם סקי"ח, וכתב בספר הכשרות למעשה עמ' ד' שבימינו מספיק לסגור את דלת התנור והוא כמו חיתוי גחלים יעו"ש.

¹⁶⁹ . כן כתב בספר הכשרות למעשה עמ' ז' יעו"ש בהערה לא. ואולם כ"ז שהפת כבר לא נאפתה וכמו שכתב לדינא בשו"ת שואל ונשאל ח"א יו"ד סימן לא, ומ"מ במקום שיש ספק אם נאפתה הפת כל צורכה יש להקל כדין ספק פת עכו"ם.

¹⁷⁰ . הנה בשו"ת אבני נזר יו"ד סימן צב כתב להתיר בזה כיון שהגוי משביח את הפת, וע"ע במש"כ בזה בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תמד

אבל בקובץ מבית לוי ח"ח חיו"ד כתב לאסור בזה כיון שהפת היתה אפויה כל צרכה ומה שעשאו צנימים אינו אלא מאכל לחולי מעיים, וכן כתבו לדייק מדברי השן"ע שכתב שאין איסור פת גוי על שהפת צריכה לחום התנור, וכיון שכן כאן קודם שעשאה

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

צנימים האם נקרא פת עכו"ם, ולכאורה יש לומר שתלוי במח' הנ"ל, ואולם לכאורה יש מקום לומר כיון שהלחם ראוי לאכילה בלא הצנימים ממילא אין בזה איסור של פת עכו"ם¹⁷¹

צנימים הפת אפויה כל צורכה ואינה צריכה לחום התנור כלל, וכן הובא בשם גהר"ע אורבאך שליט"א בקובץ מוריה שבט התשע"ג יעו"ש, וכן העלה לדינא בספר נעם בהלכה סימן ז' ס"ה.

¹⁷¹ . שהנה לגבי עשיית צנימים בשבת, אמנם בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן נב כתב לאסור בזה, והו"ד בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' רלג לאסור להניח פרוסות לחם אפוי ע"ג פלטה חשמלית כדי שיהיו צנימים משום איסור מכה בפטיש וכמ"ש ברכב פעלים הנ"ל, ואמנם בילקו"י שבת ח"ד הוספות הערות בדיני בישול אחר בישול בשבת אות י' הביא מש"כ להעיר ע"ד בשו"ת יביע אומר, בזה"ל: ילקוט יוסף שבת ג הוספות - הערות דיני בישול אחר בישול בשבת אות י' וז"ל: אינו נכון להלכה, שהרי הלחם הוא ראוי לאכילה כמות שהוא, ומה שייך בזה איסור מכה בפטיש, ובלא"ה הא קי"ל שאין דין מכה בפטיש באוכלין. וכ"כ המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' שיח ס"ד). והאור לציון בביאוריו התהפך בזה מצד אל צד, תחלה הביא דברי הרב פעלים שאסר משום מכה בפטיש, וחזר להעיר מדברי המשנ"ב שאין דין מכה בפטיש באוכלים, ולפ"ז היה נראה להתיר, ושוב כתב דמ"מ נראה לאסור, שכשם שמצינו שאסור לצלות דבר שנתבשל כיון שהופכו ממבושל לצלי, ושכן עיקר כדברי האחרונים סי' שיח ס"ה להחמיר בצליה אחר בישול, ה"ה בנ"ד שהופכו מלחם לצנימים, ואף על פי שמרן (סי' שיח ס"ה) הביא דעת י"א בתרא להתיר, מ"מ כיון שיכול לאכול הפת בלי לעשותו צנימים ולדעת י"א קמא יש בזה חיוב חטאת, אין להקל. עכת"ד. וכל דבריו מתחלה ועד סוף סתראי אהדדי, ואין להם שחר, וגם מה שלמד זה ממה שמצינו שאסור לצלות דבר שנתבשל, ושכן עיקר, תמוה מאד, ודברי שגגה הם, שהרי מרן פסק בש"ע (סי' שיח סט"ו): "דבר שנתבשל כל צרכו, והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפי' במקום שהיד סולדת בו". וא"כ לדידן דאזלינן בתר מרן להתיר, אף דהוי כמו צליה אחר בישול, איך למד לאסור לעשות מלחם צנימים ממ"ש אחרונים לאסור צליה אחר בישול, כשל עוזר ונפל עזור. וכנראה שהרגיש בחולשת דבריו, ולכן לבסוף חזר בו מזה, כי לא מצא טעם לאסור, אלא רק מפני שאפשר לו לאכול הלחם בלי צנימים, לכן יש לחוש ליש אומרים קמא, ואינם אלא דברי תימה, שאם מותר מן הדין לעשות הלחם צנימים, מפני שאין דין מכה בפטיש באוכלין, מה טעם נאסור עליו לעשותו צנימים משום שערב לו יותר, או משום בריאות, אתה הראת לדעת כי כל דבריו בזה משובשים, שרא ליה מריה. ועוד שאפילו הרמ"א בהגה (בסעיף ה) דס"ל כיש אומרים קמא שיש בישול אחר אפיה, מודה דבצליה אחר בישול מותר, שהרי הסכים למ"ש מרן בסעיף טו להתיר, והוסיף שאפילו נצטנן שרי. ע"ש. ובעל כרחך שהוא מחלק בין זה לזה, וכמ"ש הגאון רבי ישועה בסיס בספר אבני צדק (סי' שיח).

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ע"ש. וא"כ אדרבה יש ללמוד משם, שכשם שמותר להפוך מבושל לצלי, כך מותר להפוך מלחם לצנימים, ולפ"ז אזלא להא מ"ש באור לציון דחיישינן ליש אומרים קמא, דהוי איסור תורה. והו"ל מגדל הפורח באויר, ללא כל בסיס, וללא כל טעם. וזה ברור לכל מבין עם תלמיד. ונראה דלאו מר בריה דרבינא חתים עלה, אלא דברי תלמיד טועה הם, שנשתרכבו בתוך דברי האור לציון, כמו שיש כמה פסקים באור לציון שנכתבו בלא עיון ובלא יסוד כלל.

ובעיקר הדין אנכי הרואה להגאון מהרש"ם בדעת תורה (סי' שיח ס"ה, דף קצד ע"ב) שכתב, שאע"פ שהשואל ומשיב כתב בשם ספר אחד, שאסור לעשות פניצין (צנימים) בשבת, וכ' שהוא בכלל מ"ש המג"א שאסור לרפא גוף קשה או להיפך, מ"מ נראה דלא שייך זה בדבר מאכל, ודרך אכילה, וכמו שמותר לפרר לחם, ואינו בכלל טוחן, שאין טוחן אחר טוחן, גם לענין זה הרי היה מתחלה חטה ואח"כ קמח וכו'. ע"ש. גם בשו"ת יגל יעקב גוטליב (חאו"ח סי' נד) פסק להקל, ודחה דברי השואל ומשיב בזה, וסיים, דשפיר נהגו העולם להקל בזה להלכה ולמעשה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת בית אבי ח"א (סי' סב). וראיתי עוד בספר מזוזות מלכים (דף יד ע"א) שהביא מ"ש בשו"ת רב פעלים ח"ב (ס"ס נב) לאסור בזה משום דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש, וכתב עליו, ובדו"ק היא, כי העיקר הוא כמ"ש הפוסקים שאין מכה בפטיש באוכלים, ואפי' לדברי החולקים, כל שהוא ראוי לאכילה, לכ"ע אין בו משום מכה בפטיש. ע"ש. (ובשו"ת רב פעלים עצמו בח"א (ס"ס יח) כתב שהאיסור שבסימן שיח, שהוא משום מכה בפטיש, אינו אלא בדבר שאי אפשר לאוכלו בלי תיקון וכו'. ע"ש). וכל שכן אם שם לבו שבעת שנעשו צנימים מיד הוא אוכלם, שעושה כן ע"מ לאכול לאלתר, מפורש בתשובת הרשב"א ח"ד (סי' עה) שאף להירושלמי שיש מכה בפטיש באוכלין אם עושה לאכול לאלתר משרא שרי. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קסד) ד"ה אך. ובהגהות מהרש"ם שבספר ארחות חיים (ס"ס שכא). ובשו"ת ארץ צבי פרומר (סי' צו). ובמש"כ בספר לוית חן (סי' מה עמוד ס). ע"ש. וע' בשו"ת הר צבי (ח"א חאו"ח עמוד רסב), ובספר שמירת שבת כהלכתה (עמוד יז). ע"ש. [והמהרש"ם בדעת תורה שם כתב, שנראה עוד שאם שהה הפת כמה ימים ונתייבש, מותר בכל זאת להכניסו לתנור חם כדי לרככו, כי בלא"ה יכול לפררו לתוך מרק ויהיה ראוי לאכילה. וא"כ אין זה תיקון. ע"ש. וכבר כתב כן בכנה"ג (סי' שיח ס"ה). ע"ש]. סוף דבר הכל נשמע שמותר להניח פרוסות לחם על הפלאטה של שבת שיהיה כמו צנימים, שאין אפיה אחר אפיה. ודלא כאור לציון. וע"ע בהליכות עולם ח"ד (עמוד מז). עכ"ד, וכיון שכן דלדינא מותר שאין אפיה אחר אפיה, וכבר הבאנו בהלכות בישולי עכו"ם מש"כ בשו"ת שבט הקהתי שיש לו אותו דינים של שבת, הכא נמי נראה לדין שכמו שלגבי שבת שרי, הכא נמי לגבי פת עכו"ם.

הלכות יין נסך

א. המקובלים מקפידים שהגוי לא יראה את היין ואם ראוהו שלא לשתותו, ומ"מ אם הוא ישמעאל אין מקום להחמיר בזה¹⁷²

¹⁷². הנה באי דינא האם יש להקפיד שהגוי לא יראה את היין, בשל"ה הקדוש (שער האותיות אות קוף קדושת האכילה) כתב בשם ספר טעמי המצוות וז"ל: ובימי חרפי ראיתי אנשי מעשה שהיו מחמירים על עצמם שאפילו בראיית הגוי לא היו רוצים לשתותו שכיון שנתן עיניו בו אין בו סימן ברכה.

ומרן החבי"ף בספר רוח חיים (יו"ד סימ קלא אות ב) כתב, מי שהוא פרנז על הציבור דעל הרוב נכנסים גוים לפניו, צריך שיזהר הרבה שלא יהי צלוחית יין על פני הבית דידוע דהראיה פוגם, וכן מי שעוסק בבדק הבית שבאים גוים פועלים לביתו צריך ליזהר והו"ד בדרכ"ת (סימן קכג סק"ב), ולא משמע מדבריו דהוא אסור רק שצריך זהירות.

ואמנם בבן איש חי (פרשת בלק הט"ז) כתב, להביא מנהג זה וז"ל: כתב מדרש תלפיות בשם רבינו מנחם הבבלי ז"ל דאם הגוי ראה את היין אע"פ שלא נגעה יש להחמיר ולא לשתותו וכ"כ בשם השל"ה ז"ל אבל מדינא מותר בודאי אם הגוי הזה אינו עכו"ם אלא הוא מדת ישמאל אפילו חומרא ומדת חסידות לכא בזה, וע"ע בילקו"י שבת סימן רצ"ו עמ' תשצ"א.

ואמנם בשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן קכג א) כתב שחסידים ואנשי מעשה מחמירים שלא לרדש על כזה יין אפילו שהיין בכלי זכוכית, ואולם בספר דברי יחזקאל החדש בלקיוטים ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ח סימן סח אות ג) כתב שדרך הזכוכית אין איסור וכ"כ בספר זכרונות אליהו להגר"א מני (ח"א עמ' כח).

ובספר כי בא שבת (סימן רעב כא) כתב שבבקבוק סגור אין מקום לחומרא, ואולם נראה מהבא"ח שכל החומרא בעובד ע"ז, וכתב שם ואם הגוי הזה אינו עכו"ם אלא הוא מדת ישמעאל אפילו חומרא ומידת חסידות ליכא בזה, ואולם נראה מהשל"ה שהענין הוא בדוקא גוי, וכן נראה מהמקור חיים חיים סימן קכג ס"א. ובספר אהל יעקב (שם אות טו) השיב הגר"א נבנצל שליט"א שאין להקפיד בזה

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ב. אם הגוי היה היין אפילו זמן מועט אסור בהנאה מחשש ליין נסך וכ"ש אם הגוי נגע ביין שהיין נאסר, ומ"מ לא יודע אם הגוי נגע ביין ¹⁷³ אבל אם היהודי נכנס ויוצא אין היין יין נסך ¹⁷⁴ אם היהודי ישן שינת ארעי אין חשש שהרי יכול לקום, אבל אם ישן שינת קבע הרי זה יין נסך ¹⁷⁵ וכ"ז שזה יין נסך דוקא לגוי שעובד ע"ז אבל גוי שאיננו עובד ע"ז לא אוסר אף הבקבוק יין היה פתוח ללא השגחה ¹⁷⁶

ג. ואיזה גוים נקראים שדינים שעובדים ע"ז ישמעאלים שאינם עובדים עבודה זרה אוסרים את היין שנוגעים בו רק בשתיה אבל ממותר בהנאה

177

¹⁷³ . כמבואר בשו"ע יו"ד סימן קכח ס"א, ומ"מ אסור בשתיה ומותר בהנאה כמבואר בשו"ע יו"ד סימן קכג ס"א וכ"ז שאיננו עובד עבודה זרה אבל אם עובד עבודה זרה אם הגוי נגע הגוי ביין נאסר אף בהנאה

¹⁷⁴ . כן כתב בכה"ח יו"ד סימן קיח ס"ק קס בשם האחרונים.

¹⁷⁵ . כן י"ל ע"פ מש"כ לגבי דין בשר שנתעלם מן העין, וכן כתב בערך השלחן יו"ד סימן קכט אות ה' בנ"ד, וכן כתב בשו"ת שמחת כהן יו"ד סימן קפט. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ג יו"ד סימן י'.

¹⁷⁶ . כן מבואר בטור יו"ד סימן קכח ובשו"ע שם ס"א ובש"ך שם ס"א.

¹⁷⁷ . הנה בגין מוסלמים ברמב"ם בפרק יא מהלכות מאכלות אסורות הלכה ז' כתב, כל נכרי שאיננו עובד עבודה זרה כגון אלו הישמעאלים יינם מותר בהנאה וכן הורו כל הגאונים וכו' יעו"ש, ואמנם בספר האשכול (ח"ג עמ' קנ) כתב שבזמן הזה הישמעאלים עובדי עבודה זרה הם וכו' בצדה תברא ששם הביא תשובת הגאון שישמעאלים אינם עובדי עבודה זרה וכן המנהג פשוט להתיר בהנאה מה שתסתם יינם של הישמעאלים וכמ"ש לדינא בשו"ת קול אליהו ח"א יו"ד סימן כג, ובשו"ת נחפה בכסף ח"ב יו"ד סו"ס ד', ובשו"ת בני בנימין סימן ו, ואמנם בספר טהרת המים (מערכה י' אות כז) כתב להעיר ע"ד הרמב"ם שהרי הישמעאלים זורקים אבנים למרקוליס [דהיינו שזורקים אבן לכעבה שבמכה] ומ"מ העיר ע"ד בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סימן ס' בהערה) שנשמט ממנו מש"כ הרמב"ם בתשובה סימן שסט שהקשט לו כן, ותירץ שאמנם כן היו עושים הישמעאלים מקדנת דנא אבל כיום הם אומרים נשליך אבנים בפני השטן לערבבו ויש שאומרים צלמים היו שם ונאו ורגמים אותם ולעולם אינם עובדים ע"ז יעו"ש, וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן שצח.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

נוצרים שמשתחווים לשתי וערב ועונדים אותו על צווארם אוסרים את היין במגעם אפילו בשתיה ויש לזרוק את היין¹⁷⁸

דרוזים אינם עובדים עבודה זרה ולכן אם נגעו ביין היין נאסר רק בשתיה ולא בהנאה¹⁷⁹

פליפני לכאורה תלוי אם עונד שתי וערב וכו' אבל לפעמים קשה לבדוק את זה, ולכן אם נוגע ביין יש להחמיר לאסור את היין אף בהנאה, אבל לדינא¹⁸⁰ קבלתי ממורי ההוראה שבדרך כלל אינם עובדים ע"ז.

ד). וכ"ז דוקא ביין לא מבושל אבל ביין מבושל אין לחוש. וביין מפוסטר נחלקו הפוסקים.¹⁸¹

¹⁷⁸ . כן עולה ע"פ דברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות עבודה זרה ה"ד, וע"ע בבן איש חי ש"ב פרשת בלק הלכה א' שאי להם יחוד השם ויש להם שיתוף והיחוד שעושים יחוד של דופי כידוע, וע"ע בשו"ת ישיב משה ח"א סימן רג.

¹⁷⁹ . כן כתב לדינא בשו"ת דברי דדו ח"א יו"ד סימן יד אות א'.

¹⁸⁰ . כן כתב לי הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בעמח"ס אהל יעקב ירושלים עיה"ק תובכ"א וז"ל: נראה לי שאין חשש א"כ ידוע בודאי, וכך קבלתי להורות מבעל שבט הקהתי שליט"א ועוד, שמסתבר שלא עובדיים ע"ז אמיתית היום.

וכן כתב לי הגאון רבי בן ציון יעקב הלוי וואזנר שליט"א אב"ד שבט הלוי בבית שמש בזה"ל: עפ"י דברי בעלי הטושו"ע רוב גויים כהיום אינם עובדי ע"ז רק מעשי אבותיהם בידיהם וכדאיתא לרוב בתחילת הל' ע"ז ובאמצעה בהרבה הל'.

¹⁸¹ . הנה כל האיסור ביין לא מבושל, אבל ביין מבושל, אין איסור של יין נסך, וכמבואר בשו"ע יו"ד סימן קכג ס"ג ובש"ך שם סק"ז, [וע"ע חשוקי חמד פסחים דף ל' ע"ב].

וביין מפוסטר נחלקו גדולי הפוסקים האם הוא נקרא יין מבושל או לא, שבשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן כה) כתב לאסור, וכן הו"ד מרן הגריש"א בספר קידוש כהלכתו (עמ' רכט) וכן כתב בשו"ת אז נדברו (חלק יב סימן ג' בד"ה וכתבנו) שלא חשיב בישול, משום שאניני הטעם אומרים שאין משנה כלל טעם היין הטבעי, יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק כ' סוף הערה יח) שאף שחשיב מבושל לענין ניסון למזבח, מ"מ לגבי יין נסך לא חשיב יין מבושל, ואפילו שבשו"ע יו"ד סימן קכג ס"ג כתב השו"ע שייך מבושל שנגע בו העכו"ם הרי הוא מותר ומאימתי

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ה). אם הבקבוק של היין סגור היין אינו נאסר אפילו בנגיעה של גוי
שעובד ע"ז¹⁸²

ו). פקק פלסטיק של יין נקרא ב' חותמות¹⁸³

ז). במיץ ענבים יש בו משום יין נסך¹⁸⁴ אלא א"כ הוא מבושל או מפוסטר
שאז אין לחוש בו ליין נסך. [לדעות שמפוסטר לא חשיב יין נסך].

נקרא מבושל משהרתיח על גבי האש, הרי שיין מבושל אין להתיר, אבל מ"מ בגדר
הבישול כתב בש"ך בשם רהשב"א והר"ן שבעינין שיתמעט ממידתו על ידי הרתיחה
והרי יין מפוסטר כיון שהוא מחומם בכלי סגור אינו מתמעט כלל, ולכן אין להקל בזה,
וכן כתב לדינא בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן לד) שיין מפוסטר לא נקרא
מבושל, כי לא מספיק רתיחה בלבד יעו"ש,

אבל בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סימן לא) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן א)
להקל, וטעמם דלא בעינן מדת חום של יד סולדת וכמ"ש הש"ך שיתמעט משהו שהרי
סו"ס יש מיעוט של משהו, ובמנח"י כתב שהרי סו"ס על מבושל לא גזרו.

וזקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בספרו אורה של השבת (עמ' 160
בהערה מס' 14) כתב שהמיקל עכ"פ יש לו על מה לסמוך, וציין שם למש"כ בשו"ת
יביע אומר ח"א חיו"ד סימן טו. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ח יו"ד סימן טו, ובח"ט
או"ח סימן קח אות קלד) שלדינא אינו נאסר במגע גוי, ומ"מ המחמיר תע"ב אבל
התורה חסה על ממונם של ישראל.

¹⁸². כמבואר בשו"ע יו"ד סימן קכה ס"ט

¹⁸³. בספר אהל יעקב תשובות הפוסקים יו"ד הלכות יין נסך אות ג' השיב הגר"ח
שלא נקרא יין נסך.

¹⁸⁴. הנה בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים עמ' קעה כתב לאסור בזה כין יין יצמוקים
שנאסר במגע גוי כמבואר ברמ"א יו"ד סימן קכג סי"א בשם המהרלב"ח סימן מא
יעו"ש, וכן כבר כתב בשו"ת אבני ישפה ח"א סימן קנ וכמ"ש בשו"ע יו"ד סימן קכג
סי"ז שמשנפרדו החרצים והזגים מן השקה נוהג דין יין נסך יעו"ש ושכן כתב בשו"ת
אגרות משה חיו"ד סימן נ' וכתב שם שמה שמיץ ענבים אינו ראוי לניסוך ע"ג
המזבח ולכן לא שייך בו מגע עכו"ם אין הדבר כן שהרי יין מזוג ג"כ אינו ראוי למזבח
ובכל אופן שייך בו יין נסך יעו"ש, וכתב שם שמה שלא נהגו בו איסור י"ל שבמיץ
ענבים כיון שא"א לשמור אותו לזמן מרתתיחים אותו וממילא לא שייך בזה דין יין
נסך יעו"ש עוד, וכן נראה שאם לא התבשל אסור בשו"ת חזון עובדיה מהדו"ק ח"א

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ח). וכיצד הנגיעה בין שהגוי אוסר, כתב בשו"ע יו"ד סימן קכד ס"י שצריך שיתכון לגעת שידע שהוא יין שלא יהא עוסק בדבר אחר, ובלא זה מותר היין בהנאה ואסור בשתייה, וכ"ז בגוי שעובד עבודה זרה אבל אם אינו עובד עבודה זרה היין אינו נאסר בשתייה

ט). אם הגוי הגביה בקבוק יין פתוח בשביל לנקות לא נקרא יין נסך¹⁸⁵

י). וכמו כן אם הגוי הוזיז את היין במקרר ע"י שפתח את דלת המקרר אינו נאסר אפילו שהבקבוק הוא פתוח¹⁸⁶

יא). גוי שנגע ביין של ישראל בשביל להפחידו וכו' מותר בשתייה, ויש לשתותו בפני הגוי שלא ירגיל בכך, ויש מחמירים שלא לשתות מהיין

187

עמ' צב יעו"ש ובהא השיב מרן הגר"ח"ק (שם אות ו) לא שמענו, אולם לענ"ד נראה דיש לחלק בין סוגי המיץ ענבים

וכן השיב שם הגר"א נבנצל באות יד שיכול להיות שהוי כמבושל שאין מנסכים אותו

¹⁸⁵ . כן כתב בספר אהל יעקב שם אות יב נשאל הגר"א נבצל שליט"א מה הדין במשרתת גויה שמנקה בית ישראל והגביה בקבוקי יין מתוך ארון שלא מבושל והיה פתוחים בלי פקק והחזירו אותם אחרי שניקתה הארון האם היין מותר בשתייה, והשיב שמותר,

¹⁸⁶ . כן העלה לדינא בשו"ת אורחותיך למדני ח"ב סימן סח וכן כתב לדינא הגאון רבי דוד טהרני שליט"א בספר בין ישראל לעמיים פרק כב סל"ד כמבואר בשו"ע יו"ד סימן קכד ס"ד שנגיעה ע"י דבר אחר לא בשביל לגעת אינו אוסר

¹⁸⁷ . כן כתב בב"י יור"ד ריש סימן קלב וברמ"א סימן קכד סעיף כו, ואמנם בבן איש חי ש"ב פרשת בלק הלכה יג כתב שיש להחמיר בזה כיון שלהרמב"ם אסור, ומ"מ כתב שם שבהפסד מרובה יש להתיר ואפילו בהפסד מועט המיקל לא הפסיד ומיהו בעל נפש יחמיר לעצמו ותבוא עליו ברכה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ב). תבשיל שמעורב בו יין אפילו שהיין אינו מבושל אינו נאסר משום יין נסך היכן שאינו ניכר אבל אם ניכר בפנ"ע כגון שצף למעלה ונגע בו הגוי נאסר¹⁸⁸

האם מותר לתת לגוי מפירות שביעית

מותר לתת לעובד זר שנמצא בבית הישראל מפירות שביעית¹⁸⁹

האם גוי יכול לבדוק אורז

גוי יכול לבדוק את האורז מהתולעים¹⁹⁰

אבל במאכלים שצריכים בדיקה מעיקר הדין ולא מתורת חומרא א"א לסמוך על הגוי¹⁹¹

¹⁸⁸ . כן הוא בשו"ע יור"ד סימן קכג ס"ה וברמ"א שם ובט"ז שם סק"ד יעו"ש.

¹⁸⁹ . הנה בדין זה האם מותר לתת לגוי מפירות שביעית כתב ברמב"ם בפ"ה מהלכות שמיטה הלכה יג וז"ל: פירות שביעית אין מוצאין אותן מהארץ לחול ואפילו לסוריא, ואין מאכילין אותן לגוי ולא לשכיר ואם היה שכיר שבת או שכר שנה או שכר חדש או שקצץ מזונתיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו ומאכילין את האכסניא פירות בשביעית, עכ"ד וכיון שכן הוא הדין לעובד זר שמזונות בעל הבית עליו ויכול לאכול מפירות שביעית וכן כתב לדינא בקובץ מבית הלוי תשס"ח שמיטה עמ' י יעו"ש, וכן כתב בספר דבר השמיטה עמ' 18 יעו"ש.

¹⁹⁰ . הנה בשו"ת שערי עזרא (ח"ב סימן נו) כתב שגוי יכול לבדוק את האורז מהתולעים, והטעם כיון שלא הוחזק איסורו וכן מפני שהם מפקידים על נקיות וגם מפני שהוא מתיירא שיסלקוהו מעבדותו יעו"ש, וע"כ כתב בספר הכשרות למעשה (מהדו"ח עמ' שכד) שלכן לדינא מי שיש לו עובד זר מותר לתת לו לבדוק את האורז.

ואמנם בספר עזרה כהלכה עמ' קנג, כתב בשם הגר"צ ובר שליט"א שאין לסמוך על הגוי אלא א"כ הישראל עמד ע"ג, וע"ע בשו"ת אול"צ ח"ג עמ' רב דלדינא נראה להתיר בזה כיון שהוא רק חומרא בעלמא יעו"ש.

¹⁹¹ . כן נראה לדינא ע"פ מש"כ בהערה הקודמת.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות לא תחונם

(א). הלאו של "לא תחונם" שלא לתת מתנות של חינם, נחלקו הפוסקים האם ישנו בגוי שאינו עובד עבודה זרה.¹⁹²

(ב). אסור לשבח גוי במעשיו, או לחבב דבר מדבריהם, וכן אסור לשבח גוי שהוא נאה, אלא א"כ מתכיון להודות לבורא.¹⁹³

¹⁹² . הנה בעיקר הלאו של לא תחונם, האם האיסור הוא דוקא בגוי שעובד ע"ז, הנה בתוס' בע"ז דף כ' ע"א, כתבו שבהאי איסורא אין חילוק בין שאר עכו"ם לז' עממין, וכן כתב בספר דינא דחיי (לאוין מח' דף נח ע"ג) שכתב שגם שדעת הרמב"ם שאיסור לא תחנם נוהג בכל האומות שאם נאמר שאזרה זו אינה אלא בז' אומות לא היה לו להרמב"ם להביא דין זה בהלכות עכו"ם אלא בהלכות מלכים כמו שהביא בפ"ה מהלכות מלכים ה"ד הדין דלא תחיה כל נשמה שמדבר רק בז' עממין, אבל מה שמביא בהלכות עכו"ם הוא אפילו בשאר אומות, יעו"ש, וכן ראה במהר"ם שיר (סימן תכז) שכתב להוכיח שאיסור לא תחנם שייך בכל האומות, וכן כתב בספר האשכול (ח"ג עמ' קכג) וכן כתב בש"ך (יו"ד סימן קנא סק"ח).

ואולם בספר מזבח אדמה (דף יב ע"ב) כתב עמש"כ בשו"ע יו"ד סימן קנא ס"ח שאין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל וכתב ע"ז והאדינא ראינו שגדולי ישראל מורנו הרב מהרש"א ומהרמ"ם ועוד כמה וכמה גדולים שמכרו להם חצרות ובתים וכיוצא ונראה ודאי דהיינו משום שהכתוב לא ישבו בארצך לענין חניה בקרקע הוא דוקא על גוים שעובדים ע"ז משא"כ ישמעלים שאינם עובדים ע"ז יעו"ש, וכן כתב בספר זכרונות אליהו (יו"ד מערכה כ' אות ד) שכן כתב רבי ראובן רבו של הגאון רבי אברהם אלקעלי בתשובה בכת"י, והו"ד בשו"ת יביע אומר (ח"י חיו"ד סימן מא אות ב), ושם כתב שבשו"ע חו"מ סימן רמט ס"ב כתב שעכו"ם שאינו גר תושב אסור לתת לו מתנה, ואולם בשו"ת הרשב"א ח"א סימן ח' כתב שגוי שאינו עובד ע"ז אינו בכלל, וכתב שאילו היה השו"ע רואה את דברי הרשב"א והמאירי לא היה פוסק להחמיר וכמו שכתב כיוצא בזה מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סימן נו.

¹⁹³ . הנה בעיקר האי דינא דאסור לשבח נכרי איתא בגמ' בע"ז דף כ' ע"א ובערכין דף יד ע"א אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאמר כמה נאה כנעני זה שנאמר לא תחנם וכו' עי"ש וכן כתב ברמב"ם ספר המצוות לאוין נ', וכן כתב ברמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק י' ה"ד, אסור לספר בשבח מעשיו או יחבב דבר מדבריהם וסיים שם שגורם להם להדבק בהם יעו"ש, וכן כתב בשו"ע יו"ד סימן קנא ס"ד, וכן ראה עוד בספר היראה לרבינו יונה, ואל תשבח שום נכרי לא בחן ולא ביופי ולא במעשיו,

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

וכן מותר לומר לגוי תודה רבה ואין לחוש בזה לאיסור לא תחנם¹⁹⁴

וכן מותר לשבח גוי כשיש לישראל תועלת בזה, כגון שתבירו מברר אצלו על טיבו של העובד זר, כיון שיש לו תועלת בדבר שרוצה לשוכרו¹⁹⁵

וכשתראה נכרי עושה טובה או נאמנות או צדקה דאג כי חסד לאומים חטאת לישראל ואל תדונם לכף זכות אם לא בפניהם מפני דרכי שלום אסור לשחם אף שהוא אמת.

וכן כתב זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בספרו אורה של השבת (עמ' 155) לענין משרתת גויה שאסור לשבח אותה, כמה היא נאה וכו' אבל אם מכוין בשבחו להודות להקב"ה שברא בריאה כזו מותר, ובהערה 20 שם כתב, כמבואר בשו"ע יור"ד סימן קנא סעיף יד, ומ"מ הרי בשו"ע או"ח סימן רכה ס"י כתב, הרואה בריות נאות אפילו עכו"ם אומר בא"י שככה לו בעולמו, וכתב במשנ"ב היינו בראיה בעלמא דמותר, אבל להסתכל בו ביותר ולהתבונן בדמותו אסור, ואסור לומר כמה כותי זה נאה משום לא תחונם, ויעו"ש בביאור הלכה בד"ה אפילו, ובדע"ת שם. וע"ע בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ב סימן נא בד"ה ולכן.

¹⁹⁴. כן נראה בשו"ע יור"ד סימן קמז ס"ה, ובש"ך שם סק"ג, ובט"ז סק"ב, ובביאור הגר"א סק"ו, ובמג"א סימן שמ"ז סק"ד, ובמשנ"ב שם סק"ז, וכן כתב בספר מלכים אומניך (עמ' שא) שמותר להודות לנכרי לאחר גמר עבודתו וכן מצינו במשה רבינו שהיכר טובה ליתרו אף שהיה כומר לע"ז וחז"ל למדנו שהפותח פתח לחבירו נפשו חייב לו יעו"ש, וראה עוד בספר חסידים (סימן תשמו) שכתב שיהודי שעשה לו גוי טובות כשזוכרו צריך לומר עליו זכרונו לברכה יעו"ש.

וכן בענין הכרת טובה ראה מש"כ בשל"ה הקדוש (ספר בראשית דרך חיים פרשת ויגש) דלא יהיה האדם כפוי טובה אלא ישלם טובה תחת טובה אפילו לגוי שהרי הכומרים של מצרים עשו טובה ליוסף כשהיה דינו בפניהם בעניין מעשה דאשת פוטיפרע כשהבחינו שהאמת אתו הצילו אותו ממות ועל כן גם עתה ג"כ היטיב עמהם הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם יעו"ש, וראה עוד בספר חמדת חיים (סימן שעג) שכתב ידידי הגר"ח מלין שליט"א בשם מרן הגרי"ז שליט"א שיש חיוב הכרת הטוב גם לגוי ואין בזה שום חששא וכדחזינן מהא דצוה יוסף כל מצרים שימכרו לו ארצם תמורת אוכל לבד מאדמת הכהכנים וכמבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל (בראשית מז כב) מן בגלל דחמון ליה זכותא דבעא רבוניה למקטלא ושיזובהי מין דין קטול וכן משמע מדרש שכל טוב (פסוק כז) וע"כ דגם לגוים איכא חיוב הכרת הטוב עכ"ד מרן הגרי"ז.

¹⁹⁵. הנה כתב בחזו"א (יור"ד סימן סה סק"ד) כתב שהותר לתת להם חן כל שעושה לריוח הישראל כמ"ש הר"ן בפרק השולח שהותר לשחרר עבד לתועלת הישראל

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ג). נחלקו הפוסקים האם מותר לתת לגוי מאכל שאינו כשר משום איסור לא תחונם, ונראה לדינא שיש מקום להקל בזה, וכ"ש נכרי שמצוי עמו שבלא"ה צריך לתת לו מזונות לאכול, ובלא"ה שיש הרבה פוסקים שפסקו שגויים שאינם עובדים ע"ז אין בהם את האיסור של לא תחונם.¹⁹⁶

ואין בזה איסור מתנת חנם ה"ה שלא אסרה תורה ליתן לנם חן לתועלת הישראל, וכן מצינו בע"ז דף כ' ע"א שגדי להודות לה' על בריות נאות לא אסרה התורה לתת להם חן, וכן העלה בנ"ד בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סימן ק) שמותר לשבח אומן ולומר שהוא אומן טוב לעבודה, ואין כאן לא תחנם כיון שהוא לטובת הישראל ולדעת איזה פועל לקחת ולא מתכוון לטובת הנכרי לשבחו, וכן הו"ד הגר"ק בספר לא תחנם עמ' לה, וכן כתב בספר מלכים אומניך (פרק יד הערה כב) וכן כתב בספר נשמת אברהם (ח"ב יו"ד סימן קנא) בשם הגרשז"א זצ"ל, ואולם בשו"ת בצל החכמה (ח"א סימן מו) כתב דמדברי השו"ע יו"ד סימן קנא ס"א כתב שאינו מכירו אבל בסעיף יד השו"ע כתב אסור לספר בשבחן של נכרי וכו' ולא כתב שאינו מכירו ובע"כ מוכח דאסור לספר בשבחן של עכו"ם אף שמכירו ויש לו תועלת יעו"ש, אבל מ"מ נראה דבנ"ד אינו משבחו על מהותו, רק על פרטי העבודה.

¹⁹⁶. לתת לנכרי מאכל שלא כשר, הנה איתא בגמ' בפסחים דף כא ע"ב, נחלקו התנאים האם מותר לתת נבילה למכרי, ומותר רק במכירה, או לא, ופסק הרמב"ם בהלכות ע"ז פ"י ה"ד שמותר רק במכירה, ואמנם בטור (יו"ד סימן קיז) כתב שמי שמזדמן לו נבילה וטריפה יכול למוכרה לנכרי או ליתנה לו במתנה, ומשמע שמותר ליתן מאכלות אסורות במתנה לנכרי, ובפרישה שם הקשה עליו שהרי בטור חו"מ סימן רמ"ט כתב שאסור לתת מתנה לנכרי, וכתב בפרישה שבע"כ שמ"יר בנכרי המכירו שמותר, וכן ראה בשו"ת נשמת כל חי יו"ד סימן נד למרן החב"י"ף שדוקא במכירו שרי יעו"ש, אבל מבואר דבלאו הכי אסור, וכן מבואר בשו"ת חוות יאיר סימן טו יעו"ש, ומ"מ בעובד זר נראה דשרי דהאי סו"ס יש לו בהא טובת הנאה, וכמו"כ הרי כיון שחייב לתת לו אוכל, הרי יכול לתת לו אוכל כזה, מאשר שיתן לו אוכל כשר.

וע"ע בשו"ת מנחת חן ח"א יו"ד סימן ח' שנשאל האם מותר יהודי שנוסע במטוס ויושב לידו הגוי והיהודי מקבל מנה לא כשרה האם יכול להביא לגוי וכתב שמותר ע"פ דברי החק יעקב או"ח סימן תמ"ח סק"ב שפסק לגבי נתינת חמץ לנכרי מדוע אין בזה איסור שלא תחונם, וכתב ב' תירוצים או דמ"ירי במכירו או כיון מאחר דחמץ אסור בהנאה ואין לו שוויות מזה בכלל ולא הוי שום הפסד ולא נכלל באיסור של לא תחנם במקום שאין הפסד לישראל, ולכן בנ"ד שאין הפסד דבלאו כהי לא יאכלנו ואין

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ד). ולענין האם מותר לתת לו בגדים בלואים שאינם בשימוש, מעיקר הדין מותר, אבל אם לגמחי"ם של יהודים יהיה צורך בזה עדיף להחמיר לכאורה.¹⁹⁷

ה). מותר לתת לעובד זר, מתנות ותוספות, אם זה נצרך, וגם מפני דרכי שלום אם הרגילות בכך, אבל יש להזהר שלא לתת יותר מידי.¹⁹⁸

בכך איבוד אין איסור, ועוד כתב שם שאפילו להחת"ס שחולק על החק יעקב היינו דוקא לגבי שחרור עבד יעו"ש, ושכן הוא דעת הגר"י בלעסקי זצ"ל

ויש לומר עוד שבכה"ג הישראל לא זכה בזה, כי הוא לא רוצה את זה, וכן ראה בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד סימן רט) שנשאל בכע"ז האם עדיף שיזרוק את האוכל כיון שזה בל תשחית, או לתת לגוי וכתב שאסור לתת מתנה לגוי ואפילו אם המתנה אינו ראוי לישראל ואינו צריך לאבדו אם אינו נותנו לעכו"ם, ולכן כתב שם דלא כמנחת חן שאסור ליתן לגוי שאינו מכירו אלא יניחנו עד שירקב יעו"ש.

והנה בשו"ת מענה דבר (ח"א יו"ד סימן צא) נשאל באוכל שהולך ליזרק וכתב שנראה מדברי ספר החינוך מצוה תכו שכל האיסור שלא יבוא להתקרב עמהם, אבל היכא שיש חשש איבה כגון שיראה אותו זורק האוכל לפח ולא נותן מותר לתת לו מפני דרכי שלום כמ"ש בשו"ע סעיף יב יעו"ש, וא"כ כ"ש במטוס שלכאורה זה מצוי שהגוי יראה את זה ואז יבואו לידי איבה. וע"ע בחשוקי חמד זרעים פ"ג מ"א ובמש"כ בספר אהל יעקב הלכות יין נסך עבודה זרה עמ' תמו במש"כ בזה.

¹⁹⁷. הנה לכאורה י"ל שלגוי המכירו מותר וכמ"ש לעיל, ומ"מ תליא באותו מח' שכתבנו לעיל ובשו"ת ויען דוד ח"ד יו"ד סימן צט נשאל בזה האם מותר לתת בלאי בגדים לעניי עכו"ם מחמת הלאו דלא תחונם, כשאינם ראויים לעניי ישראל וגם שע"ז משתרשי ליה החבילות שבהם צריך להניח כדי שיקחו אותם לאשפה, וכתב שכיון שהנותן אינו מפסיד אלא שהמקבל מרויח אין איסור לא תחונם כשהמקבל יודע שלנותן אין בו צורך כי אי"ז מוסיף אהבה יעו"ש, וע"ע בספר בית מתתיהו () שכתב דשרי כמו חמץ כיון דעומד להזרק וע"ע בקובץ בית יוסף כסלו תשע"ח סו"ס קג.

¹⁹⁸. הנה בפוסקים כתבו לדון האם מותר לתת טיפ לנכרי שעובד אצלו, והביאו מש"כ בשו"ע יו"ד סימן קנא סי"א מבואר שמותר לנכרי המכירו לתת לו מתנה, וביאר בט"ז (שם סק"ח) משום שכשנותן מתנה לנכרי המכירו לא הוה עלייהו שם מתנה אלא מכירה שהרי ישלם לו גמולו או שכבר שילם עכ"ד, וכן כתב בלבוש, ולפי"ז מותר לתת לגוי מתנה כדי שיהיה לו הנאה, וכן מבואר בספר נשמת כל חי למרן החבי"ף

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ו). כתבו בפוסקים שמותר לתת מתנת פרידה לגוי¹⁹⁹ ולתת מטריה לגוי שיוורד גשם ראה בהערה²⁰⁰

(סימן נה) שאסור ליתן לנכרי מתנה שלא יקבל ממנו עוד תמורה עבור זה, אף שכבר עשה לו הנכרי טובה, וכתב כן בשם החסדי דוד על התוספתא דע"ז סוף פרק ג' יעו"ש.

ומ"מ כתב בספר לא תחנם (עמ' יז) שיהודי שיש לו עובד זר בביתו מותר לתת לו מזונות שהרי הוא בכלל שכר על עבודתו אבל יזהר שלא ליתן לו יותר ממה שנצרך כמו מנה נוספת או קינוח סעודה אבל אם יש בדבר משום דרכי שלום שרואה שכולם מקבלים והוא לא מקבל יש מקום להקל, יעו"ש, והכא נמי נראה בדין, וכ"ש הנכרים היום שרובם לא עובדים ע"ז.

¹⁹⁹. יש לדון בנתינת מתנה פרידה לעובד זר, ולכאורה יש לאסור, ואולם ראיתי בשו"ת אמרי יעקב ח"ב סימן ס' שנשאל האם מותר לתת מתנת פרידה לנכרי והעלה לדינא שמותר לתת מתנת פרידה לנכרי משום דהו"ל כמכירו ושרי, אי נמי דכיון שנהוג לתת מתנה למי שעובד זמן ממושך יש בו משום דרכי שלום שכתבו הפוסקים להתיר.

200. עוד בענין זה נשאלתי ע"י הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בזה"ל: הגיע פועל לבית ישראל ועשה שם תיקון ביום גשום-הפועל לא אמור לחזור לבית ישראל בכלל היה ביקור חד פעמי-כעת הבעל הבית ראה בחוץ יורד גשם חזק רוצה כעת לתת לו מטריה במתנה האם יש בזה משום לא תחנם כיון שהוא מקבל מתנה בסוף עבודה וממילא אין בזה כל כך תועלת, וצ"ע ע"כ לשון שאלתו.

הנה בעיקר ויסוד הדין דאסור לתת לגוים מתנת חנם איתא בגמ' במס' ע"ז סד. ובגמ' בדף כ. נדרש כך, דמבעי ליה להא דאמר רחמנא לא תתן להם מתנות של חנם, וא"כ נימא קרא לא תחנם, מאי לא תחנם ש"מ כולהו תניא נמי הכי וכו', ומבואר שם בגמ' שזה דאסור לתת לגוי מתנה תלוי במח' של ר"מ ור"י, דלשיטת ר"י יש איסור לא תחנם ולר"מ לית ביה איסור לא תחנם, והנה להלכה איפסיק כשיטת ר"י, בשו"ע יו"ד סי' קנא סעי' יא, אסור לתן מתנת חנם לעובד כוכבים שאינו מכירו, והנה בתוס' בע"ז שם בד"ה רבי יהודה אומר דברים ככתבן, בשם ריב"א דהכא אסור מתנת חנם לעכו"ם ובפסחים בדף כב. מקומינן ההיא דשולח אדם ירך לנכרי, כרבי יהודה וכתבו התוס', ותירץ רבי דבתוספתא תניא גבי מילתיה דרבי יהודה דהכא בעובד כוכבים המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו, וכן כתבו בתוס' בעירובין סד: וד"ה ולמדנו, ובחולין קיג: בד"ה חי, וכ"כ בתוס' הרא"ש, ובתוספתים, והיינו דכל מה שיש להתיר רק בעכו"ם שמכירו, והוה כמכירה שאח"כ יעשה לו טובה אחרת, והכאב נ"ד ולא יעשה לו טובה אחרת ושוב לא יראנו, אז אסור, ולא חשיב כמכירה, אפ' אם ע"י כן יש קידוש שם שמים, והנה בתוס' בעירובין סד: שם איתא, מעשה ברבן גמליאל שהיה רוכב על החמור והיה מהלך מעכו לכזיב והיה רבי אילעאי מהלך אחריו מצא

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

גלוסקין בדרך, א"ל אילעאי א"ל גלוסקין מן הדרך, מצא נכרי אחד א"ל וכו' טול גלוסקין הללו וכו', והקשו בתוס' הרי לא היה מכירו, וא"כ מוכח דשרי לתן מתנת חנם וכתב דשאני התם שהיה מתלוה עמו בדרך עי"ש, [ולענ"ד אולי התם שאני משום שאין מעבירין על האוכלין כמבואר בהמשך הגמ' שם, ומוכח דאין מעבירין על האוכלין אינו חיוב גמור, וכן מוכח מירושלמי דמאי ריש פרק ב' שאם יש כשפים אין חיוב להרים, ורבינו רה"י בעל המשנת אברהם שליט"א שאלני בזה דיש להסתפק אם זה איסור דאורייתא או דרבנן], ובתוס' בע"ז כתבו להקשות דהכא לא היה מכירו רבן גמליאל מעולם, וכתבו התוס' לתרץ, וי"ל דשמא לא סבר לה לר"י להא דר"י ואח"כ כתבו לתרץ התירוץ שכתבו התוס' בע"ז, וכ"כ בעוד תוספתים, מ"מ אי"ז הלכה כי ההלכה כר"י, ויצא נפק"מ היכא דמתלוה עמו, אי אמרינן להאי תירוץ או לא.

עוד מבואר בתוספתים ובע"ז ובעירובין ובנדה שכתבו להקשות מהא דאיתא בגיטין דף סא. מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, וכתבו התוס' בהא נמי שרי משום דרכי שלום, והיינו דאי"ז מתנת חנם וא"כ אפשר הכא דאם לא יביא לו מטריה, א"כ יש בזה מפני דרכי שלום, אז י"ל דאי"ז מחמת דרכי שלום, כי אפשר שבד"כ עובדים יש להם רכב ואז ליכא בהא משום דרכי שלום ודו"ק.

ובתוס' בע"ז הקשו דלמאן דשרי לתת מתנות לעכו"ם וכי לית ליה להאי דאיתתא בע"ז כ. שעכו"ם ורעי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין ותרצו התוס' בזה"ל: וי"ל דקרא מיירי שאינו מחיה באותה מתנה כי אף אם לא יתן לו כלום לא ימות, והיינו דאף למ"ד דשרי כי זה לא מחיה אותו, וא"כ אפשר שבכה"ג שיוורד ברז חזק או שלג ואם יביא לו מטריה ועי"ז יחיה ולא יפול עליו שלג או ברד ויתקרר ויחלה ויבוא לידי סכנה לכו"ע יהיה אסור.

וגם היה נראה לומר שהכא לתת לו מטריה יש בזה לרחם ולחמול על הנכרי ובזה איכא איסור, והגם שהנכרי יכול להסתדר בלא זה, דהנה איאת בתרגום אונקלוס (דברים ז' כט) "ולא תחנם" ולא תרחם עליהון, וכע"ז איאת בתרגום יונתן והיינו דאיכא אזור לרחם עליהם,, על עובדי ע"ז, וכן מבואר מדברי רבינו הרמב"ם הנשר הגדול בפ"י מהל' עבודת כוכבים ה"א, וז"ל: ואסור לרחם עליהם שנאמר ולא תחנם לפיכך אם ראה מהם אובד או טובע בנהר לא יעלנו ראהו נטוי למות לא יצילנו עכ"ל, וכן כתב הרמב"ם בס' המצוות (לח ג'), ובתוס' רבינו אלחנן (ע"ז שם ד"ה א"כ) הקשה מדוע דרשו בגמ' ג' דרשות מהפסוק לא תחנם, ולא דרשו מהמשמעות של הפסוק, והיינו משמעות של חנינה ורחמים, וכמו שנאמר בתורה "לא תחוס עינך עליהם" ותיירץ שהוא בכל חן, וא"כ אסור גם לחמול ולרחם עליהם, וכן מבואר גם בס' החינוך (צוה תכו) שכתב בזה"ל: שלא נחמול על עובדי ע"ז, ולא ישר בעינינו דבר מהם וכו' ולא יהי מעלה חן בעינינו בשום ענין, עד שאמרו רבותינו ז"ל שאסור לומר כמה נאה גוי זה, או מה נחמד ונעים הוא וע"ז נאמר "ולא תחנם" ובא הפירוש ע"ז לא תתן להם חן עכ"ל, ומדברי הסמ"ג (לאוין מח) משמע שהוא סובר שאיסור חנינה נכלל באיסור של

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ז). אסור להתפלל על הגוי אם הוא חולה, אלא א"כ יש חשש איבה, או שהזקן כבר התרגל לגוי ויש צורך שיתרפא במהרה, כדי שישוב לטפל בו.²⁰¹

מתנת חנינם, וברבינו בחיי (שם) משמע שהוא נדרש מפשוטו של מקרא שאסור לרחם ולחמול עליהם ומ"מ משמע שלכו"ע איכא דין שלא לחוס ולרחם עליהם, ולאכך יהיה אסור לתת לו את המטריה, כי זה נקרא לחוס עליו, כי בדרך כלל אפשר להסתדר בלא מטריה, וכמאמר העולם שהאדם לא עשוי מסוכר ולכן אין מה לפחד מן המים, וע"כ נראה דאין לתת לו את המטריה, ואם נתן לו יחושב לו כאילו המטריה היא חלק מהשכר, או דהוה כהטבות שדרך העולם לתת הטבות לפועלים שלהם, ויל"ע אם מהני אח"כ לחשב כן ומסתמא לא מהני, ואם יודע שע"כ ינצור לו הגוי איבה כגון שלאותו יהודי יש חנות של מטריות, והרי יכול לתת לו איזה מטריה זולה, ובכה"ג שרואה אותו הולך כך בגשם יכול לתת לו את המטריה וע"כ יתקדש שם שמים, וצ"ע להלכה למעשה.

²⁰¹. הנה בדין תפילה על הגוי מצינו בזה שכתב מרן השו"ע (יור"ד סימן קנח) עובדי עבודה זרה אין לרפואתם אפילו בשכר אם לא במקום איבה, ובזמן הזה כתבו הפוסקים שהישמעאלים מותר לרפואתם אפילו כשאין איבה והנוצרים יש אומרים שאין לרפואתם שלא במקום איבה כיון שמשתיים שם שמים ודבר אחר, ובן נח מוזהר על השיתוף, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה חלק יור"ד סמן קמח. וכן כתב בספר דינא דחיי (דף נא:) שנראה לו שהרמב"ן שהיה רופא לישמעאלים בארץ מצרים מפני שאין הישמעאלים עובדי ע"ז וכל שאינו עובד עבודה זרה מותר לרפואתו אפילו בחינם אע"פ שאין לו לחוש לו משום איבה ע"כ, וא"כ לכן יש להתיר להתפלל עליהם. וגם אפשר דגם אי נימא דאסור לרפואתם אבל להתפלל עליהם יהיה מותר. ושוב מצאתי שכהאי סברא כן כתב בשו"ת בית שערים (יור"ד סימן רכט) ע"ש.

ובשו"ת יחזקאל דעת (חלק ו' סימן ס') הביא מש"כ בספר רב דגן סימן מה) שנשאל אם מותר ללחוש ולהתפלל על גוי שיתרפא והשיב שאם יודע ומכירו שהוא מחסידי אומות העולם מותר להתפלל עליו, אבל אם הוא מסופק יתפלל שיחזור בתשובה ויתרפא ע"ש.²⁰¹ ובשו"ת חיים ביד (סימן לג) כתב שכ"ש אם עשה לו טובות שמותר לו להתפלל עליו, ושם נשאל כך: מביא שנשאל מיהודי סוחר שמתעסק עם סוחר גוי, ועסקים אלו גורמים רווחים גדולים ליהודי ומשפיעים לו טובה, והגוי נהיה חולה, ושואל האם מותר להתפלל עליו שיחיה וגם לתת צדקה בעדו לתלמידי חכמים שילמדו לרפואתו. וכתב שם להתיר ע"פ הספר חסידים הנ"ל, ומביא שם כמה ראיות לדבר, כגון מאלישע שריפא את נעמן מצרעתו, ועוד. ומביא שם שרבי יהודה קצין זלה"ה היה יודע ללחוש, ובא אליו גוי אחד עם תינוק בידי שמוטל על ערש דוי כמו פגר מת ועשה לו לחישה וברכה ומיד נתרפא, ויצא ממוות לחיים, ונעשה קידוש ה',

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

(ח). אסור לתת קמיע לגוי אלא א"כ יש חשש משום איבה²⁰²

ומביא שם ששאל אותו תלמידו, שגוי אחד יש לו כאבים עזים בלבו, ורוצה ומבקש מאוד שיכתבו לו קמיע, האם מותר הדבר, וכתב שם שיכתבו לו קמיע בלי שם ה' ורק בכתב רש"י ולא בכתב אשורי, ובנוסח זה: "הנני כותב קמיע זאת לשם הנושא אותה לשמירת גופו מן המזיקין ומכל חולי ומחלה ומכאב הלב". ויש גם לדון בכ"ז משום בל תחונם, וי"ל דכל שיש לו מטרה בזה אין בזה לא תחונם, וגם הפוסקים שהתירו רק היכא שיש לו הכרת הטוב. וראה עוד במה שהארכנו בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"ב סימן כ"ה בענין נתינת קמיע לגוי, ע"ש. וע"ע בגם אני אודך תשובות הגרח"ש סגל ח"ג סימן רד שהביא בשם הגר"ח קניבסקי שיכול להתפלל על שכן גוי שיבריא יעו"ש.

²⁰². הנה נשאלתי ע"י הגאון הריחמ"א שליט"א מח"ס מריח ניחוח וש"א"ס בכל חלקי תורתנו הקד'. בזה"ל: עלה בדעתי לשאול בס"ד מה הדין בזמן מגפה גוי מבקש מצדיק שיכתוב לו קמיע לשמירה מן המגפה האם מותר לכתוב קמיע לגוי או אסור. והטעם. ע"כ שאלתו.

וכתבתי לו בזה ונדפסו הדברים בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה חלק ב, הנה לכאורה יש להוכיח דין זה מדין תפילה על גוים, דהנה כתב מרן השו"ע (יור"ד סימן קנח) עובדי עבודה זרה אין לרפואתם אפילו בשכר אם לא במקום איבה, ובזמן הזה כתבו הפוסקים שהישמעלאים מותר לרפואתם אפילו כשאין איבה והנוצרים יש אומרים שאין לרפואתם שלא במקום איבה כיון שמשתפים שם שמים ודבר אחר, ובן נח מוזהר על השיתוף, וכן כתב בשו"ת נודע ביהוה חלק יור"ד סמן קמח. וכן כתב בספר דינא דחיי (דף נא:) שנראה לו שהרמב"ן שהיה רופא לישמעאלים בארץ מצרים מפני שאין הישמעלאים עובדי ע"ז וכל שאינו עובד עבודה זרה מותר לרפואתו אפילו בחינם אע"פ שאין לו לחוש לו משום איבה ע"כ, וא"כ לכן יש להתיר להתפלל עליהם. וגם אפשר דגם אי נימא דאסור לרפואתם אבל להתפלל עליהם יהיה מותר. ושוב מצאתי שכהאי סברא כן כתב בשו"ת בית שערים (יור"ד סימן רכט) ע"ש. וא"כ אולי יש לתת קמיע כמו שמותר לרפואתם, ולהתפלל עליהם, אף שגורם להם לרפואה. כל עוד שאינם עובדים ע"ז.

ובשו"ת יחווה דעת (חלק ו' סימן ס') הביא מש"כ בספר רב דגן סימן מה) שנשאל אם מותר ללחוש ולהתפלל על גוי שיתרפא והשיב שאם יודע ומכירו שהוא מחסידי אומות העולם מותר להתפלל עליו, אבל אם הוא מסופק יתפלל שיחזור בתשובה ויתרפא ע"ש.²⁰² ובשו"ת חיים ביד (סימן לג) כתב שכ"ש אם עשה לו טובות שמותר לו להתפלל עליו, ושם נשאל כך: מביא שנשאל מיהודי סוחר שמתעסק עם סוחר גוי, ועסקים אלו גורמים רווחים גדולים ליהודי ומשפיעים לו טובה, והגוי נהיה חולה, ושואל האם מותר להתפלל עליו שיחיה וגם לתת צדקה בעדו לתלמידי חכמים

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שילמדו לרפואתו. וכתב שם להתיר ע"פ הספר חסידים הנ"ל, ומביא שם כמה ראיות לדבר, כגון מאלישע שריפא את נעמן מצרעתו, ועוד. ומביא שם שרבי יהודה קצין זלה"ה היה יודע ללחוש, ובא אליו גוי אחד עם תינוק בידי שמוטל על ערש דוי כמו פגר מת ועשה לו לחישה וברכה ומיד נתרפא, ויצא ממוות לחיים, ונעשה קידוש ה', ומביא שם ששאל אותו תלמידו, שגוי אחד יש לו כאבים עזים בלבו, ורוצה ומבקש מאוד שיכתבו לו קמיע, האם מותר הדבר, וכתב שם שיכתבו לו קמיע בלי שם ה' ורק בכתב רש"י ולא בכתב אשורי, ובנוסח זה: "הנני כותב קמיע זאת לשם הנושא אותה לשמירת גופו מן המזיקין ומכל חולי ומחלה ומכאב הלב .

ויש גם לדון בכ"ז משום כל תחונם, וי"ל דכל שיש לו מטרה בזה אין בזה לא תחונם, וגם הפוסקים שהתירו רק היכא שיש לו הכרת הטוב.²⁰²

ומ"מ משמע דלענין קמיע אין לתת לו עם שם ה', ולענין מזוזה דנו בזה הפוסקים באריכות וכתבו שאם יש חשש שיבוא לידי איבה יהיה מותר,²⁰² וא"כ בכה"ג שהגוי מבין בזה ויגיע לידי איבה יהיה שרי.

והנה ראיתי שנשאל מרן הגר"מ מאזוז שליט"א כך: ידוע סגולה למי שיש לו ב"מ כישופים וכל מיני מרעין בישין לקרוא מזמור צ"א בתהלים יושב בסתר עליון. האם מותר לקרוא לגוי שיש לו כישופים ומרעין בישין וכו' מזמור יושב בסתר עליון שיסתלקו ממנו כל המרעין בישין וכן לכתוב לו המזמור הנ"ל לשים אותו בכיס או בכל מקום שהוא כסגולה שיסתלקו ממנו הכישופים וכל המרעין בישין, וכתב הגר"מ מאזוז כך: לא כותבים מזמורים לגוי רק תפלה: יהרמ"י שתסלק כל מיני כישופים מפב"פ. וישים עליו כקמיע לשמירה עכ"ד, וא"כ לפי דבריו אין לתת קמיע לגוי.

ועתה מצאתי שבשו"ת ווי העמודים סימן ט' דן בזה גם הגאון רבי אבישי טהרני שליט"א כתב לדון ולהוכיח שאסור למסור לגוי קמיע שהרי כתוב שם שמות הקודש ואסור למסור קמיעות לגוים, וגם הביא שם ראיה ממש"כ במדרש כתפוח בעצי היער וזה לשונו: והביט משה וראה שני רשעים מטבורן ולמעלה בטיט ומלאכי חבלה עומדים עליהם ומכין אותם בשלשלאות של אש ומכין אותם באבנים של אש ומשברים את שיניהם מן הבקר ועד הערב ובערב מאריכים את שיניהם וביום שוברים אותן שנאמר (תהלים ג ח) שני רשעים שברת אל תקרי שברת אלא שרכבת (ברכות נד) וצועקים הרשעים האלו בכל יום ויום שאל משה לנסרגיאל, ואמר לו מה מעשיהם של אלו אמר לו הם האוכלים נבלות וטרפות ותבשילי גוים והמשומדים והנותן כספו בנשך ומרבית לישראל והכותב שמות בקמיע בשביל גוים עכ"ל, וא"כ הוכיח מזה הגר"א טהרני שליט"א שיש לאסור לתת קמיעים לגוים, עיי"ש, אולם כ"ז היכא שמוזכר זו שמות הקודש, ולכן נראה לענ"ד להתירא היכא דלא רשום שם שמות

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הקודש. אולם ע"ש שהקל אפילו היכא שרשום שמות הקודש אם יודע שהגוי ישמור על שמות הקודש בכבוד.

והנה בשו"ת רב פעלים (ח"ד חיו"ד סימן כה) שאלה נשאלתי מחד צורבא מדרבנן ראובן יש לו קמיע מומחה לשמירה לאשה שלא תפיל פרי בטנה ועכשיו בא גוי אחד ישמעאל לשכרו ממנו יורה המורה אם דמי הקמיע למזוזה שכתבו הפוס' ז"ל דאסור ליתן לגוי ואת"ל דדמי למזוזה דאסור אם יש לסמוך ע"ד מרן החביב ז"ל בכנה"ג יו"ד סי' רצ"א אות ג' שכתב דבגוי שאינו עיבד ע"ז שרי על הכל יורנו המורה ושכמ"ה.

תשובה: הרב הכנה"ג סמך עצמי על דברי הגאון בעל באר שבע ז"ל והן אמת הגאון ז"ל בתשו' סי' ל"ו תביא טעם זה דהיכא דאין הגוי עובד ע"ז דשרי אך כתב טעם זה בלשון אפשר לומר אך בתשו' לא סמך להתיר אלא משום איבה ע"ש וכן הכנה"ג כתב בזה"ל שצדד בעל באר שבע לומר כן. ובנידון השאלה ליכא איבה דיוכל לומר לגוי שהקמיע מושכר אצל אחרים ולכן נראה בשביל האי טעמא לחוד דאין עע"ז אין לסמוך. מיהו י"ל ולומר האי דינא דמזוזה שאני שמא ינהג בה הגוי מנהג בזיון משא"כ גבי קמיע ליכא חששא דינהג בו מנהג בזיון. אך הנה מצינו בש"ע יו"ד סי' קנ"ד ס"ב שפסק ישראלית נא תניק לבן עכו"ם אפי' בשכר ולא תיילד לעכו"ם אא"כ היא ידועה למילדת שאז מותר משום איבה ע"ש וכתב הגאון באר שבע בשאלה סי' ס' ברופא ישראל מהו לעשות רפואה לעכו"ם כדי שתתעבר אי דמי להא דתנן בת ישראל לא תיילד את העכו"ם מפני שמגדלת בן לע"ז או לאו וכתב שכבר נשאל הרשב"א ע"ז והשיב דאף במילדת אסיקנא דבשכר מותר משום איבה וכ"ש רופא שמרפא לכל ואם אינו מרפא אתנן הו"ל איבה. ואני ראיתי להרמב"ן ז"ל שהתעסק במלאכה זו אצל העכו"ם בשכר עכ"ד הרשב"א ז"ל וכתב הרב דלפעמים יהיה העכו"ם שפל ונבזה דליכא למיחש ממנו משום איבה. ולכן צריך לשקול הדבר אם העכו"ם חשוב וגדול דאז איכא למיחש משום איבה אבל לא בענין אחר ע"ש.

הרי נדון זה של רפואת הרופא דאיירי ביה הרשב"א והרב ב"ש הוא דמי לנדון השאלה ולא התירו בכך אלא רק במקום איבה. מיהו י"ל דנידון שלהם הוא רק בגוי עע"ז אבל בנידון השאלה דאיירי בישמעאלים דאינם עע"ז י"ל דשרי גם בלא איבה. וראיתי להגאון ח"ס ז"ל בי"ד סי' קל"א שנשאל בארץ תוג"ר (ר"ל ישמעאלים וכן מפורש במפתחות) פקד השר על כל ראשי העיירות וכפרים להשניר להם מילדות בקיאה אשר למדה לפני חכמיהם בבית מדרשיהם ואפי' יש להם חיות פקחות מ"מ צריכין דווקא להשכיר מילדת שעמדה בנסיון לפני חכמי הרופאים והנה נמצא באיזה כפרים שלא מצאו לפי שעה מלומדת כי אם ישראלית ושאלו אם רשאה להשכיר עצמה להם והביא הגאון ז"ל מ"ש בגמ' דע"ז דבחול מותר משום איבה והביא מ"ש מרן ז"ל בסי' קנ"ד בבדק הבית דהרמב"ן עסק להתעבר עמלקים וכתב לו רבינו יונה תבא עליך ברכה שהרבית זרעו של עמלק. וצ"ל שלא היה שם שייך איבה דאל"כ לא היה רבינו יונה מערער עליו וא"כ טעמא בעי אהרמב"ן איך עשה כן ואין לומר דהוא ס"ל גויים בזמנו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ע"ז נינהו דז"א אלא לענין אזיל ומודה וכן לענין סתם יינם אבל פשיטא דעבודתו ע"ז גמורה היא וא"כ קשה אהרמב"ן ז"ל. וצ"ל כמ"ש התוס' בע"ז כיון דשכיח להם מעות הרבה לתקרובת ע"ש. והכא נמי בנידון הרמב"ן היה שכיח להם רופאים הרבה שהיו יכולים לעשות רפואה ההיא ובהם ירבה זרעו עכ"פ וא"כ למה יפסיד הרמב"ן שכתרו אשר יקבל.

ולפי"ז מכ"ש בנידון שלפנינו שיש להם כמה חיות בקיאות ואם לא תבא המילדת זאת לא יתאחר לידת הולד ברגע שהרי יש בקיאות מוכנות לפנייהם ורק לצאת י"ח פקידות המלך צריכים להמציא להם מילדת מלומדת ע"פ חכמי הרופאים וא"כ פשיטא דשרי אפי' בלא טעמא דאיבה ולמה תפסיד הישראלית שכרה על מגן עכ"ד ע"ש. והנה נראה נידון הגאון ח"ס הנז' הוא בישמעאלים ולא סמך להתיר משום דאין הישמעאלים עע"ז אלא רק עשה טעם הנז"ל. והנה יש להסתפק אם הטעם הנז' שייך בנ"ד דאפשר לומר אולי שכיחי רופאים וא"כ בלא הקמיע הזה יהיה לה שמירה מן הנפלים. או"ד בזה"ז פה עירנו לא שכיחי רופאים מובהקים ע"ז וצד הב' הוא קרוב יותר. ושור"ר להר' הכנה"ג ז"ל בסי' קנ"ד בהגה"ט אות וא"ו שהביא דברי הרשב"א ז"ל בשאלה הנז' והביא דברי מרן בבדק הבית מ"ש שרבינו יונה ערער על הרמב"ן ז"ל בזה וכתב הכנה"ג שדעת רבינו יונה ז"ל הוה דלא דמי מעשה הרמב"ן למילדת משום דמילדת אינה עושה שום גידול לע"ז רק מקבלת הולד ורבות בנות גויים יודעות מלאכת המילדת וכו' אבל העושה רפואות כדי שתתעבר הרי הוא כמו שעושה נפש א' ומגדלה לע"ז. ועוד עשה חלוק אחר ע"ש. ושוב כתב וז"ל ועכשיו בזמנינו זה רוב הרופאים מתעסקים עם התוגרמות בזה וזה מותר אפי' אליבא דרבינו יונה ז"ל דלא אסר אלא בעע"ז אבל ישמעאלים אלו אינם עע"ז ואינן בכלל איסור זה וכו' ע"ש.

והנה לפי דעת הכנה"ג ז"ל הנז' יש להתיר בנידון השאלה דאיירי בישמעאלי ונראה דאם זה בעל הקמיע עושה כן בשביל הרווחתו אין למחות בידו כי יש לו על מה לסמוך אבל אני אין אני מורה לו היתר לעשות כן ואם ימנע תע"ב. וראיתי להגאון מהרי"ש ז"ל ב"ש סי' רצ"א שהביא דברי רב אחאי ז"ל בשאלתות פ' עקב שהביא האי מעשה ברבי עם ארטמן ושם גרים כתב ליה חד מזוזה ושיגר ליה ודקדק הר' ז"ל מכאן דלא רצה לשלוח לו מזוזה שנכתבה כבר לשם קדושת מזוזה אלא כתב לו מחדש מזוזה שלא לשם קדושת מזוזה אלא לשמירה בתורת קמיע והוסיף שם בשאלתות מיד נכנס שד בביתו של ארטמן ולא היה לו אלא בת אחת ובאו כל הרופאים ולא הועילו לה כיון שנטל ארטמן את המזוזה ושם לה על הפתח מיד ברחא אותה שידה ונטל רבינו הקדוש המרגלית לעצמו ע"כ, עכ"ד הרב פעלים. וא"כ יש להתיר לתת קמיע לגוי ועי'.

והגאון רבי ברוך כפיר דדון שליט"א כתב לן בזה: הנה כבר נהגו צדיקי הדורות לעזור גם לגויים מפני דרכי שלום. כך עשה רבי אברהם בן מוסא (הובא בספר אמרי קדוש ובקובץ מיכאל מספר 5). וכך עשה רבי יוסף דוב לאק (הובא בספר פאר יעקב ח"ד עמ' כ"ט). והאריך בזה הרב חיים פלאגי' בספר חיים ביד סימן ל"ג שמותר לעשות כן

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

הלכות לימוד תורה לעכו"ם

(א). גוי שעוסק בתורה חייב מיתה,²⁰³ ואסור למסור להם ד"ת²⁰⁴ והמוסר להם ד"ת עובר בלפני עיור²⁰⁵.

(ב). אם לומד תורה בביתו עם חבר או ששומע שיעור וכל כה"ג אין איסור גם אם הגוי שומע²⁰⁶.

אם הגוי עושה לו טובות ויכתוב בלא הזכרת שם שמיים ולא בכתב אשורי. יעו"ש. וראה עוד לרב טהרני בספרו ווי העמודים ח"א (עמ רנ"ו). ואתה שלום. עכ"ד. עוד כמה הערות בהלכות לא תחונם ראה מה שהארכתי בגם אני אודך מתשובתי חלק א' סימן מב.

²⁰³ . כדאיתא בסנהדרין דף נט ע"א ואמר ר' יוחנן עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם

²⁰⁴ . כמבואר בחגיגה דף יג ע"א ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום

²⁰⁵ . כן כתבו בתוס' בחגיגה שם בד"ה אין מוסרין. וז"ל: אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים. היה קשה להר"ר אלחנן תיפוק ליה דעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה כדאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נט. ושם) עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול וכי תימא בז' מצות דידהו דאינו חייב מיתה כדאמר הש"ס התם והא מצוה איכא למוסרם להם ונפקא לן מהאי קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח) כהן ולוי לא נאמר אלא אדם שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה וכו' וי"ל דהכא מיירי אפילו היכא דאיכא עובד כוכבים אחר שרוצה ללמדו דליכא לפני עור כדאמרין בע"ז (דף ו:) המושיט כוס יין לנזיר עובר אלפני עור והני מילי דקאי אתרי עברא דנהרא שבלאו נתינתו אי אפשר להביאו אליו אבל אי לאו הכי אינו עובר אלפני עור הכא נמי אפילו במקום שעובד כוכבים אחר רוצה ללמדו דליכא לפני עור מכל מקום אסור משום מגיד דבריו ליעקב וכו' (תהלים קמז):

²⁰⁶ . כן כתב בהליכות עולם ח"ח עמ' שעט, ששם כתב נשאלתי מתלמיד חכם אחג שמוסר שיעור קבוע בתלמוד בבית הכנסת בכל ערב לקהל קדוש משלומי אמוני ישראל בהסברה נאותה ובטוב טעם ודעת אולם רגילים לבוא לשיעור גם שני אנשים או שלשה שהם שופטים חילוניים הדנים ע"פ הערכאות אשר נהנהים לשמוע את השיעור המאלף וכמובן א"א למנוע מהם את זה, האם יש בזה משום מה שאמרו חז"ל ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון, וכתב שם בהליכות עולם שלכאורה י"ל שכיון שעיקר מגמתו של החכם מוסר השיעור הוא למען רוב המשתתפים בשיעור שהם

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ג). זקן סיעודי שסועדו עובר זר אם העובד זר יודע קרוא וכתוב מותר לו לומר שיקרא לפניו בין מתורה שבכתב ובין תורה שבע"פ אם הוא אינו מבין את משמעות הדברים²⁰⁷.

משלומי אמוני ישראל אע"פ שממילא גם מי שאינו הגון אי"ז בכלל האיסור והרי הוא כדבר שאינו מתכיון מותר שהוא לא רק בשבת אלא גם בשאר איסורים יעו"ש עוד במה שהאריך במקורות בכ"ז. וא"כ לכאורה ה"ה בנ"ד, אולם לכאורה היה מקום לחלק שהכא איסור לפני עיור משא"כ לגבי ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון שהוא איסור על המוסר, ואמנם בהליכות שם האריך בזה שאין איסור והביא מש"כ בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ד סימן קלב בישראל שנשוי בערכאות לנכרי שמגיע לבית הישראל האם יש איסור שתשמע ההגדה וכו' והשיב שלא אסרו חכמים אלא שכוונתו למסור דברי תורה לעכו"ם אבל כשכוונתו לישראל הנמצאים שם אין לאסור, יעו"ש עוד שהאריך להביא לזה כמה ראיות, בעמ' שפב בסוגריים מרובעות כתב, ואזכרה ימים מקדם בהיותי במדריד (ספרד) ונשאלתי ממנהג בית הספר היהודי אודות יהודי שנשוי לנכרית ויש לו ילדים ממנה שע"פ הדין הם נכרים ומסר אותם בבית הספר היהודי וע"פ חק המדינה אסור לסרב לקבלם אם אין בזה איסור על המלמד בבית הספר שמלמד תורה לנערי ישראל בנוכחותם מאחר שאסור ללמד תורה לעכו"ם, והשיב להקל מהטעם הנ"ל וסיים בהליכות עולם ודו"ק כי קצרתי, יעו"ש, והנה התם יש מקום לומר שיש קולא ביותר שאף שהוא עכו"ם אולי ע"י כן שלומד יהדות יתגייר, וכך יתקן קצת פגם אביו משא"כ בסתם עובד זר, אבל אדרבה יש לומר שבעובד זר אף שמקשיב קצת הוא לא בא ללמוד, וממילא י"ל שאין איסור בזה. וע"ע בשו"ת שרידי אש ח"ב סימן נה נו במש"כ בזה ובקובץ תשובות ח"ג סימן קמב. וע"ע בזה בספר ושב ורפא ובקובץ תשובות ח"ג סימן קמב ובשו"ת מנחת אשר ח"ב סימן נו, ובספר אסיפת יצחק (יד טבת תש"ע) ששאל את הגר"ק בזה והשיב לו דבר שאינו מתכיון מותר וכן הביא שם שענה לו הגר"א נבנצל שליט"א

²⁰⁷. כן כתב בספר עזרה כהלכה (עמ' קנ) בשם הגר"א ווייס שליט"א, וע"ע בספר מלכים אומניך פרק יד הערה י' ובשו"ת שבט הקהתי ח"ה סימן רמה. וע"ע באשרי האיש (יו"ד פרק י' אות לח) שהו"ד מרן הגריש"א בזה"ל: גר צדק בן תורה, שבא לבקר אצל אמו הגויה, ומבקשת הגויה ללמוד את ההלכות הנוגעות לבנה, מותר ללמדה. וכמו שמותר ללמד שפחה נוכריה הלכות מעשיות הנוגעות לכשרות המטבחמו. וכן מותר ללמד נוכריה הלכות כדי שתכין מטבח כשר לנכדיה היהודים. ולענין אם אפשר באוכל כשר לסמוך על אשה גויה הנשואה ליהודי, אמר רבינו שאי אפשר לסמוך עליה שאמנם המאכלים כשרים, וכמו כן אי אפשר לסמוך על בעלה החי עימה". עכ"ד.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ד). מותר ללמד את הגוי את ההלכות המעשיות הנוגעות לכשרות המטבח כדי שידע הגוי איך להתנהג בביתו של הישראל, וכן מותר ללמד גוי של שבת את ההלכות המעשיות לו²⁰⁸

ה). כתבו הפוסקים שהיום מותר ללמד את הנכרים לשון הקודש²⁰⁹

²⁰⁸ . כן כתב בספר מלכים אומניך פרק יד הערה י', והביא שכן הורה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל לגר צדק שעמד לבקר את אמו הנוכריה והיא התכוננה לביקור וביקשה ללמוד מה מותר לבנה ומה אסור, והו"ד גם בספר אשרי האיש יו"ד ח"א עמ' שנא.

²⁰⁹ . הנה לגבי לימוד לשון הקודש לגוי הנה בשו"ת מעשה איש (יור"ד סימן ז) נשאל בזה וכתב להביא דברי השל"ה הקדוש בשם מהר"ם גבאי שאין ללמד לגוי אפילו אלף בית ושכן משמע בזוה"ק (ח"ג עמ' עג פרשת אחרי מות) ושוב הביא דברי הריא"ז והב"ש שמתירין ללמדו נביאים וכתובים, וכתב שבזמן הזה שכבד נדפס התנ"ך בכל הלשונות לא נשאר שמץ איסור באופן זה ללמדו לשון עברי ומ"מ אם אין העכו"ם יודע אפילו אלף בית יש לחוש לדברי המחמירים יעו"ש, וכן כתב לדינא בברכי יוסף (יו"ד סימן רמו ס"ד) שאסור ללמד את הגוי אפילו אלף בית וכו' יעו"ש, ואולם לכאורה נראה דסו"ס יש קפידא שאף שיכול ללמוד לבד סו"ס הרי מלמדו לשון הקודש, ולכאורה עיקר האיסור ללמד אותו לשון הקודש אף שיש ספרי לימוד וכו' שיכול ללמוד לבד, וכן ראה בספר עלי שיח (עמ' רעח תשובה כט) שנשאל הגר"ח"ק שליט"א בזה"ל: האם מותר ללמד לנכרי לשון הקודש, והשיב בזה"ל: אין ראוי עכ"ד.

ואמנם בשו"ת ויאמר יצחק (או"ח סימן כא) כתב שמותר ללמד את העכו"ם הלשון ופירוש המילה ואין קפידא בזה שהרי קודם דור הפלגה היו מדברים בלשון הקודש וכמ"ש ויהי כל הארץ שפה אחת עכ"ל, ואולם בספר יפה ללב (ח"ג סימן רמו סקכ"א בד"ה האמנם) כתב להעיר ע"ד הויאמר יצחק וכתב דאיכא בהא איסורא יעו"ש, וכן כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ב חיו"ד סימן יז אות ט) כתב שראיית הרב ויאמר יצחק אינה מובנת ועוד שע"י ילמד לשון הקודש הרי יכול ללמוד גם בדברי תורה ואיכא בהכי משום לפני עיור, והוסיף וההיא דגמרא דסוטה דף לו ע"ב שרצה יוסף ללד לפרעה לשון הקודש, י"ל דשאני התם דאיכא אימת מלכות וכמ"ש התוס' בב"ק דף לח ע"א ועוד י"ל דאין למדין מקודם מתן תורה שלא היה מכשול שיכול ללמד אותו דברי תורה שהרי עדיין התורה לא נתנה, ויעו"ש עוד ביביא אומר שהסיק לדינא שאין בהא איסור, הואיל ונדפסו בזמן הארחון מילוני כ"ס עברי לועזי שאפשר להשתמש בהם וללמוד בלא מורה הו"ל כתרי עברי דנהרא וכאלו יש עכו"ם אחר שיכול ללמדו בו שמותר, וע"ע בשו"ת שיח יצחק סימן תט ובמש"כ בספר תולדות נח עמ' תקסג

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ענינים שונים

אמירת שלום לגוי

א. מותר לומר לנכרי שלום מפני דרכי שלום, אבל אסור לכפול לו שלום, ולכן יקדים לומר לו שלום כדי שלא יצטרך לכפול באמירת שלום, או שיאמר לו בוקר טוב, וכדו'.²¹⁰

ב. מותר לומר לגוי שלום לפני התפילה²¹¹ ומ"מ עדיף לומר לו צפרא דמרי טב.

יעו"ש. ועוד בדין לימוד אותיות ראה מש"כ בספר מרגלית הים סנהדרין דף נט ע"א ובספר משמרת שלום יו"ד סימן רמו אות ד'.

²¹⁰ . איתא בגיטין דף סא ע"ב שואלין בשולמן מפני דרכי שלום, ופירש"י שם אע"פ שמטיל על הנכרי שם שמים שהשלום שמו של הקב"ה עי"ש, וכן איתא בשביעית (פ"ד מ"ד) ובעוד דוכתי, והנפסק בשו"ע יו"ד סימן קמח ס"ט וי' יעו"ש, ומ"מ שאין כופלין להם שלום כן מבואר ברש"י שם, ומש"כ שיש לו להקדים לו שלום, כן כתב בשו"ע שם, לפיכך טוב להקדים לו בשלום כדי שלא יתחיל הנכרי ויצטרך לכפול לו לשלם יעו"ש, ויעו"ש בט"ז סק"ו במש"כ שם ליישב קושיית הבאר שבע (סימן נט) מה שתמה מדברי הגמ' בברכות דף יז ע"א יעו"ש.

ולענין ברכה אחרת, כתב בברכ"י, שברכה אחרת שאין בה שמו של הקב"ה מותר, אעפ"י שלא נראה כן מהפוסקים מ"מ סכמו העולם להקל בזה יעו"ש, ולכן ממילא מותר לומר לנכרי צפרא טבא.

²¹¹ . נראה דמותר לומר לגוי שלום מפני התפילה, וכמ"ש במשנ"ב סק"י דאם יש לחוש לגברא אלימא וכו' יעו"ש, אלא דהמשנ"ב לא כתב בזה מה הדין גוי, ומכ"ש שנלמד דין זה ממי שלא יודע באסירת שלום ממש"כ להגאון רבי אהרן כהנא שליט"א מח"ס יעננו ביום קראנו ושא"ס, עפולה. ששאל בזה"ל: אדם שאינו יודע מאיסור שאילת שלום קודם התפילה, האם מותר לומר לו שלום. ויל"ד לפי מה שמבואר באו"ח תקנ"ד כ' לגבי ת"ב אם שייכא גם לגבי קודם התפילה. ע"כ לשון שאלתו.

הנה יסוד האי דינא שם כתב בשו"ע או"ח סימן תקנ"ד סעיף כ' וז"ל: אין שאלת שלום לחבירו בת"ב, והדיוטות שאינם יודעים ונותנים שלום משיבים להם בשפה רפה ובכבוד ראש עכ"ל, ובמשנ"ב שם מבואר דהיינו לחבירו אבל לעם הארץ טוב שיודיע שהיום ת"ב ואסור בשאלת שלום, וא"כ נראה דה"ה בכה"ג שיש לומר לו שאסור עתה בשאלת שלום, ומ"מ נראה שהאי היתרא לא שייך, כיון שיכול לומר לו

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

אם החדר של הגוי חייב במזוזה בבית הישראל

ג). כתבו בפוסקים שאם בעל הדירה הוא היהודי אף שבאים לשם גוים הדירה חייבת במזוזה,²¹²

בוקר טוב וכמו שכתב בשו"ע סימן פט ס"ב וז"ל: כיון שהגיע זמן תפלה אסור לאדם להקדים לפתח חברו לתן לו שלום משום דשמו של הקב"ה שלום, אבל מותר לומר לו צפרא דמרי טב, ואפילו זה אינו מתר אלא כשהצרך ללכת לראות איזה עסק, אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קדם תפילה אפילו זה הלשון אסור וכו' וי"א דאפילו במוצא חבירו בשור לא יאמר לו אלא צפרא דמרי טב כדי שיתן לב שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל עכ"ד, וכיון שכן נראה דבנ"ד יש לדמות להדין הראשון שיכול לומר לו צפרא דמרי טב דהיינו בוקר טוב, ואף שיש מחמירים בזה, מ"מ מפני האיבה שאני, אם הוא לא יודע הדין ולא שייך לומר לו כגון שכן חילוני, וזה מצוי במקומות של מתחרדים, אבל אם זה חבירו בן תורה שיאמר לו הדין, ושילמד ההלכות, ולא כמו שהרבה מהבני תורה לא יודעים שו"ע משנ"ב, והשי"ת יזכינו לקיים מצות התורה כדבעי, ויהי רצון שנזכה לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן. ע"כ ממש"כ לו, וא"כ ה"ה בנ"ד, ויעו"ע במש"כ בספרו בעניני מתחרדים שיו"ל בקרוב.

212. כן כתב בערוך השולחן (יו"ד סימן רפו ס"ג) שאם ישראל מחזיק בביו משרתים אינם יהודים ומיחד להם חדר מחוייב במזוזה דהא דירת ישראל היא לעבדיו שהם שייכים לו ולצרכו, ועל שמו נקרא שהיא צורך הישראל ע"מ שישרתהו ולא גרע מבית האוצר שמניח שם עליו לצורכו שחייב, עכ"ד, וכן כתב בשו"ת משפטי עוזיאל סימן ל', וע"ע בשו"ת אבנ"ד ח"ו סימן קמז יעו"ש בתו"ד שנקט כן לדינא.

ואולם בספר מלכים אומניך (פרק יד סט"ו עמוד שדמ) כתב שעוזרת נכרי שהוקצה לה חדר מיוחד בבי ישראל, חדרה פטור ממזוזה, אבל אם נמצא בחדר רק ביום ובלילה היא לנה במקום אחר ויש לבעל הבית חפצים בחדר יכן שחייב במזוזה יעו"ש, אלא דסו"ס אם כתבנו לעיל דיש ענין לא להשכיר לה את החדר א"כ חייב החדר במזוזה.

ואולם כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רנ, שאם בנה חדר מיוחד עבורו לא נקרא דירת ישראל ופטור ממזוזה, בספר חוקת הפתח (סימן רפו סכ"ב סקס"ב) כתב לבאר דברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א שאע"פ שבית האוצר חייב במזוזה אפילו כשאינו סמוך לביתו זה דווקא משום חיוב בית האוצר, משא"כ בית לעבדיו שאין באים לחייבו מדין בית האוצר אלא משום דירה ולכן אם אינו בתוך בית הישראל אלא בפני עצמו הרי הוא פטור ממזוזה, יעו"ש, וכן כב בספר אהלי ישורון (ח"ב דיני מזוזה הערה 14) בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל שרק בחדר בתוך ביו המיועד למשרתיו חייב

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

מצות ביומו תתן שכרו בנכרי

ד. גם בנכרי יש מצוה של ביומו תתן שכרו²¹³

הנחת פיתיון לעובד זר לנסותו אם יגנוב

ה. נחלקו הפוסקים האם מותר להניח פיתיון לגוי כדי לנסותו, וכתבו הפוסקים שעדיף להקנות לו את המעות, וכך לא יכשילו באיסור גניבה²¹⁴

במזוזה משא"כ היכא שיש להם בית המיוחד בפנ"ע הרי זה פטור ממזוזה יעו"ש, וע"ע בשו"ת שרגא המאיר (ח"ד סימן כ' סק"ב ובסימן כט סק"ב) יעו"ש.

ואם מבקשת מזוזה, כתב בנ"ד זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בספר אורה של השבת עמ' 157 שמשרתת שיש לה חדר מיוחד רק לה ופטורה ממזוזה האם מותר לקבוע, נאמר בשו"ע יו"ד סימן רצ"א ס"ב עכו"ם שביקש שיתנו לו מזוזה ורוצה לקובעה בפתחו אסור ליתנה לו, ובמקום איבה מותר יעו"ש, וא"כ ה"ה בענינו עדיף שיכניס חפצים שלו לחדר ואז יתחייב, ואם הישראל משתמש בלילות בחדר אז לדעת מרן השו"ע חייב אבל לבני אשכנז יקבע בלא ברכה.

213. כן כתב לעורך זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בספר אורה של השבת (עמ' 155) וכתב שהרי הרמב"ם כתב בספר המצוות (מצוה ר) שבין נכרי בין ישראל מצות עשה לפרוע ביומו ולא יאחר ליום אחר והוא אומרו יתעלה, ביומו תתן שכרו, ושכן כתב בספר החינוך (מצוה רל) וא"כ יש לתת שכר לעוזרת ביומו, ויעו"ש מה שציין למש"כ בשד"ח (כללים ב' ס"ח) ובפאת השלחן (כו) שדנו בזה, ובמש"כ בספר קב הישר שיש להזהר בזה.

214. כתב בשו"ת תורה לשמה (סימן תז) שמי שיש לו עובד זר בביתו ורוצה לנסותו בענין הנאמנות ע"י שניח כסף בחדר באופן שנראה למוצאם שלא הונחו שם מכוונה אלא נפלו מבעל הבית ללא כוונה ואז ישלח א העבוד זר לאותו חדר שיביא לו חפץ ובזה יראה שאם יגנבם ויקחם לעצמו אז ידע שהוא גנב ואם יביאם אליו או לא יקח מהם כלום אז ידע שהוא נאמן, שאין לעשות כן שהרי מכשילו בלפני עיור, ויעו"ש הביא להא ראה מדברי הגמ' במו"ק דף יז ע"א יעו"ש, ויעו"ש עוד שכתב שאין לעשות תקנה שיקנה לו הממון כי סו"ס הרי הוא מתכוין לגניבה, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן קלג אות ט) אבל בשו"ת שרידי אש (ח"א סימן נח מהדו"ב) כתב שמותר לעשות כן, וע"ע בחשו"קי חמד עמ"ס שבת דף קטז ע"ב ובשו"ת ברית אברהם ח"א סימן כט, ובקובץ צוהר חלק טו עמ' שכ ובספר פתחי החושן ח"ד פ"א הערה ב.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

האם מותר לדבר לשון הרע על גוי

1. יש שכתבו שמותר לדבר לשון הרע על הגוי, ויש שכתבו שמדובר

אסור.²¹⁵

215. הנה איתא במדרש רבה (פרשת כי תצא פרשה ו' אות ט) עה"פ (תהלים נ' כ) תשב באחיך תדבר בכן אמך תתן דופי, אמר רבי יוחנן אם הרגלת לשונך לדבר באחיך שאינו בן אומתך, סוף בכן אומתן תתן דופי, וכתב בחידושי הרד"ל שמבואר שגם על גוי אסור לדבר לשון הרע, וכן מראה ממש"כ באורחות חיים להרא"ש (יום חמישי אות פג) אל תוציא דיבה ולשון הרע על שום בריה, וכתב הגר"י סרנא והגר"ח"ק בביאור השם אורחותיו שם אות כג שנראה שאסור לדבר על גוי כמבואר במדרש, ומ"מ הוסיף שם הגר"ח"ק שיתכן שאף שמה"ת אין איסור מ"מ מדרבנן אסור, ובחוט שני (שמירת הלשון עמ' שנז) כתב ג"כ שאסור מדרבנן יעו"ש.

ואולם בשו"ת אז נדברו (חלק יד סימן סט אות ד) כתב שאין איסור שהרי אינו בכלל עמיתך, וכן נראה מהחפץ חיים בהלכות לשון הרע כלל ח' ס"ה שמי שאינו בכלל עמיתך מותר לדבר עליו לשון הרע, וכן הו"ד בעל המשנה הלכות זצ"ל בספר דרך ישרה אות קמט וכן הוא דעת הגר"מ שטרנבוך בהגהותיו על האורחות חיים שם.

ולענ"ד כ"ז תלוי האם יש איסור דיבור לשון הרע על דומם, והנני מצרף מש"כ בקובץ באר התורה מס' קטו פרשת שלח באיסור דיבור לשון הרע על דומם, הנה כתוב בתורה, שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהן, וכתב רש"י בשם מדרש תנחומא, שלח לך אנשים, למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר עכ"ל. והכא נמי לקו על שהוציאו דבת הארץ, וספרו לשון הרע כמרים. והנה הכא היה הוצאת הדבה על התבואה של ארץ ישראל, ועל הקרקע של ארץ ישראל, וכן מבואר בגמ' בערכין דף טו ע"א, תניא א"ר אלעזר בן פרטא בא וראה כמה גדול כח של לשון הרע ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה, ממאי דילמא משום דר' חנינא בר פפא דא"ר חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה דכתיב כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אין בעל הבית יכול להוציא כליו משם, אלא אמר רבה אמר ר"ל אמר קרא וימותו האנשים מוציאי דיבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציאו, ע"כ דברי הגמ', והקשו באחרונים הרי מה שייך לטעון כנגד המרגלים, הרי אפשר"ל שמה שנענשה מרים משום שדברה על אחים ומהכ"ת שיש איסור בעצים ואבנים.

ובאילת השחר (פ' שלח יג ב בד"ה וי"ל) כתב בזה"ל: וי"ל דאע"פ שאין דומה לשון הרע על עצים ואבנים ללשון הרע על אנשים, מ"מ הם היו צריכים ללמוד ממעשה

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

דמרים שצריכים לשמור מאוד על הדיבור, וזה מידה מגונה כשמחפשים חסרונות ומדברים רע, ודרך הצדיקים לחפש את הצד הטוב, וכעין מש"כ בחובת הלבבות (שער הכניעה פ"ו) ונאמר על אחד מן החסידים שעבר על נבלת כלב מסרחת מאד וא"ל תלמידיו כמה מסרחת נבילה זאת, אמר להם כמה לבנים שיניה ונתחרטו על מה שסיפרו בגנותה, וכיון שהוא גנאי לספר בגנות כלב מת כ"ש באדם חי עכ"ל, ויעו"ש מה שצ"י למש"כ ברבינו יונה בשע"ת שער א' אות יח יעו"ש. אולם אכתי אי"ז מתרץ לענין המרגלים דמה יבינו ק"ו, ואכתי לא כתוב שדרך הצדיקים לחפש דרך טובה.

ובס' אפיקי יהודה (דרוש שמונה עשר עין רוגל אות ו) כתב שי"ל שעיקר לשון הרע של המרגלים היה במה שהכחישו את מעשיו יתברך וכסרו הויתו יתברך משרה שכינתו על בן אדם הראוי לכך יעו"ש, אלא דיש להעיר דהרי רש"י כתב שדברו נגד הקב"ה, ולכאורה היה קשה לו הקושיה הנ"ל, ומצינו גם ברש"י בחומש דברים (א א' בד"ה וחצרות) שכתב בזה"ל: אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע ואתם נדברתם במקום עכ"ל, ובגור אריה כתב קאי זה על המרגלים שדברו במקום ומה שדברו על הקב"ה היינו כי חזק ממנו כביכול אי הקב"ה יכול להוציאם משם יעו"ש, והיינו משום שדברו על הקב"ה, שאינו יכול לעזור להם, ויתכן לומר ביותר דכיון שכל הבריאה של צומח ודומם הכל הוא מהקב"ה, ומבורא אחד נבראו, א"כ אין מקום לחלק בזה, והפוגע בהם כמדבר נגד הקב"ה.

אלא דיש לעיין בזה מדברי הגמ' בברכות דף יט ע"א, אמר רב יצחק כל המספר אחרי המת כאילו מספר אחר האבן איכא דאמרי דלא ידעי ואיכא דאמרי דידעי ולא אכפת להו, והקשתם שם הגמ' איני והאמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל עליו קנה גדול וכבד, ותירצה הגמ' שאני צורבא מדרבנן דהקב"ה תבע ביקריה, ומוכח דאין איסור משום שהוא אחר האבן, וקשה מדברי הגמ' בערכין דכנראה דכן יש איסור, וכה"ג כתבו להקשות בפני יצחק זוט ונדפס בחידושי הגאונים בהגליות של העין יעקב ובפרדס יוסף בפרשת מצורע (יד ב סוף אות ב) שמדברי הגמ' בעירובין דף טו ע"א מוכח שיש איסור הוצאת שם רע אפילו על אבנים, וי"ל דבאמת תליא פלוגתא דהרי איכא ב' איכא דאמרי ולא אמרינן לדינא דהוי אחרי האבן, ושוב ראיתי כה"ג שכתב בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל (הדפסת הגרב"צ קוק) שכתב שם, זהו דוקא למ"ד אין המתים יודעים אבל למסקנא דהמתים יודעים אסור לספר לשון הרע אחר המת, וכתב עוד שמש"כ בשו"ע או"ח סימן תר"ו ס"ג, תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא שם רע על המתים לא שבלא החרם היה מותר להוציא שם רע על המתים אלא בא להוסיף שיש בזה גם חרם, עכ"ד, אלא דבהערה שם כתב להעיר הגרב"צ קוק דהרי סו"ס זה תלי באיכא דאמרי, וא"כ א"א דלדינא אינו תלוי בזה, אבל מ"מ י"ל כמ"ש דכיון דהוא פלוגתא, א"כ י"ל כאן מח' הסוגיות, ולדינא נקטינן להחמיר בזה, וראה עוד בזה בשו"ת משפט צדק (ח"א כרך ב' סימן עח) שכתב

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

להוכיח מכמה דוכתי בש"ס שמתים אכפת להם בכבודם יעו"ש, וע"ע בשו"ת אז נדברו חלק יד סימן סח במש"כ בזה. וע"ע בכך יהודע בברכות שם, ויש עוד להאריך.

ואולם גם מש"כ לחדש שהאיסור לדבר על מה שהקב"ה ברא, לא נראה הכי מדברי הח"ח שבחפץ חיים בהלכות לשון הרע (כלל ה' סעיף ז'), כתב בשם היראים שכשכח שאסור להוציא דיבה על חברו כן אסור להוציא דיבה על חפציו, ומוכח דדוקא על חפציו ולא על חפצי הפקר, ובע"כ שהוא לא כמ"ש, ומ"מ י"ל דהכא מרגלים שאני וכמו שמבואר בגמ' בסוטה דף לד ע"ב ארחב"א מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל כתיב הכא ויחפרו לנו את הארץ וכתוב התם וחפרה הלבנה וכו' יעו"ש. וכיון שכן א"ש שנתכוונו לארץ ישראל שאני, ואינו דומה לסתם דומם. וכן נראה מדברי רש"י בסנהדרין דף קי ע"ב שכתב לבאר שם דבברי הגמ' שעשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא והיינו דלימות המשיח לא יקבלם משיח עם שאר גלויות לפי שסיפרו בגנות ארץ ישראל וכמו שנענשו המרגלים.

ועתה מצאתי דכיסוד הדברים שכתבתי, כן הוא דעת המשנה הלכות והו"ד בקונטרס קב ונקי (תשע"ב) שהביא מדברי רה"א ש באורחות חיים (אות פג) שכתב אל תוציא דיבה ולשון הרע על שום בריה ומוכח מדבריו שאין לדבר לשון הרע על שום בריה שברא הקב"ה בעולמו, ואף על דומם וחיות עופות ובהמות.

ועוד בסתירת הגמ' י"ל ע"פ מש"כ הגרנ"ק בחוט שני (לשון הרע עמ' שנו) שיסוד שכל האיסור הוא דוקא אם כתוצאה מן הדיבור על החפץ יש גנאי ונזק לבעליו, אבל כשאין שום גנאי ונזק לבעלים של החפץ אין איסור לשון הרע בדיבור על גנאי של החפץ, וזה נלמד מחטא המרגלים שע"י שדיברו גנאי על ארץ ישראל גרמו בכך שלא ירצו להיכנס לארץ ישראל, וזה גנאי כביכול שנתן את הארץ לישראל, והביאו שכן כתב הגרי"י פישר זצ"ל באבן ישראל (עה"ת פרשת מצורע עמ' קכ) שמהמרגלים נלמד איסור דיבור על אחרים רק כשיש על אחרים יעו"ש, וכיון שכן לפי דבריהם י"ל דיש לחלק שפיר בין המרגלים לסתם דומם, וממילא ליכא סתירה לדברי הח"ח.

ואולם כן כתבו הגרנ"ק והגרי"י פישר, אבל מצאתי לזקני מרן החיד"א זיע"א שכתב בספר דבש לפי שיש איסור לדבר על דומם אף שלא יגרם נזק וגנות לבעלים, וכן הביאו שבס' שיחות הסבא מסלבודקא (ח"א עמ' רסד) כתב שלימדתנו התורה בחטא המרגלים שאיסור לשון הרע הוא שידבר האדם כראוי ולא יוציא מפיו שום דבר גנות ודבר זה שייך גם בדיבור על הארץ ובדומם, יעו"ש והיינו כמ"ש באילת השחר עה"ת, וכן נראה מבואר ממש"כ במדרש רבה (פרשת כי תצא פרשה ו אות ט) שאף שנאמר לא תלך רכיל בעמך מכל מקום אף על נכרי אין לספר לשון הרע כיון שהמתרגל לדבר לבסוף יספר לשון הרע גם על עמך יעו"ש.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

האם יש חרם דרבינו גרשום על קריאת מכתב של גוי

ז. יש לאסור מעיקר הדין לקרוא מכתב של גוי מדין חרם דרבינו גרשום, אלא א"כ רואים שיש בזה צורך בשביל הישראל.²¹⁶

והביאו שכן הוא דעת החפץ חיים ממעשה שהיה שהובא בס' זכרון גבריא (עמ' תרמא) שסיפר הגר"ד סאלוויציק ששמע מיהודי שהתארח בבית החפץ חיים בשבת, והגישו לחם שחור במקום לחם לבן, ואמר שהלחם השחור לא טוב, והח"ח הביא מיד שלשה דברים במעלת הלחם השחור לא, והוסיף שלכן מה שאמרת, זה לשון הרע, ואמר הגר"ד שמקור דברי הח"ח הוא מהמרגלים יעו"ש, ובע"כ דיש איסור אף לפי הח"ח, וי"ל דבמש"כ בח"ח אין כוונתו להפקיע הפקר כמ"ש בתחילה, אלא כתוב שהוא חידוש שאף על חפציו אין לדבר.

216. מקור הדין דחרם דרבינו גרשום כתב בכלבו (סימן קטז) שיש חרם דרבינו גרשום שלא לראות בכתב ששולח אדם לחבירו בלא ידעיתו ובלא רשותו, וכן הובא בבאר הגולה (יו"ד סו"ס שלד) שהחרים רבינו גרשום מאור הגולה שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו אלא א"כ זרקו, בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן רעו) כתב שאסור לקרוא מכתב של חבירו משום לא תלך רכיל בעמך, כיון שאין חילוק אם מגלה סוד חבירו לאחר או לעצמו, וכתב בשו"ת חקקי לב (יו"ד סימן מט) שכיון שאיסור לא תלך רכיל בעמך לא נאמר בגוי לכן לדינא מותר לפתוח מכתב של גוי. ואולם כתב להביא שם מש"כ בשו"ת תורת חיים (ח"ג סימן מז) כתב לאסור בזה משום גזל כיון דהוי כשואל שלא מדעת דהוי גזלן וכתב שם שלפי"ז לא נראה שיש חילוק בין גוי לישראל.

ובקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק לז עמ' לד) כתב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שהרי יש לן שלש טעמים לאסור, א' ואהבת לערך כמוך, ב' גונב דעתו (כך יש צד בחקקי לב) ג' שואל שלא דעת ונפק"מ לגבי גוי, שלטעם הא' אין איסור בגוי אבל לב' הטעמים כן יש איסור בנכרי, והביא שם שמרן הגריש"א זצ"ל העיר על חידושו של התורת חיים שאסור לפתוח מכתב של גוי מחשש גזל, הוא חידוש כי גם על גזל ממש מגוי נחלקו האם הוא אסור מדאורייתא, ועוד כתב שם בשם מרן הגריש"א שמש"כ בתורת חיים ששייך בזה גזל היינו דוקא כאשר מסתכל במכתב ומפר את מחשבות בעל המכתב, אבל סתם להסתכל במכתב ולא יצא מזה שום תקלה אין את האיסור של גזל עתכ"ד, ואולם לענ"ד אכתי נראה ליישב דברי התורת חיים דהא סו"ס המכתב שייך לגוי, וממילא סו"ס שרואה אותו וקורא אותו לעצמו עובר בזה משום גזל.

וע"ע במאמרו של הגר"א פרינץ שליט"א בקובץ ירחון האוצר במאמרו של הגר"א פרינץ שליט"א בעמח"ס שו"ת אבני דרך ושם בעמ' רנט הביא הטעמים, וכתב להביא

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

שהרי בחקקי לב כתב שמותר לפתוח את הממון אם בעל המכתב עומד לעשות לו עוולה בממונו, ושכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן שפח ובשו"ת ויען אברהם ח"ז סימן נג, והביא שם מש"כ בספר ארץ חיים כתב הגר"מ ציון שליט"א (עמוד קז) שהגר"א נבנצל שליט"א האם החרם בכלל גם מכתב של גוי, והשיב איני יודע, והסיק שאם אינו יודע על חשש ממשי שצריך להציל ממנו אין לו להסתכל במכתב של העובד זר יעו"ש, אולם אכתי זה תלוי בטעמים

בשו"ת אבני דרך חלק יז סימן ר' כתב, לצערנו רבים חוששים מהתנהגותו של עובד זר או מחשש שמא הוא יעזוב ויחזור לביתו וישאיר את המטופל בודד. ובעקבות כך יש לשאול, האם קיים איסור של חדר"ג, בפתיחת מכתב/פתק (דבר אישי) של גוי/עובד-זר (וכל שאלתנו היא היכא דלא קיים חשש לחילול השם 216 בהסתכלות במכתבו).

בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג ד סי' אלף כב) כתב "חרם תקנת הקהילות ששם רבינו גרשם מאור הגולה וכו', חרם שלא לראות בכתב חבירו ששולח לחבירו בלא ידיעתו אסור, ואם זרקו מותר". וכן הובא בכלבו (סי' קטז) שכתב בפתיחה לסימן "דין תקנת רבינו גרשום וגזרת קדמונים ז"ל", ובסימן שם כתב "חרם קדמונים וכו', ושלא לראות בכתב ששולח אדם לחבירו בלא ידיעתו ובלא רשותו". וכן כתב גם בשו"ת מהר"ם מיניץ (קב אות עג). וכתב בשו"ת הלכות קטנות (א, רעו) "שאלה, מה שנוהגין לכתוב ע"ג האגרות ופגי"ן 216 אם יש בו ממש. תשובה, בלא"ה נראה שיש איסור לבקש ולחפש מסתוריו של חבירו, ומה לי לא תלך רכיל לאחריים או לעצמו 216". והובאו הדברים בבאר הגולה (יורה-דעה סו"ס שלד, אחר אות קכג) ושם נאמר: "דין חרם רבינו גרשום שלא לישא שתי נשים... עוד החרים וכו', חרם שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו, אא"כ זרקו". וכן הובא גם בערוך השולחן (שם כא). וכ"כ גם הברכי יוסף (שם אות יד): "הפותח אגרת חבירו עובר על חרם רגמ"ה". ולכאורה יש מקום לדייק מכל המקורות דדין זה נוהג דווקא בחבירו, אך לא בגוי.

אולם נראה כי דין זה תלוי בטעם איסור חדר"ג. והכי סייע בידי להגדיר הדברים הגר"ד אזולאי דאם הוא מצד הרואה, כדי שלא ירגיל את עצמו במידה מגונה של סקרנות ומציצנות לתחום הפרטי של הזולת, וגם יש בזה עזות פנים וחציפות, וגם הוא עלול להגיע מזה לשנאת הבריות ולמחלוקת ולמריבה. או שמא הטעם הוא משום בעל המכתב ושמירת זכויותיו. דלטעם הראשון, לכאורה מסתבר כי אין לחלק בין ישראל לגוי (דהרי סו"ס ירגיל האדם את עצמו למידות מגונות). אך לטעם השני, יתכן דרבנו גרשום לא החרים לשמור על זכויות בעל המכתב אלא אם הוא מבני ישראל ובכלל "עמיתך", ולא החרים לשמור זכויות הגוי.

ומצינו בגמרא במסכת יומא (ד, ב): מנין לאומר דבר לחברו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור, שנאמר (ויקרא א, א): "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר",

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

והדברים ק"ו, ומה כשאומר דבר לחברו בכל זאת אסור לו לגלותם לאחרים, כשבא מכתב לידו מבלי שחברו מסר לו את הדברים, כ"ש שאסור לגלותם לאחרים. וע"ע בחישוקי חמד (שם ד, ב ד"ה 'רופא שפתח'). בשו"ת חקקי לב (יורה-דעה מט) לגר"ח פלאג"י דן בשאלתנו, אם מותר לפתוח מכתב של גוי, והעלה דזה תלוי בטעם האיסור. דאם האיסור משום (ויקרא יט, יח) 'ואהבת לרעך', זה לא שייך בגוי (דהרי מבואר בשבת לא, א: מאן דעלך סני, לחברך לא תעביד). אך אם הוא משום גניבת דעת הבריות, זה שייך גם בגוי (עיין בחולין צד, א. רמב"ם 216 מכירה יח, א. שו"ע חו"מ רכח, ו). אולם המעיין בדבריו יראה דהבין דהאיסור הוא דווקא אם כתוב על המכתב (ופגי"ן דרגמ"ה).

אולם הראה לי ידידי הגר"י רז כי בשו"ת רבי יהודה מילר (א, קמ) העלה שהאיסור הוא גם כאשר לא כתוב מפורש, וכתב לחזק הדבר מכמה טעמים, וזה לשונו: "דפשיטות לשון התקנה משמע סתם אסור לראות בכתב חבירו, מסתמא דפירושו אפילו שלא נכתב ע"ז חרם. ועוד דזה כלל גדול בעניני תקנות, "דאזלינן בכל התקנות בתר כוונת התקנה", וא"כ אין חילוק בין נכתב עליו חרם ללא נכתב עליו חרם, מ"מ אסור לקרותו, כמשמעות פשיטת התקנה. ואפילו אם נאמר דהוי ספק אם תקנו אף בלא נכתב עליו חרם, מ"מ "הא קיימא לן ספק חרם לחומרא", כאשר הביא הגאון מוהר"ר גרשון זצלה"ה בשו"ת שלו עבודת הגרשוני (מח) שהביא שם חבל נביאים כולם נתנבאו בסגנון אחד, דספק חרם לחומרא"

וכן בשו"ת הלק"ט כתב שגם אם לא כתוב, אסור להסתכל, ומדברי שו"ת הלק"ט נראה דזה משום רכילות (כפי שציטטנו לעיל. אך עיין טובא בהערה 3). ומסוף דברי החקקי לב, משמע דאם פותח את מכתב הגוי בכדי להציל את עצמו (ולהיות מציל מידם), נראה דבאופן זה לא גזר רבנו גרשום והיתר גמור הוא, ובלבד שלא יתוודע לגוי שעשה דבר זה דאיכא חילול השם.

בחשו"ק חמד (עמ"ס בבא-בתרא ס, א עמוד רחצ) כתב דישנם שלושה טעמים למה אסור לפתוח מכתב, א. משום ואהבת לרעך כמוך, ב. משום גונב דעתו, ג. משום שואל שלא מדעת - גזל (ע"פ שו"ת תורת חיים למהרח"ש ג, מז). וכתב החשו"ק חמד: "ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב אמר דהמהרח"ש שכתב דיש בזה חשש גזל, הוא דוקא כאשר המסתכל במכתב גוזל ומפר את מחשבות בעל המכתב, אך אם רק מסתכל ואינו עושה כלום עם המידע שראה, אין בזה משום גזל". אגב, אם המכתב פתוח זרוק ברחוב שרי לקרותו (עיין בשו"ת קול גדול למהר"ם חביב סי' קב). וע"ע בזה בספר שיעורי תורה לרופאים (א, נ) וביאר שם דבמקום שיש חשש לעוולה בממון, אין איסור בהסתכלות במכתב מצד גזל. ויש להעיר כי אסור לגזול את הגוי כמבואר בגמרא בבא קמא (קיג, ב) וע"ע בדברינו בשו"ת אבני דרך (ב, עא).

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

טעם נוסף לאסור פתיחת מכתב כתב לי ידידי הגר"י רז (מח"ס שו"ת ימין משה) והוא הדומה לשולח יד בפקדון. דבשו"ת קול גדול (קב) אחר שהאריך לדון אם תקנות רבנו גרשום שייכי גם בזמן הזה, כתב: אבל איני מתיר מהני טעמי דכתיבנא לראות בכתב ששולח אדם לחבירו, משום דאפילו דליתא השתא לתקנת רגמ"ה, נראה לי "דמדינא אסור לראות", ובפרט אם היא חתומה, וראיה לזה מדקיימא לן בחו"מ (רצב, כ) המפקיד ספר תורה אצל חבירו גוללו פעם אחת לי"ב חדש, ואם כשהוא גוללו פותחו וקורא בו מותר, אבל לא יפתח בגלל עצמו ויקרא, והוא הדין שאר ספרים, וכמו שאסור לקרות ממנו כך אסור להעתיק ממנו אפילו אות אחת וכו', וכתב הסמ"ע (סקמ"ה) ומינה דאם צרר וחתם הספר בקשר משונה, דגילה דעתו דקפיד בקריאתו, אסור לקרות מתוכה, ומיקרי שולח יד בפקדון וכו'. ע"כ. אם כן הכא נמי, אם יפתחנה לקרותה הוי שולח יד בפקדון והוי גזלן. 216

וחזיתי בספר ארץ חיים לידידי הגר"מ ציון מובא (בעמוד קז) כי הגר"א נבנצל נשאל: האם החרם בכלל גם על מכתב של גוי. והשיב: איני יודע. ולפני חתימת התשובה מרגיש אני צורך להזכיר את דברי הגר"ח פלאגי בשו"ת חקקי לב (א אורח-חיים ו ד"ה 'וגם') כי קיימת חובה לכתוב את האמת כפי שאנו מבינים, שכן מלאכתנו מלאכת שמים, והשומע ישמע והחדל יחדל, ואם ישמעו ויחדלו תע"ב "ואם לא ישמעו דסברי דמצוה קעבדי", עדיין מוכרחים וחייבים אנו לכתוב את הנראה לנו בהלכה.

העולה לדינא: לפי דברינו נראה דאם קורא את מכתבו של עובד זר מתוך סקרנות יש בזה איסור ומרגיל עצמו למידות רעות. אך אם עושה זאת בכדי להציל ממונו, יש מקום להתיר. ולענ"ד אם אינו יודע על בעיה/חשש ממשי, אין לו להסתכל במכתבו של העובד זר. עכ"ד האבנ"ד.

וע"ע בספר אהל יעקב פסקי הוראה סימן רנו שכתב בזה בהאי לישנא, נשאלנו לאחרונה כמות של שאלות שהיו נוגעים לחרם דרבינו גרשום ונפרט חלק מהם כאן והכרעות של גדולי ההוראה שליט"א. א) אחד שנלב"ע והשאר יורשים והם מצאו מעטפה שלו שכתוב עליו אין לפתוח "חרם דרבינו גרשום" האם כעת מותר להם לפתוח אחרי שהוא נפטר. ב) האם החרם קיים בין בעל ואשתו שלא לקרוא מכתבים. ג) כיצד נוהגים היום שיש אנשים עם מחשבים וכדומה שיש כל מיני כיתובים שם האם צריך תמיד לבקש רשות מהבעל או אשתו לקרוא-וכן לגבי בני ביתו. ד) אם אחד מוצא מכתב בחוץ במקום של האשפה או בתוך האשפה של בית מדרש וכדומה, האם מותר לקרוא מזה או שמא אין זה ודאי שבעל המכתב הפקיר את זה רק לא רצה לשמור דפים מיותרים. ה) ועוד מה הדין לגבי מכתב שאחד קיבל והוא או אפילו אדמו"ר שמקבל קוויטל וכדומה ואח"כ מונח הקוויטל על השלחן האם מותר לגבאי (משב"ק) וכדומה לקרוא מה שכתוב שם כי אע"פ שהאדמו"ר או פלוני לא מקפיד שיקראו את

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

זה, מ"מ שמא צריכים לקבל רשות מהכותב ולא מהמקבל וצ"ע למשעה כי זה מצוי בודאי אצל כמה גבאים.

רבינו גרשום עשה כמה חרמים המובאים חלקם בבאר הגולה יורה דעה (סימן של"ד), והמפורסמים הם מה שעשה חרם לקרוא מכתב של פלוני בלי רשותו, וכמו כן החרים לבייש בעלי תשובה ועוד. בשו"ת מהר"ם מרוטנברג וכן בשו"ת מהר"ם מיניץ (סוף סימן ק"ב) וז"ל חרם שלא לראות בכתב חיברו ששולח לחבירו בלא ידיעתו אסור, ואם זרקו מותר, עכ"ל. בבאר הגולה (סוף סימן של"ד) כתב וז"ל חרם שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו א"כ זרקו. וכן הובא בעוד כמה ראשונים ומצאנו כמה טעמים לחרם... ובאמת בדבר הידע של החרם יש לעיין בכמה פרטים הנוגעים לקרוא מכתבים או דפים הכתובים על ידי אחרים בלי רשות שלהם.

מקורות שהביאו החרם של רבינו גרשום-בשו"ת מהר"ם מרוטנברג וכן בשו"ת מהר"ם מיניץ סוף סימן ק"כ כתבו וז"ל: חרם שלא לראות בכתב חבירו ששולח לחבירו בלא ידיעתו אסור, ואם זרקו מותר, עכ"ל. וכן הובא בבאר הגולה שם חרם שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו א"כ זרקו. וכן הובא בכל בו ובשלטי גיבורים מסכת שבועות דף יז. בדפי הריף.

יש לעיין האם החרם הוא דוקא כאשר כתוב על המכתב די ש בזה חרם של רבינו גרשום, או שמא יש חרם של רבינו גרשום בכל אופן, וכן יש לדון אם האיסור דוקא לפתוח המכתב או דוקא לקרוא את המכתב, ולכאורה צריכים לברר את טעם החרם ולפי זה נוכל לחלק בספיקות הנ"ל. בשו"ת הלכות קטנות חלק א' (סימן רע"ו) כתב טעם לחרם משום לא תלך רכיל בעמך, כי קורא סודות של חבירו ויגלה אותם לאחרים. עוד מבואר בברכי יוסף סימן של"ד בשם התורת חיים שיש חרם משום חשש גזל של שואל שלא מדעת. בשו"ת חקקי לב סימן מ"ט כתב שהטעם של החרם הוא משום ואהבת לרעך כמוך שאין לעשות לאחרים מה שאתה לא רוצה שיעשו לך. והוא גורם נזק וכן יש אומרים משום גניבת דעת.

מה שכתבו הפוסקים הנ"ל שאם זרק לחוץ מותר לקרוא הרי היינו אם זרקו לחות במקום גלוי דאז חזינן דאינו מקפיד שיקראו אותה אבל אם זרקו לפח אשפה שלו או אפילו פח של רשות הרבים אין ראיה שמסכים לכל אחד לקרוא אותו אולי עדיין מקפיד רק לא היה צורך לשמור את המכתב ועדיין יש את החרם, לפי זה נראה שיש חרם בודאי לקרוא פתקאות שנותנים בהכותך המערבי דוקא מקפיד כל אחד שלא יראה חבירו. וכן לגבי קוויטל לאדמו"ר וכדומה.

וכן נראה שיש חרם אפילו על גלויה שהוא מכתב פתוח דאע"פ שמראה שאינו מקפיד שאיש של הדואר יכול לקרוא אותו מ"מ אין לנו הוכחה באמת שהוא לא מקפיד שאחרים יקראו את זה, וכן הסכימו לזה האחרונים וכן פסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

ויבלח"ט בשו"ת שבט הקהתי חלק א' (סימן שט"ו). וכן לגבי בני משפחה ואשתו תלוי אם הוא מקפיד או לא.

והנה לגבי אחד שקיבל מכתב מאחר והוא המקבל לא מקפיד להראות אותו לאחרים אבל לא יודע אם הכותב הקפיד בזה האם קיים חרם בכה"ג. נראה דלא מבעיא אם המשלח המכתב כתב דלא יראה מכתבו לאחרים, אלא אפילו לא כתב לו כן אסור להראותו אם הוא דבר סודי וכדומה-כי לפי הטעמים הנ"ל יש לחשוש גם בכה"ג כל עוד שלא קיבל רשות. מיהו בספר אחד הביאו שהסטייפלער זצ"ל פסק שמספיק רשות מהמקבל ולכאורה צריך לבאר אותו פסק שהוא דוקא במכתב שאין בזה שום חשש הזיק וכדומה ואין דברים סודיים. וראה בכל זה בספר החשוב מעדני יום טוב חלק ב' יורה דעה אריכות בטוב טעם ודעת.

ולענין שאלה ראשונה אם מותר לקרוא מכתבים של אב שנלב"ע כתב לי הגר"א נבנצל שליט"א אם צריכים לדעת שאולי יש שם צואה או כיו"ב-יפתחו. וכן הורה לי הגר"ע אויערבאך שליט"א, אולם הגר"ש דבליצקי זצוק"ל הורה לי שזה אסור. ושמעתי ממור"ר הגר"מ דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ומח"ס נתיבות אדם שיש להקל בזה וכבר היו לו כמה מקרים כאלו וגילו הרבה דברים דחופים אחרי שפתחו את המכתבים. וכן שמעתי מהגאון רבי משה בראנסדורפער שליט"א גאב"ד ומח"ס היכל הוראה שמיקלים בזה.

ולענין חרם דרבינו גרשום במכתבים בין בעל לאשה ולהיפך, כתב לי הגר"א נבנצל שליט"א שאם הבעל או האשה מקפידים אסור לפתוח בלי רשות. הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב לי וז"ל: איסור של חרם דרבינו גרשום נאמר גם על אשה, [ולא בגלל הסיפור המפורסם של רבינו גרשום שבגלל זה עשה את החרם שאשתו גילתה את סודו וניסתה להרגו, כי הסיפור לא מבוסס], אלא שבדרך כלל, כשאדם מוסר את סודותיו לאדם אינו רוצה שאשתו תדע מכך.

ובענין איסור לשון הרע, כתב הח"ח (לשון הרע כלל ח' סעיף י'): דע דאין שום חילוק באיסור הסיפור, בין אם הוא מספר לאנשים אחרים או לאשתו ורבים משתבשים שמספרים לנשותיהן כל מה שארע להם עם לפוני ופלוני בבית המדרש או בשוק, והנה מלבד איסור לשון הרע עוד הוא מרבה מחלוקת כי היא בודאי תגרום השנאה ותריב עם לפוני או עם בני ביתו ותסיתהו לילך ולריב עם לפוני עבור זה. ויעו"ש בבאר מים חיים שהוכיח שיש איסור לשון הרע גם כשמספר לאשתו, מאבות דרבי נתן סוף פרק ז' וז"ל: אל תרבה שיחה עם האשה, כיצד בזמן שאדם בא לבית המדרש ולא היו נוהגים בו כבוד או שערער עם חבריו, אל ילך ויאמר לאשתו כך וכך ערערת עם חברי וכו', מפני שבוזה את עצמו ובוזה את חבריו, יעו"ש.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

מצות ואהבת לערך בגוי

(ח). יש אומרים שמצות ואהבת לערך כמוך שייכת גם בגוי,²¹⁷

אמנם מטו משמיה דהחזון איש דיש מקרים שיכול לומר לשון הרע לאשתו משום שאשתו כגופו, כאשר אין כוונתו להרבות שנאה, אלא לפרוק את אשר לבו, כאשר ברור לו שאשתו לא תספר את הלשון הרע לאחרים [ויעוין גם בחפץ חיים הלכות לשון כלל י' מקור מים חיים ס"ק י"ד]. הגר"י שוב שליט"א כתב לי וז"ל: שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי זצוק"ל והגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאסור להסתכל במכתבים של בעלה ללא רשות.

הגר"י ליברמן שליט"א מח"ס משנת יוסף כתב לי וז"ל: הנה מסופר על זקניתי הרבנית הצדקנית שרל ע"ה אשת כק"ז מרן החת"ס זי"ע שפעם פתחה מכתב שהיה מיועד עבור בעלה החת"ס, וכשהרגיש בזה אמר לה שיש אנשים שרוצים לספר סודותיהם רק לו ולא לה, והתנצלה שחשבה שזה מכתב מאביה הגרעק"א זי"ע.

אבל בדרך כלל אין הבעל מקפיד שאשתו תראה את המכתבים, וכן להיפך, ולכן אף הגיע מכתב הממוען לבעל, מותר לאשה לפתוח אותו. אא"כ באופן שיוודעת שהבעל מקפיד שגם היא לא תראה, דאז גם היא בכלל החרם ואינה שונה משאר אדם. וכן אצל רב או איש ציבור שאנשים שולחים אליו כל מיני סודות ואינם רוצים שאשתו גם תדע וכהעובדא הנ"ל מהחת"ס, בכה"ג אין לאשה לפותחם. הגר"א שלזינגר שליט"א גאב"ד גילה ומח"ס שואלין ודורשין כתב לי בחרם דרבינו גרשום לא חילק בין זרים לאיש ואשתו, ובפשטות זה חל גם שם אא"כ הם מוחלים ומסכימים שהאחד יקרא את המכתבים של השני. הגר"י טשזנר שליט"א גאב"ד אופקים ומח"ס שערי תורת הבית כתב לי בזה וז"ל: לכאורה הדבר תלוי. שיש מכתבים שמגיעים על שם הבעל אבל לא הכותב ולא הבעל מפריע להם אם גם אשתו תקרא אותם, ואף לכתחילה הבעל יתן לה מעצמו לקראם. אולם יש מכתבים שהם אישיים לבעל ובודאי שאין לאשה לקראם. ואיך לנהוג למעשה קשה לדעת, והכל לפי הענין. והכי טוב שהאשה תשאל לבעלה איך לנהוג בזה. יעו"ש עוד בכ"ד.

217. הנה לכאורה מצות ואהבת לערך כמוך שייכת רק בישראל וכמו שכתב בספר החינוך (מצוה רמג) ךאהוב על אחד מישראל אהבת נפש, אבל זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בעמח"ס אלופינו מסובלים ושא"ס, רגיל להביא מש"כ בספר הברית (ח"ב מאמר יג פ"א) שכתב שאהבת רעים שייכת גם בגוי, וז"ל: מהות אהבת רעים הוא שיהיה האדם אוהב כל מין האנושי יהיה מאיזה עם שיהיה, ויהיה מאיזה לשון שיהיה בעבור שהוא אדם בדמותו ובצלמו כמוהו ועוסק בישוּבו של עולם ולא יוציא מכלל האהבה אלא שניים, האחד בן אדם המדברי שאין להם בתים ולא מקום מיוחד לא חרישה ולא זריעה, והשני בן אדם העוסק בהשחתת העולם כמו הרוצחים

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

לא תחמוד

ט. כתבו הפוסקים לדינא שאין איסור לא תחמוד ברכושו של גוי ²¹⁸

והגנבים והשודדים וכדומה, ויעו"ש עוד בפ"ה שכתב, והתורה מחייבת אותנו זאת באר היטב, כמו שכתוב ואהבת לרעך כמוך, ואין הכוונה בו לישראל דוקא, שאילו היה כן היה כתוב ואהבת לאחייך כמוך שכתוב אצל ריבית לא תשיך לאחייך נשך כסף או ואהבת לבני עצמך כמוך שכתוב כמו שכתוב אצל ריבית לא תשיך לאחייך נשך עמך, אבל הכוונה בו לרעך שהוא אדם כמוך ועוסק בישובו של עולם כמוך וכל האומות במשמע ולא מלבי אי אומר קרבו גוים, רק מפורש בדברי איש האלקי רבי חיים וויטל ז"ל בספר שערי קדושה (ח"א שער ה) וז"ל: ויאהב את כל הבריות אפילו נכרי וכן נמי מפורש גם בתנא דבי אליהו (פט"ו) לא תעשוק את רעך רעך הרי הוא כאחייך, ואחייך הרי הוא כרעך והגאון בעל זקוקין דנורא, כתב רעך משמע אפילו עכו"ם המיטיב לו, יעו"ש, וזקני שליט"א היה רגיל לומר חידוש זה, וגם מה שספר הברית ראוי להסתמך עליו, וכמו שידוע שהיה מונח על שולחנו של מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל תדיר, ואולם אכתי דבריו הם חידוש גדול ותמיד הוקשה לי דא"כ גוי נקרא רעך, א"כ קשה מדברי הגמ' בב"ק ובכולי ש"ס שרעך לא חשיב גוי, ודוחק לומר דדיני ממונות שאני.

והנה לענין ברכת שהחיינו על חבירו גוי, הנה מצינו מח' גדולה בפוסקים מה גדר גוי האם הוא חשוב כחבירו או לא, דהנה שיטת התוספות במסכת שבת (דף קנ עמוד א, ד"ה אומר) מבואר, שגם גוי הוא בכלל "חברו". וכן נקט בשו"ת רע"א (סימן צה, ד"ה אבל). ולפי זה לכאורה יכול לברך גם על חבירו הגוי, וכן מבואר בספר הברית שגוי הוא בכלל רעך, אולם מדברי התוספות במסכת מעילה (דף כ עמוד א, ד"ה נתנה) מבואר שגוי אינו בכלל "חברו". וכך נקט בשו"ת נודע ביהודה תנינא (אבן העזר סימן לח, ד"ה ולכן). ולפי זה לכאורה אין לברך על גוי. ובחוט שני (הלכות ברכות הודאה עמ' קפב) כתב שהרואה גוי לאחר שלושים יום בכה"ג ששמח בראיתו כגון גוי שהצילו ממות לחיים וטיפל בו או גידלו והצילו יכול לברך שהחיינו ע"ש. ובכה"ח (שם סק"ח) כתב דאין לברך על רשע שהרי אסור להביט בפניו כדאיתא במגילה דף כח ע"א, וע"ע בספר ברכת השיר והשבח (במערכת השיר סימן קיח ס"ק י"ג) שדן האם גוי מיקרי חבירו ע"ש.

²¹⁸. והנה לענין האם יש לא תחמוד ברכושו של גוי, בספר אורה של השבת עמ' 158 כתב זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א להביא בזה מח' הפוסקים, שרבנו בחיי כתב שאיסור זה חל גם על רכוש של אינו יהודי, וטעמו מאחר שהתורה כתבה לא תחמוד בית רעך והלשון רע כולל גם אינו יהודי והראיה ממצרי שכתוב שם וישאלו איש מאת רעהו והכוונה לנכרי, ואילו היה כתוב אחייך הכוונה היה רק בישראל לבד, אבל בפרי מגדים (סימן תרד משב"ז סק"א) נשאר בצ"ע, אבל במקנה (קו"א קידושין

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

י. מותר היום להתייחד לישראל עם הגוי, וכ"ש אם יש מצלמות, ועיין עוד בהערה²¹⁹

דף כח ע"א) והגר"א קו"א סימן תמ) ובמנ"ח (סימן לח) שאין איסור לא תחמוד בעכו"ם, וכך העלה לדינא בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סימן מח), והבהיר זקני שליט"א שאיסור לא תחמוד בא לאסור על האדם להשפיע, או ללחוץ בכל דרך שהיא, כדי שבעל הדבר ימכור לך נגד רצונו ולא כדעת ההמון האומרים שאם הוא נותן כסף הכל מותר.

²¹⁹. הנה בעניין יחוד ישראל עם גוי, הנה בשו"ע יו"ד סימן קנג סעיף ב', כתב בזה"ל: לא יתייחד ישראל עם עכו"ם מפני שהם חשודים על שפיכות דמים עכ"ד, ויש להבין במה סמכו העולם לקחת עובד זר או עובדת זרה או להתייחד עמם, והנה בחיי אדם (כלל יא סעיף מב) כתב שהיום בזמן הזה אינם חשודים על שפיכות שמים, ובבינת אדם (כלל קכו הערה טז) כתב דאין הכוונה כפשוטו שלא חשודים על רציחה אלא שהרי מכין ועונשין על שפיכות דמים.

ובספר נשמת אברהם (ח"ב עמ' א) כתב לדון במה שהולכים לרופא גוי ואפילו לביתו ומדוע אין בזה יחוד וכתב שי"ל שאין להם דין של עכו"ם אלא שמנהג אבותיהן בידיהם יעו"ש, וא"כ ה"ה בדין, ויש להוסיף לפי מש"כ הפוסקים שהיום אין הגוים עובדים ע"ז מלבד בודדים, והגוים שמצוים בבתי ישראל אין עובדים ע"ז, [ואולם בעובד זר הודי הדין יהיה שונה].

עוד כתב בספר הנ"ל שם בשם מרן הגרשז"א זצ"ל שכתב לו שאין חשש היום להתייחד עם עכו"ם כיון שיתפרסם הדבר וגם היום יש בלשות והמלכות מקפדת יעו"ש. וא"כ נתבאר עוד טעם להקל בזה.

עוד טעם להתירא כתב בזה בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים עמ' רלד בהערה שיש לומר שיש להקל משום שהעובד זר חושש שיפסיד את פרנסתו והוא ע"פ מה שמבואר ברמ"א יו"ד סימן קנה ס"א בדין להתרפאות מעכו"ם דחיישינן לשפיכות דמים דכל זה אינו אסור אלא כשהעכו"ם עושה בחינם אבל אם עושה בשכר בכל ענין מותר דחיישינן לפסידא דאגריה.

ואמנם בספר עזרת אבות (עמ' סו) כתב שמעיקר הדין אין איסור אבל מ"מ לאחרונה הולכות ומתפשטות שמועות על התעללות זרים בזקנים המטופלים על ידם ומשם כך יש לבני המשפחה לגלות נוכחות מתמדת ואלה המתגוררים רחוק מהוריהם ימנו שכנים וחברים לצורך זה ושומר פתאים ה' יעו"ש, ומ"מ בכה"ג שיש עוד אנשים אין כבר יחוד וממילא אין לחוש לישון עמו אם נמצאים עוד אחד מבני הבית, וכ"ש שיש מצלמות ויודע הגוי שאם יתפס וכמ"ש הגרשז"א שהיום שאני מחמת המלכות.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל

למעט בדיבור עם הגוים

יא). עדיף כמה שפחות למעט בדיבור עם הגוי ²²⁰

לקבל מתנות מגוי

יב). כתבו הפוסקים שאין איסור לקבל מתנות מגוים מהאיסור של שונא מתנות יחיה. ²²¹

220 . כתב בספר עזרת אבות (עמ' עא הלכה כב) זקנים המטופלים ע"י גוים ראוי להם למעט בדיבור ושיחה בטילה איתם כי מתוך שיחה הם ודאי יבואו ללשון הרע ואיסורים אחרים וכבר אמרו חז"ל כל המרבים דברים מביא חטא עכ"ד, וי"ל דכ"ש לגבי גוי שאצלו אין איסור לשון הרע ודין ודברת בם ולא בדברים בטלים,

ואמנם כתב שם, שמ"מ עובדים זרים המטופלים בזקנים וקשישים כל ימות השנה ראוי ונכון לשאול בשלומם לכבדם ולדבר אליהם בנחת ובדרכי נועם וכל שכן שלא לקללם ולהדפם, כי הדברים גובלים בחילול ה' ויש בזה גם משום חשש לפיקוח נפש וכמו כן האדם מרגיל בכך את פיו בקללות וניבול פה ולכן שומר נפשו ירחק מזה.

221 . הנה קימ"ל ששונא מתנות יחיה (משלי טז כז) וכתב בספר ארחות אברהם (עמ' יט) שמגוי אין איסור לקבל מתנה, וציין שם למש"כ בספ' אורחות מתנה עמ' שצב, ובספר מנחת פתים או"ח סימן תצח ובשו"ת בצל החכמה ח"ו סימן סג, ובספר מנוחת חיים חומש בראשית מה שהאריך בדין שונא מתנות יחיה.

קונטרס שערי יוסף הלכות העסקת עובד זר בבית ישראל